НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

25–26 травня 2018 р.
м. Одеса

Одеса
Інститут інноваційної освіти
2018

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
С89

До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті), надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.

Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.

Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

С89 **Сучасні світові тенденції розвитку науки та інформаційних технологій**: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 25—26 травня 2018 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. — Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2018. — 248 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *С.К. Бурма*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2018
© Інститут інноваційної освіти, 2018
© Друк ФОП Москвін А.А., 2018

Підписано до друку 31.05.2018. Формат 60x84/16.
Віддруковано з готового оригінал-макету.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturnaya. Ум. друк. арк. 14,42.
Зам. № 3105-1. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ., нім., пол.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Copy Art».
69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-094-133-87-81.
Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

Розділ 1

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Л.В. Бережна,
директор школи, вчитель-методист,
Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №69, м. Кривий Ріг, Україна

НАПРАВЛЕНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТА ВИМОГИ ДО ЙОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ПРАЦІ

У шкільній освіті нашої держави відбуваються докорінні зміни. Життя висуває підвищені вимоги до освіти, оскільки це завжди живий, динамічний процес. Освіта як галузь завжди чутлива до нових ідей, нових пошуків. Особа вчителя – провідний чинник будь-якого навчання, бо сучасний учитель є носієм освітніх суспільних змін. Саме ці зміни вимагають певної переорієнтації в роботі вчителя, оскільки від його професійної компетентності залежить ефективне навчання учнів.

Яких аспектів необхідно дотримуватися, щоб праця вчителя по праву була кваліфікованою? Саме головне – це наявність професійної освіти. По-перше, освіта дає можливість відчути свою значимість. По-друге, приємно займатися справою, яку ти можеш робити. По-третє, вчительська професія, це поклик душі. Важливою умовою досягнення успіху вважають професіоналізм. Професійна майстерність базується на системній роботі кожного вчителя. Професійний розвиток педагога пов'язаний із навчанням, безперервним розвитком професійної компетентності [1, с. 112].

Реалізація завдань освіти сьогодні, не можлива без педагога, що володіє високим професіоналізмом, творчим потенціалом. Педагогічний професіоналізм – це категорія, що пов'язана з професією вчителя, його характеристикою, яка передбачає володіння педагогом різними видами професійної діяльності та наявністю у нього професійно важливих якостей. Професійний спеціаліст – це педагог-дослідник, здатний вдосконалювати освітній процес, направляти його на розвиток учнів та самого себе. Саме вчитель визначає зміни, які необхідні в його професійній освіті, опановує професійними знаннями, і проводить коригування свого навчання.

Сучасне життя висуває суспільний запит до підвищення професійного зростання вчителя, як соціально активного, компетентного фахівця, здатного вистояти в розмаїтті життєвих ситуацій та потреб ринку праці, системи освіти загалом. Педагогічна діяльність передбачає організацію педагогічної праці, використання новітніх технологій та підготовку педагога до інноваційної

діяльності. Застосування педагогами новітніх технологій стимулює професійне зростання вчителя, адже для досягнення мети йому потрібно постійно поновлювати свої знання.

Розвиток професійної майстерності вчителя, попередня освіта, інтереси, створення умов для становлення творчої особистості учня — чинники, що безпосередньо впливають на перспективний розвиток педагога школи. Інтереси учнів, творча атмосфера навчального закладу, можливість підвищення кваліфікаційного розряду стимулюють учителя до підвищення кваліфікації. Підвищення кваліфікації вчителя має стати його потребою. Сучасні вимоги до кваліфікації педагога містять в собі контроль над якістю педагогічної діяльності і необхідність для педагога доводити свою професійну компетентність. У процесі професійного розвитку він здійснює пошук нових ідей, набуває нових знань і генерує власні ідеї, перевіряє їх дієвість [2, с. 15].

Діяльність вчителя — це діяльність митця, в ній поєднано знання, професійність і творчість. Чім складнішою є професійна діяльність, якою займається людина, тим складніша її особистість. Саме система цінностей, поглядів і правил виробляється в процесі професійної діяльності. Сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й передусім, компетентним. Компетентність допомагає фахівцеві вирішувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він реалізує у своїй роботі професійні знання. Він готовий до застосування нових освітянських ідей, здатний постійно навчатися, завжди знаходитися в творчому пошуку.

За таких умов є шанс поглянути на життя по новому, оцінити всі свої можливості, знайти новий шлях. Багато хто в цей час по інерції робить все так, як робили раніше, нічого не змінюючи. Сьогодні, щоб довести свій професіоналізм, потрібно справити хороше уявлення про себе: стиль, мову, манери, досвід, знання, зовнішній вигляд. Сучасний вчитель повинен вибудувати таку професійну освітню стратегію, яка б враховувала індивідуальні особливості, запити, задовольнила потребу в освіті, підвищенні кваліфікації в обраній сфері. Сучасному суспільству потрібен не просто виконавець, а професіонал-педагог, який має педагогічні знання, здатний до нестандартних рішень, готовий до роботи в сучасних умовах.

Дуже важливо для педагога бачити свою працю в перспективі. Професійному розвитку педагога сприяє як система післядипломної освіти, так і здійснення педагогічної діагностики, що забезпечує відстеження професійного рівня педагога, і дає можливість прогнозувати стан його професіоналізму. Вагому роль у підвищенні професіональної майстерності відіграє самоосвітня діяльність кожного педагога, яка забезпечує постійне професійне зростання. Головне для педагога знайти стимули, які б формували нові професійні потреби, стимулювали впровадження результатів у систему підвищення кваліфікації на практиці. Вчителі нового покоління повинні вміти кваліфіковано вибирати та застосовувати ті технології, які повною мірою відповідають змісту та цілям вивчення конкретної дисципліни.

Професія педагога має свою специфіку, він працює з людиною. Його власна особистість є могутнім робочим інструментом, і чим досконалішим є цей інструмент, тим успішнішим буде професійний результат. Кожен педагог повинен планувати траєкторію свого подальшого професійного зростання, підвищувати рівень працьовитості, прагнення до самовдосконалення [3, с. 74]. Навчальний заклад в якому працює вчитель, формує компетентний персонал, який виконує професійно свої функції, поєднує при цьому творчість, самостійність, продуктивність, відповідальність. Діяльність освітніх закладів має бути спрямована на формування творчої особистості учня, на підставі зростання професіоналізму вчителя.

Звичайно, наш час потребує високого професіоналізму, компетентності, майстерності у виконанні будь-якої роботи. Кожну ситуацію потрібно вирішувати високотехнологічно, з урахуванням всіх тонкощів професії. Основними шляхами професійного зростання має стати професійне навчання та розвиток. Професійний розвиток веде до творчої самореалізації в професії, яка дає змогу виявити свої професійні можливості, ерудицію, здатність йти в ногу з часом [4, с. 58].

Отже, освіта в Україні дедалі гостріше потребує необхідності пристосування до умов ринкового середовища. Справедливий ринок трансформує нашу свідомість, вносить корективи в наше життя. Спокійно на цьому ринку зможуть почуватися лише професійні спеціалісти, тому школі потрібні творчі вчителі, які розуміють і знають свою роль у суспільстві, вміють використовувати набуті знання, тобто професіонали. Сучасна реформована школа допоможе вчителю почуватися упевненими на цьому ринку праці, та адаптуватися до соціальних змін, розвивати здатність до самоорганізації.

Література

1. Радченко А.Є. Професійна компетентність учителя [Текст] / А.Є. Радченко. – Х.: Основа, 2006. – 112 с.
2. Робота з педагогічними кадрами [Текст] / Укл. В.В. Григораш. – Х.: Основа, 2006.
3. Сазоненко Г. С. Педагогіка успіху [Текст] / Г.С. Сазоненко – К., 2004. – 74 с.
4. Тевлін Б. Резерви підвищення професійної майстерності вчителів / Б. Тевлін // Завуч. – 2004. – 58 с.

Nunu Bielkaniia,
Senior Teacher, Academic and Research Institute of International Relations,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

ESL CLASSROOM PRACTICES FOCUSED ON 21st CENTURY SKILLS

Numerous approaches used in foreign language teaching practices have been thoroughly discussed and analyzed among scholars and practitioners for decades. Jack C. Richards and Theodore S. Rodgers in Approaches and Methods In Language Teaching argued that: A learning theory underlying an approach or method responds to two questions: (a) What are the psycholinguistic and ,cognitive processes involved in language learning? and (b) What are the conditions that need to be met in order for these learning processes to be activated? Learning theories associated with a method at the level of approach may emphasize either one or both of these dimensions. Process-oriented theories build on learning processes, such as habit formation, induction, inferencing, hypothesis testing, and generalization. Condition-oriented theories emphasize the nature of the human and physical context in which language learning takes place [1].

Considering the specific needs of students and conditions required for employing a particular method, teachers often have to try many before they choose a suitable one. It is believed that intermediate level English learners eventually benefit more from task-based approach and grammar translation method while more advanced students should be challenged by lexical approach which implies search for information and its transformation into a new product. The difference between the young learners of both groups including elementary, pre-intermediate level students and those who started learning the language last century is that they belong to completely distinct learning environments and possess different learning skills. In this regard Cisco Systems, Inc. An America multinational technology conglomerate headquartered in San Jose, California, in the center of Silicon Valley [2] in the White paper published in 2011 in the section New kinds of literacy put emphasis on the following: "It has become clear that the pressures of the 21st century demand not just a new range of skills, but a new range of literacies – that is, areas in which we need to be able to both comprehend and express ourselves fluently. Perhaps the most obvious is information literacy – as information becomes both increasingly abundant and increasingly contested, the ability to find and evaluate information, as well as to express it in a variety of media, is becoming even more important" [3].

Being aware of the ever increasing demand for employees who easily produce a required content in English, high school and university teachers in Ukraine largely expand English learning environments exploiting digital dimensions. For example, our senior students of International Law faculty explore the lexical body of World Justice Project [4] as a source of collocations used in official documents. The Rule of Law Index Report's abundant data enables students to analyze the current situation in rule of law adherence and performance in 113 countries worldwide. Furthermore, the document structure and layout familiarize them with the norms and terms applied in ju-

risdiction. In addition, the material presents a vast array of issues for writing essays and discussions.

Targeting on developing our students' critical thinking, creativity, collaboration and communication skills we teachers realize that we have entered the era of life-long learning with a firm commitment to help promote humane attitude via the acquisition of new knowledge and experience. The American futurist Alvin Toffler in his book "Future Shock" in 1970 had identified the most significant feature of our present world : "The illiterate of the 21st century will not be those who cannot read and write, but those who cannot learn, unlearn, and relearn" [5]. In other words, we all need to learn how to bring into compliance our previously gained knowledge and increasingly challenging information flow of the Future, which has already arrived.

References

1. Jack C. Richards and Theodore S. Rodgers Approaches and Methods In Language Teaching. A description and analysis Cambridge University Press, 1999. URL: http://www.espacomarciocosta.com/pdf/ingles/questoes-teoricas-e-metodologicas/approaches-and-methods-in-language-teaching-jack-c-richards-and-theodore-s-rodgers.pdf [Accessed 2018 May 21].
2. Cisco Systems. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Cisco_Systems [Accessed 2018 May 21].
3. Valerie Hannon, Alec Patton, Julie Temperley. Developing an Innovation Ecosystem for Education. White Paper, 2011. URL: https://www.cisco.com/c/dam/en_us/solutions/industries/docs/ education/ecosystem_for_edu.pdf [Accessed 2018 May 21].
4. WJP Rule of Law Index 2017—2018 Report. URL: https://worldjusticeproject. org/our-work/ publications/rule-law-index-reports/wjp-rule-law-index-2017-2018-report [Accessed 2018 May 21].
5. Alvin Toffler Quotes. URL: https://www.goodreads.com/quotes/8800-the-illiterate-of-the-21st-century-will-not-be-those [Accessed 2018 May 21].

УДК 378.14

Т.О. Боднар,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»,
Національний університет «Львівська політехніка»

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС УКРАЇНИ ЯК ДІЄВИЙ ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті досліджується проблема недостатнього рівня якості освітньої системи України, запропоновано потенційні методи її вирішення за допомогою новітніх інформаційних технологій та систем на основі дослідження європейського досвіду запровадження і використання інформаційно-комунікаційних та інтернет-технологій в освітньому процесі.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології та системи, освітній процес, інновації, рівень якості, інформатизована освіта.

Постановка проблеми. На сучасному етапі, освітня система України знаходиться на роздоріжжі прихильності класичних пострадянських освітніх принципів та спроб наближення до європейський освітніх стандартів з метою осучаснення освітньої діяльності намагаючись запозичити освітні інновації за для

підняття державного авторитету та позицій на міжнародній арені. Попри значне бажання, пропозиції та ініціативи українського уряду максимізувати якість національної освіти, до сьогоднішнього часу ідея «перезавантаження» української освіти зазнає поразок внаслідок чого, освітній процес України продовжує дотримуватись пострадянських освітніх стандартів. Як результат, українська молодь потерпає від браку знань та досвіду, перебуває в стані безробіття або знаходиться в пошуках якісної освіти за кордоном.

Мета роботи. Дослідити проблему недостатнього рівня якості та ефективності українського освітнього процесу та запропонувати потенційні методи вирішення даної проблеми на основі дослідження європейського досвіду.

Стан дослідження. Проблема розвитку ІКТ та їхнє проникнення в усі сфери суспільного життя, в тому числі й освітню, щодня набуває значної актуальності та надає підґрунтя для її дослідження широкому колу осіб (науковцям, аналітикам, викладачам, аспірантам та ін.). Проблема інформатизації суспільства і освіти досліджується різними науковцями – застосування сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі (М. Кадемія, І. Шахіна); обґрунтування створення сучасного інформаційно-освітнього простору (Гриценчук О.О., Коневщинська О.Е., Кравчина О.Є., Лаврентьєва Г.П., Малицька І.Д., Рождественська Д.Б., Сороко Н.В., Хитровська Ю.В., Іванова С.М., Шиненко М.А., Овчарук О.В.); досліджуються проблеми безробіття внаслідок отримання неякісної освіти за даними Державної служби статистики України, а також розглянуто проблему інформатизації освіти на основі світового європейського досвіду.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивний розвиток та регулярне використання ІКТ не лише відкриває нові перспективи, а й формує нові завдання перед суспільством. Головним компонентом розвитку інформатизованої освіти є сучасні комп'ютерні та інформаційні технології і системи. Піднімаючи рівень якості навчання та освіти, технології дозволяють краще та майже непомітно пристосуватися до навколишнього середовища та перманентних соціальних трансформацій. Залучення сучасних технологій в освітній процес можна вважати початком зародження нової освітньої системи, що має безпосередній зв'язок з інформаційними технологіями та системами і, тим самим, поступово ліквідовує стандарти класичної системи освіти. На сучасному етапі, технологічні інновації приєднані до процесу розвитку різних сфер суспільної життєдіяльності, проте найбільший вплив здійснюють на освітню сферу, адже з їхньою появою з'явились і можливості запровадження нових засобів для навчального та викладацького процесу – застосування технічного обладнання (мультимедійні засоби надання знань, е-дошки, навчальна анімація), спеціальних інформаційних систем та програм, запровадження освітніх мереж, е-літератури (підручники, посібники), е-бібліотеки, е-архіви тощо.

Система української освітньої системи «успішно» функціонує, щороку випускаючи тисячі «фахівців», більшість з яких отримали неякісну освіту, де підтвердженням цього є статистичні дані по кількості безробітних (*див. табл. 1, 2*) [8].

Таблиця 1

«Статистичні дані по безробіттю українського населення станом на 2016 рік»
(згідно з даними Державної служби статистики України та Державної служби зайнятості)

	Зареєстроване безробіття у 2016 році			
	Кількість зареєстрованих безробітних, на кінець звітного періоду			Середній розмір допомоги за місяць, гривень
	тис. осіб		у % до населення працездатного віку	
	Всього	З них отримують допомогу по безробіттю		
Січень	508,6	414,4	1,9	1516
Квітень	434,7	339,0	1,6	1472
Липень	369,7	293,0	1,4	1740
Жовтень	316,2	245,7	1,2	1884
Грудень	390,8	317,1	1,5	1997

Таблиця 2

«Статистичні дані по безробіттю українського населення станом на 2017 рік»
(згідно з даними Державної служби статистики України та Державної служби зайнятості)

	Зареєстроване безробіття у 2017 році			
	Кількість зареєстрованих безробітних, на кінець звітного періоду			Середній розмір допомоги за місяць, гривень
	тис. осіб		у % до населення працездатного віку	
	Всього	З них отримують допомогу по безробіттю		
Січень	429,0	351,2	1,6	2015
Квітень	374,2	294,8	1,4	1904
Липень	319,9	256,9	1,2	2040
Жовтень	281,9	217,0	1,1	2137
Грудень	354,4	284,2	1,4	2331

Безперечно, Україна славиться престижними вищими навчальними закладами, які намагаються запроваджувати новітні принципи навчання та викладання, на основі іноземного досвіду, для кращого функціонування вищої школи, пропонують різноманітні новації та новітні стратегії для її розвитку та ефективного навчання українського студентства. Проте, подібні ініціативи від окремих ВНЗ не визначають загальний рівень якості та ефективності розвитку і функціонування вищої школи України. Чому? Проблема полягає в тому, що станом на сьогодні, в освітньому процесі нівелюються такі чинники як креативний та особистісний підхід до навчального процесу (розробка новітніх інноваційних

методів викладання), мотивація студентів, фінансування необхідного інструментарію для інноваційного, але водночас ефективного та практичного навчання. Українська освіта ще досі дотримується традиційних, пострадянських принципів навчання та виховання сучасної молоді, що істотно знижує рівень ефективності та якості національної системи освіти. Ще досі спостерігаємо у вищій школі проблему вивчення низки дисциплін (математика, українська мова, історія, філософія, екологія тощо) продиктованих Міністерством освіти, не зважаючи на той факт, чи потрібні вони студенту для здобуття бажаної професії чи ні; забезпечення застарілим технічним обладнанням та програмним забезпеченням на якому здійснюється вивчення тих чи інших комп'ютерних курсів, які використовувались ще в XX столітті і не відповідають сучасним вимогам ринку праці; принцип «визубрити, здати і забути» також по цей час є актуальним для українського студентства. Для здобуття практичних навичок, студентів необхідно забезпечувати сучасними технологіями з метою підготовки та формування висококваліфікованих та конкурентоздатних спеціалістів на ринку праці, оскільки: «традиційні методи навчання не можуть зробити сучасну молодь обізнаними людьми - не те, що фахівцями й майстрами своєї справи..» [5].

Досліджуючи інформатизацію освітнього процесу Європейських країн спостерігається пріоритетність забезпечення та застосування мультимедійних та комп'ютерних технологій з метою вдосконалення якості освітніх послуг. Згідно з словами колишнього Європейського комісара з питань освіти та культури Європейської Комісії Вів'єн Редінг, існує необхідність забезпечення всіх навчальних закладів найсучаснішими комп'ютерним обладнанням та технологіями для покращення процесу викладання, розширення горизонтів мислення студентів, розвитку вміння формулювати думки, аналізувати інформацію і в кінцевому результаті отримувати потрібні знання. ІТ формують частину обов'язкової загальної навчальної програми в більшості європейських країн та включені до базового навчального плану. Як приклад, в Греції, ІКТ – це один з обов'язкових предметів у початковій школі з 2002 р.; у Франції такі технології поступово запроваджували як головний засіб змісту обов'язкової освіти в початковій школі. У Великій Британії ІТ викладають як окрему дисципліну та передбачають їхнє наскрізне проникнення в навчальні програми. Такі різні підходи відображають традиції та освітню політику різних країн в галузі впровадження як ІКТ як окремої дисципліни, так і їхню інтеграцію з навчальним процесом. Щодо застосування глобальної мережі, як допоміжного інструментарію технологічного навчання, то найбільші показники спостерігаються у країнах Скандинавії та Австрії [11; 2].

Цілісна підготовка педагогів в ІКТ-напрямі – головний елемент впровадження інформаційних технологій у контексті розвитку відкритої освіти у розвинених країнах Європи та світу. В країнах, де технологічні інновації викладаються як окремий предмет, або є засобом викладання інших, педагогів часто асистують ІТ-фахівці, що супроводжують технологічне забезпечення навчального процесу, яке досить часто практикується у європейській системі освіти. Згідно з Всесвітньою доповіддю ЮНЕСКО, у світі зросла кількість впровадження ІТ у галузі освіти [1]. З інтенсивним розвитком інновацій приходять

такі форми навчання як, відео-конференції, вебінари, технології WEB-2.0, Система EIS: Е-банк оцінювання (США, Естонія та ін.), ТВ-, та мережні технології. Виникає логічне питання, чи є якийсь відсоток інтересу від використання пропонованих технологій під час навчання у самих учнів/студентів?! Так, передача знань через ІКТ спричиняє вплив на успішність учнів. Як факт, у Фінляндії, на початку другого тисячоліття, яка славиться своєю ідеалістичною системою освіти, було проведено дослідження інноваційних методів навчання в рамках різних дисциплін, в основі яких лежить практика застосування комп'ютерних та інформаційних технологій і систем. Застосування комп'ютерів та різних медіа засобів впливає на інтерес учня до навчання, зосереджує його на важливому, розвиває мислення та здатність до аналізу та аргументації своєї думки з приводу тієї чи іншої проблеми.

Сучасні інноваційні засоби сьогодні замінюють роль вчителя на освітнього консультанта, який є не тільки тим, хто поширює інформацію та навчає, а й тим, хто надає технічні консультації учням/студентами в залежності від того, як вони засвоюють ті чи інші дані. На базі інформаційних технологій та систем, процес вдосконалення освітньої системи зумовив появу дистанційної освіти. Розвиток технологій призвів до появи альтернативної системи передання знань. На прикладі Європи, США та інших регіонів світу бачимо, що з кожним роком тенденція здобуття освіти в дистанційному режимі тільки зростає (див. рис. 1) [9].

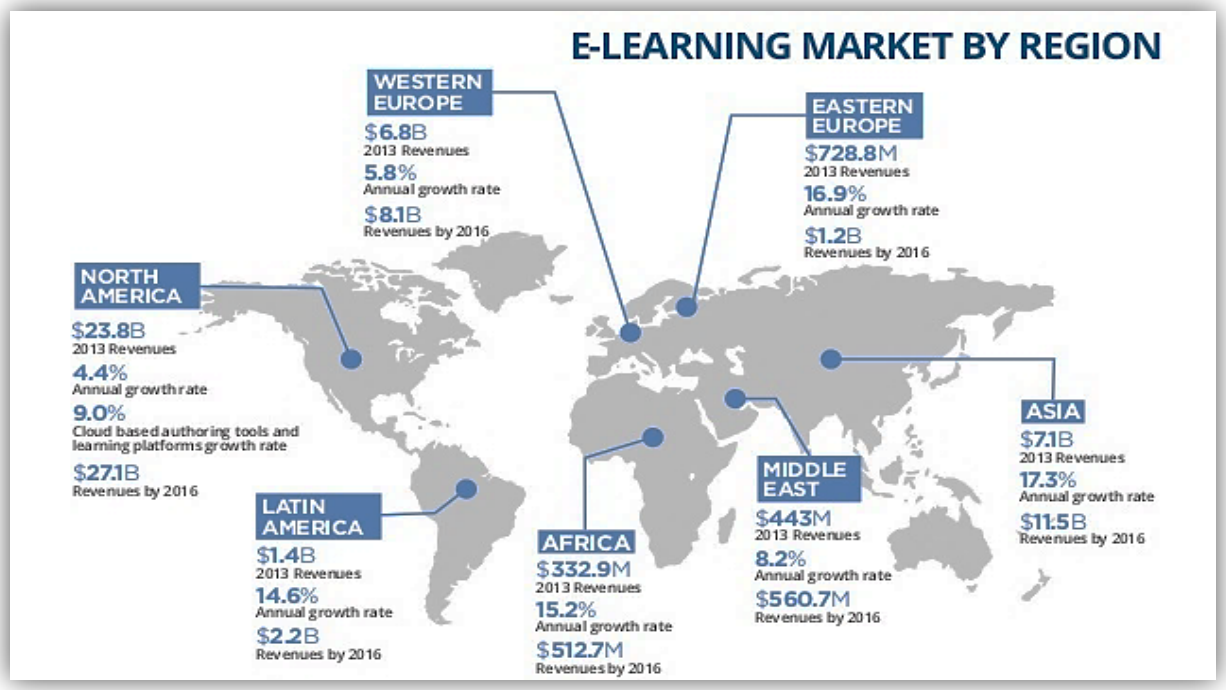

Рис. 1 – Популяризація дистанційного навчання в світі

Можливість використання альтернативної освіти урізноманітнює навчальний процес, спонукає молодь до самостійності, саморозвитку та мотивує до поглиблення знань у галузі технологій. Цікаві джерела інформації та ресурси для начальних закладів пропонують різноманітні інституції, що виходять і за межі Європейського континенту, наприклад Інститут досліджень в галузі освіти

Онтаріо (Ontario Institute for Studies in Education) та Навчальне середовище з комп'ютерною підтримкою (Computer Supported Intentional Learning Environments) є мережною системою, які надають змогу проводити навчання та опитування серед учнів та студентів. Подібні ресурси дають можливість налагоджувати партнерські зв'язки між учнями/студентами через роботу з різними джерелами інформації, об'єднувати ідеї та використовувати результати інших учнів з метою отримання нових знань.

Важливим елементом такого навчального середовища є наявність е-бази даних (е-бібліотек, спільнот, е-щоденників), де молодь може спілкуватись, додавати тексти, графіки, коментарі, проходити тестування/екзамени, виконувати ті чи інші навчальні проекти тощо. В багатьох європейських країнах в технологічних мережах навчальних закладів створюються е-бібліотеки, що вміщують навчальні посібники, графіки, 3D-моделі, довідникові матеріали, аудіо- та відео-файли та інше. Матеріали, що призначені для використання в системі навчання регулярно оновлюються. Окрім цього, в глобальній мережі існує велика кількість освітніх платформ, де розміщено всю навчальну інформацію, а саме опис навчальних програм, навчально-методичні матеріали, інформацію для позакласної діяльності для школярів, і для вчителів. Прикладом таких платформ є сайт ООН, «European Research Area», Європейський освітній портал, «Erasmus+», «Mladiinfo», Європейський молодіжний портал, Освітня інформація для молоді на сайті Єврокомісії, База даних освітніх можливостей «Ploteus», «Tempus» та ін. Такі відкриті та доступні ресурси є у вільному доступі і можуть бути використані представниками різних країн незалежно від їх рівня розвитку та місцезнаходження [3; 4].

До інших технологій можна віднести і віртуальне середовище, де учасники можуть не тільки спілкуватись між собою, а й спільно створювати єдину віртуальну освітню площину обміну знань і досвіду. Подібні ІКТ дозволяють людям дистанційно стати учасниками «віртуальних об'єднань», що групуються за для єдиної мети – здобуття знань. Для таких об'єднань не існує часових чи вікових обмежень, відстані, встановлених показників навичок чи соціального статусу. Віртуальна комунікація дозволяє молодим людям обирати зручний для них час, місце, темп засвоєння матеріалу. Досвід таких віртуальних платформ практикувався ще у XX століття. Таким прикладом було співробітництво між групами студентів-архітекторів, де була можливість спілкуватись студентам, вчителям з різних куточків світу, що працюють над різними проектами, використовуючи комп'ютерні системи проектування, е-листування, з метою обговорення і оцінювання якості різних проектів, розробок та результатів навчання, а також набуття колосального досвіду для виконання тих чи інших проектів. Такі віртуальні студії дозволяють і педагогам, які мають справу з комп'ютерними технологіями створювати різноманітні інтернет-моделі для освітніх ігор під час викладання тих чи інших дисциплін. Як приклад такої моделі є діяльність Міжнародного франкомовного консорціуму навчальних закладів відкритої освіти та дистанційного навчання «International Francophone Consortium of Distance and Open Learning Institutions». Головна мета

консорціуму – обмін знань, досвіду та практичних вмінь між країнами-членами даного об'єднання [10; 3; 4; 6].

Висновки. Підсумовуючи дослідження даної проблематики бачимо, що в сучасному світі процес інформатизації освіти є необхідним елементом для вдосконалення функціонування навчальних закладів та якісного надання знань студентам. Для того, щоб українська система освіти вийшла на міжнародний якісний рівень надання освітніх послуг як для національних, так і іноземних студентів, в Україні слід здійснити певні освітні трансформації, а саме - остаточно ліквідувати застарілі принципи навчання та оцінювання студентів; змінити стратегії надання освітніх послуг; залучити молодих, сучасних освітніх працівників; проводити регулярні навчання, курси, тренінги для підвищення кваліфікації освітян з метою вдосконалення ІКТ-знань; інсталювати новітні інтернет-технологій у всіх навчальних закладах України; забезпечити сучасне технічне обладнання та спеціалізоване програмне забезпечення для підготовки молоді до тієї чи іншої галузі (ІТ-ринок, економічні галузі тощо); налагодити партнерські зав'язки між освітніми закладами та провідними європейськими ІТ-компаніями з метою навчання, практики, набуття досвіду та можливого працевлаштування.

Література

1. Всесвітня доповідь ЮНЕСКО про комунікацію та інформацію в 1999-2000 рр. URL: http://www.polpred.com/free/unesco/2.htm
2. Гриценчук О.О., Коневщинська О.Е., Кравчина О.Є., Лаврентьєва Г.П., Малицька І.Д., Овчарук О.В., Рождественська Д.Б., Сороко Н.В., Хитровська Ю.В., Іванова С.М., Шиненко М.А. За заг. ред. Овчарук О.В. Інформаційні та комунікаційні технології навчання в системі загальної середньої освіти зарубіжних країн: навч.-метод. посіб. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 176 с.
3. Кадемія М.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі / М.Ю. Кадемія, І.Ю. Шахіна. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2011. – 220 с.
4. Калюжна Т.М. Інформаційні технології у сфері освіти – нові можливості, нові завдання / Т.М. Калюжна. // ДВНЗ «Національний гірничий університет». С. 21–23.
5. Кен Робінсон. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. – Львів: Літопис, 2016. – 258 с.
6. Освіта по-українськи: 129 мільярдів — марнотратство чи інвестиція? 2017. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2017/02/15/620955/.
7. Ставицька І.В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Національний технічний університет України «КПІ», 2015.
8. Статистичні дані по безробіттю за даними Державної служби статистики, 2017. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2017/rp/sz_br/sz_br_u/zb_u2017.htm.
9. Humanizing Business Processes by leveraging E-Learning technologies. URL: https://www.slideshare.net/DoceboElearning/humanizing-business-processes-by-leveraging-elearning-technologies.
10. Improving Open and Distance Learning (ODL) Initiatives Through the Internet in Developing Countries: The Case of CIFFAD (International Francophone Consortium of Distance and Open Learning Institutions). URL:https://www.isoc.org/inet98/proceedings/4b/4b_2.htm.
11. Key Data on Information and Communication Technology in Schools in Europe. – 2004 Edition. – Eurydice// The information network on Education in Europe. – P. 3.

О.Л. Вернигора,
аспірант відділу теорії і практики педагогічної освіти імені академіка І.А. Зязюна
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
науковий керівник: ***М.П. Вовк,***
доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник
відділу теорії і практики педагогічної освіти імені академіка І.А. Зязюна

СУТНІСТЬ КРИТЕРІЇВ СФОРМОВАНОСТІ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Актуальність питання формування лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх словесників полягає у тому, що саме вони є носіями сучасної української літературної мови та ретрансляторами високої національної, духовної культури нашої держави. В складних умовах нашої політики незмінними залишаються вимоги до вчителів української мови та літератури, які повинні мати високий професіоналізм і вміти через мову передати цінність рідної культури.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначено, що «освіта України ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності. Освіта утверджує українську національну ідею, сприяє розвитку культури українського народу. Вона спрямована на формування національних цінностей і водночас сприяє оволодінню особистістю багатствами світової культури, вихованню поваги до народів світу [2, с. 6]. Саме вчитель української мови і літератури має бути високорозвиненою особистістю, яка через вивчення рідної мови, фольклору, літератури, краєзнавчої специфіки вміло розкриває учням всю красу і цінність духовної, національної культури та спадщини нашого народу.

Для обґрунтування поняття «критерій» ми звернулися до словників, у яких розкривається його сутність. «Критерій» – (від грецької – засіб, судження) – мірило для визначення, оцінки предметів, явища; взятої за основу класифікації ознаки; ознака, на підґрунті якої відбувається оцінка, визначення або класифікація будь-чого; міра судження, оцінки будь-яких явищ [1, с.465]. У довідниковій літературі термін «показник» визначається як ознака чого-небудь; явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу; кількісна характеристика властивостей процесу [3, с. 1024].

На підставі аналізу праць Є. Карпенка, І. Клака, Ю. Картавої, В. Кузьмина, нами було виокремлено такі критерії, які визначають сформованість лінгвокраїнознавчої компетентності вчителів української мови та літератури: ціннісно-мотиваційний, змістовно-когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінний.

Ціннісно-мотиваційний критерій розкриває мотиви майбутньої професійної, педагогічної діяльності учителів-філологів з підвищення рівня своєї лінгвокраїнознавчої компетентності. Показниками критерію визначено: 1) мотивацію до формування лінгвокраїнознавчої компетентності; 2) спрямованість на формування лінгвокраїнознавчої компетентності; 3) сформованість ціннісних орієнтацій.

Змістовно-когнітивний критерій дозволяє охарактеризувати рівень лінгвокраїнознавчих знань. Показниками критерію можемо визначити 1) володіння лінгвокраїнознавчими знаннями; 2) міцність знань; 3) використання тезаурусу з проблем лінгвокраїнознавства.

Діяльнісний критерій передбачає виявлення умінь працювати над лінгвокраїнознавчим матеріалом. Показниками критерію визначено: 1) сформованість особистих і професійних якостей; 2) дослідницькі уміння; 3) комунікативні уміння.

Рефлексивно-оцінний критерій зумовлює самооцінювання, самоаналіз своїх професійних лінгвокраїнознавчих мотивів, знань, умінь в подальшій професійній, педагогічній, дослідницькій, лінгвокраїнознавчій діяльності. Охарактеризувати цей критерію можна за допомогою таких показників: 1) самооцінювання професійних лінгвокраїнознавчих знань, умінь; 2) прагнення до підвищення рівня лінгвокраїнознавчої компетентності, здатність до організації своєї діяльності у використанні лінгвокраїнознавчого матеріалу; 3) самоаналіз професійних та особистісних якостей.

Визначені критерії та показники дозволяють комплексно охарактеризувати сформованість лінгвокраїнознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури та передбачити динаміку розвитку означеної якості у процесі фахової підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 слів / [уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: Перун, 2009. – 1736 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: «Шкільний світ», 2001. – 25 с.
3. Большой толковый психологический словарь: в 2-х т. [пер. с англ. Чебетарева Е.Ю.] / А.С. Ребер. – М.: Вече, 2003. Т.1. – 592 с.

В.О. Вовк,
студентка ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»
Житомирської обласної ради
науковий керівник: ***В.І. Абрагам,***
викладач педагогіки ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»

ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ

За останні роки в усьому світі в освітній галузі відбулися істотні структурні зміни, зумовлені розвитком Інтернет та його зростаючим впливом на всі сфери діяльності суспільства. Основна роль в удосконаленні системи освіти, без сумніву, належить новим інформаційним технологіям. Особливу надію викладачі та вчені покладають на дистанційне навчання, із впровадженням якого в різних освітніх закладах й установах постійно вдосконалюється термінологія. У багатьох

дослідженнях зарубіжних і українських авторів підкреслюється зростаюча роль технологій і засобів ДН як основного напряму розвитку НІТ.

Як відомо, дистанційне навчання є продовженням кореспондентського навчання. Університет Лондона (1836 р.), Університет Чикаго (1892 р.) й запровадили кореспондентське навчання. У колишньому Радянському Союзі, в тому числі в Україні, з кінця 1920-х років його різновид відомий як заочне навчання. Наприкінці 1960-х і на початку 1970-х рр. почали використовувати спочатку термін викладання на відстані (teaching at distance), а потім дистанційна освіта, дистанційне навчання (distance education, distance learning). Досвід використання ДН протягом останніх 20 років показує, що ця форма навчання позбавилася статусу кореспондентського. Поняття «відкрите навчання» з'явилося всередині 70-х років і пов'язане з утворенням начальних закладів нового типу – відкритих університетів. Цей термін поки що по-різному сприймається в Україні. Останнім часом замість терміну ДН використовується популярний за кордоном термін електронне (дистанційне) навчання.

Кухаренко В.М. один із перших дослідників ДН, наводить такі його визначення: ДН – сукупність інформаційних технологій, які забезпечують надання студентові основного обсягу матеріалу, інтерактивну взаємодію студентів та викладачів у процесі навчання, можливість самостійної роботи для засвоєння матеріалу, оцінку знань і навичок студентів у процесі навчання, ДН – набуття знань і вмінь шляхом інформатизації та навчання з використанням усіх технологій, а також інші форми навчання на відстані.

Ці сучасні педагогічні технології дають загальну картину можливостей організації повноцінної, якісної освіти школярів в інформаційно – освітньому середовищі. Інтернет-навчання – це нова форма освіти, спрямована не тільки на формування знань, навичок і вмінь у певній галузі, але і на формування особистих якостей школярів: дисциплінованості, самостійності, відповідальності, співпраці. Варто наголосити на тому, що вище перераховані особисті якості школярів можна сформувати, використовуючи завдання, які мають бути націлені на перевірку ефективності та результативності самостійного вивчення школярами змістової частини предмету. Завдання має бути складене так, щоб знання, які перевіряються, уміння і навички відповідали вимогам програми навчання.

На сьогодні у системі ДН можна виділити такі основні засоби: електронні мережеві підручники, навчальні й контрольні завдання, електронні практикуми, дослідницькі проектні роботи, інформаційні ресурси, дистанційні олімпіади і конкурси, форуми, вебінари, конференції, спілкування в режимі on-line, підвищення кваліфікації й обмін досвідом.

Основна цінність дистанційного навчання (звісно крім можливості навчання на відстані) – це навчання у своєму темпі за своєю індивідуальною програмою. Але реально жоден відомий автор ресурс такої можливості не надає [2].

Дистанційна освіта надає учням можливість одержати високоякісну освіту на місці свого проживання. Правильно організована система дотримання всіх дидактичних принципів використання основної моделі освіти дає можливість впровадження дистанційного навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.

Необхідно, щоб учні мали належну комп'ютерну підготовку та домашній ПК з виходом в Інтернет. Ця проблема розв'язується найпростіше. На сьогодні практично 100% учнів мають комп'ютер, ноутбук чи нетбук, а Інтернет став доступним. Проблему відсутності кабельної інфраструктури в сільській місцевості з успіхом розв'язують мобільні оператори. Учні проходять комп'ютерну підготовку на уроках інформатики у школі.

Головною проблемою розвитку дистанційного навчання є створення нових методів і технологій навчання, що відповідають телекомунікаційному середовищу спілкування. На зміну колишньої моделі навчання повинна прийти нова модель, заснована на наступних положеннях: в центрі технології навчання — учень, суть технології — розвиток здатності до самонавчання, де учні беруть активну участь у навчанні, в основі навчальної діяльності — співробітництво. У зв'язку з цим потребують перегляду методики навчання, моделі роботи та взаємодії вчителів і учнів.

У рамках дистанційної форми навчання виділяють такі модифікації, які потребують відповідної апробації: дистанційна форма навчання, дистанційно-очна форма навчання, класно-дистанційна форма, дистанційна форма навчання з учителем-куратором. Отже, ми бачимо, що можливі різні форми дистанційного навчання, саме це і забезпечить особистісно-орієнтований підхід у навчанні [3].

Для ДН дуже важливий зв'язок з учнем, тому що сучасне навчання 9 а особливо дистанційне) тяжіє до індивідуалізації. Учень, що знаходиться а відстані, не має такої можливості. З часом у нього може згаснути інтерес, розсіюватиметься увага. Дитині важко стимулювати себе до самостійного навчання, оскільки вона не знаходиться в колективі, де існує ще й такий стимул як конкуренція або просто проведення емоційної дискусії з певного питання. Тому до вчителя, що працює в системі ДН, висуваються певні вимоги: відповідати дуже швидко на листи; заохочувати оперативність слухачів; встановлювати чіткий графік спілкування в режимі on-line і чітко його дотримуватися; створювати атмосферу психологічного комфорту та ін. Учень має відчути, що його тьютор не суворий контролер, а добрий учитель, який завжди допоможе.

Необхідно також створити умови для повноцінної самореалізації учня, прояву успішності, самоствердження, підвищення його самооцінки. У ДН важливо знати кожного учня, його особливості: інтроверт чи екстраверт; мислить логічно, раціонально чи дуже емоційний, спирається більше на відчуття, емоції.

Створення комфортних умов полягає у відборі відповідного змісту з предмету, розширенні його інформаційного поля за рахунок міжпредметної інтеграції з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів і нахилів учнів, зони їх найближчого розвитку. Предметний зміст при цьому набуває практико зорієнтований характер і забезпечує не тільки вміння розв'язувати міжпредметні завдання, пов'язані з предметний змістом, але й сприяє становленню інформаційної, комунікативної компетентності школярів, наприклад, через розв'язання ситуаційних завдань, участі в проектній діяльності, дискусіях [1]. Крім того, для успішного здійснення процесу дистанційного навчання мережевий учитель і педагог-куратор мають володіти технологічними аспектами організації

освітньої діяльності школярів, які містять у собі різні прийоми роботи в форумі, чаті, теле- і відео- конференціях, а також з електронною поштою та іншими комунікаційними засобами. Ці сучасні педагогічні технології дають загальну картину можливостей організації повноцінної, якісної освіти школярів у інформаційно-освітньому середовищі. Інтернет-навчання — це нова форма освіти, спрямована на формування особистих якостей школярів: дисциплінованості, самостійності, відповідальності, співпраці. Варто наголосити, що вище перераховані особисті якості школярів можна сформувати, використовуючи завдання, які мають бути націлені на перевірку ефективності та результативності самостійного вивчення школярами змістової частини предмету. Завдання мають бути складені так, щоб знання, уміння і навички, які перевіряються, відповідали вимогам програми навчання.

У відповідності до вимог часу та з власної ініціативи вчителі шкіл використовують елементи ДН у своїй роботі. Але для того, щоб дистанційне навчання стало повноцінною формою навчання для тих, хто його потребує, необхідне вирішення багатьох питань та проблем не лише на рівні коли.

Отже, для створення системи дистанційного навчання необхідна багаторічна науково-дослідна та практична діяльність, у ході якої були б вирішені питання відбору змісту освіти, створення необхідних методів навчання, розробки технічних і програмних засобів, їх змістового наповнення, підготовки необхідних спеціалістів, формування критеріїв відбору учнів для навчання з кожного напряму і багато інших питань.

Література

1. Биков В.Ю. Дистанційний навчальний процес: Навч. посібн. / За ред. В. Бикова та В. Кухаренка. — К.: Міленіум, 2005. — 292 с.
2. Басова Н.В. Педагогика и практическая психология. — Ростов Н/Д: «Феникс», 2000. — 416 с.
3. Освітні технології: навч.-метод. посіб. О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехоти. — К.: А.С.К., 2001. — 256 с.

Я.Б. Волошук,
студентка факультету природничо-географічної освіти та екології
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
О.А. Цуруль,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психолого-педагогічних дисциплін
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПРО ШКІДЛИВИЙ ВПЛИВ НАРКОГЕННИХ РЕЧОВИН В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

За даними ВООЗ, Україна посідає 7 місце у світі за рівнем поширеності тютюнопаління серед дорослого населення (26,3%). Результати опитування підлітків показали, що Україна продовжує займати лідируючі позиції за рівнем

поширення тютюнопаління серед підлітків – 3-тє місце в Європейському регіоні після Італії та Чехії [4]. Тютюнопаління – лідер з усіх причин смерті, які можуть бути попереджені. Поряд із тютюнопалінням, вживання алкоголю є другою найпоширенішою звичкою серед сучасних підлітків [1, с. 4].

Вживання наркогенних (наркотичних, психоактивних) речовин як медико-соціальна та психолого-педагогічна проблема тривалий час замовчувалася та не висвітлювалася у вітчизняній літературі, що призвело до низки негативних результатів: низького рівня обізнаності населення про шкідливість наркогенних речовин (НР) та відсутність методів профілактики. Наразі в Україні вже зроблені певні кроки в політиці контролю та попередження вживання НР: важливим було приєднання України до Рамкової конвенції ВООЗ по боротьбі з тютюном (2006 р.) та прийняття низки законодавчих актів.

Через дефіцит знань про шкоду НР у багатьох молодих людей склалося неправильне уявлення про наркоманію як про розвагу. А стрімка позитивна динаміка зумовлена тим, що певна частина учнівської молоді втрачає соціальні орієнтири, намагається дистанціюватися від реальності, отримувати лише матеріальні цінності, виявляє страх перед майбутнім. Тому педагоги, здійснюючи виховний вплив та формуючи культуру здоров'я школярів, мають допомогти усвідомити важливість розумного, дбайливого ставлення до власного здоров'я, прищепити почуття відповідальності та розуміння, що саме здоров'я визначає якість життя. Теоретичний аналіз проблеми та вивчення реалій шкільної практики свідчать про те, що дана тема як в теоретичному, так і в практичному аспектах досліджена недостатньо. Дидактичні можливості навчального предмета «Біологія» щодо формування в учнів знань про шкідливий вплив НР використовуються фрагментарно [2].

Об'єкт дослідження: освітній процес з біології у закладах ЗСО.

Предмет дослідження: методика формування в учнів основної школи знань про шкідливий вплив НР.

Завдання: 1) здійснити аналіз психолого-педагогічної, біологічної, медичної, методичної літератури та шкільної практики з проблеми формування в учнів знань про шкідливий вплив НР; 2) охарактеризувати провідні форми, методи і методичні прийоми формування в учнів таких знань; 3) розробити інструктивно-методичні матеріали для формування в учнів основної школи знань про шкідливий вплив НР та здійснити їх апробацію.

Проблема формування в учнів біологічних знань про шкідливий вплив НР досліджується такими науковцями, як О.М. Балакірєвою, Т.В. Бондар, М.П. Вальчук, В.П. Горащук, М.А. Ковальчук, Н.Ю. Матяш, В.М. Оржеховською, Н.О. Рингач, Л.К. Фортовою, О.А. Цуруль, та ін.

Аналіз шкільної практики дає змогу виокремити провідні форми та методи формування знань про шкідливий вплив НР: проблемна бесіда, рольова гра, групова робота, анкетування, тренінг, прес-конференція, інтерактивні методи («Займи позицію», «Акваріум» тощо), антиреклама, демонстрування дослідів та відеофрагментів, включення елементів медіаосвіти та ін. Великий потенціал має і позакласна робота: лекції, кіно- та відеолекторії, тематичні бесіди, «круглі»

столи, ділові та рольові ігри, конкурси, вікторини, соціально-психологічні тренінги, соціальна реклама (буклети, відеокліпи), масові заходи (концерти, шоу, ток-шоу, «Дні боротьби»), навчання на рівних.

Вивчення дидактичних можливостей навчального змісту сучасної шкільної біології щодо формування в учнів знань про шкідливий вплив НР (за програмою «Біологія» (2017 р.)) та порівняння одержаних результатів з результатами аналізу програми «Біологія» (2001 р.) [3] дають підстави для висновку, що чинна програма більшою мірою орієнтована на формування в учнів досліджуваних знань.

У межах реалізації завдань дослідження ми провели анонімне і конфіденційне анкетування 152 учнів 7-9 класів однієї із шкіл м. Києва. Анкетуванням було охоплено 51 учень 7-х класів, 48 учнів 8-х класів, 53 учні 9-х класів (табл. 1).

Таблиця 1

Результати анкетування учнів основної школи

№	Твердження	Кількість учнів, які дали вірну оцінку твердженню, %		
		7 клас	8 клас	9 клас
1	Не існує «легких» наркотиків, які б не шкодили здоров'ю	49	83	88
2	Поки людина не вживає ін'єкційних наркотиків – хвилюватися немає причин	72	97	98
3	Морфін не становить небезпеки, оскільки його застосовують навіть лікарі у своїй роботі	43	89	95
4	Алкогольна залежність – це не хвороба, а «дурість» людини	60	67	25
5	Алкоголь добре зігріває	16	35	32
6	Алкогольну залежність мають люди з генетичною спадковістю щодо неї	65	77	73
7	Вино можна вживати у великих кількостях, тому що це корисно, особливо для серця	53	74	72
8	Марихуана не шкодить здоров'ю	4	36	34
9	Хоч нікотин і належить до легальних наркотиків – він може призвести до смерті	1	29	31
10	Пасивне куріння менш шкідливе	39	48	52
11	Вдихання клею може призвести до носової кровотечі	71	79	72
12	Мої друзі вживають наркотичні речовини (алкоголь, тютюн, марихуана тощо)	26	50	49

Майже всі учні, окрім семикласників, виявили високий рівень обізнаності щодо шкідливості ін'єкційних наркотиків. Учні 8-х класів більш проінформовані про шкідливий вплив алкоголю та ін'єкційних наркотиків, проте менше знають про шкідливість інгаляційних. 51 % учнів 9-х класів відповіли вірно про шкідливий вплив алкоголю та 47 % – про згубні наслідки куріння та інгаляцій НР. Останнє твердження анкети «Мої друзі вживають наркотичні речовини», було спрямоване на визначення відсотку учнів, які можуть в найближчому часі вживати або ж вживають НР наразі, оскільки друзі є референтною групою учня і впливають на нього. Ми з'ясували, що найбільшу кількість друзів, які вживають наркогенні речовини мають восьмикласниці (62%) та дев'ятикласники (50%). Найменше ж такого оточення в хлопців і дівчат 7-го класу: 27% і 24% відповідно.

Загалом учні виявляють кращі знання в питаннях щодо шкідливого впливу алкоголю та мають значні прогалини у знаннях щодо інших НР. Найвищий рівень поінформованості щодо небезпеки вживання НР встановлено в учнів 9 класів. Аналіз відповідей учнів основної школи дає підстави для висновку про нагальну потребу у цілеспрямованій роботі вчителя біології щодо формуванні в учнів системних знань про шкідливий вплив НР засобами навчального предмета «Біологія». Саме на формування таких знань були орієнтовані авторські інструктивно-методичні матеріали, апробація яких здійснювалася під час педагогічної практики та виявила позитивний вплив на рівень досліджуваних знань учнів.

Отже, однією з головних причин вживання молоддю психоактивних речовин є фрагментарні знання з проблеми. Вікові особливості учнівського контингенту ЗСО потребують широкого використання у профілактичній роботі як загальної, так і індивідуальної антинаркотичної профілактики у межах формування знань про шкідливий вплив НР у процесі вивчення біології (на уроках та позакласній роботі).

Література

1. Бердник О. Поширеність поведінкових чинників ризику серед підлітків України / О. Бердник, О. Добрянська, О. Рудницька, К. Шевчук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2017. №4 (68). – С. 3–13.
2. Некрасова Н.М. Формування в учнів знань про шкідливий вплив наркогенних речовин – важливий напрямок роботи сучасного учителя біології // Н.М. Некрасова, О.А. Цуруль // Науковий вісник СНТ ім. Г. Волинки: матеріали VIII Міжнар. наук. форуму [«Простір гуманітарної комунікації»], (м. Київ 28–30 жовтня 2015 р.). – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. Вип. 1. – С. 129–131. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://snt.npu.edu.ua/images/doc/Naukoviy_visnik_studenti_Verstka.pdf.
3. Цуруль О.А. Підготовка майбутніх вчителів біології до формування в учнів 8-9 класів знань про шкідливий вплив наркогенних речовин / О.А. Цуруль, О.В. Доля // Збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. «Наукові та методичні основи викладання біологічних дисциплін у педагогічних вищих навчальних закладах України».– К.: НПУ, 2006. – С. 119–121.
4. WHO report on the global tobacco epidemic, 2009: Implementing smoke-free environments. WHO, Geneva, 2009. URL: http: // www.who.int/tobacco/mpower/2009/en/index.html.

В.В. Гончарук,
провідний інженер Національного парку «Софіївка» НАН України

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Підготовка сучасних фахівців до екологічно виправданої діяльності у професійній сфері, формування у них екологічної культури є одним із пріоритетів професійної освіти та одним із шляхів реалізації положень Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті [5], Закону України «Про освіту» [2], Концепції екологічної освіти України [3] та Концепції сталого розвитку України [4].

Екологічні проблеми сучасності перебувають у центрі уваги дослідників різних галузей науки і практики. Як наслідок — впроваджуються ресурсо- та енергозберігаючі технології, розробляються законодавчі акти, узгоджується діяльність держав у галузі охорони природи, відновлюються природоохоронні території тощо. Однак, передумовою реалізації нових розробок у галузі екологічно обґрунтованого природокористування є розуміння кожним жителем планети причин екологічних проблем, обізнаність із правилами екологічно доцільної поведінки, бажання дотримуватись цих правил.

Значна увага у педагогічній науці нині надається формуванню екологічної культури особистості, починаючи з раннього дитячого віку, організації й удосконаленню системи екологічної освіти й виховання. Зокрема, методологічні підходи на засадах філософії та концептуальні положення екологічної освіти й виховання відображені у працях Г. Білявського, В. Бровдія, М. Дробнохода, О. Захлєбного, І. Звєрєва, М. Кисельова, В. Крисаченка, Л. Лук'янової, Г. Пустовіта та ін.

Екологічна культура є складовою загальної культури людини. Згідно з визначенням Великого тлумачного словника сучасної української мови, культура — це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії; спосіб і результат людської діяльності; те, що створюється для задоволення духовних потреб людини; освіченість, вихованість; це творча діяльність у всіх сферах буття та свідомості, що є діалектичною єдністю опредмечування (створення ціннісних норм, знакових систем тощо) і розпредмечування (засвоєння культурної спадщини), які спрямовані на перетворення навколишньої дійсності та збагачення внутрішнього простору особистості.

Теоретичний аналіз наукової літератури свідчить, що деякі автори виступають взагалі проти вживання поняття «екологічна культура», вважаючи, що «екологічна культура» — етап розвитку, який охоплює всю культуру в цілому (С. Глазачов [1], Н. Рейсмерс [6]).

У педагогічній літературі для характеристики цілісного процесу формування екологічної культури часто використовуються різні категорії, що створює певні

труднощі. Особливо це стосується визначених понять, їх співвіднесеності між собою, змістовного визначення кожного з них.

За частотою звернення до дослідження питань екологічної культури пріоритет належить педагогіці, де акцент переважно здійснюється на екологічну освіту, екологічне виховання та розвиток екологічного мислення. У зв'язку з цим виникла потреба у розгляді й розмежуванні таких понять, як «екологічна освіта», «екологічне виховання» та «екологічна культура».

Аналіз означених праць дає змогу зробити висновок про те, що сьогодні простежується недостатній рівень сформованості екологічної культури дітей, учнівської і студентської молоді, їхньої відповідальності за збереження навколишнього середовища і практичної підготовки до вивчення й охорони природи. Водночас, стан екологічної освіти й виховання підростаючого покоління значною мірою залежить від рівня сформованості екологічної культури вчителя і професійної готовності його до означеного напряму педагогічної діяльності.

Поняття «екологічна культура» широко застосовується сьогодні в науковій, науково-популярній літературі, у засобах масової інформації, проте, незважаючи на це, воно до цих пір не має загальноприйнятого тлумачення. Складність питання полягає ще й у тому, що феномен екологічної культури зв'язує два самостійних поняття — «екологію» і «культуру», які в науковій літературі поки не отримали загальноприйнятого визначення.

На наш погляд, поняття «екологічна культура» має широкий зміст, бо в нього, разом із природними, включені й соціальні чинники, що відображають матеріальне та духовне виробництво, соціальну діяльність людей і визначають організацію суспільства.

У педагогічній літературі екологічна культура особистості трактується як цілісна система взаємозв'язаних елементів: системи екологічних знань (природничо-наукових, ціннісних, нормативних, практичних та інших), екологічного мислення, що включає встановлення причинно-наслідкових, імовірнісних, прогностичних та інших видів зв'язків та усвідомлення причин, сутності й шляхів вирішення екологічних проблем, системи цінностей як внутрішнього стрижня екологічної культури, у якій природа розглядається як універсальна цінність, і екологічна якість середовища займає одне з провідних місць, культури відчуттів як певного «морального резонансу», співчуття, співпереживання та інших відчуттів, культури екологічно виправданої поведінки, перетворення екологічних знань, що характеризується ступенем мислення та культури відчуттів у повсякденній нормі вчинку. Виявом екологічної культури особистості суб'єкта є екологічно обумовлена відповідальна діяльність.

На думку Є. Флешар, екологічна культура — це особливе особистісне утворення, що складається з таких елементів: здатність бачити специфіку та складність природних явищ, знаходити в них взаємообумовлені зв'язки й правила поводження з ними; цілісність знань про навколишнє середовище; здатність логічно мислити у межах екологічної безпеки; готовність до застосування законів, що охороняють навколишнє середовище; здатність до створення конструктивних етичних положень, які регулюють відносини людини з навколишнім природним

середовищем; здатність нести відповідальність за збереження навколишнього середовища [7]. Отже, екологічна культура, за своїм змістом, є сукупністю, знань, норм, стереотипів та «правил поведінки» людини в оточуючому її природному світі. І хоча феномен екологічної культури є надбанням XX ст., про екологічну компоненту культури можна твердити від самих початків появи людини. Ця компонента проявлялась як сукупність певних екокультурних норм, «заборон» і «дозволів».

Література

1. Глазачев С.Н. Экологическая культура и образование : очерки социальной экологии / С.Н. Глазачев, Е.А. Когай. – М. : Горизонт, 1999. – 167 с.
2. Закон України «Про освіту». – К.: Генеза, 1996. – 36 с.
3. Концепція екологічної освіти України // Інформ. збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. № 7. – С. 3–23.
4. Концепція сталого розвитку України. Проект. – К., 2001. – 21 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К., 2002. – 24 с.
6. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы) / Н.Ф. Реймерс. – М. : Россия молодая, 1994. – 367 с.
7. Флешар Є. Дидактичні основи підготовки студентів – майбутніх вчителів-біологів до реалізації екологічної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 / Є. Флешар. – К., 2000. – 30 с.

М.П. Гриб,
студентка ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»
Житомирської обласної ради
науковий керівник: ***В.І. Абрагам,***
викладач педагогіки ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»
Житомирської обласної ради

СІМ'Я ЯК ОСНОВА ЛЮДСЬКОГО ЩАСТЯ

Сімейне виховання має величезне значення у вихованні, освіті і становленні будь-якої людини. Можна сказати, що це фундамент, на якому будуватиметься все подальше життя. І від того, наскільки добротний і твердий цей фундамент, залежить дуже багато чого в долі людини. Сім’я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління [1].

Оскільки мета підростаючого покоління – формування всебічно розвиненої особистості, сім’я, як і школа, здійснює моральне, розумове, трудове, естетичне і фізичне виховання.

Важливим у сімейному вихованні є те, наскільки родина живе інтересами всього народу, інтересами держави. Виховний вплив її зростає, якщо батьки цікавляться не лише навчанням, а й пізнавальною діяльністю своїх дітей. За таких

умов, інтереси сім'ї збігаються з інтересами суспільства, формується свідомий громадянин країни.

На думку М. Стельмаховича «Тіло, душа, розум — ось три кити батьківської педагогіки. Усі наші зусилля, спрямовані на тілесне виховання, можуть бути швидко зведені нанівець, коли ми не захистимо наших дітей і підлітків від такого страшного ворога душі і тіла людини, як алкоголізм, паління, наркоманія, токсикоманія, статева розпуста, СНІД» [5].

Дієвим чинником сімейного виховання є спільна трудова діяльність батьків і дітей, яких слід залучати до сімейної праці, вони повинні мати конкретні трудові обов'язки відповідно вікових можливостей. Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій родинного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до загального режиму дня, дотримання певних сімейних правил. Домашній затишок облагороджує стосунки.

Виховний процес не має меж, початку чи кінця. Батьки для дітей — це життєвий ідеал, нічим не захищений від пильного дитячого ока. В сім'ї координуються зусилля всіх учасників виховного процесу: школи, вчителів, друзів. Вплив батьків на власних дітей повинен забезпечувати їхню фізичну досконалість і моральну чистоту. Саме діти відображають соціальне середовище, в якому живе сім'я.

Особливо значною роль сім'ї у становленні особистості дитини є на первинному етапі її соціалізації. До характеристик, що визначають особливості соціалізації відносять: соціально-демографічну структуру, психологічний клімат, тривалість і характер спілкування з дітьми, загальну і, зокрема, психолого-педагогічну культуру батьків, матеріально-побутові умови. Аналізуючи досвід сімейного виховання, А.С. Макаренко дійшов висновку, що багато хто з батьків не розуміє значення свого авторитету для дітей. Іноді поведінка батьків призводить до формування помилкового авторитету.

Мета і мотив виховання дитини — це щасливе, повноцінне, творче, корисне людям життя цієї дитини. На творення такого життя і повинне бути направлене сімейне виховання — це педагогіка буднів, педагогіка кожного дня, яка в повсякденному житті здійснює велике таїнство формування особистості людини.

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від створення в ній належних умов.

«Ваша власна поведінка, — писав А. Макаренко, звертаючись до батьків, - вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте або повчаєте її, або наказуєте їй. Ви виховуєте її кожен момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає дома... А якщо ви вдома грубі або хвастливі, або ви пиячите, а ще гірше, якщо ви ображаєте матір, вам уже не треба думати про виховання: ви вже виховуєте своїх дітей і виховуєте погано, і ніякі найкращі поради й методи вам не допоможуть» [3].

В сім'ї і через сім'ю формуються первинні ціннісні орієнтації і соціальні установки дитини. Не потрібно забувати і про те, що сім'я закладає основи відносин між близькими людьми, формує орієнтації на трудове, суспільно-політичне життя людини.

Сімейне виховання повноцінне лише за розумного поєднання виховного впливу першовихователів — батьків та багатих на життєвий досвід помічників і порадників — дідусів і бабусь. Складність в наступності досвіду поколінь полягає в тому, що дітям доводиться опановувати тими знаннями, які були недоступні їх батькам.

Вчені констатують, що сучасні молоді батьки не вміють виховувати своїх власних дітей. Від цього потерпають і діти, і їх батьки, і вчителі. Причин багато.

По-перше, однодітність або малодітність сім'ї. Це означає, що виховуючись у таких умовах, діти не отримують практичних навичок по догляду та вихованню своїх братів і сестер, що було характерним в умовах багатодітної сім'ї. Виховуючи молодших сестер і братів, майбутні батьки отримували практичні навички, які потім можна було використати з появою власних дітей.

По-друге, в молодих сім'ях є можливість відділитися від своїх батьків, від старших поколінь. Здавалося б у цьому є певне благо. Але життя окремо від своїх старших поколінь позбавляє молоді сім'ї можливості скористатися знаннями, мудрістю в питаннях виховання дітей. Вплив старшого покоління на дітей знижується, залишається без запиту накопичена за довгі роки життєва мудрість і життєвий досвід, багатий спостереженнями. Крім того, онуки позбавлені ласки, казок, уваги бабусь і дідусів.

По-третє, ґрунтовно втрачені традиції народної педагогіки, національного виховання, за законами яких вважалося, що виховувати дитину потрібно, доки вона ще маленька і «лежить поперек, а не вподовж лавки». Народна педагогіка вчила високої моралі шляхом прислів'їв і приказок, за допомогою наївних, але дуже значимих народних висловлювань.

По-четверте, внаслідок урбанізації суспільства посилилася анонімність спілкування дітей і дорослого населення. Раніше в селі всі знали, чий це син або чия це дочка, що порушує правила поведінки, допускає асоціальні вчинки. Тому батькам було соромно мати невихованих дітей, а дітям соромно вести себе негідно.

По-п'яте, серед причин, що ускладнили сімейне виховання, все зростаючі соціальні й економічні труднощі: низька заробітна плата і несвоєчасна її виплата, повне або часткове безробіття і незабезпеченість у багатьох сім'ях прожиткового мінімуму. Все це знижує рівень взаємовідносин всередині самої сім'ї, емоційного настрою, що не створює сприятливих умов для спілкування в сім'ї, а в результаті — для сімейного виховання.

По-шосте, гіпертрофована політизація суспільства, коли пряма трансляція приковує до телеекрану молодих батьків, а від у цей час вони відмахуються як від недокучливих мух: «Відійди, не заважай».

Перелік причин, які дозволяють або заважають молодим батькам займатися вихованням власних дітей, можна продовжити. Однак, і цих цілком достатньо, щоб констатувати негаразди сімейного виховання у багатьох сучасних сім'ях. Тому вчителі повинні бути зацікавлені в наданні допомоги молодим батькам щодо змісту й організації виховання дітей в сім'ї, в педагогічній просвіті батьків,

озброєнні їх знаннями і уміннями виховного впливу на дітей, встановленні між школою, батьками і вчителями спільних взаємовідносин.

Для того, щоб максимізувати позитивний і звести до мінімуму негативний вплив сім'ї на виховання дитини і перебороти типові помилки сімейного виховання, необхідно пам'ятати загальні внутрішньо сімейні психологічні фактори, що мають виховне значення: брати активну участь у житті родини; завжди знаходити час, щоб поговорити з дитиною; не робити на неї натиску, допомагаючи тим самим самостійно приймати рішення; цікавитися її проблемами; допомагати розвивати уміння і таланти; уміти стримувати власницькі інстинкти і відноситися до дитини як до рівноправного партнера, який поки що володіє меншим життєвим досвідом; поважати право на власну думку; з повагою відноситися до всіх інших членів родини.

Саме тому майбутнім батькам, що хотіли б виховувати свою дитину не стихійно, а свідомо, необхідно почати аналіз виховання своєї дитини з аналізу самих себе, аналізу особливостей власної особистості.

Література

1. Азаров Ю. П. «Сімейна педагогіка». – М. 1985. С. 37.
2. Батьків не обирають: проблеми відповідального батьківства в сучасній Україні / За ред. Ю.М. Якубової та ін. – К.: АЛД,1997. – 185 с.
3. Макаренко А.С. Книга для родителей. – М.: Педагогика, 1998. – 156 с.
4. Сухомлинський В. Моральні цінності сім'ї // Вибрані твори: В п'яти томах. – К.: Рад. школа, 1997. Т.5. С. 343–347.
5. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка: Навч.- метод. посібн. – К., 1996. – 180 с.

В.О. Деменко,
студент Інституту фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка
науковий керівник: ***О.А. Томенко,***
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання Інституту фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

ЛЕБЕДИНСЬКА ЧОЛОВІЧА ГІМНАЗІЯ – ПОПЕРЕДНИЦЯ ПЕДУЧИЛИЩА В СПРАВІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЬСЬКИХ КАДРІВ

Історія Лебединського педагогічного училища розпочалась у будинку Лебединської чоловічої гімназії, яка відкрилась у вересні 1906 року і існувала на кошти Лебединського повітового земства та плату за навчання учнів, а з 1908 року на кошти казни. Гімназія існувала у відомстві Міністерства народної освіти. Головні посади в гімназії займали директор, педагогічна рада та господарчий комітет. До 1911 року у гімназії існувало шість класів, а з 1911 року – сім класів, а восьмий клас був педагогічним. Навчальний процес був організований по основним положенням Міністерства освіти про гімназії. У 1912 році в гімназії навчалися хлопці в кількості – 271 особа. Плата за навчання складала 60 рублів

на рік [1, с. 6]. Відкриття чоловічої гімназії зумовлювалося двома основними причинами:

- загальна переповнюваність гімназій і прогімназій повіту;
- у зв'язку з тим, що в Лебединському повіті було 60% населення хлопчиків (210 хлопців шкільного віку змушені були здобувати середню освіту в сусідніх повітах).

7 жовтня 1904 року відбулося засідання Міського управління, на якому розглядались проблеми щодо відкриття нового навчального закладу. На засіданні були присутні представники общин міста, Лебединського земства, місцеві мешканці. На утримання гімназії було вирішено асигнувати з місцевих коштів щорічно по 15 000 рублів. У цьому ж місяці вийшла постанова про формування комісії з вирішення питання відкриття чоловічої гімназії у місті Лебедин та клопотанням перед правлінням про безкоштовну передачу земству садиби та приміщення горілчаного складу, який припинив свою роботу. До складу комісії увійшли: граф В.О. Капніст та графиня В.В. Капніст, князь А.Л. Величко, В.В. Зеленський, М.М. Ковалевський, Я.В. Кучерова, Б.С. Щербатов та інші [1, с. 7].

У січні 1905 року горілчаний склад було закрито і Міністерство Фінансів дало дозвіл на відкриття в Лебедині восьмикласної чоловічої гімназії. Саме це приміщення ідеально підходило для навчального процесу хлопчиків, бо при садибі розташовувались флігель, де була їдальня, лікарняний пункт та речовий склад; будинок з квартирами завідувача, помічника та машиніста складу. Два приміщення для охорони, дві кам'яні та дві дерев'яні комори. Всі ці будівлі майже наполовину скорочували витрати земства на благоустрій та обладнання приміщень для гімназії.

8 травня 1905 року на земських зборах комісія розглянула питання про направленість гімназії – бути їй реальною чи класичною. Місцеві діячі проголосували за класичну чоловічу гімназію, бо вона давала можливість випускникам далі здобувати вищу освіту без складання вступних іспитів. 12 травня 1905 року відбулися земські збори, на яких було вирішено більшістю голосів (32 проти одного) визнати необхідність відкриття в Лебедині чоловічої класичної восьмикласної гімназії, висунути клопотання перед Міністерством Народної Освіти та Міністерством Фінансів про призначення Лебединському земству допомоги від казни одночасно 20 000 та щорічно, починаючи з липня 1906 року на утримання гімназії по 18 632 рублі. На випадок позитивного рішення клопотання відкрити з липня цього ж року підготовчий та перші два класи гімназії, доручити управі клопотання перед губернським земством про позику в сумі 45 000 рублів на перебудову приміщень горілчаного складу, висунути клопотання про створення опікунської ради при чоловічій гімназії за зразком опікунської ради комерційних училищ Міністерства Фінансів з правом вирішального голосу в раді, доручити розглянути питання про можливість талановитим селянам, які закінчують щорічно народні училища отримати середню освіту в майбутній гімназії та створити при ній інтернат [1, с. 7].

Чоловічу гімназію було відкрито у складі підготовчого та двох основних класів з 15 серпня, а з 15 вересня 1905 року, в присутності опікуна Харківського

навчального повіту, представників земства та сусідніх навчальних закладів відбувся урочистий молебен та почались заняття. Посаду директора гімназії зайняв Степанов Микола Євграфович. Пізніше директором гімназії було призначено Гальковського Миколу Михайловича — поета, історика, фольклориста-етнографа, нагородженого Золотою пушкінською медаллю.

В підготовчий клас було прийнято 28 дітей, в перший — 47, в другий — 34. Всього — 109 хлопців. Таким чином, з відкриттям гімназії, основна проблема вибору навчального закладу для більшої частини хлопчиків була вирішена.

З доповідної повітової управи черговому Лебединському повітовому земському зібранню 24 жовтня 1906 року дізнаємося про склад перших учнів гімназії за соціальним станом та віросповіданням [2, с. 142].

Склад дітей Лебединської чоловічої гімназії

За місцем проживання	За соціальним станом	За віросповіданням
Лебединський повіт — 84	Селяни — 44	Православні — 95
Інші — 25	Міщани та цехові — 32	Католики — 6
	Духовні — 3	Іудеї — 8
	Дворяни та різночинці — 30	

Метою створення чоловічої класичної гімназії була підготовка до прослуховування університетського курсу, підготовка бажаючих до вчительської діяльності у повітових, парафіяльних училищах. Навчальний план включав початкові основи всіх наук: мову, математику, історію, географію, природничу історію, технологію, витончені і комерційні науки, закон Божий і стародавні мови (латинську та грецьку). Для викладання спеціальних предметів у гімназії утримували учителів танців, гімнастики та музики. Із протоколу засідання комісії по реалізації виховної роботи гімназії дізнаємося про існуючі гуртки: 1) сценічний гурток — відповідальні викладачі А.В. Васильєва, Е.Л. Петрова, І.Л. Астахова; 2) музичний — відповідальні викладачі М.М. Ґальковський, М.М. Білодід, А.І. Пінчуков та З.Г. Лахавицький; 3) гурток фізичного виховання — відповідальні викладачі А. Я. Савогін, Р.П. Рудченко, М.Г. Насподкіна та С.Г. Кузьменко; 4) технічний — відповідальні викладачі П.К. Стєпанов, С.С. Смоляковський та І.В. Солодовнікова.

Чоловіча гімназія Лебедина зазнала якісного розвитку за наступні десять років свого існування. Покращився викладацький склад, результативність і успішність випускників. До Лебедина було переведено непересічну людину того часу: науковця, етнографа, поета М.М. Ґальковського, який до переїзду очолював Білопільську чоловічу гімназію. Крім піклування чоловічою гімназією М.М. Ґальковський активно займався громадською роботою — був гласним Лебединського повітового земства, членом місцевого учительського союзу, здійснював археологічні дослідження. У 1916 р. — його було призначено директором Лебединської чоловічої гімназії.

З доповіді директора гімназії М.М. Ґальковського (звіт за 1916 рік) визначаємо, що за десять років існування чоловічої гімназії значно збільшилась

кількість учнів, розширився її склад за соціальним станом та віросповіданням, а саме : всього учнів – 362; по віросповіданню: православні – 321, римо-католиків – 15, протестантів – 3, іудеїв – 22, магометан – 1; по соціальному стану: дворян наслідних – 18, дітей чиновників – 50, громадян наслідних і купців – 32, духовного стану – 8, міщан і цехових – 103, військових – 4, селян – 136, інших – 11 [3, с. 5].

Гімназії Лебедина, в тому числі і чоловічу було ліквідовано на підставі постанови Народного комісаріату освіти УРСР «Про єдину трудову школу», оголошеної 4 липня 1920 року [4, с. 154].

Отже, гімназія як тип елітарної освіти, яка мала величезні можливості формування загальної, естетичної та фізичної культури виявилась непотрібною. Але на сучасному етапі розвитку української освіти Концепція «Нова українська школа», державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття» ставлять перед освітянами тотожні з гімназійними завдання виховання молоді, тому накопичений віками педагогічний досвід доцільно опрацьовувати, аналізувати і впроваджувати в роботі сучасних навчальних закладів.

Література

1. Державний Архів Харківської області // Южный край. 1905. №8534.
2. Журнали XIV-XV чергового Лебединського повітового земського зібрання. – Лебедин, 1907. С. 34–35.
3. Державний архів Харківської області. Ф. 51, Оп. 1, Спр. 278, Арк. 5.
4. Лебедин: [збірник архівних документів і матеріалів] гол. ред.: Б.К. Мигаль. – Харків: Фоліо, 1997. – 158 с.

УДК 373.51

В.О. Загородня,
студентка педагогічного факультету
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
науковий керівник: ***Л.М. Кравець,***
доцент кафедри педагогіки, кандидат педагогічних наук
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка

РОБОТА НОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ

Анотація. У статті розкрито аспекти роботи нових українських шкіл, нові підходи до навчання, основні принципи побудови Нової української школи.

Ключові слова: нова українська школа, основна мета нової школи, формула нової школи, компетентності нової української школи.

Постановка проблеми. Невідповідність стану загальної середньої освіти в Україні потребам суспільства XXI століття – важлива проблема, яку доведеться вирішувати в найближчому майбутньому. Її спричинило поступове погіршення

якості середньої освіти, що було викликано, зокрема, зменшенням обсягів фінансування галузі та іншими вагомими чинниками.

Проявами проблеми стало збільшення частки молоді, яка намагається здобувати освіту за кордоном, а також тенденція до погіршення показників України у міжнародних обстеженнях конкурентоспроможності й інноваційної привабливості, які впливають на економічний розвиток України. Про це йдеться у розділі «Якісна, сучасна і доступна загальна середня освіта (Нова українська школа)» проекту Середньострокового плану пріоритетних дій уряду на 2017-2020 роки [1].

Сучасна українська школа повинна зацікавлювати своїх учнів (дітей), щоб в подальшому, ті ж самі діти виростали на благо своєї держави та розвивали її. Нова українська школа – це школа, у якій із задоволенням навчатимуться діти і, яка не лише даватиме знання учням, а й вміння застосовувати їх у житті.

Стан дослідження. Питанням формулювання сутності понять «освіта» і «культура» в наукових дослідженнях приділяється належна увага, зокрема: М. Згуровським, М. Марчук, Б. Починюк, Л. Сараницькою, М. Бауер, Д. Лукас, О. Васильченко, М. Швед.

Мета дослідження. Дослідження та ознайомлення з новими стандартами навчання, процесами розвитку, вихованням та соціалізацією дітей в Новій українській школі.

Виклад основного матеріалу. Нова українська школа – це школа для життя у XXI столітті. У сучасному світі змінюються технології, суспільство розвивається швидкими темпами, тому держава не може точно знати з якими викликами зустрінуться діти, які зараз навчаються у школі. Таким чином, Нова українська школа пропонує перейти від школи, яка надає дітям знання, які згодом швидко забуваються, до школи поінформованості та обізнаності.

Як і кілька років тому, пересічний український школяр здобуває в школі застарілі знання. За останні роки цей обсяг дуже збільшився, як і значно зріс загальний інформаційний потік у світі. Учні спроможні лише відтворювати фрагменти несистематизованих знань, проте часто не вміють застосовувати їх для вирішення життєвих проблем. Спосіб навчання в сучасній українській школі не мотивує дітей до навчання. Матеріал підручників затеоретизований, переобтяжений другорядним фактологічним матеріалом. Учителі використовують переважно застарілі засоби навчання. Педагогів деморалізує низький соціальний статус та рівень оплати праці. Учитель не має справжньої мотивації до особистісного та професійного зростання. Багато педагогів ще не вміє досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки, спільно працювати онлайн у навчальних, соціальних та наукових проектах тощо.

Центральне місце в системі освіти належить середній школі. На відміну від університету, в школі ще можна вирівняти дисбаланс у розвитку дітей. Світогляд закладається саме в сім'ї та школі. У школі формується особистість, її громадянська позиція та моральні якості. Тут вирішується, чи людина захоче і чи зможе навчатися впродовж життя [3].

Закон України передбачає: «Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» [2].

Метою Нової української школи є випускник, який всебічно розвинений, відповідальний громадянин і патріот, здатний до ризику та інновацій, — ось хто поведе українську економіку вперед у XXI столітті.

Формула Нової української школи складається з 9 компонентів:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві;
- вмотивований вчитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем та батьками;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;
- нова структура школи, яка дозволяє добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя;
- справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти;
- сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні школи [3].

Нові освітні стандарти будуть ґрунтуватися на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18.12.2006), але не обмежуватимуться ними. У цих Рекомендаціях визначено 8 груп компетентностей.

Ключові компетентності — ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної рівності та працевлаштування і, які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя. Десять ключових компетентностей Нової української школи:

- Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами;
- Спілкування іноземними мовами;
- Математична компетентність;
- Основні компетентності у природничих науках і технологіях;
- Інформаційно-цифрова компетентність;
- Уміння вчитися впродовж життя;
- Ініціативність і підприємливість;
- Соціальна та громадянська компетентності;

- Обізнаність та самовираження у сфері культури;
- Екологічна грамотність і здорове життя.

У рамках запровадження компетентнісного підходу буде створено нову систему вимірювання й оцінювання результатів навчання. Зокрема буде змінено зміст зовнішнього незалежного оцінювання [3].

З метою дослідження проблем Нової української школи у м. Кременець, нами було проведено опитування 10 вчителів початкових класів, яке складалося з 3 запитань: «Чи вважаєте ви позитивними ідеї Нової української школи?», «Чи підтримуєте Нову українську школу?», «Чи працюватимете надалі за програмами Нової української школи?». Аналіз результатів дослідження наступний: на 1 запитання ми отримали 50% позитивних відповідей, на 2 запитання показники показали, що половина вчителів підтримують НУШ, і на 3 запитання ми отримали лише 20% схвальних відповідей.

Отже, українська школа буде успішною, якщо до неї прийде успішний учитель. Суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки вчителя. Велика увага буде приділятися матеріальному стимулюванню учителів. На практиці реалізовуватиметься принцип дитиноцентризму. Усе життя нової школи буде організовано за моделлю поваги до прав людини та демократії. Нова школа плекатиму українську ідентичність. Публічні фінанси будуть розподілятись прозоро. Для забезпечення свободи вибору в освіті буде запроваджено принцип «гроші ходять за дитиною».

Висновки. Досліджуючи Нову українську школу ми ознайомилися з новими стандартами навчання, процесами розвитку, виховання та соціалізації дітей. Провели дослідження серед вчителів початкових класів місцевої школи. Дослідили та ознайомилися з ключовими компетентностями та формулою Нової української школи.

Література

1. В очікуванні змін, або якою буде Нова українська школа [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pedpresa.ua/177295-v-ochikuvanni-zmin-abo-yakoyu-bude-nova-ukrayinska-shkola.html. – Назва з екрана.
2. Закон України «Про освіту» від 04.04.2016 №3491-д [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2OZ7LA.html. – Назва з екрана.
3. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf. — Назва з екрана.

І.М. Зарішняк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ГРУПОВОГО ТЬЮТОРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ

Для інтеграції України у Болонський процес, необхідно переглянути застарілі форми і методи викладання у ЗВО. Задля реалізації змісту навчання і досягнення поставленої мети, викладачі вишу під час складання робочої програми з дисципліни повинні планувати такі форми організації навчання, що передбачають використання інтерактивних дидактичних технологій. Однією з таких форм, на нашу думку, є тьюторське заняття.

Дослідженням тьюторства останнім часом займаються як фундатори сучасної української педагогічної думки, так і молоді науковці (А. Алексюк, А. Бойко, Н. Вишомірська, М. Голубєва, Е. Гуцало, Н. Дем'яненко, Н. Жевакіна, А. Жулківська, І. Кравченко, В. Козько, О. Полат, Л. Семеновська, О. Черковська тощо). Проте, означені дослідники не приділяють належної уваги особливостям тьюторського заняття у ЗВО України.

Метою нашої роботи є визначення дидактичних можливостей та методичних особливостей тьюторського заняття за кредитно-модульної технології навчання.

Тьюторське заняття — вид групового навчального заняття у закладах вищої освіти, під час якого викладач надає проміжну консультативну та координаційну допомогу й здійснює контроль за рівнем завдань, виконаних студентами самостійно. Така форма організації навчання передбачає велику позааудиторну самостійну роботу студентів, що потрібно враховувати під час вибору теми заняття. Як правило, такий вид навчального заняття включає теми і питання, що достатньо висвітлені в інформаційних джерелах, проте часто мають дискусійний характер [1].

Аналіз джерел із проблеми [2; 3] дозволив нам розробити методичні поради щодо організації тьюторського заняття:

- володіння викладачем фасилітаторськими прийомами та уміннями;
- висока кваліфікація тьютора, який виконує функції викладача, консультанта і менеджера;
- тематичні плани тьюторських занять мають бути розроблені з урахуванням особливостей модульної системи навчання, яка реалізує принципи гнучкості та індивідуалізації, а також спрямовані на практичну реалізацію ідеї системи перспективних ліній у навчанні, насамперед на організаційно-педагогічне забезпечення права кожного студента на індивідуальний темп просування в самостійній роботі;
- головне завдання кожного тьюторського заняття — організація колективного обговорення, що нерідко переростає в дискусію, за принципом «круглого столу»;

- на такому занятті обов'язково присутні різні методи, види та організаційні форми навчання (контрольна робота, дискусія, вирішення проблемних завдань, ігрових та інших ситуацій, що мають професійну спрямованість);
- кожне заняття має окрему загальну інформаційну карту, яка вміщує суму даних про те, скільки залікових одиниць отримав кожний студент окремо з кожного виду роботи, а викладач орієнтується у рівнях сформованості навчальних компетенцій.

№ п/п	Прізвище та ініціали	Дата, № заняття				Дата, № заняття				М №1	РКР	КПІЗ	Підсумок
		К.р.	Диск.	Пробл. сит.	Заг. оцінка								
1.		20	50	5	75								
2.		10	40	10	60								
3.		0	0	0	0								
4.		15	70	5	90								
5.		15	30	10	55								
6.		18	45	5	68								
7.		10	45	5	60								
8.		20	70	5	95								

Рис. 1 – Інформаційна карта успішності студентів

Аналіз педагогічної літератури дозволив нам виділити такі технологічні особливості групового тьюторського заняття:

1. В основі тьюторського заняття лежить різновид дослідницької аналітичної технології, оскільки має дослідницькі операції, аналітичні процедури, пов'язані із самостійним пошуком та аналізом навчальної інформації і умінням аргументовано висловлювати власну точку зору, враховуючи альтернативні.
2. Тьюторське заняття – це технологія, що інтегрує індивідуальне та колективне навчання, однією з важливих складових якої є робота у групі та взаємний обмін інформацією.
3. Тьюторське заняття виправдовує себе під час вивчення тем, на які немає однозначної відповіді на поставлені питання, а є декілька варіантів відповідей, які мають різну міру істинності. Завдання викладача при цьому відрізняється від класичної схеми і зорієнтоване на отримання не єдиної, а багатьох істин та орієнтацію у них студентів.
4. Від готового знання студент переходить до процесу його здобуття, а викладач тільки координує діяльність студента або ж може й сам виявитися на місці студента, делегуючи останньому частину своїх повноважень.
5. Під час навчання студент займає рівноправну позицію з іншими студентами та викладачем. Тому викладачеві дуже важливо дотримуватися паритету за параметрами лідерства та форми управління, управління

психодинамікою групи, формами директивного управління та особливостями психологічного мікроклімату.

6. Технологія тьюторського занняття передбачає вирішення та аналіз проблемних чи ігрових професійно спрямованих ситуацій. Це може бути використання методу case-study, ділової гри або ж дискусії на визначену тему за першоджерелами.

7. Цей вид заняття динамічний за своєю структурою та навчає пошуку та використанню знань в умовах динамічної ситуації, розвиваючи гнучкість, діалектичність мислення.

8. Такий вид заняття має бути методично обґрунтований та забезпечений розробкою методичних вказівок до самостійної роботи студентів.

Таким чином, технологічні особливості тьюторського заняття дозволяють зробити висновки, що заняття, в основі якого лежить інтерактивна взаємодія викладача і студентів, може стати видовим різновидом форми організації навчання у сучасних закладах вищої освіти України.

Література

1. Зарішняк І.М. Технологія тьюторського заняття як альтернативного виду навчального заняття у ВНЗ. Інтеграційний вибір України: історія, сучасність, перспективи: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, Вінниця, 10 квітня 2012 р. Т. ІІ. Тернопіль: Крок, 2012. С. 234–242. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream.pdf, (дата звернення 16.02.2018).
2. Гуцало Е.У. Тьюторські заняття з психології як практична гуманізація освіти. URL: http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06geupgo.php, (дата звернення 12.10.2017).
3. Вишомірська Н.А. Тьюторіали як форма організації самостійної роботи студентів на агробіологічному факультеті Національного університету біоресурсів і природокористування України. URL: http://www.rusnauka.com/17_APSN_2009/Pedagogica/47828.doc.htm, (дата звернення 17.11.2017).

С.В. Зиміна,

аспірант Інституту вищої освіти НАПН України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Глобальні виклики сьогодення (глобалізація, лібералізація, інтернаціоналізація, формування економіки знань, маркетизація тощо) задають напрямок розвитку вищої освіти [1]. Так перехід до економіки знань актуалізує потребу в інтенсифікації інноваційної діяльності та трансферу технологій університетів, що призводить як до їхніх структурно-функціональних змін, так і до трансформації взаємовідносин з іншими учасниками глобального ринку. До традиційних ролей університетів (освітня, дослідницька) додається нова роль – роль посередника, який сприяє комерціалізації результатів досліджень, прискорюючи соціально-економічний розвиток. З'являються сучасні підприємницькі університети – заклади вищої освіти, що беруть активну участь в трансфері знань, технологій та інновацій.

Концепція підприємницького університету була описана ще у 1998 році Б. Кларком [2]. Вона базується на ідеях академічного капіталізму, в основі яких лежать ринкові підходи щодо управління університетом.

Дослідники виділяють [3, 4] основні характеристики підприємницького університету:

- наявність навчальних програм з підприємництва і підготовка кадрів, здатних започаткувати власний бізнес;
- підприємницька культура та підприємницьке мислення у студентів різних спеціальностей;
- підприємницька інфраструктура для залучення студентів і випускників до інноваційної діяльності (роботи в бізнес-інкубаторах, технопарках, допомоги в заснуванні власного бізнесу).

Характерною рисою підприємницького університету є також перехід від фінансування за рахунок коштів державного бюджету до самостійного пошуку додаткових коштів.

Беручи до уваги накопичений світовий досвід, можна говорити про те, що сьогодні є всі умови для створення університету нового типу, який органічно поєднає в собі принципи традиційного класичного університету і види діяльності інноваційного університету.

Зростанням міждисциплінарних досліджень, інтенсифікація співробітництва між університетами бізнесом, владою та громадами вимагає створення та розвитку інноваційних структур навколо університетів.

Інноваційна та підприємницька функції університетів потребують подальших досліджень, адже саме університети є генераторами знань та інновацій в глобальній економіці знань. Якість та кількість створеного університетом інтелектуального капіталу визначатиме ефективність розвитку економіки знань на регіональному та національному рівнях та рівень конкурентоспроможності країн у глобальних масштабах.

Задля перетворення українських університетів на підприємницькі, на нашу думку, слід, перш за все:

- розвивати низку якостей у студентів: підприємницькі навички, вміння діяти в умовах ризику та вирішувати складні задачі, інноваційне мислення, вміння розробляти проекти та проводити дослідження, Для цього мають бути внесені зміни до навчальних планів;
- створити сприятливу для проведення досліджень екосистему (центри досліджень, науково-дослідні лабораторії, кластери тощо), до якої активно залучати викладачів та студентів;
- сприяти розвитку внутрішньої і зовнішньої підприємницької інфраструктури (бізнес-інкубаторів, бізнес-лабораторій, центрів підприємництва, організацій комерційного та некомерційного типу).

Запропоновані кроки дозволять розвинути вітчизняний ринок наукоємної інноваційної продукції, створити нові види діяльності та постійно проводити оновлення внутрішнього середовища університету у відповідності до зовнішніх викликів.

Література

1. Altbach P., Reisberg L., Rumbley L. Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. – Rotterdam, Netherlands: Sense, 2010.
2. Clark B.R. Creating Enterpreneurial Universities: Organ izational Pathways of Transormation. – London and New York. Elsevier, 1998. – 198 p.
3. Schulte, P. The Entrepreneurial University: a Strategy for Institutional Development//Higher Education in Europe. 2004. V. 29. № 2.
4. Константинов, Г.Н. Что такое предпринимательский университет//Вопросы образования. 2007. № 1. С. 49–62.

А.О. Кравченко,
асистент кафедри методики викладання української та іноземних мов і літератур
Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка
науковий керівник: ***П.О. Бех,***
кандидат філологічних наук, професор кафедри методики викладання
української та іноземних мов і літератур Інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АНГЛІЙСЬКОМОВНА ЛЕКСИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Комунікативна компетентність майбутнього філолога є багатогранною і всеохопною, такою, що дозволяє йому згодом працювати в різних галузях економіки та науки (за умови удосконалення знань субмови фаху).

Читання є обов'язковим компонентом комунікативної компетентності в усіх напрямах професійної діяльності майбутнього філолога. І навіть ті види професійної діяльності, де домінує продуктивне мовлення, все одно не обходяться без читання. Адже підготовка будь-якої доповіді, чи реклами, чи виступу, чи презентації вимагає збору матеріалів, рецептивно-аналітичної роботи. Розмаїття видів професійної діяльності вимагає від філолога здатності та готовності читати, інтерпретувати та розуміти тексти різних стилів та жанрів. Тому підготовка фахівців-філологів з високим рівнем комунікативної компетентності в читанні як складової комунікативної компетентності є актуальним завданням.

Читання розуміємо як вид мовленнєвої діяльності, який спрямований на сприйняття та розуміння писемного тексту [7]. Психофізіологічну основу читання складають операції зорового сприйняття та розуміння [5; 6; 8; 1; 2]. Читання супроводжується внутрішнім проговорюванням і базується на розпізнаванні мовних одиниць письмового тексту, або на ідентифікації графічного образу, співвіднесенні одержаної сенсорної інформації з відповідним еталоном [3; 4]. Розглядаючи читання як вид мовленнєвої діяльності, виокремлюємо низку когнітивних процесів, які задіяні під час сприйняття та розуміння тексту: пам'ять, увага, формування зв'язків між мовними одиницями, мовна здогадка, ймовірнісне прогнозування, інтерпретація.

Комунікативну компетентність у читанні майбутнього філолога визначаємо, поділяючи висновки В. Шовкового, як систему екстралінгвальних знань, лексичних, граматичних, фонетичних навичок, паралінгвістичних знань та навичок, низки читацьких умінь та стратегій, які зумовлюють здатність та готовність інтерпретувати й розуміти (залежно від мети читання) писемні тексти різних стилів, жанрів та прагматики на семантичному, метасеміотичному та метаметасеміотичному рівнях [9, с. 9]. Таке розуміння компетентності в читанні дозволяє нам розглядати її як інтегроване системне явище, яке охоплює знання, навички, уміння, що зумовлюють здатність та готовність читати тексти на різних рівнях.

Лексичну компетентність у читанні майбутнього філолога визначаємо як систему екстралінгвальних знань (які вербалізуються), знань лексичних та фразеологічних одиниць, які репрезентують різні стилі мовлення; лексичних рецептивних навичок, які інтегруються в уміння читання й забезпечують здатність та готовність інтерпретувати й розуміти (залежно від мети читання) писемні тексти різних стилів, жанрів та прагматики на семантичному, метасеміотичному та метаметасеміотичному рівнях; умотивованість, здатність та готовність самостійно розширювати власний словниковий запас.

В контексті диференційованого формування лексичної компетентності залежно від підрівня розуміння тексту (семантичний, метасеміотичний та метаметасеміотичний) вважаємо доцільним визначити порівневий склад лексичної компетентності в читанні.

Для здійснення читання **на спорадичному рівні розуміння**, який вказує на низький рівень читацької компетентності (рівень речення, надфразової єдності) студенти володіє

знаннями про:

- загальновживану та культурно марковану лексику, зокрема її денотативні значення;
- референти, позначувані універсальною та культурно маркованою лексикою;
- графічні образи слів, їх правопис; лексичні омоніми;

навичками:

- співвіднесення зорового образу слова з семантикою (йдеться про загальновживану та культурно марковану лексику);
- упізнавання й розуміння слів у писемному тексті;
- комбінування слів у синтагми та цілі висловлення, надфразові єдності;
- здогадування значення слова за контекстом, за його морфемною будовою, схожістю зі словами в рідній мові;
- диференціювання схожих по написанню слів;
- розпізнавання та семантизації фразеологічних одиниць;
- семантизування локальних імплікатів з використанням контексту або додаткової літератури;
- передбачення та прогнозування щодо вживання лексичних одиниць у висловленні;

здатністю та готовністю самостійно:

- аналізувати словникову статтю, визначити інтегративну сему лексичної одиниці, визначати їхні денотативні значення;
- формувати у своїй свідомості уявлення про референт, позначуваний лексичною одиницею: якщо він є культурно маркованим, то користуватися додатковими джерелами для його глибшого розуміння;
- аналізувати загальновживану та культурно марковану лексику на предмет особливостей її вживання та сполучуваності з іншими словами, набуття контекстуальних значень;
- аналізувати загальновживану та культурно марковану лексику на предмет її стилістичної диференціації, тобто вживання залежно від стилю мовлення та жанру тексту;
- опановувати стратегії швидкого та міцного засвоєння лексичних одиниць.

Розуміння тексту на метасеміотичному рівні передбачає інтегрування окремих висловлень у зміст цілісного тексту. До метасеміотичного рівня студенти можуть переходити, лише пройшовши семантичний рівень. Таким чином, перший охоплює знання та навички, описані в семантичному рівні.

Для здійснення читання на рівні **розуміння експліцитного змісту,** що характерний для достатнього рівня читацької компетентності (метасеміотичному рівні) студенти повинні володіти

знаннями про:

- конотативні значення лексичних одиниць (вжитих у переносному значенні);
- неконвенційні імплікатуру, які ґрунтуються на контексті та фонових знаннях;

навичками:

- встановлення змістової зв'язності окремих висловлень, семантизації конекторів зв'язку висловлень у тексті;
- семантизації лексичних одиниць, ужитих у переносному значенні, надання емотивно-оцінних сем лексичним одиницям;
- виділення ключових слів, які несуть основне змістове навантаження;
- фокусування уваги на контекстуальному значенні слова.

здатністю та готовністю самостійно:

- набувати знань про конотативні значення лексичних одиниць, про контексти в яких ці значення реалізуються;
- розуміти логіку набуття словами переносних значень через призму мовної картини світу;
- розширювати знання про екстралінгвальний простір.

Лексична компетентність в аспекті сприйняття тексту на **рівні розуміння імпліцитного змісту та смислу**, який визначає високий рівень читацької компетентності *(на метаметасеміотичному)* рівні передбачає володіння такими

знаннями:

- символічних значень лексичних одиниць; глибоким культурним контекстом, пресупозиційними та концептуальними характеристиками семантики слова;

- конвенційними імплікатурами (глобальними та темники), які не виводяться з контексту;

навичками:

- виділення ключових слів, які несуть основне смислове навантаження;
- семантизації глобальних та темних імплікатур;
- семантизації слів-символів;
- поліінтерпретування та експлікування семантики ключових лексем, які несуть смислове навантаження;

здатністю та готовністю самостійно:

- розширювати пресупозиційний екстралінгвальний простір, необхідний для інтерпретації текстів;
- розширювати знання про концепти, символи, культурні архетипи носіїв мови;
- знаходити та добирати інформацію (яка стосується конвенційних імплікатур) з додаткових джерел, використання словника.

Отже, підводячи підсумок, констатуємо: читання є обов'язковим компонентом освіти майбутніх філологів, у їхній фаховій педагогічній, перекладацькій, науково-дослідницькій діяльності та роботі, пов'язаній із користуванням мовою в різних сферах соціальної взаємодії. Комунікативна компетентність у читанні майбутнього філолога охоплює систему екстралінгвальних знань, мовленнєвих навичок, читацьких умінь та стратегій, які зумовлюють здатність та готовність інтерпретувати й розуміти писемні тексти на семантичному, метасеміотичному та метаметасеміотичному рівнях. Відповідно, лексичну компетентність у читанні майбутнього філолога визначаємо в аспекті рівневості розуміння текстів й конкретизуємо лексичні знання та навички, достатні для читання текстів окремо на спорадичному рівні розуміння, на рівні розуміння експліцитного змісту та рівні розуміння імпліцитного змісту та смислу. Лексичну компетентність в читанні вважаємо доцільним формувати в межах вдумливого читання.

Література

1. Downing J. Comparative Reading. Cross-National Studies of Behavior and Processes in Reading and Writing. The MacMillan Company / John Downing. — N.Y.: Collier-MacMillan Limited, 1978. — 595 p.
2. Goodman K. S. The Psycholinguistic Nature of the Reading Process / K. S. Goodman // The Psycholinguistic Nature of the Reading Process Kenneth S.Goodman, ed. Wayne State University Press, – Detroit, 1968. P. 13—26.
3. Negle S. J. Comprehension Theory and Second Language Pedagogy / S. J. Negle, S. L. Sanders // TESOL Quarterly. Vol. 20. № 1. 1986. P. 9—26.
4. Pribram K. Languages of the Brain. Experimental Paradoxes and Principles of Neuropsychology / Karl Pribram. — Englewood Cliffs : Prentice Hall, Inc., 1972. — 438 p.
5. Берман И.М. Фразовые стереотипы и обучение чтению текстов / И. М. Берман, Н.Л. Белоцерковская // Вопросы психолингвистики и преподавание русского языка как иностранного / Под ред. А.А. Леонтьева и Т.В. Рябовой. — М. : Изд-во МГУ, 1971. С. 178—195.

6. Бухбиндер В.А. Очерки методики обучения чтению на иностранных языках / В.А. Бухбиндер, И.М. Берман. — К. : Вища школа, 1977. — 174 с.
7. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [пер. з англ. О.М. Шерстюк] ; наук. ред. укр. вид-ня С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
8. Зуева И.К. Обучение студентов самостоятельному **чтению** и реферированию текста во внеучебной деятельности: на примере английского языка: дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Зуева Ирина Константиновна. — М., 2008. — 227 с.
9. Шовковий В.М. Теоретичні засади інтегративно-диференційованого формування латинськомовної лінгвістичної компетентності у майбутніх філологів : Монографія // Шовковий В'ячеслав Миколайович. – К., 2018. – 130 с.
10. Шовковий В.М. Методична система навчання давньогрецької мови майбутніх філологів на засадах герменевтичного підходу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Шовковий В'ячеслав Миколайович. — К., 2010. — 604 с.

УДК 37.041-057.875:004

Н.В. Краснова,
старший викладач кафедр іноземних мов
Харківського національного університету внутрішніх справ
Г.М. Сорокіна,
старший викладач кафедр іноземних мов
Харківського національного університету внутрішніх справ

САМОСТІЙНА РОБОТА З ВИКОРСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЧАСТИНА ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті розглядається специфіка організації самостійної роботи студентів з використанням засобів інформаційних технологій та з урахуванням сучасних вимог до підготовки фахівця. Визначено інноваційні прийоми організації самостійної роботи, які, на думку авторів, забезпечують інтенсифікацію навчального процесу в цілому і якісне засвоєння навчального матеріалу зокрема. Вивчаються умови та методи ефективної організації самостійної роботи студентів як цілісної системи освітнього середовища.

Ключові слова: самостійна робота студентів, організація самостійної роботи, інформаційні технології, навчальний процес, мотивація студентів, контроль якості.

Аннотация. В статье рассматривается специфика организации самостоятельной работы студентов с использованием средств информационных технологий и с учётом современных требований к подготовке специалиста. Определены инновационные приёмы организации самостоятельной работы, которые, по мнению авторов, обеспечивают интенсификацию учебного процесса в целом и качественное усвоение учебного материала в частности. Изучаются условия и методы эффективной организации самостоятельной работы студентов как целостной системы образовательной среды.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, организация самостоятельной работы, информационные технологии, учебный процесс, мотивация студентов, контроль качества.

Annotation. The article deals with the specifics of the organization of independent work of students using the means of information technology and taking into account the modern requirements for training a specialist. Innovative methods of organizing independent work are determined, which, in the opinion of the authors, ensure the intensification of the educational process as a whole and the quality assimilation of the educational material in particular. Conditions and methods of effective organization of independent work of students as an integral system of the educational environment are studied.

Keywords: independent work of students, organization of independent work, information technologies, educational process, student motivation, quality control.

Постановка проблеми. В умовах постійного реформування вищої школи виникає нагальна потреба в перегляді традиційних освітніх моделей, впровадженні новітніх освітніх технологій. У нових реаліях і в умовах скорочення аудиторного часу підвищується роль самостійної роботи студентів. У структурі навчального процесу студента, самостійна робота розглядається як один з основних компонентів навчальної діяльності та повинна займати значну частину його навантаження.

Самостійна робота здатна розширювати, поглиблювати, систематизувати знання, розвивати пізнавальні здібності, вчити відповідальності. Сучасний фахівець повинен орієнтуватись у задачах та завданнях, які постають перед ним, має приймати та реалізовувати ефективні рішення. Саме для цього потрібно вміти самостійно працювати, чому, власне, і навчають підчас професійної підготовки. Систематична та керована викладачем самостійна діяльність студентів стає запорукою успішної підготовки сучасного висококваліфікованого спеціаліста. З огляду на це актуальними є вивчення, аналіз та впровадження новітніх технологій в організацію самостійної роботи студентів.

Стан дослідження. Питанню організації самостійної роботи студентів та самої сутності цього поняття присвячені численні дослідження науковців (Л. П. Аристова, В. К. Буряка, П. І. Підкасистого, Б. П. Єсипова, І. Ф. Харламова, Т. І. Шамова, Г. І. Щукіна та ін.). Б. П. Єсипов та Т. І. Шамова розуміють самостійну роботу як форму організації навчальних занять; В. К. Буряк вважає її вищою формою навчальної діяльності; П. І. Підкасистий трактує самостійну роботу як дидактичний засіб навчання; П. Я. Гальперін називає її рушійною силою навчального процесу. Питанню організації самостійної роботи присвячено значну кількість наукових публікацій англійських та американських дослідників, зокрема Г. Холєка, Б. Мейєра, Н. Хейвуд, Д. Літтла, Ф. Кенді, П. Бенсона, А. Брука, Л. Дікінсона та ін. Дискусія про самостійну роботу студентів часто виникає в контексті таких важливих проблем, як ролі студента й викладача та їх взаємовідносини, а також роль інформаційно-комунікативних технологій. Наголошується, що успішна самостійна робота студентів залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів, а саме:

- від навичок, якими повинні оволодіти студенти. Це такі когнітивні навички, як фокусування пам'яті та уваги, метакогнітивні, що асоціюються з розумінням самого процесу навчання, та афективні, що відносяться до сфери почуттів та емоцій.

- від створення продуктивних відносин між студентом і викладачем та сприятливого середовища, у якому використання інформаційних технологій набуває дуже важливого значення.

Однак проблема організації чіткої та ефективної системи самостійної роботи студентів залишається актуальною завдяки значному дидактичному потенціалу цього питання.

Виклад основного матеріалу. В умовах сучасного світу першочерговим завданням системи освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців, що відповідають всім вимогам сучасної дійсності.

Важливість розробки і впровадження в педагогічну практику більш досконалих методик навчання, що забезпечують підвищення якості навчального процесу, та сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їх розумових здібностей є фактом, у якому немає потреби переконувати викладачів. У вирішенні цього завдання значна роль відводиться формуванню умінь і навичок самостійного мислення і практичного застосування знань. Важливим є і формування навичок самостійної розумової праці.

Самостійна робота учнів у вищій школі — це метод безперервної освіти і одночасно засіб індивідуалізації процесу навчання у вигляді фронтальної, групової та індивідуальної навчальної діяльності, яка може виконуватися як в аудиторії, так і в позааудиторний час.

В процесі самостійної діяльності студент повинен навчитися виділяти пізнавальні завдання, вибирати способи їх вирішення, виконувати операції контролю правильного вирішення поставленого завдання, удосконалювати навички реалізації теоретичних знань.

Самостійна робота студента сьогодні може проходити з використанням підручників нового покоління: мультимедійних дистанційних курсів. Студент може самостійно обирати теми, що цікавлять, підбирати матеріал, виконувати тести і здійснювати контроль.

Зростання комп'ютеризації вищих навчальних закладів дає викладачеві можливість використовувати на своїх уроках сучасні інформаційні технології. Використання інформаційних технологій та Інтернет-ресурсів змінює роль викладача, він стає консультантом і координатором. Викладачу важливо приділяти належну увагу питанням керівництва та управління самостійною роботою студентів. Основна ідея управління процесом самостійної роботи студентів — це необхідність організувати цей процес таким чином, щоб студенти виконували завдання і шляхом самостійного пошуку опановували методи наукового пізнання. Також формували вміння займатися самоосвітою, розвивали інтерес до творчого підходу у своїй навчальній роботі і тим самим виробляли або удосконалювали у себе якості, властивості, риси характеру, значимі для успішного виконання професійних функцій. У теперішній час широко використовуються такі форми самостійної роботи:

- освоєння інформаційних і телекомунікаційних технологій, пошук необхідної інформації в Інтернет;
- підготовка до практичних, лабораторних, семінарських занять;

- підготовка до тестування, аудиторно-контрольної роботи, самотестування на комп'ютері;

- виконання домашніх контрольних робіт і завдань;

- написання рефератів, доповідей, статей;

- виконання курсових робіт;

- написання звіту з практики;

-виконання дипломної роботи.

Для організації самостійної роботи необхідні наступні умови:

- готовність студентів до самостійної праці;

- мотивація до отримання знань та оволодіння уміннями професійної діяльності;

- наявність і доступність всього необхідного навчально-методичного та довідкового матеріалу;

- система регулярного контролю якості виконаної самостійної роботи.

Особливе значення при організації самостійної роботи навчання має стимулювання мотивації студентів до самостійного навчання. Самостійне придбання знань має носити продуктивний характер. Студентів необхідно залучати до активної творчої діяльності, викликати у них бажання і прагнення працювати творчо, самостійно знаходити творчі рішення проблем. В умовах інформатизації освіти можливо і необхідно так організовувати процес навчання студентів, щоб вони самостійно витягували інформацію з різних інформаційних ресурсів, аналізували і творчо переробляли увесь зміст, а потім самостійно представляли результати своєї діяльності за допомогою різних засобів інформаційних технологій. Грамотне використання інтернет-технологій і мультимедіа-технологій дає можливість підвищити ефективність процесу навчання студентів, скоротити терміни формування різних умінь, в тому числі і методичних. Сучасні інформаційні технології надають практично необмежені можливості розміщення, зберігання, обробки і доставки інформації будь-якого обсягу і змісту на будь-які відстані. У цих умовах на перший план при підготовці фахівців виходить спрямована робота з самонавчання. Величезне значення при впровадженні сучасних технологій в освіту має педагогічна змістовність навчального матеріалу і створення умов для самонавчання. Мається на увазі не тільки відбір змісту матеріалу для навчання, а й структурна організація навчального матеріалу, включення в навчання не просто автоматизованих навчальних програм, а інтерактивних інформаційних середовищ. Іншими словами, ефективність і якість навчання в більшій мірі залежать від ефективної організації процесу самонавчання і дидактичної якості використовуваних матеріалів. Організація самостійної роботи студентів на основі інформаційних технології дає можливості:

- зберігання одержуваної інформації в пам'яті протягом потрібного часу, її редагування і т. і.;

- інтерактивності навчання за допомогою спеціально створюваної для цих цілей мультимедійної інформації;

- доступу до різних джерел інформації, в тому числі віддалених і розподілених баз даних, численних конференцій по всьому світу через систему Internet;

- організації спільних телекомунікаційних проектів, а також міжнародних, електронних конференцій, комп'ютерних аудіо- і відео- конференцій.

Інформаційні технології дозволяють студентам здобувати навички самостійної роботи з новою для них інформацією, відбирати важливі значущі факти. Організація самостійної роботи студентів за допомогою інформаційних технології сприяє засвоєнню, розширенню і творчому використанню навчального матеріалу, придбання нових професійних знань, розвитку інтерактивності, формуванню практичних умінь і навичок працювати з науковою літературою та інформаційними ресурсами. Організація самостійної діяльності студентів з використанням активних методів і засобів інформаційних та педагогічних технологій доповнює і конкретизує теоретичну підготовку студентів, сприяє первинному формуванню у них професійно-методичних умінь.

Висновки. Виходячи з вищенаведеного, потрібно розуміти наступне: неможливо уявити сучасну професійну освіту без інформаційних технологій, без правильно організованої самостійної роботи студентів, але у жодному разі неможна забувати про важливу роль викладача у навчальному процесі, де головна організуюча та контролююча роль належить саме йому. Студент включається в активний пізнавальний процес під керівництвом досвідченого наставника, що сприяє формування особистості, здатної до самостійного творчого мислення, з'являються вміння планувати свою діяльність, а головне, розвивається потреба в постійній самоосвіті.

Література

1. Аминов И.Б., Ходжаева Д.Ф. Современные технологии для эффективной организации самостоятельной работы студентов // Молодой ученый. 2017. №3. С. 523–524. URL: https://moluch.ru/archive/137/38507/
2. Буряк В.К. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра / В.К. Буряк // Рідна школа. 2001. №9. С. 49–51.
3. Гальперин П.Я. Введение в психологию / Я.П. Гальперин. – М.: МТУ, 1976. – 150 с.
4. Журавська Л.М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ / Журавська Л.М. // Освіта та управління. Т. 3. 1999. №2.
5. Семенова А.В. Організація та управління творчою діяльністю старшокласників на уроках природничо-математичного циклу: навчальний посібник для студентів педагогічних закладів освіти та вчителів природничо-математичного циклу загально- освітніх шкіл. – Одеса: Друк. 2001. – 207 с.
6. Симонян К.В. Методика использования компьютерных технологий при организации самостоятельной работы студентов: языковой вуз, начальный этап.: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / К.В. Симонян. – М., 2008. – 213 с.

І.І. Панасюк,
студентка ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»
Житомирської обласної ради
науковий керівник: ***В.І. Абрагам,***
викладач ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Творчість – це діяльність, яка породжує якісно нове, корисне, що ніколи раніше не існувало. Творчість не виростає на порожньому місці, вона базується на розвинених мисленні та уяві, інтелекті, який реалізує себе у розумовій діяльності та практиці. Здатність до творчості є умовою орієнтації людини у швидкозмінних і швидкоплинних процесах у світі, умовою не тільки адаптації до них, а й власної життєтворчості.

Дослідженням сутності творчості, умов її розвитку та інших аспектів займались і займаються різні науки та наукові напрямки, в тому числі філософія, психологія та педагогіка. Філософський розгляд творчості передбачає відповідь на питання щодо можливості творчості з погляду породження нового. О.І. Табідзе відзначає, що «творчістю варто вважати не всяке відкриття, а лише таке, яке має об'єктивно цінний характер». Творчість — це відкриття об'єктивних цінностей. Цим і пояснюється загальне значення результатів творчості і характер творчої діяльності. Саме об'єктивна цінність з її характерними властивостями рухає творчою особистістю, визначає специфічні особливості творчого процесу.

Болгарський філософ Г. Гиргинов розглядає творчість двох рівнів: перший її рівень притаманний людському мисленню і людській практиці, а другий – пов’язаний із винахідництвом , науковою творчістю.

Педагогічна наука розглядає творчість з позицій розвитку творчих якостей в навчально-виховному процесі. Психологія досліджує психологічні механізми перебігу самого акту творчості як суб’єктивного вияву індивіда.

Психологічний словник розглядає творчість як діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Вона припускає наявність в особистості здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відзначається новизною, оригінальністю, унікальністю [1].

Заперечуючи матеріалістичне визначення творчості як процесу (часто колективного), християнська філософія стверджує, що творчість має не колективний (загальний), а індивідуально-особистісний характер.

Так, М. Бердяєв наголошував, що творчість людини є не її вимогою, а дарунком Бога, її правом і обов’язком [2]. Із цього випливає, що до творчості здатна кожна людина, життя якої наповнене елементарними формами праці. Найголовнішою проблемою при вивченні творчості є проблема носія творчого початку, особистості, яка творить.

Творча думка людини – вища форма індивідуалізації – прогне абсолютної співвіднесеності зі світом як основної мети пізнання. Багатство творчого життя індивіда полягає в багатстві його дійсних відношень до світу. Уся практична сфера людської діяльності є вираженням прагнення людини до неповторності.

Найважливішими сторонами духовного життя особистості, в яких найповніше виявляється її неповторна індивідуальність, можна вважати кохання, світогляд і творчість. У науці та художній літературі мало звертають уваги на те, які високі вимоги до людської індивідуальності ставить кохання. Жоден не стане заперечувати, що кохання – дуже сильна емоція, яка спроможна мати вплив на всю самосвідомість людини, є одним із найефективніших «стимуляторів» творчої думки людини. Світогляд характеризується рівнем суспільної свідомості, рівнем знань, з яких складається наукова картина світу. Людина, крім цього визнає своє місце у природі, суспільстві, спрямованості своєї діяльності. І в цьому виявляє свої особливі риси, що забарвлюють характер усього її світогляду. Індивідуальні риси у світогляді не заперечують його науковості, об'єктивності, а лише виражають своєрідність світосприймання, його теплоту та холодність, більшу або меншу активність у діянні, в емоційній реакції на оточення [4].

Коли ж індивідуальність починає розуміти іншу людську індивідуальність, виникає творче спілкування між людьми. Будь-яка творчість не мала б розвитку без фантазії (уяви).

Творчу особистість визначають як особистість, межі творчості якої охоплюють дії від нестандартного розв'язку простого завдання до нової реалізації унікальних потенцій індивіда в певній галузі, як людину, яка володіє певним переліком якостей, а саме рішучістю, умінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, умінням бачити далі того, що бачать його сучасники і що бачили його попередники.

Особливості мотивації діяльності полягають у тому, що творча особистість знаходить задоволення не стільки у досягненні мети, скільки у самому процесі.

Таким чином, якщо вчитель ставить за мету розвиток потенційних творчих можливостей дитини ,формування її творчої особистості ,він повинен оволодіти тими формами, методами і засобами педагогічної діяльності, які забезпечують розвиток креативних рис особистості, а також тих додаткових мотивів, особистісних якостей, здібностей ,які сприяють успішній творчій діяльності. Для цього і сам вчитель повинен бути творчим, бо як добро виховує добро, так і творчість розвивається через творчість.

Творчість є атрибутом людської діяльності – це історично еволюційна форма активності людей, що виражається в різних видах діяльності і ведуча до розвитку особи. Головний критерій духовного розвитку людини – це оволодіння повноцінним процесом творчості як похідної реалізації індивідом унікальних потенцій в певній області. Тому між процесом творчості і реалізацією здібностей людини в суспільно значущій діяльності, яка набуває характеру самореалізації існує прямий зв'язок.

Відомо, що якнайповніше розкриття здібностей людини можливе лише в суспільно значущій діяльності. Причому важливо, щоб здійснення цієї діяльності детермінувалося не тільки ззовні (суспільством), але і внутрішньою потребою самої особи [3]. Діяльність особи в цьому випадку стає самодіяльністю, а реалізація її здібностей в даній діяльності набуває характеру самореалізації.

У основі творчості лежить принцип діяльності. Процес перетворення людиною навколишнього світу обумовлює і формування самої людини. Перетворююча діяльність людини виховує в ній, суб'єкта творчості, прищеплює їй відповідні знання, навички, виховує волю, робить її всесторонньо розвиненою, дозволяє створювати якісно нові рівні матеріальної і духовної культури, тобто творити.

Необов'язково, щоб всі члени суспільства писали вірші або співали пісні ,були вільними художниками або грали роль в театрі. Той вид діяльності, в якому краще всього, найвільніше виявляється творчий підхід, і той об'єм, в якому людина може його проявити, залежить від складу особи, від звичок, від особливостей життєвого шляху [5]. Об'єднання всіх сутнісних сил людини, прояв всіх його особових особливостей в справі сприяють розвитку індивідуальності, підкреслюють, разом із загальними для багатьох ознаками, його унікальні і неповторні риси.

Якщо людина освоїла творчість повною мірою — і по процесу його течії і по результатах — значить, вона вийшла на рівень духовного розвитку. Їй доступне переживання моментів єднання всіх внутрішніх сил. Якщо людина вийшла на рівень духовного розвитку, якою би вона діяльністю не займалася, залишається одне — побажати їй щасливого шляху. І придивлятися до неї хоч би іноді. Адже, поза сумнівом, чому-небудь хорошому вона навчить.

Література

1. Алексеев П.В. Теория познания и диалектика. — М.,1991. Гл. 8—9.
2. Бердяев Н. Философия свободы / Н. Бердяев. — М.: Интерпартнер-МКС, 1990. — 228 с.
3. Кант И. Сочинения: В 6 т. Т. 5 / И. Кант. — М.,1966. — 564 с.
4. Романець В.А. Фантазія, пізнання, творчість. — К., 1965. С. 45—52.
5. Табачковський В.Г. Людина. Світ. Світопорядки / В.Г. Табачковський // Практична філософія. 2003. №3. С. 34—41.

Д.В. Пустовойченко,
викладач кафедри іноземних мов
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ КУЛЬТУРНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Зростання інтересу до проблеми формування професійної мобільності майбутніх фахівців зумовлено гуманістичною функцією неперервної освіти, яка надає можливість кожній людині одержувати ту професійну підготовку, яка їй потрібна для особистісного і кар'єрного і зростання, самореалізації в тій чи іншій професійній діяльності.

Очевидним позитивним результатом процесу глобалізації стала можливість спілкування з представниками різних культур, яка досить швидко стала повсякденною реальністю для багатьох країн і народів.

Інтеграція українського суспільства до міжнародного соціально-економічного, інформаційного, культурного простору зумовлює потребу в ефективній дидактичній технології, що забезпечувала б неперервну взаємодію співучасників навчання, умотивоване залучення їх до навчально-виховного процесу. Основною метою навчання іноземних мов у ВНЗ стає формування та розвиток умінь і навичок іншомовного спілкування, що передбачає досягнення студентами такого рівня комунікативної компетенції, який був би достатнім для здійснення спілкування в певних комунікативних сферах.

Процеси міжкультурної інтеграції на національному та міжнародному рівнях зумовили модернізацію змісту мовної освіти в Україні. Мова виступає як засіб пізнання картини світу, прилучення до цінностей, що створені іншими народами. Одночасно мова – це ключ до відкриття унікальності та своєрідності власної народної самобутності та історичних досягнень представників інших культур. Сьогодні стає все більш очевидним, що людство розвивається шляхом розширення взаємозв'язків і взаємозалежності різних країн, народів та їх культур. Цей процес охопив різні сфери суспільного життя всіх країн світу. Розширення взаємодії культур і народів робить особливо актуальним питання самобутності та культурних відмінностей. Комунікація –це соціально обумовлений процес обміну інформацією різного характеру та змісту, переданої цілеспрямовано за допомогою різних засобів і має за мету досягнення взаєморозуміння між партнерами і здійснюється відповідно до визначених правил і норм. Стаючи учасниками будь-якого виду міжкультурних контактів, люди взаємодіють з представниками інших культур, часто істотно відрізняються один від одного.

Володіння іноземними мовами сприяють процесу розширення світогляду особистості студента, активізації культурного освоєння світу, розуміння інших соціумів та народів, яке сприяє комунікації культур. Це сприяє професійному зростанню і вдосконаленню знань студентів.

Крос-культурна комунікація охоплює мотивацію, інтерес в отриманні нових знань, вивчаючи іншомовні джерела, виступи на науково-практичних студентських конференціях у галузі психології. Крос-культурна комунікація як галузь наукових досліджень має виражений характер і постає складовим компонентом у професійній підготовці фахівців засобами іноземної мови. Успішна професійна діяльність фахівців в значній мірі залежить не тільки від володіння ними професійними знаннями, але й від знання іноземних мов і особливостей культури країни, мовленнєвого етикету, з представниками якої налагоджуються ділові відносини.

Для культурної глобалізації характерне зближення ділової і споживчої культур між різними країнами світу, широке використання іноземної мови, а саме англійської мови для міжнародного спілкування, стрімке розповсюдження мережі Інтернет для одержання інформації та спілкування.

В системі професійної освіти в становленні навчальної мотивації найважливішу роль відіграють не тільки пізнавальні інтереси, а й мотиви професійної діяльності: розвинена професійна мотивація є найважливішим фактором формування мотивації навчальної діяльності у студентів. Оскільки

іншомовну компетентність ми трактуємо в контексті професіоналізму психолога, то доцільно розглядати питання формування мотиваційної основи розвитку компетентності в області іноземних мов з точки зору ролі професійної мотивації у формуванні мотивації навчання.

Здібності студентів до самостійної організації пізнавальної діяльності, яка спрямована на поглиблення своєї освіти, ґрунтується на досвіді самоосвіти, прагнення розширити свій освітній потенціал не тільки в галузі іноземних мов, а й майбутньої професійної діяльності, що підвищує конкурентоспроможність на ринку праці і реалізує індивідуальні вподобання.

Таким чином, професійна мобільність виступає критерієм оцінки результативності професійного розвитку спеціаліста. Важливими факторами компетентності людини виступають отримана нею якісна освіта, накопичений життєвий досвід, вміння професійно застосовувати знання на практиці. Вивчення іноземних мов, в контексті міжкультурної парадигми має великий потенціал розвитку особистості.

Література

1. Сайтарли І.А. Культура міжособистісних стосунків : Навч. посібн. / І.А. Сайтарли. – К : Академвидав. – 240 с.
2. Сушенцева Л.Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: монографія / за ред. Н.Г. Ничкало; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – Кривий Ріг: Вид. дім. 2011. – 439 с.

А.М. Савчук,
студентка педагогічного факультету
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
науковий керівник: ***Л.С. Кравець,***
завідувач кафедри педагогіки та психології, доцент, кандидат педагогічних наук
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка

ІМІДЖ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розглянуто сутність поняття «імідж учителя» як складової системи педагогічної майстерності. Особливу увагу приділено питанню зовнішнього вигляду сучасного педагога закладів освіти України

Ключові слова: імідж, сучасний педагог, зовнішній вигляд, особистість.

Імідж – це своєрідний людський інструментарій, що допомагає вибудовувати взаємини з навколишнім світом. Це не тільки візуальний образ, але і спосіб мислення, дії, учинки, уміння спілкуватися, мистецтво говорити й, що важливо, слухати.

Проблемам іміджу педагога присвячено небагато праць, зокрема, імідж викладача вищої школи розглядали В. Ісаченко та О. Ковальова; імідж учителя початкової школи, соціального педагога в післядипломній освіті, учителів

філологічних спеціальностей у позанавчальній діяльності відповідно досліджували І. Размолодчикова, І. Ніколаєску, М. Сперанська-Скарга. Тому вважаємо, що питання формування особистісного іміджу сучасного педагога загальноосвітнього навчального закладу є актуальним і цікавим [2].

Кожен учитель повинен бути яскравою особистістю, тому що він як людина зацікавлює учнів, розвиває інтерес до свого предмета.

Головне в іміджі педагога — бути природним, випромінювати доброту і надійність. Не можна допускати прояву напруженості, появи яскравого рум'янцю і блідості, нервових і зайвих жестів і гримас, вираження відчуженості чи, навпаки, неприродного інтересу, гніву і байдужності.

Сучасними вітчизняними дослідниками виявлено розбіжність у значимості особистісного іміджу педагога для учнів і вчителів. За даними Є. Російської, у списку десяти професійно значимих якостей учителя у кінці XX століття імідж посідає друге місце з погляду дітей, і лише восьме — з погляду самих педагогів.

Д. Журавльов вважає, що «значна частина педагогічного загалу ще занадто далека від того, що особистісний імідж необхідно формувати. Ставлення педагогів до іміджу досить різноманітне. Негативно ставляться до нього вчителі старшого покоління: його розуміють як «маску», упевнені, що внутрішній світ має переважати над зовнішнім виглядом і вважають, що «головне бути, а не здаватися». Усілякі розмови про імідж учителя сприймають насторожено, як заклик бути нещирими» [1]. Отже, сучасні вчителі підтримують ідею формування іміджу учителя, але більшість із них не розуміє складових компонентів іміджу.

Приєднуємося до думки, що поняття «імідж» в системі освіти набуло актуальності в період становлення незалежності України та переосмислення підходів до навчально-виховного процесу [3].

У той же час зазначається, що «на основі особистих якостей у процесі професійної підготовки в педагога мають бути сформовані необхідні вміння» [1, с. 20] і серед них — уміння в галузі педагогічної техніки, а саме:

- одягатися з урахуванням індивідуальних особливостей, прийнятого в суспільстві стилю, вимог культури та особливостей діяльності;
- володіти собою, оцінювати свої почуття в конкретній ситуації, психічний стан вихованців, обирати потрібну тактику дій відповідно до педагогічних завдань;
- володіти голосом, тоном, темпом, ритмом педагогічного мовлення;
- володіти жестами і мімікою;
- уміння ходити, стояти, сидіти;
- володіти навичками психотехніки (уміння застосовувати знання про психіку людини для розв'язання практичних завдань) [2].

Відповідно до сучасного розуміння поняття «імідж педагога» зазначені вміння є складовою особистісного іміджу вчителя загальноосвітнього закладу.

Імідж класифікують також за іншими параметрами. Наприклад, вищезазначені види іміджу (особистісний, професійний, корпоративний) за характеристиками можуть бути як позитивними, так і негативними.

Структура іміджу вчителя є полікомпонентною [2]. Його головними складовими визначено такі:

• внутрішнє «Я» (внутрішній образ учителя, що відповідає обраному фаху та виявляється в його професійній культурі й мисленні, емоційності та творчому настрої, привабливості й вишуканості, внутрішній стійкості й гідності, позиції та ступені мобілізації тощо);

• зовнішній вигляд учителя (засвідчує ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний образ учителя, сприяють формуванню гарного враження і репутації, допомагають виявити себе не тільки привабливою людиною, але й чудовим педагогом);

• використання вербальних і невербальних засобів спілкування (жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темпоритм мовлення педагога мають привертати увагу учнів до нього, викликати довіру і налаштовувати їх до активної взаємодії).

Безперечно, зовнішній вигляд залежить від окремо взятої особистості. Але не варто забувати, що вчителі — це зразок для наслідування, тому їх зовнішній вигляд має бути бездоганним у всьому. Адже вчителю, а особливо молодому, учні надто важко вибачають будь-які недоліки. Дослідження показали, що в 75 % випадків перше враження є правильним. Що запам'ятовується під час першої зустрічі з незнайомими? Так, зовнішній вигляд. Безперечно, набагато важливішим вважається інтелект, але все ж одяг визначає те, що про вас подумають інші люди та яке враження про вас у них складеться.

Отже, потрібно розумно враховувати вимоги моди, створюючи свій зовнішній вигляд, і дотримуватися правила: бути одягненим, за можливістю, якомога більш елегантно та сучасно.

Питання зовнішнього вигляду вчителя не нове, проте його актуальність із роками не зникає. Щороку до школи приходять працювати молоді спеціалісти, які щойно закінчили педагогічні ВНЗ та коледжі. Їх навчали, що зовнішність учителя — складовий елемент педагогічної техніки, яка, відповідно, є структурним компонентом педагогічної майстерності. З огляду на це, очевидна залежність між цими поняттями.

Отже, удало дібраний гардероб допоможе не тільки справити приємне враження на довколишніх, а й підкреслить професійні та особисті якості педагога. Крім того, актуальним і доцільним є необхідність удосконалення наявної системи розвитку педагогічної майстерності щодо створення механізму формування стійкого цілісного образу педагога (педагогічного іміджу), який забезпечить оптимальні умови для навчання й виховання учнів.

Література

1. Булатова О. Имидж педагога — мода или необходимость? / О. Булатова // Директор школи. Україна. 2003. № 2. С. 74—78.
2. Журавльов Д. Имидж учителя — необходимость или дань моде? / Д. Журавльов // Народное образование. XXI век. 2003. № 7 (№1330). С. 24—37.
3. Ковальчук Л. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / Л. Ковальчук // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2007. Вип. 22. С. 65—74.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підручник / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. — 3-тє вид., випр. — К. : Знання-Прес, 2008. — 447 с.

І.А. Шеліга,
студентка Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
науковий керівник: ***Л.С. Кравець,***
завідувач кафедри педагогіки та психології, доцент, кандидат педагогічних наук
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка

РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА КРЕМЕНЕЧЧИНІ

"Хто виховує маленьких дітей, той створює величні світи і дотичний до Всесвіту!"

Анотація. У статті висвітлено історію створення та шляхи дошкільної освіти на теренах Кременеччини. Акцентовано увагу на вагомий внесок вчених у розвиток дошкільної освіти. Здійснено аналіз роботи ряду закладів дошкільної освіти Кременецького району. Загалом розглянуто історію виникнення, склад педагогічних колективів, завдання та особливості роботи 9 – ти дитячих садків. Звернуто увагу на особливості роботи кожного з них.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, дошкільна освіта, дошкільна педагогіка, дитяча особистість, вихователь, особистісно-орієнтовний підхід.

Постановка проблеми. За результатами аналізу роботи дитячих дошкільних закладів Кременеччини, опираючись на дослідження науковців, слід з'ясувати та висвітлити тенденції розвитку дошкільної освіти.

Дослідження проблеми залишається досі відкритим. А тому містить кілька напрямів.

Головні з них:

- розроблення моделі сучасного дошкільного закладу;
- підготовка фахівців-вихователів до роботи в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дошкільна педагогіка має дуже глибокі корені. Визначенню окремих категорій як науки (предмета, мети, завдань, методологічних засад, принципів, методів вивчення особистості дошкільника) присвячено праці науковців:Л. Артемова, З. Борисова, Н. Георгян, В. Зінченко, Н. Кирста, Н. Лисенко, Т. Поніманської, Д. Струннікова, Т. Бабаева, С. Баранова, Л. Болотіна, С. Козлова, Т. Комарова, М. Крулехт, Т. Кулікова, О. Солнцева, В. Тітова та інших.

Теорія управління розвитком дошкільної освіти опирається на загальну теорію соціального управління, основи якого розкрили Г. Афанасьєв, П. Третяков. Досліджується ця проблема також у працях Б. Гершунського, М. Дарманського, А. Зязюна, В. Маслова, В. Олійника, В. Пікельної [1].

Виклад основного матеріалу. Дошкільна освіта – спеціальність, важливість якої вже усвідомлена суспільством. Вона не просто перспективна, а й стратегічно необхідна. Студенти, які отримають фах із дошкільної освіти, можуть бути впевнені в тому, що завжди матимуть місце роботи, повагу людей і любов дітей [2].

Дошкільна освіта — цілісний процес, спрямований на:

• забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб;

• формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду [6].

Вихователь дошкільного навчального закладу — це педагог, який працює з дітьми наймолодшої вікової категорії (2—6 років),сприяє гармонійному формуванню особистості дитини, розвитку її творчих здібностей. Вихователь допомагає малечі різносторонньо розвиватися, охороняє її фізичне і психічне здоров'я. Він вчить дітей любити свій народ, його мову, виховує шанобливе ставлення до традицій та історії свого краю. Вихователь покликаний підготувати підростаюче покоління до активного життя і подальшого навчання. Постійне спілкування з дітьми — найважливіша службова функція педагога. Враховуючи їх вік, вихователь повинен зуміти дати відповідь на безліч питань. Від того, як правильно і наскільки швидко він знайде підхід до кожної дитини, зуміє організувати життя вихованців в умовах дошкільної установи, залежить, чи будуть його підопічні спокійними, ласкавими і товариськими або ж вони виростуть тривожними, замкнутими [2].

Сучасна дошкільна освіта представлена закладами для немовлят, дітей молодшого, середнього та старшого дошкільного віку. Кожен із цих закладів має свою навчально-виховну програму і свої особливості [4].

У Кременецькому районі функціонує 15 закладів дошкільної освіти та 6 навчально-виховних комплексів, у яких дошкільну освіту отримують 625 дітей.

Протягом 2012-2017 років мережа дошкільних закладів освіти збільшилась: відновлено діяльність 5-ти установ, відкрито 2 дошкільних навчальних заклади, у 4-ох закладах дошкільної освіти відкрито 4 дошкільні групи, та 3 дошкільні групи — у навчально-виховних комплексах.

Заклад дошкільної освіти №2 м. Кременець. «Золотий ключик» розпочав свою діяльність у 1986 році. Сьогодні дитячий садок відвідують понад 250 дошкільнят. Він укомплектований 11-ма групами, із них — 6 груп дошкільного віку, 2 групи — ясельного. Серед груп дошкільного віку організовані 3 групи спеціального призначення для дітей із вадами зору. Колектив дошкільного закладу складає понад 70 працівників.

У дошкільному закладі є всі умови для здійснення навчально—виховної роботи із дошкільнятами. Естетично оформлено музичний зал, обладнано стандартним устаткуванням спортивний зал.

Кременецький заклад дошкільної освіти №3 загального розвитку розпочав свою діяльність 2 січня 1964 року. Він складається з 6-ти вікових груп, у яких виховується 160 дітей. Педагогічний колектив включає 19 працівників, з яких — 14 вихователів. Трьом вихователям присвоєно педагогічне звання «вихователь-методист».

У дошкільному навчальному закладі працює психолог, який допомагає дітям та батькам краще адаптуватись у новому середовищі. Дошкільнята знають багато

легенд, народних пісень, казок, віршів, про рідне історичне місто, залюбки відвідують Ботанічний сад, музей.

Кременецький заклад дошкільної освіти №5 є опорним в районі з питань методичної роботи. Він розпочав свою діяльність 1 червня 1970 року. Установа розрахована на 115 дитячих місць. Сьогодні функціонує шість груп: група раннього віку, 2-а молодша група, 2 середніх групи, 2 старших групи, в яких виховують 160 малюків.

В дитячому садку працюють: інструктор з фізичного виховання, два музичних керівники, практичний психолог, вчитель англійської мови. Перебуваючи у середній групі, малюки вивчають англійську мову і при вступі до школи мають початкові для їх віку знання. Діти декламують вірші, інсценують англійською мовою казки.

Посилену увагу заклад дошкільної освіти приділяє розв'язанню мовленнєвого розвитку дітей, пізнанню ними дивосвіту природи, формуванню елементів громадянського виховання, правової культури, краєзнавства.

Почаївський заклад дошкільної освіти розпочав свою діяльність у 1954 р., а у 1992 р. введено в дію новозбудований корпус, розрахований на 8 груп. Педагогічний колектив складається з 24-ох працівників та 26-ти працівників обслуговуючого персоналу, який під керівництвом Марії Янової втілює у практику вимоги Базового компонента дошкільної освіти, забезпечує умови для повноцінного, своєчасного і різнобічного світобачення та базис особистісної культури вихованців, задовольняє потреби родини і держави у реалізації завдань дошкільної освіти.

Заклад дошкільної освіти с. Білокриниця. ДНЗ «Берізка» заснований 10 жовтня 1973 року як заклад Прикарпатського військового округу. У дитячому садку функціонують дві групи: група раннього та група дошкільного віку із загальною чисельністю 56 дітей.

Колектив дошкільного закладу складається з 16-ти осіб, серед яких:

4 – вихователі, музичний керівник та 10 працівників обслуговуючого персоналу.

Кожному педагогу притаманні любов до дітей, до своєї професії, залюбленість у справу, якій посвятили життя, працьовитість, винахідливість, відповідальність, творчість, упевненість в результатах своєї роботи.

Заклад дошкільної освіти с. В.Бережці. Дошкільний навчальний заклад «Журавлик» розрахований на дві групи. Сьогодні функціонує одна різновікова. У колективі – 4 педагогічних працівники: завідувач, два вихователі, музичний керівник.

Педагогічний колектив працює над основним завданням дошкільної освіти: збереження, зміцнення та загартування здоров'я дітей, підвищення фізичної та розумової працездатності малечі.

Основною ланкою дошкільного виховання є сім'я. Педагогічний колектив закладу дошкільної освіти «Журавлик» готовий до виконання освітніх завдань, поставлених перед такими закладами державою.

Заклад дошкільної освіти с. Горинка. Дошкільний навчальний заклад розпочав свою роботу у вересні 1970 року. Приміщення збудоване за типовим проектом. Розраховане на 2 вікові групи загального розвитку, у яких виховується 52 дитини. Трудовий колектив складається з 12-ти осіб, з них 3 — вихователі, один — музичний керівник. Вони забезпечують повноцінне навчання і виховання дітей. Діяльність закладу освіти спрямована на реалізацію основних завдань дошкільної освіти: збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров'я дітей, формування їх особистості, розвитку творчих здібностей та нахилів.

Педагоги працюють у тісній співпраці з сім'єю та школою, спрямовують усі зусилля, щоб виховувати творчу, гармонійну особистість для життя у сучасному суспільстві. Радість та приємна атмосфера допомагає малюкам ввійти у чарівний світ музично-естетичних почуттів. Створено розвивальне середовище, де дошкільнята мають змогу задовольняти свої потреби та інтереси до різних видів діяльності.

Заклад дошкільної освітим с. Кушлин. Заклад дошкільної освіти в селі Кушлин відкрито у 1971 році. Він розрахований на 20 дітей. Тут також працює одна різновікова група, у якій перебувають діти від 2 до 6-ти років. Заклад дошкільної освіти забезпечено усім необхідним інвентарем та обладнанням. Колектив установи складається з 9-ти осіб, з яких 2 — вихователі, 1 — музичний керівник, решта — обслуговуючий персонал. Педагоги стежать, щоб виховання та навчання дітей здійснювалося повноцінно і цілеспрямовано, відповідно до вікових особливостей та вимог програми.

Дошкільнята дізнаються багато нового про рідний край, знайомляться з його історією, з символами і оберегами. Діти пізнають цікавий і незвіданий світ природи. Провідним видом діяльності є гра, яка не лише приносить дітям радість, а є засобом навчання і виховання. У дошкільному закладі проходять цікаві свята, розваги, театралізовані дійства.

Заклад дошкільної освіти с. Кімната «Лісова казка». У мальовничому куточку серед лісів та рік розміщений дитячий садочок. У 2008 р. після 16-річної перерви відкрито будиночок радості та сміху, ігор та забав, дружби та відпочинку «Лісова казка».

У дошкільному закладі функціонує група дітей раннього віку та різновікова група. Основною метою дошкільного закладу є турбота про фізичне здоров'я дитини, створення сприятливих умов для духовного, психологічного і соціального благополуччя особистості.

Заклад дошкільної освіти с. Катеринівка «Дзвіночок» функціонує з вересня 2007 року і знаходиться в колишньому приміщенні музичної та початкової школи. Тут розвиваються, навчаються і виховуються 17 дітей різновікової групи.

Зміцнення здоров'я дитини — основне завдання закладу дошкільної освіти. Щоденні прогулянки на свіжому повітрі, фізкультурні заняття, свята та розваги сприяють його розв'язанню. Оскільки заклад розміщений у мальовничому куточку, є можливість спостерігати красу рідного краю, його традиції, бувати на екскурсіях, які систематично проводять педагогічні працівники.

Заклад дошкільної освіти с. Розтоки «Сонечко». Приміщення закладу дошкільної освіти у селі Розтоки збудовано у 1986 році за типовим проектом. У 1992 р., дитячий садок припинив свою діяльність. 1 листопада 2010 року роботу дошкільного навчального закладу відновлено. Реорганізований заклад дошкільної освіти отримав назву «Сонечко». Навчальний заклад розрахований на дві групи. Сьогодні функціонує одна різновікова група. У дитсадочку діти засвоюють знання про навколишнє середовище, набувають навичок спілкування з природою, а також пристосовуються до суспільного життя. Працівники сповнені ентузіазму, докладають чимало зусиль для того, щоб «Сонечко» розвивалося, міцніло та зігрівало своїм теплом маленьких жителів Розтоків [3].

Сучасний заклад дошкільної освіти – це місце, де дитина має здобувати досвід широкої емоційно-практичної взаємодії з дорослими та однолітками в найбільш значущих для її розвитку сферах життя. Саме в дитячому садку, в якому дитина реалізує своє право на індивідуальний розвиток, вкрай важливий особистісно- орієнтовний підхід до розвитку та виховання дитини.

Адже діти – це справді наше майбутнє. А інвестиції в майбутнє необхідно робити постійно. Брак місць у дошкільних навчальних закладах та повна відсутність дитсадків у деяких населених пунктах України є сьогодні однією з найгостріших проблем.

Нині у сфері дошкільної освіти з'являється багато інновацій, різних за характером, спрямованістю і значенням, проводяться великі чи малі державні реформи, втілюються новинки в організацію, зміст, методику, технологію навчання
[6, с. 2].

На часі в Україні часто постає питання інклюзивної освіти дітей дошкільного віку з особливими потребами. Ефективність навчально-виховної роботи досягається завдяки наданню дітям якісної колективної допомоги у взаємодії вихователів, асистентів вихователя, психологів, логопедів, музичних керівників. [7, с. 8–9].

Основна мета діяльності закладів дошкільної освіти – забезпечення готовності малюків до навчання в школі, а також спеціальна адаптація дітей дошкільного віку до складних і неоднозначних життєвих умов сучасного суспільства [4, с. 6].

Висновок. Отже, заклад дошкільної освіти є тією соціальною інституцією, яка формує моделі поведінки дитини, її цінності, систему стосунків із соціальним довкіллям. Що стосується дитячих садочків Кременеччини. Тут закладено великий потенціал для виховання у дітей любові до історії рідного краю, бажання заглибитися у його минувшину, ознайомитися із його сьогоденням. Більше того, можливість заглянути у його майбутнє.

Щоб цього досягти, виховати дитячу особистість, необхідно багато зусиль, натхнення і уяви всіх тих, хто причетний до цієї грандіозної роботи.

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. ред. та упор. О.Л. Кононко. – К.: Світич, 2008. – 430 с.
2. Дошкільна освіта (спеціальність). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://wiki.kubg.edu.ua//.
3. Освітні заклади Кременеччини. – Тернопіль: Новий колір, 2011. – 128 с.
4. Освітній простір Тернопільщини. – Тернопіль: Новий колір, 2007. – 128 с.
5. Про дошкільну освіту/ Стаття 4. Дошкільна освіта. Дошкільний вік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://kodeksy.com.ua/pro_doshkilnu_osvitu/4.htm.
6. Щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України для педагогів і батьків «Світич», 2010. №10. С. 32.
7. Щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України для педагогів і батьків «Світич», 2016. №7. С. 40.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

A.O. Vinichuk,
Graduate Student of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF MODERN UKRAINIAN ART AS THE BASIS OF TRANSFORMATION OF MUSICAL TECHNOLOGIES IN THE THEATER AND CONCERT OF UKRAINE

The use of artistic technologies in theater and concert activities reflects the dynamics of the formation and transformation of sound design on the stage. The study of the influence of artistic technologies in its massive forms on a person becomes more and more relevant in the knowledge society, when the factors of global informativeness and coverage of the broadest recipient circles play a decisive role in the artistic and communicative processes. The use of artistic technologies in theater and concert activities reflects the dynamics of the formation and transformation of sound design on the stage. The study of the influence of artistic technologies in its massive forms on a person becomes more and more relevant in the knowledge society, when the factors of global in formativeness and coverage of the broadest recipient circles play a decisive role in the artistic and communicative processes. The basis of the research forms a comprehensive analysis of scientific and theoretical works, which combines a dialectical approach with a synergetic paradigm. factors influencing the formation and development of artistic technologies in new socio-cultural conditions in the understanding and systematization of processes taking place in contemporary theater and concert activities. The scientific novelty consists in studying the dynamics of the formation of the latest artistic technologies used in theater and concert activity of Ukraine. The peculiarities of the development of contemporary Ukrainian art as the basis for the transformation of artistic technologies in theater and concert activities of Ukraine are analyzed in detail.

Scientists O. Afanasyev, L. Vinogradova, M. Glushko, V. Gnatyuk, O. Dy, M. Dmitrenko, S. Kitov, I. Franko, V. Khmel and others investigated the genre nature, content, specifics of images and motifs. The most ancient examples of Ukrainian theatrical art are Cossack folklore. It should be noted the increasing occurrence of scientific developments aimed at the study of national self-identification, based on the comprehension of national interests. The analysis of the theory of theatrical art in its various aspects, from the repertoire, the characteristics of individual types of theater to the forms of implementation of the artist on stage are studied by such scientists, namely: A. Medvedev, L. Protsik, A. Afchell, A. Mudrenko, O. Melnichuk, O. Matola

and others. Other specific types of art devote their intelligence O. Chorna, S. Stoyan, O. Romanovskaya and others. The theoretical basis for the development of the specifics of artistic technologies in the sound-making process is actively forming and the following scientists use the following computer technologies: E. Artemyeva, P. Buleza, N. Belyavina, O. Grinberg, E. Denisova V. Dyachenko, O. Zharkova, R. Zaripova, J. Xenakis, M. Lindberg F. Manuri, A. Mukhi, N. Ocheretovsky, I. Pyaskovsky, M. Stroppi, I. Stravinsky, O. Sokolov, P. Hindemita, L. Hillera, A. Shnitke, O. Shchetynsky and others. The work of N. Bakhmutova, M. Borisova, A. Ermakova, B. Larina, V. Odintsova, L. Ogienko is devoted to research of subtext in artistic dialogue. The following scientists are investigating the peculiarities of the development of the tone of expressiveness of electronic musical instruments in new socio-cultural conditions: O. Biguus, S. Vitkalov, E. Kushch, O. Moyysyuk, O. Romanov, O. Suprun, I. Stepanyuk, T. Smirnov and others.

Thanks to the new artistic technologies in the XXI century a new kind of theater "Forum-theater" appeared. The main idea of the forum-theater is to show the society the need for each person's participation in building a better future and to explain to people that improving their lives and changing the social situation in the country depends on them. Technology can effectively change the situation in local social groups, with their spectrum can be very wide: at present, this method is successfully applied in working with children and young people, representatives of various social strata and professional communities. The technology of representations involves the active participation of viewers in the performance along with the actors, the search for alternative solutions to problems, gaining experience of active manifestation of personal initiative. The most commonly used multimedia projectors in Ukraine are Barco (Belgium), Casio (Japan) Panasonic (Japan), Projectiondesign – (Norway). The emergence of digital arts has led to new artistic genres and forms. Today, this technique works in more than 100 countries of the world, because there is not only a need for a fairer and more democratic world, but also the desire of people to participate in the creation of such a society. Today, methods for obtaining an image using projection technologies are used to create modern large-scale multimedia installations, 3D-mapping, designing content on any surface. The technology of video-messaging (video-mapping, video-imaging, 3D-mapping, projection mapping, projection show, projection display (3D mapping) – a 3D projection, is used to create the illusion of a three-dimensional virtual space in which one can easily create and modify one entourage. to the other without the use of complicated and expensive scenery. This is a new way of influencing the viewer, where plastic combines not only music, but also media technology that enhances audio-visual impact. From 18 August to 4 September 2017, the International Summer Festival of the New Circus and the Summer Summer Theater took place in Prague, where technologies of modern large-scale multimedia installations, 3D-mapping, Wings Vioso for design and deformation of the image were used. The problem of foresight, which is culturally always available in the word, has certain advantages, since in this approach one must also take into account intuition, that is, the product of culture as a society and a separate person. These aspects of the word from the standpoint and culture of communication, and the partici-

pation of the culture itself in communication is purely formalized, generated by the information society [1, 10].

The system allows you to control all audio-visual systems at a concert, theater, create multimedia installations in museums, 3D display shows, etc. For the first time in the theater space, sound, light, pantomime, theater of shadows, circus, puppet theater, and so on. In conjunction with the sound and video, designed from the operator's cabin, as in the cinema, plastic action, the actor's language is not loaded, special meaning is filled. This sense exists on the brink of abstraction and cactile associations, enhanced musical and video images. This is a new way of influencing the viewer, where plastic combines not only music, but also media technology that enhances audio-visual impact. In the monograph Yuriy Bogutsky, Nadiya Korableva, Anna Chmil. “New cultural reality as a sociodynamic process of human creation through roles" emphasizes that it is "New technologies built on the use of languages: cybernetics, computer science, programming, they became the environment that constitutes a social person» [2, 26].

Famous scholars I. Yudkin, O. Beregov, O. Onischenko, E. Kovalenko, I. Bermes, O. Oliynyk emphasize that the use of artistic technologies made it possible to get a bright stage design of the ballet created by the American scene designer Semen Pastuk and the American costume designer Galina Solovyova. "The play looks at the trends of postmodernism, which has recently spread in all branches of culture and art. The combination of heterogeneous styles, the citation of the long forgotten (in cultural science, this phenomenon is called "souvenir"), filling the old form with new content, often parodying classical works, translation. A combination of different choreographic and musical styles can lead to the creation of original stage forms and solutions "[3, 157–158] . The artist, Odna Oroosko, works with dance, video, animation, literature, light and music as a creator and producer, and she invites dancers, composers and technical performers to specific projects. According to the scientist G. Pocaptsov, «New technology tends to take old technology as its content, thus, the new technology fills any current archaism like Plato did with dialogue. He was part of the old oral culture» [4, 12]. By the use of projection techniques in the design of theatrical performances have long come the best, successful theaters of the world. Obviously, they have only won from this, because the theater is a living organism that is developing and responsive to the needs of today's demanding and somewhat discerning spectator. The basis of modern theatrical art is the use of new approaches using artistic technologies in theater and concert activities in recreating traditional folk culture. Musical image of the play consists in the director's imagination not immediately. The creative idea of the director often goes a difficult way, and in the process of working on the performance, when meeting with the composer, artist, sound director, actors, his musical plan may change. Art technologies must come into action as a natural and essential element, help to reveal the idea of a play or a concert, and take away the characters of the characters. The formation of a new information and communication space in theater and concert activities, where the artistic market was internationalized, became a necessary form of organization of artistic events.

References

1. Астафьева О.Н. От редактора: Социокультурные ракурсы синергетики / О.Н. Астафьева // Синергетическая парадигма. Человек и общество в условиях нестабильности. – М. : Прогресс–Традиция, 2003. С. 9–16.
2. Богуцький Юрій, Корабльова Надія, Чміль Ганна. Нова культурна реальність як соціодинамічний процес людинотворення через ролі / Юрій Богуцький, Надія Корабльова, Ганна Чміль. – К.: Інститут культурології НАМ України, 2013. – 272 с.
3. Коваленко Є. Аспекти реконструкції балетних вистав у національній опері України / Єва Коваленко // Мистецтво та життя: зб. наук. праць / І.М. Юдкін, О.М. Берегова, О.І. Оніщенко, Є.І. Коваленко, І.Л. Бермес, О.С. Олійник. – К.: Ін-т культурології НАМ України, 2016. – 216 с.
4. Почепцов Георгій. Від Facebook і гламуру до Wikileaks: медіа комунікації. Вид. 2-е. – К.: Спадщина, 2014. – 464 с.

Д.В. Кочержук,
аспірант ІІІ року навчання факультету мистецтв кафедри джазу та естрадного співу
Київського національного університету культури і мистецтв
науковий керівник: ***В.М. Тормахова,***
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри джазу та естрадного співу
Київського національного університету культури і мистецтв

ЗНАЧЕННЯ ЗВУКОЗАПИСУ В СУЧАСНОМУ ЕСТРАДНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ

Поява новітніх форм аудіовізуального мистецтва у світі, сприяла розвиткові фонозаписуючих устаткувань, що поступово виокремилися у власну течію під назвою «звукозапис». В період незалежності України «мистецтво звуку» вже спеціалізувалося на випуску магнітних касет та дисків багатьох виконавців. Серед них: Ірина Білик, Ані Лорак, Олександр Пономарьов та ін., котрі мали універсальну платформу цифрового контенту та фахівців, які були досвідченими користувачами музичних комп'ютерних програм.

За практичним спостереженням західних поп-артистів (Б. Спірс, Мадонна, Шакіра та ін.), студії звукозапису України поступово корегували музичний матеріал українських «зірок» більш якісніше, прирівнюючи композиції до їх стандартів звучання. Музика українських композиторів та продюсерських центрів (MamaMusic, Lavina Music, Talant Group) насичена специфічними обробками голосу, що вирізняє кожного соліста з-поміж інших виконавців. Студії звукозапису України лише у XXI ст., внесли вагомий внесок у розвиток мистецтва естрадного співу. Це відбулося завдяки появі нових імен серед українського шоу-бізнесу, розпочинаючи з телепроектів «Шанс [1]» та «Фабрика зірок [2]». Дані програми отримали характер розважально-виконавського значення, котрі за короткий термін часу зі звичайних людей з вокальними здібностями, виховують артистів-вокалістів та знаходять любов у публіки, за допомогою музичного матеріалу. "...Це шоу стало стартовим майданчиком до вершин музичного «Олімпу» для багатьох молодих українських виконавців (В. Козловський, О. Воєвудський, Н. Валевська, І. Воронова, гурти «Авіатор» та «Quest

pistols»" – оповідає про телепроект «Шанс» І. Кондратюк [1]. Певний прототип програм вийшов й на просторах Європейський держав та США, відрізняючись лише кількістю суддів. Однак, мета усіх розважальних шоу була єдиною, на базі модернізованих звукозаписуючих платформ, отримати новий формат музики, що сприятиме появі значної кількості співаків. Завдяки цьому, комп'ютерні музичні корпорації розпочали масове оновлення студійних пристроїв та вдосконалення програмних забезпечень з вбудованими модульними компонентами, що розраховані на пришвидшену роботу з музичним матеріалом.

Проте масове виробництво платівок популярної української музики бажає більш якіснішого звучання. Ця проблема є розповсюдженою в мистецтві естради, адже сучасні корпорації та центри в індустрії шоу-бізнесу, бажають якомога швидше створити музичний альбом та популяризувати його. Такий фактор впливає на прогресуючу підтримку слухачами кожного артиста, а не на підвищення професійності співака, його обізнаності в галузі сучасних технологій.

Композитор та продюсер О. Тищенко, наголосив на передумовах роботи початківця-виконавця над записом музичного твору в рамках комерційної діяльності. Автор оповідає, що концертний виступ та студійний звукозапис й редагування музичного матеріалу – це різні речі, тому висуває певні поради співакам. Від збалансованості емоційного стану, що супроводжується комфортним перебуванням у студії; до періодичного відпочинку в умовах студійного процесу, щоб втома голосового апарату не впливала на динамічний окрас звуку [3]. «...Звукозапис – це безкінечний пошук найбільш якісного, бажаного результату», – так обґрунтовує свою кваліфікованість О. Тищенко [3]. Тому проблеми що строюються виконавцем в студійному приміщенні, це не лише завдання інтонування твору, а й дикції та художнього образу мистецького задуму. Значна кількість студійних компаній намагається усунути недоліки штучним способом – шляхом «корегування» похибок музичними комп'ютерними програмами; але звукорежисери на студіях співпрацюють із музикантом протягом дня, перезаписуючи фрази, окремі слова, куплети тощо.

Естрадне мистецтво вітчизняного українського шоу-бізнесу поки що стоїть на порозі розвитку та вдосконалення. Щоб досягти значних умов у якості музичного продукту, потрібно не лише перейняти досвід західних естрадних виконавців, але й осягти значення студійного процесу. За цим принципом будується нова форма твору, що потребує нових якостей звуку кожного соліста, не втративши власної особливості та індивідуальності.

Література

1. Бугай В. Кондратюк закриває свій «Шанс» [Електронний ресурс] / Валерій Бугай // ТВ-ГІД. 2008. Режим доступу до ресурсу: https://tvgid.ua/news/01112011/14372/.
2. Свірідова Н. ТОП-10 лучших выпускников «Фабрики звезд» [Електронний ресурс] / Ніка Свірідова // tochka.net. 2011. Режим доступу до ресурсу: https://e-motion.tochka.net/52539-top-10-luchshikh-vypusknikov-fabriki-zvezd/.
3. Тищенко О. Деякі поради співакам початківцям що до роботи на студії звукозапису [Електронний ресурс] / Олександр Тищенко // Зимний Сад Studio. 2016. Режим доступу до ресурсу: http://zs-studio.com.ua/deyaki-poradi-spivakam-pochatkivtsyam-shho/.

Розділ 3

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

М.І. Влащинська,
студентка факультету іноземної філології
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
науковий керівник: ***Т.М. Бєляєва,***
кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ДО ПИТАННЯ ЧАСО-ПРОСТОРОВИХ ВІДНОСИН У РОМАНІ КУРТА ВОННЕГУТА «БІЙНЯ НОМЕР П'ЯТЬ»

Концептуальне поєднання часу і простору в художньому творі – проблема, яка достатньо часто стає предметом літературознавчих досліджень. У філологічній науці під хронотопом розуміють «взаємозв'язок часових і просторових характеристик зображених у художньому творі явищ» [1, с. 726–727].

В даній роботі ми розглядаємо систему часово-просторових відносин у англомовному романі одного з найвидатніших американських письменників сучасної літератури Курта Воннегута «Slaughterhouse-Five, or The Children's Crusade» («Бійня номер п'ять»). Актуальність дослідження хронотопу на матеріалах даного роману зумовлена як запитаністю романів Курта Воннегута, так і самобутністю авторського підходу письменника.

Під час вивчення часово-просторових відносин у романі було використано дескриптивний метод (описання часо-просторових моделей, представлених у творі письменника) та метод хронотопічного аналізу (дослідження просторово-часових відносин твору, вивчення структури і внутрішньої організації роману).

Дослідження проводилось у 2 етапи: на першому ми дослідили теоретичні основи хронотопу, на другому розкрили систему часово-просторових відносин у романі Курта Воннегута «Бійня номер п'ять».

Категорії часу і простору – стрижневі в художній організації тексту роману «Бійня номер п'ять». Перетин різних часових вимірів, створення складної системи координат часу та простору сприяють відображенню внутрішнього світу героя.

Серед особливостей функціонування часу в романі є те, що розповідь ведеться не про події, що послідовно змінюються, а епізоди життя Пілігрима, що

відтворюються без будь-якого порядку, уривчастими фрагментами, які не підпорядковуються логічному порядку.

У романі відбувається заміна хронологічного зв'язку асоціативним, що і визначає часові зміщення в хронотопі. Крім того, очевидна сегментація часу, яка проявляється в нерівномірності описів різних часових відрізків, а сюжетно-композиційна конструкція базується на просторово-часових зсувах.

Герой роману «Бійня номер п'ять» перебуває одночасно в трьох часових вимірах: минулому, теперішньому і майбутньому. Він навчився у інопланетян подорожувати в часі, і кожен епізод є такою подорожжю. Пілігрим вільно переміщується в часі і просторі, а події відбуваються в різних місцях у різний час, реалістичні сцени «перетікають» в фантастичні. Письменник намагається запевнити читача, що роман створюється у нього на очах, саме це змушує забути про існування минулого, теперішнього і майбутнього, і переконатися в тому, що час зупинився. Такими є стиль автора та концепція його творчості.

Простір роману – це розгорнутий символ художньої свідомості самого письменника, який намагався себе осмислити. Головний герой Біллі Пілігрим на думку Воннегута «unstuck in time» він вільно рухається в часі та просторі. «Billy has gone to sleep a senile widower and awakened on his wedding day. He has walked through a door in 1955 and come out another one in 1941. He has gone back through that door to find himself in 1963. He has seen his birth and death many times, he says, and pays random visits to all the events in between» [2, p. 19].

Хоча події роману, що відбуваються в різних місцях і в різний час, хаотично перемішані, описаний в романі час можна умовно розділити на кілька основних періодів – хронотопів: автобіографічна частина, флегматично оповідаюча про побачену та пережиту самим Воннегутом Дрезденську трагедію, котра відбулась в середині лютого 1945 року; повоєнні роки життя Біллі Пілігрима; та викрадення Біллі інопланетянами і події, що відбулися з ним на планеті Тральфамадор поза нашою Сонячною системою.

Таким чином, час і простір у романі Курта Ваннегута «Бійня номер п'ять» набуває позаземних розмірів. Хронос не є лінійним, теперішнє та майбутнє не переходять одне в інше, а відбуваються одночасно, тут і зараз. Простір розширюється, охоплюючи не тільки Землю, а й Сонячну систему у цілому.

З нашої точки зору, однією з головних функцій хронотопу в романі «Бійня номер п'ять» є відображення внутрішнього життя героя, так як час і простір в повісті суб'єктивовані, є формами вираження свідомості героя, «я» героя гомологічне топологічним і хронологічним образам. Однак проблема літературознавчого дослідження роману «Бійня номер п'ять» шляхом аналізу особливостей і функцій хронотопу залишається відкритою, так як окремого розгляду вимагає з'ясування ролі хронотопу у створенні сюжету, художнього світу даного твору, а також визначення жанрового значення просторово-часових відносин в романі «Бійня номер п'ять».

Література

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Гром'яка. – К.: Видавничий центр «Академія», 1997. – 750 с.
2. Vonnegut K. Slaughterhouse-Five. London: Vintage Classics, 2016. – 177 p.

УДК 378.147

Э.Э. Калифицкая,
старший преподаватель кафедры иностранных языков
Национального аэрокосмического университета им. Н.Е. Жуковского
«Харьковский авиационный институт»

ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ

Аннотация. В статье рассматриваются особенности дистанционного обучения студентов неязыкового вуза иностранным языкам. Обсуждается структура дистанционного курса, анализируются её компоненты. Показана специфика отбора и структурирования содержания дистанционного курса иностранного языка. Представлен опыт реализации идей дистанционного обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: дистанционное обучение иностранным языкам, электронный учебник, дистанционные образовательные технологии, информационно-коммуникационные технологии, информационно-образовательная среда, иноязычная коммуникативная компетенция, интерактивность, интернет.

Возросшие за последние годы требования к качеству языковой подготовки специалистов-нелингвистов обусловили соответствующие преобразования и в формах организации учебного процесса, методах, средствах обучения и контроля в вузе. Вследствие чего в рамках данной статьи целесообразно выявить актуальность дистанционного обучения, в общем, и электронного учебника, в частности, для студентов технического вуза, определить наиболее оптимальные методы, средства обучения и контроля иностранному языку. Прежде всего, необходимо дать определение дистанционному обучению. Дистанционное обучение – форма организации учебного процесса, когда обучение, например, иностранному языку, происходит на расстоянии, посредством компьютерных телекоммуникационных сетей [1]. На протяжении многих лет эта форма обучения рассматривалась как заочная.

В чем состоит специфика дистанционного обучения иностранному языку в вузе? Главной его особенностью являются опосредованный характер телекоммуникационного общения преподаватель– студент и связанные с этим ограниченные возможности их межличностного взаимодействия, с другой стороны, именно такая форма обучения позволяет максимально активизировать самостоятельную работу студентов, что в условиях вузовского обучения особенно важно, так как будущий специалист должен уметь самостоятельно организовывать свою познавательную деятельность. Дистанционное обучение предполагает иную форму по-

дачи материала и взаимодействия между преподавателем и студентом. Безусловно, что именно в условиях вузовского обучения наиболее вероятно сознательное отношение к процессу обучения, тяга к самообразованию и самореализации, достаточное знание компьютера (владение пользовательскими навыками работы с компьютером) со стороны студентов. С нашей точки зрения, дистанционное обучение – это не только новая форма обучения, но и новая форма образования. В отличие от различных форм заочного обучения, дистанционное обучение обеспечивает возможности: – оперативной передачи на любые расстояния информации любого объёма, любого вида (визуальной и звуковой, статичной и динамичной, текстовой и графической); – хранения её в памяти компьютера в течение нужного времени, её редактирование, обработку, распечатку и т.д.; – интерактивности с помощью специально создаваемой для этих целей мультимедийной информации и оперативной связи с преподавателем; – доступа к различным источникам информации; – работы с этой информацией.

Средством дистанционного обучения выступает электронный или программированный курс обучения иностранному языку. Материал такого курса составлен с учётом принципов программированного управления процессом усвоения знаний. С одной стороны, электронный курс позволяет удовлетворять ведущим дидактическим принципам: наглядности, научности, сознательности, активности, систематичности и последовательности, доступности, прочности усвоения и некоторым другим, а с другой стороны, соответствует современным требованиям личностно-ориентированного подхода в методике преподавания иностранных языков. Поскольку каждый студент может работать с учебником в индивидуальном режиме и выполнять те задания, которые представляют для него наибольший интерес.

Как именно может применяться электронный курс обучения иностранному языку?

1) тренажёр для самостоятельных занятий;

2) средство текущего вида контроля;

3) экзаменатор на выпускных или вступительных экзаменах.

В рамках нашей работы электронный курс обучения иностранному языку выступает, главным образом, как тренажёр для самостоятельных занятий студентов в условиях профессионально-ориентированного обучения английскому языку.

В каких режимах проходит работа с данным курсом?

1) чтение учебных материалов;

2) обучение элементам языка;

3) контроль и оценка знаний.

Разрабатываемый нами курс обучения иностранному языку направлен на овладение элементами языка, например, произносительными навыками терминов по специальности, необходимыми грамматическими навыками и т.д. Обязательным условием применения электронного курса обучения иностранному языку является наличие компьютера, роль которого в учебном процессе трудно переоценить, поскольку он позволяет оптимизировать обучение иностранному языку, выполняя рутинную работу (проверку тестовых заданий, объяснение трудностей и т.д.). Таким образом, мы можем констатировать, что благодаря компьютеру у

преподавателя и студентов появляется время на активную коммуникацию, личностное общение в рамках профессионально-ориентированного обучения английскому языку. Электронный курс обучения иностранному языку обеспечивает моментальную обратную связь, что, безусловно, сказывается на мотивации студентов. Только такой курс позволяет работать в интерактивном режиме, рефлексируя уровень обученности студентов. Увеличение мотивации также связано и с объективной оценкой знаний студентов, основанной на дискретных тестах.

Тест — это средство контроля, процедура выполнения которого создаёт особые, психологически комфортные условия для тестируемых с целью выявления, например, профессиональной компетенции [5].

С психологической точки зрения, электронный курс обучения иностранному языку несёт в себе огромный мотивационный потенциал за счёт применения разнообразных приёмов и средств, а студенты могут ощущать постоянное присутствие доброжелательного инструктора в виде компьютера. Необходимо отметить также, что только компьютер гарантирует нам конфиденциальность полученных результатов, поскольку никто, кроме студента, который выполняет тест, не знает его ошибок, допущенных им, и, следовательно, самооценка его не снижается. Тестируемый выполняет тест в более комфортной обстановке, осознавая, что его работа носит тренировочный характер. Одним неоспоримым достоинством электронного учебника является обеспечение эмоционального комфорта, так как отсутствуют негативные эмоции от комментариев преподавателя или однокурсников, нет боязни допустить ошибку в предложенном тесте и т.д. [3].

Анализируя роль контроля в обучении иностранным языкам, мы подразумеваем повторение и закрепление ранее усвоенного материала, из чего следует, что учебный процесс невозможен без контроля. В отечественных и зарубежных публикациях выделяются следующие функции контроля:

1. Собственно контролирующая или проверочная.
2. Оценочная.
3. Обучающая.
4. Управляющая (часто, корректирующая).
5. Диагностирующая.
6. Предупредительная.
7. Стимулирующая или мотивирующая.
8. Обобщающая.
9. Развивающая, воспитывающая и дисциплинирующая [5].

Контроль в электронном курсе обучения иностранному языку представлен в большей степени диагностической функцией, так как оценка не имеет принципиального значения для преподавателя.

С точки зрения самостоятельной работы, создаваемый нами курс позволяет студентам самостоятельно работать над произношением терминов своей специальности, соединяя все три образа предложенного слова: графический, смысловой и звуковой в процессе прослушивания речи автора электронного учебника. Необходимо также отметить, что в электронном курсе обучения иностранному языку можно представить большой по объёму языковой материал в удобной и ин-

тересной форме, так как в процессе разработки его у создателя нет границ для творчества.

Однако создание электронного курса обучения иностранному языку — трудоёмкий процесс, поскольку требует тщательного подбора интересных заданий, оптимальных компьютерных программ, отсутствия однообразия и т.д. В настоящее время вновь наблюдается интерес к разработке электронных курсов обучения иностранному языку, что объясняется популяризацией дистанционного обучения, неограниченными возможностями сети «Интернет», снижением интереса молодёжи к чтению книг, увеличением информационного пространства, изменениями требований к современным специалистам и темпа жизни в целом.

Дистанционное обучение — это гибкая система образования, позволяющая приобретать знания там и тогда, где и когда это удобно обучающимся [1]. В целом электронный курс при обучении иностранным языкам позволяет: 1) индивидуализировать процесс обучения и контроля; 2) повысить активность обучающихся; 3) интенсифицировать процесс обучения и контроля; 4) увеличить мотивацию студентов; 5) создать необходимые условия для самостоятельной работы; 6) выработать самооценку у обучаемых; 7) развить познавательный интерес к изучению иностранного языка; 8) создать комфортную среду обучения [2].

Существует целый ряд функций, которые выполняет компьютер в дистанционном обучении. Остановимся кратко на наиболее важных из них: — коммуникативная (осуществляется за счёт имитации в электронном учебнике деятельности преподавателя в роли партнёра по вербальной коммуникации на иностранном языке, реализуемой в форме диалогового взаимодействия студента с компьютером); — организационно-стимулирующая (реализуется благодаря тому, что компьютер выступает в качестве технической поддержки организации учебного процесса при реализации дистанционного обучения, возможна имитация организационно-стимулирующей функции преподавателя); — информативная (заключается в возможности хранения и переработки больших объёмов информации, представленной в виде информационных кадров информационной поддержки); — тренировочная (появляется уникальная возможность формирования прочных навыков при обучении иностранным языкам); — управляющая (усиливается за счёт моментальной обратной связи); — контролирующе-коррегирующая (осуществляется в виде: 1) принятия и распознания ответов обучающихся, 2) анализа и определения правильности полученных ответов, 3) сохранения полученных результатов, 4) выставления конечного результата за выполнение конкретного теста).

Фактически, выполняя многочисленные функции, компьютер может выступать для обучающихся в роли: 1) преподавателя; 2) эксперта; 3) партнёра по деятельности; 4) инструмента деятельности; 5) обучаемого. Можно констатировать, что в настоящее время существуют разнообразные специальные компьютерные программы, ориентированные на обучение иностранным языкам при дистанционной форме обучения. Среди них выделяются три основные группы: 1. Программы, посвящённые изучению тех или иных разделов системы языка (главная задача таких программ — введение и активизация языковых форм и структур). 2. Программы, направленные на обучение видам речевой деятельности. 3. Контролиру-

ющие программы, обеспечивающие контроль уровня сформированности речевых и языковых навыков.

С помощью компьютерных программ трудно пока ещё имитировать речевое общение, хотя компьютерные программы обеспечивают введение учебного материала, моделирование ситуаций общения, организацию игровых заданий, контроль и оценку знаний. В обучении в последнее время стали активно применяться системы мультимедиа, синтезирующие звуки, видеоизображение и тексты, что позволяет использовать все виды наглядности.

Долгое время существовали определённые трудности в воспроизведении устного диалога. Распознание и анализ вербального ответа тестируемого являются одной из самых сложных проблем компьютерной лингводидактики. Однако в настоящее время применяются следующие способы анализа ответов тестируемых:

1) сравнение с алфавитно-цифровым эталоном; 2) использование банков данных правильных ответов; 3) метод моделирования ошибок; 4) грамматический анализ; 5) анализ на семантическом уровне [4].

Способ сравнения с эталоном очень хорошо сочетается с техникой множественного выбора. При этом тестируемый лишь выбирает путём нажатия на определённую клавишу нужный ответ, а компьютер сравнивает с вариантом правильного ответа, заложенного в память.

При реализации метода создания банков данных правильных ответов создатели электронных курсов обучения иностранному языку сталкиваются со значительными трудностями, так как предусмотреть все возможные ошибки и все варианты правильных ответов практически невозможно.

Метод моделирования ошибок иногда применяется в качестве дополнительного способа диагностики ошибочных ответов, которые трудно однозначно определить.

В интеллектуальных обучающих программах применяются такие способы анализа ответов, как универсальные банки данных, грамматический и семантический анализ, что даёт возможность перейти к свободно конструируемой и произвольной формам ответа.

В разрабатываемом нами электронном курсе обучения иностранному языку мы применяли тесты, которые проверяли степень владения отдельными элементами фонетики, грамматики, лексики в рамках чтения, аудирования и говорения при профессионально-ориентированном обучении английскому языку. Такие тесты являются узконаправленными, их основная функция – диагностическая. Дискретные тесты способствуют выявлению специфических трудностей в усвоении языковых единиц. С помощью предложенных тестов студенты могли самостоятельно выявить существующие проблемы в усвоении тех или иных языковых явлений и получить соответствующие разъяснения в разделе информационных подсказок. В этом курсе мы применяли, главным образом, способ сравнения с эталоном.

Тестовый контроль в рамках дистанционного обучения студентов языку специальности в электронном курсе обучения иностранному языку позволяет осу-

ществлять: 1) своевременный контроль, так как допущенная ошибка в тесте корректируется в момент её появления; 2) объективный контроль, поскольку ни одна ошибка не может быть пропущена из-за усталости, переутомления или невнимательности преподавателя, т.е. из-за воздействия субъективных факторов или обстоятельств; 3) дружественный контроль, так как тестируемый не только узнает о существовании той или иной ошибки в тесте, но и видит пути её исправления [4].

Практический опыт применения созданного нами электронного курса обучения иностранному языку свидетельствует в пользу того, что он позволяет оптимизировать управление обучения, значительно повысить эффективность и объективность учебного процесса и, безусловно, сэкономить время и силы преподавателя иностранных языков. В данном курсе представлены тесты множественного выбора, аутентичные тексты с пропусками и лингвистические игры (кроссворды). Проанализировав тестовый контроль в рамках дистанционного обучения студентов языку специальности, мы пришли к выводу, что электронный курс обучения иностранному языку как средство дистанционного обучения и контроля соответствует современным требованиям коммуникативного и личностно-ориентированного подходов в методике преподавания иностранных языков и позволяет осуществлять оперативный и объективный контроль.

Литература

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков). – СПб, 1999.
2. Сафонова В.В. Культуроведение в системе современного языкового образования // Иностранные языки в школе. 2001. № 3
3. Цатурова И.А. Компьютерные технологии в обучении иностранным языкам. – М, 2004.
4. Карамышева Т.В. Изучение иностранных языков с помощью компьютера. В вопросах и ответах. – СПб, 2001.
5. Колесникова И.Л., Долгина О.А. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков. – СПб., 2001.

УДК 378.147

***Н.В. Котляр*,**
доцент кафедри іноземних мов
Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ ДО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ НОСІЯ МОВИ

Анотація. Поширення використання різноманітних методів і засобів вивчення іноземної мови дає можливість спілкування з іноземцями, для яких англійська-рідна мова (native speakers). З приводу ефективності занять з іноземцями не існує єдиної думки. Але є й загальні аспекти. Заняття з носієм мови буде ефективним для тих, хто не є початківцем в процесі вивчення іноземної мови, а має достатній рівень, щоб висловлювати думки, спілкуватися та розуміти мову

на слух. Ключовим фактором є особистість викладача-носія мови, його професійність та кваліфікованість, бажання допомогти своїм учням підвищити рівень володіння іноземною мовою.

Ключові слова: носій мови, інтерактивна методика, мовний бар'єр, мотивація.

Реаліями сучасного етапу розвитку суспільства стали поширення міжнародних відносин, спілкування за допомогою Інтернету — міжнародного інформаційного ресурсу. Англійська мова перетворилась на мову міжнародного спілкування. Її популярність та затребуваність спеціалістів, які вільно володіють нею, незмінно зростає. Вільне володіння передбачає можливість правильно розуміти та коректно висловлюватись не тільки на письмі. Нова потреба XXI століття-необхідність працювати з документами, написаними іноземною мовою, проводити презентації, вміти вести переписку з іноземними організаціями та інші види діяльності в різних сферах вимагають пошуку сучасних підходів до навчання іноземних мов [1].

В сучасних умовах вивчення іноземної мови набуває нових методів і засобів. Цьому сприяє поширення використання і розвиток інформаційних технологій й розширення можливостей спілкування з іноземцями, для яких англійська-рідна мова (native speakers). Багато людей, які випробували різні способи вивчення іноземної мови, приходять до висновку, що єдине, що вони не пробували — практикувати англійську з «нейтів спікером». Але з цього приводу існують різні думки та стереотипи.

Чи ефективні заняття з нейтів спікером, чи варто їх випробувати? Звичайно, що єдиної думки не існує: кожний, хто вивчає іноземну мову, робить свої висновки. Але є деякі загальні аспекти в цьому питанні.

Треба виділити недоліки таких занять. Один з поширених — заняття з носієм мови підійдуть не всім. Навчання буде ефективним тільки тоді, коли той, хто вивчає іноземну мову, вже в ній не початківець, у нього є необхідна база граматики й лексики достатня для того, щоб висловлювати думки, спілкуватися та розуміти мову на слух. Якщо починати навчання «з нуля» з професійним носієм, то результат, звичайно, буде, але не швидкий, й досягнутий він буде найбільш складним шляхом. Перший час (можливо довгий час) людина не буде розуміти, що вам пояснює ваш викладач, а будете дивитись на нього, як на персонажа з іноземного фільму. Тому, якщо рівень ще початковий, краще утриматись від занять з носієм та пройти курс з викладачем іноземної мови — носієм рідної мови студента. Заняття з носієм рекомендовано починати приблизно на середньому рівні підготовки. На цьому етапі навчання буде проходити набагато легше.

Наступний недолік полягає в тому, що не кожний носій-хороший викладач. Вільно володіти мовою, вільно розмовляти мовою та викладати її — це абсолютно різні речі. Дуже часто якість викладання носіїв з англомовних країн низька. Вони від народження розмовляють своєю рідною мовою не маючи уявлення про її структуру, принципи, правила. Звичайний носій не зможе пояснити: «Чому?», він відповість: «Тому що так правильно». Для того, щоб отримати право викладати англійську мову як іноземну, носію потрібно пройти спеціальну підготовку й отримати сертифікат. Тому треба звертати увагу на кваліфікацію та досвід роботи викладача.

Ще одним з недоліків занять з викладачами іноземцями може бути те, що їх важко зрозуміти, вони говорять з акцентом. Часто вони використовують багато сленгу в своїй мові. Цей факт безпосередньо зв'язаний з попереднім недоліком та свідчить про нестачу професіоналізму. Він спілкується зі студентами так, як звик в повсякденному житті, не звертаючи уваги на темп і правильність своєї мови, а також на те, які слова та конструкції знайомі та зрозумілі студентам.

Але якщо викладач професійний та кваліфікований, він одразу оцінює мовний рівень студентів та підстроюється під них. Він вживає тільки ті слова й граматику, яку студенти з їх рівнем в змозі зрозуміти. Проте, якщо досвід спілкування з іноземцями небагатий, то спочатку здається, що будь-який викладач розмовляє швидко та нерозбірливо, з незрозумілим акцентом. При умові регулярних занять ті, хто вивчають іноземну мову звикнуть та будуть без проблем сприймати його мову на слух.

Перевагами занять з носієм можна вважати декілька аспектів цього методу вивчення іноземної мови. Основна перевага полягає в тому, що заняття з носієм допоможуть студенту здолати мовний бар'єр. Особливість навчання з носієм мови в тому, що заняття зосереджені на мовній практиці. Як відомо, так званий «мовний бар'єр» – це комплекс лінгвістичних та психологічних факторів. Викладач-носій допоможе здолати обидва: студент буде одночасно розширювати та поглиблювати свої знання мови й в той же час звільнятися від невпевненості та остраху перед спілкуванням з носієм. Носій мови на практиці може легко пояснити не тільки, як говорять англійською, але і як не говорять, і студент при цьому може бути впевнений в правильності своєї підготовки. Без такого розмовного навчання, як правило, подальше спілкування будується шляхом «калькування» з рідної мови: будування речень, вживання епітетів, вживання крилатих висловів і так далі. Якщо до цього той, хто вивчає мову, намагався уникнути спілкування з іноземцем, то цього разу йому прийдеться спілкуватися. Він побачить, що його розуміють, не дивлячись на його помилки, він буде відчувати себе набагато комфортніше. Відчуваючи радість від того, що його розуміють не просто викладачі, а англомовні люди, учні здібні зробити різкий прорив в навчанні.

Спілкування з носіями мови дозволяє перевірити отримані теоретичні знання та навички. Це своєрідна стресова ситуація, яка загострює всі почуття, здібності та можливості. Саме так починають розмовляти іншою мовою люди, які випадково опинилися за кордоном без спеціальної підготовки. Розмовні заняття миттєво виявляють сильні та слабкі сторони студента, рівень його знань, а також ті моменти, які треба допрацювати. В цьому випадку студенти легше засвоюють лексику. Виявляється їхня здібність швидко входити в бесіду та підтримувати її. Інтерактивний метод навчання розглядає мову як механізм для створення і підтримки соціальних зв'язків, фокусуючись навколо діяльності, вирішення проблем, перемовин, повсякденного спілкування [2].

Наступна перевага полягає в тому, що людина починає швидше думати на іноземній мові. Комунікативна методика, а саме так називається метод вивчення іноземної мови шляхом спілкування з носієм мови, не буває нудним. Розігруються

будь-які ситуації – побутові, міські, особисті, офісні, виробничі. Це захоплює набагато більше, ніж традиційні навчання. Ефективність проявляється в тому, що студенти одразу ж починають не тільки говорити, але навіть мислити іноземною мовою Одна з великих переваг – під час заняття з носієм у студента не буде спокуси використовувати рідну мову, тому що викладач-носій його просто не розуміє. Тому при навчанні з носієм мови формується звичка висловлювати свої думки тільки іноземною мовою. Для того, щоб донести думку, треба думати та знаходити засоби: перефразовувати, підбирати синоніми, пояснювати, використовувати міміку, жести. Коли студент знає, що єдина мова спілкування – іноземна, він починає по-іншому мислити. Наші викладачі, як і іноземці, використовують на заняттях іноземну мову, хоча іноді і спілкуються зі студентами рідною мовою. Студенти відзначають що навчання однією мовою (іноземною) більш ефективне, хоча і складніше [3].

Ще однією перевагою є те, що на заняттях з носієм покращується вимова тих, хто вивчає мову. Такі заняття ідеальний варіант для тих, хто вивчає мову та бажає оволодіти якимось певним акцентом, наприклад, для переїзду до англомовної країни. Займаючись з native speaker, учень переймає його манеру розмовляти, вимовляти звуки, використовувати інтонації. Не треба вважати, що викладач з рідної країни не зможе навчити правильній нормативній вимові. Тим не менш, наші викладачі, навіть ті, хто жив за кордоном довгий час, не будуть мати такого акценту, як у носія. Крім цього викладач-носій зможе розповісти про спеціальні звороти, ідіоми, слова, сленгові висловлювання, що збагатить мовний запас учнів [4].

Важлива перевага занять з носієм – це перебування у своєрідному культурному середовищі. Викладач із іншої країни – не тільки носій мови, але й носій культури своєї країни. Тому він, як ніхто зможе ознайомити студентів з тонкощами культури своєї країни, розповість про особливості побуту, традиції, про які вони не дізнаються з підручників або телепрограм. Крім того, викладачі-носії часто мандрують та охоче діляться своїм досвідом. Таким чином, на заняттях учні мають змогу дізнатися про культуру інших країн «з перших вуст», що робить навчання ще більш цікавішим.

Висновки. Займатися з носієм є сенс тільки якщо учень вміє мислити й розмовляти іноземною мовою без проблем. Решті ж людей, які бажають оволодіти іноземною мовою, більш ефективними будуть заняття з викладачами своєї країни. Якщо викладач є професіоналом своєї справи, то він зможе прояснити все незрозуміле, з чим стикається студент. До того ж, у викладачів, в переважній більшості, відпрацьована правильна англійська вимова (наприклад, BRP – British Received Pronunciation).

Після певної стадії навчання іноземної мови, коли людина розуміє письмову мову та пише самостійно ,потрібен перехід на вивчення розмовної мови. В мовному середовищі це відбувається скоріше, але часто такі комунікативні уроки перетворюються в клуб за інтересами, тобто носій мови приїздить до країни, щоб заробити грошей, не піклуючись про результати своєї діяльності. Бажано, щоб у викладача-носія був сертифікат. Не менш важливим є й викладацький стаж носія.

Багато спеціалістів в галузі лінгвістики схиляються до того, що навчання у талановитого, досвідченого викладача, який відмінно володіє англійською мовою, більш ефективні, ніж пряме спілкування з носієм мови, який не має спеціальної підготовки й відповідної освіти. Спілкування з носієм корисне для отримання навичок сприйняття мови на слух. Ще більш корисним буде спілкування з представниками різних регіонів та соціальних груп. Це особливо важливо для тих, хто вже володіє мовою на просунутому рівні, але має певний психологічний бар'єр.

Отже, питання про ефективність вивчання іноземної мови з залученням до занять носіїв мови досить неоднозначне. На ефективність впливають особистісні риси як учня, так і викладача-носія, мотивація та умови навчання.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К., 2004. – 192 с.
3. Стойко В.С . Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Чернігів: ЧДПУ, 2015. С. 220–223.
4. How to Teach English. Introduction to the Practice of English Language Teaching / Jeremy Harmer. Longman-Edinburgh.

Julija Ljubenka,
Studentin an der Winnyzja Staatliche Pädagogische Kozjubynskyj-Universität
Wissenschaftliche Betreuerin: ***Olena Kotschenko,***
Assistent am Institut für germanische und slawische Philologien und ausländische Literatur an der Winnyzja Staatliche Pädagogische Kozjubynskyj-Universität

ÖSTERREICHISCHE VARIANTE DER DEUTSCHEN SPRACHE ODER DER ANFANG DER SPRACHLICHEN SELBSTSTÄNDIGKEIT

Den Österreichern lag Sprachseparatismus bis zum Ende des Zweiten Wellkrieg es ganz fern. Das österreichische Deutsch nimmt bis heute vielmehr vollgültig und in allen soziolinguistischen Hinsichten an der modernisierenden Weiterentwicklung der deutschen Standardsprache teil, wenn auch mit einigen hundert bewussten eigenen Varianten.

Noch V. von Humboldt behauptete, dass „die Teilung der Menschheit in die Sprachen mit der Teilung seiner in die Völker übereinstimmt". Das heißt, jede Nation hat ihre eigene Sprache. Es ist jedoch bekannt, dass einige Sprachen mehrere Nationen bedienen (Englisch, Portugiesisch, Deutsch). Deutsch gilt als Nationalsprache nicht nur von Deutschen, sondern auch von Österreicher [4, S. 69].

Wenn es um die Deutsche Sprache in Österreich oder die österreichische Variante der deutschen Sprache geht, grundsätzlich beziehen sich alle

Sprachversionen der deutschen Sprache in Österreich (angefangen von Dialekten, gesprochenen Sprachen, Jargon, Fachsprachen bis hin zu den Literatursprachen).

Die österreichische Variante der deutschen Sprache beinhaltet eine Standardvariante der deutschen Sprache in Österreich, die sich auf regionale Ausdrücke innerhalb Österreichs beziehen, da Sie den sprachlichen Normen entsprechen, und die Ausdrücke, die mit den Nachbarregionen in Deutschland, der Schweiz und im Süden Tirol übereinstimmen [4, S. 112].

Also, es geht um die Austriazismen – Ausdrücken oder Wörtern, die die Norm ausschließlich in der österreichischen Version der deutschen Sprache ist, die in ihm gleicherweise mit den eigentlichen deutschen Wörtern verwendet wird.

In vielen arbeiten zum Thema „Österreichismen" wird betont, dass die Deutsche Sprache nicht einheitlich ist, dass es die nationalen Varianten hat, aus denen nicht jeder eine selbständige Sprache werden kann. Deshalb immer deutlicher zeigt sich die Tendenz, Deutsch als „eine plurizentrische Sprache" (oder polyzentrischen Sprache) zu betrachten [2, S. 213].

Österreichismen sind in Deutschland nicht anerkannt und werden als eine Verstoß der sprachlichen Normen betrachtet, jedoch dem plurizentrischen Konzept entsprechend sind alle Austriazismen als Wörter und Ausdrücke der oberdeutschen Sprache anerkannt.

Die Besonderheit der österreichischen nationalen Variante der deutschen Sprache untersuchend, bemerken die Linguisten die Originalität der österreichischen nationalen Variante der deutschen Sprache, was ist der Unterschied zwischen der deutschen Sprache und der österreichischen Variante der deutschen Sprache gesehen werden kann:

1) auf der Ebene des lexikalischen Bestandes.

In der österreichischen Variante der deutschen Sprache gibt es viele charakteristische parallele Formen der Bezeichnung bestimmter Gegenstände, die nur mit einer bestimmten Klausel als Synonyme betrachtet werden kann:

österreichische Variante der deutschen Sprache: Deutsch:

Erlagschein m Zahlschein m

Familienbeihilfe f Kinderfeld n

Mistkübel m Mülleimer m

Nachtmahl n Abendbrot n

2) auf der grammatischen Ebene:

– Unterschiede bei der Verwendung von Artikeln: zum Beispiel,

der Abszess vs. au. *das Abszess,*

der Bonbon vs. au. *das Bonbon*;

– Unterschiede in der Wortbildung:

au. *Adventkranz* vs. du. *Adventskranz* oder

au. *Schweinsbraten* vs. er. *Schweinebraten*.

3) auf der phonetischen Ebene:

Geschoß vs. *Geschoß* – in österreichischer Variante [o] ist lange ausgesprochen;

Chemie – [ç] und au. [k], wenn ein anderer Ton ausgesprochen wird;

im Wort *'Kaffee* [au. ka'f e:] – in der österreichischen Version fällt der Akzent auf eine andere Silbe [1, S. 442].

Das Wort Abvent: «v» wird als [f] in der österreichischen Version und als [v] in deutscher Sprache gesprochen [3, S. 278].

Auf dem Territorium von Österreich ist der sogenannte Wiener Dialekt verbreitet.

Wie es scheint, ist die österreichische Variante der deutschen Sprache wahrscheinlich erst am Anfang seiner Möglichkeiten, zu einer eigenen Sprache zu entwickeln. Ob in der Zukunft eine österreichische Variante der deutschen Sprache die realen Chancen hat, eine unabhängige Sprache zu werden, wird die Zeit zeigen, und heutzutage gibt es zwischen der Sprache von Berlin und österreichischen Sprache Unterschiede in fast jedem zweiten oder dritten Wort.

Referenz

1. Ebner J. Deutsch in Österreich – österreichisches Deutsch / J. Ebner // Wörterbuch des österreichischen Deutsch / Wie sagt man in Österreich? 4., völlig überarbeitete Auflage. – Mannheim – Wien – Zürich: Dudenverlag, 2010. S. 439–477.
2. Grüner S. Lexikon der Sprachirrtümer Österreichs / Sigmar Grüner, Robert Sedlaczek. – 2. Auflage. – Wien; Frankfurt-am-Main: Franz Deuticke Verlagsgesellschaft, 2011. – 263 S.
3. Horbung, M. Besonderheiten der deutschen Hochsprache in Österreich / M. Horbung // Österreich in der Geschichte und Literatur. – Berlin: Opladen, 2009. – 318 S.
4. Wiesinger P. Das österreichische Deutsch in Gegenwart und Geschichte / P. Wiesinger. – Wien: LIT Verlag, 2011. – 246 S.

В.Д. Слепанская, П.И. Евтушенко,
студенты факультета компьютерных наук
Харьковского национального университета радиоэлектроники
научный руководитель: ***Н.Н. Дашенкова,***
кандидат философских наук, доцент кафедры философии
Харьковского национального университета радиоэлектроники

ПРИНЦИП ДЕТЕРМИНИЗМА И СВОБОДА ВЫБОРА

В XXI веке остро возникает проблема свободы выбора и самосознания. Один из самых главных вопросов заключается в возможности человека сделать свой собственный выбор в поступках, поведении, направлении своих мыслей и установке личных ценностей. До каких пределов поведение каждой отдельной личности детерминировано факторами, которые лежат за пределами внутреннего сознания? Стоит ли вопрос в том, чтобы покориться влиянию обстоятельств и внешних факторов в определении своих жизненных принципов и таким образом переложить ответственность? Или же руководствоваться собственной волей в принятии решений? Данные темы были актуальны на протяжении столетий, и их важность не угасла в современном обществе [1].

Понятие детерминизма заключается в концепции, согласно которой физические, поведенческие и ментальные события не являются случайными, а, скорее,

обусловлены действием специфических причинных факторов. Таким образом, опираясь на данное определение, можно сделать вывод, что человеческое поведение строго детерминировано различными программами и установками. Свобода воли, в свою очередь, подразумевает спонтанность и высокий уровень ответственности, ведь человеческий выбор не зависим от любого вида воздействий, кроме внутренней воли индивида. Очевидно, что данные понятия содержат принципы, абсолютно противоположные друг другу, ведь индивид признавший личностную свободу никогда не согласится с, предусмотренную детерминизмом, властью условий над своей жизнью. Однако в современном обществе люди всё больше отказываются от ответственности за свои поступки. Делается выбор не в пользу личной свободы выбора, а в пользу одной из теорий детерминизма, которые широко применяются для объяснения человеческой природы.

Согласно теории генетического детерминизма, все явления в человеческой жизни – функции и действия – происходят под влиянием генетического фактора. Таким образом, если у матери или у отца был крутой нрав, то он будет заложен в ДНК наследника. Данная теория с точки зрения наследственных процессов не может быть опровергнута, однако невозможно утверждать, что генетика определяет все внутренние, личностные изменения, происходящие на протяжении жизни человека. С генетической точки зрения можно предугать и объяснить лишь часть, но не все целиком. При желании и стремлении человек может сделать выбор пойти против некоторых, врождённых особенностей, если данные факторы не дают возможности индивиду добиваться внутренне заверенных и поставленных целей. В основе данных изменений лежит работа над собственной личностью, внутренняя борьба с вредными, портящими жизнь привычками и привязанностями, без поиска оправданий в наследственности и генетике.

Теория психического детерминизма утверждает, что фундамент внутренних человеческих качеств закладывают родители в младенчестве или же в раннем детстве. Демонстрация существования бессознательных психических процессов доказывает допустимость детерминизма, поскольку даёт возможность утверждать, что сознательные процессы являются следствием бессознательных, навязанных в детстве [3]. Как и в случае с генетическим детерминизмом, здесь вина перекладывается на близких и родных, которые в раннем детстве вложили в человека часть того, что в будущем осталось частью его уже сформированной личности. Действительно, нельзя отрицать влияние близких родственников на модель поведения индивида, его характер. Однако в процессе роста как личности человек сам делает выбор в направлении своего развития. Выбрав путь свободы человек избавляется от границ, созданных в детстве близким окружением и начинает идти по собственной дороге, обретая чувство полной ответственности за свои мысли, поступки и жизнь в целом. Ведь саморазвитие предусматривает тщательный отбор внутренних качеств, которые либо остаются с индивидом, либо искореняются тщательной работой над собой.

Если верить теории детерминизма окружающей среды, то вся ответственность перекладывается на непосредственное окружение, в котором находится человек. На протяжении всей жизни он зависит от влияния системы, которая его

окружает, так как она формирует его представление о себе, понятия о «правильном» и «неправильном», диктует определённую модель поведения. Таким образом она не только контролирует человека, но и является вечным виновником всех бед и неудач [4]. Данный способ перекладывания ответственности и вины на окружающих — это один из способов защиты от признания своих собственных ошибок и неудач. Всегда сложно признавать недостаток опыта, некомпетентность, неспособность или же нежелание решить ту или иную проблему. Каждый человек имеет зону комфорта — собственную безопасную среду и необходимо усилие воли, чтобы сделать шаг за внутренние границы. Однако большинство её предпочитают свободе, ведь гораздо проще искать причину бренности существования и несоответствие собственных ожиданий с реальной жизненной ситуацией в действиях и поступках других людей, чем в своём собственном бездействии и инфантильности. Однако при осознании того, что в реальности человек имеет множество вариантов выхода из той или иной ситуации и при первых попытках использовать свои возможности для максимального достижения результат — удовлетворение внутренних потребностей — человек сделает первые шаги на пути к свободе. Ведь именно свобода выбора делает человека Личностью.

Исходя из различных теорий ограничений следует то, что человеку всегда необходимо объяснить то или иное явление и своё поведение различными внешними факторами. Но не отрицают ли они свободу выбора, программируя человека определённым образом реагировать на тот или иной раздражитель? Следственно, каждый человек стоит перед выбором — действовать по принципам, утверждённым внутри себя, развиваться и достигать успеха или же положиться на данные детерминистские карты, которые, возможно, станут самореализующимися прогнозами.

Литература

1. L. Hjelle, D. Ziegler. Personality Theories: Basic Assumptions, Research, and Applications 3th ed.: McGrow-Hill, 1992; — СПб.: Питер Пресс, 1997. С. 22—23.
2. Райкрофт Ч. Критический словарь психоанализа. Пер. с англ. Л.В. Топоровой, С.В. Воронина и И.Н. Гвоздева под редакцией канд. философ. наук С.М. Черкасова.— СПб.; Восточно-Европейский институт психоанализа, 1995.
3. Стивен Р. Кови. Семь навыков высокоэффективных людей: Мощные инструменты развития личности. The 7 Habits of Highly Effective People: Restoring the Character Ethic. — М.: «Альпина Паблишер», 2012. С. 84—85.

Г.С. Тарасова,
старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та іноземної мови
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ РОЗМОВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ

У нашому все більш глобальному суспільстві це важливіше, ніж будь-коли, щоб студенти мали вдячність та розуміння світу навколо них. Можливість миттєво підключатися до інших навчальних аудиторії в різних країнах світу допомагає географічно віддаленим громадам та студентам стати більш відкритими, та більш толерантними і будувати взаємопов'язаний світ майбутнього.

Відеоконференції залишаються дуже ефективним способом запрошення англомовних викладачів в класні приміщення та для того, щоб студенти могли співпрацювати на відстані. У певних ситуаціях це може бути одним з небагатьох методів, доступних для залучення фахівців з англійської мови в навчальні заклади як для безпосередньої участі у процесі навчання студентів, так і для моделювання ефективної мовної практики викладача, а також існує можливість пов'язати використання цієї технології для більш глибоких тренінгів для викладачів ВНЗ [1]. Хоча чудові результати VC можуть бути досягнуті з професійним обладнанням, але гарні результати можна отримати і за допомогою простої веб-камери, мікрофона та надійного Інтернет з’єднання. Є багато безкоштовних програм, таких як Skype, ooVoo, iChat та FaceTime або Flash Meeting, які дозволяють це зробити. Якщо ви працюєте з програмами, такими як Adobe Connect, будьте впевнені в тому, що вони дозволяють забезпечити більший захист учнів, бо не мають реклами. Зазвичай лише одне підприємство має придбати систему, а потім може «хост» запросити учасників безкоштовно приєднатися до відеоконференції. Цей ресурс можна легко поділити між кількома установами. Якість відео та аудіо, очевидно, є пріоритетом номер один, але зрозуміло, що найбільш корисні системи відеоконференції пропонують учасникам безліч додаткових інструментів, таких як спільні дошки, текстові чати, приватні зала засідань та функціональні опитування [2].

Чому ж потрібно інвестувати у відеоконференції для навчання? Освіта в усьому світі надає можливість досягнення значних знань за допомогою ТЗН. Відеоконференції зробили навчальні аудиторії невидимими, дозволяючи студентам мати весь світ як навчальний ресурс. Більше того, ця технологія також допомогла в легкій підтримці знань учням, оскільки візуальні ефекти завжди краще запам'ятовуються, ніж слова. Візуальне спілкування має подвійну перевагу як для вчителя, так і для студентів, оскільки вона відкриває шлях до глобального навчання. Ось декілька причин для інвестування в відео конференції для навчання.

1. Забезпечує глобальне співробітництво. Віртуальні екскурсії, віртуальні класи заохочують крос-культурні зв'язки між студентами і допомагають їм перетворюватися на більш толерантних громадян.

2. Використання відеоконференцій у дистанційному навчанні Сільські студенти часто мають менші можливості навчання через брак інфраструктури та ресурсів. Відеоконференції допоможуть їм отримати доступ до деяких чудових навчальних ресурсів, спілкуватися з викладачами, приймати участь в групових обговореннях, працювати з попередньо записаним матеріалом з цифрової бібліотеки, що помітно поліпшить їх досвід. Крім того, оскільки сесії записуються в режимі реального часу, ви завжди створюєте резервну копію для тих разів, коли вам потрібно зробити перегляд дзвінка, можливість зворотного зв'язку в режимі реального часу та проведення дистанційних лекцій шляхом створення віртуального середовища класу. Це один спосіб, як коледжі широко використовують відеоконференції для збільшення кількості студентів у дистанційному навчанні та регулярних курсах. Кінцевий результат - поліпшення роботи студента.

3. Розширення навчального плану Тепер відео з високою роздільною здатністю замінюють діаграми та презентації, вчителі діляться своїми екранами зі студентами для кращого та більш життєвого досвіду. Покращена схема інтерактивного навчання раптом відкриває ширший спектр тем, який ще більше залучає студентів.

4. Заохочує самостійне навчання.

Відеоконференції з питань освіти сприяють самостійному навчанню усіх шукачів знань. Освіта тепер може бути запланована. Студенти можуть навчатися коли хочуть, час - більше не є обмеженням. Заздалегідь записані відеоролики, архіви - це прекрасні учбові посібники, які додаються до самостійної навчальної програми.

5. Адміністративний інструмент

Відеоконференції для навчання не обмежуються лише передачею знань; він також є відмінним адміністратором для навчальних закладів [3].

Концепція відеоконференцій нам не нова; ми широко використовуємо цю технологію в корпоративному секторі і, безперечно, ця технологія багато в чому полегшує глобалізацію. Спостерігаючи за величезними перевагами, багато провідних інститутів та лідерів освіти почали використовувати віртуальні аудиторії, щоб забезпечити навіть основні курси. Існує декілька досліджень, які зосереджують увагу на ролі відеоконференцій в освіті з урахуванням переваг. Британське освітнє агентство з питань зв'язку та технологій (BECTA) провело дослідження, яке надає докази щодо відеоконференцій в освітніх галузях з наступними основними перевагами:

- дозволяє інтерактивний доступ до експертів,
- дозволяє співпрацювати вчителями та учнями з однолітками,
- заохочує досвід дистанційної освіти, зменшуючи почуття ізоляції та заохочуючи взаємодію,
- піднімаємо мотивацію студента.

У другій публікації «Технічне навчання» про відеоконференції в галузі освіти автор Джоді Ховард Кеннеді згадує, як відеоконференції сприяють толерантності та глобальній проінформованості студентів та молоді. Він згадує, що установи, які

проводять відеоконференції, можуть додавати цінності до уроків, бо викладачі надають студентам можливість спілкуватися з експертами, не виходячи з класу, таким чином, перетворюючи світ на ресурс для знань [4].

Одним з найкращих рішень для лекційних записів та відеоконференцій, доступних сьогодні, пропонує компанія Bangalore. Рішення щодо відеозйомки, проведене компанією Impartus, дозволяє академічним установам розвинути педагогічні вдосконалення для кращого навчання та залучення студентів. Студенти можуть переглядати заняття в аудиторії в Інтернеті у формі інтерактивних та спільних відео інструментів. Студенти можуть самостійно вивчати та отримувати доступ до вмісту через ноутбуки або будь-який мобільний пристрій з будь-якого місця. Віртуальний клас Impartus пропонує найсучасніші функції, які допомагають інститутам вищої освіти забезпечити якісну освіту.

1. Використання декількох камер для сценаріїв Show-And-Tell.

Рішення Impartus дозволяє записувати відео з кількох камер, щоб переконатися, що студенти можуть бачити кожну дію, особливо в лабораторії, практиці та демонстраціях. Це має вирішальне значення для забезпечення того, щоб студенти не пропускали жодних важливих кроків з будь-якої процедури. Також інструмент записує з різних ракурсів, наприклад, представлення професора, перегляд студента, презентацію та закриття дошки, щоб переконатися, що студенти не пропускають нічого, і мають досвід роботи в класі реального часу.

2. Модерація сеансів з підняттям рук.

Реальне відчуття буття в класі можливо практично з цим рішенням. Професори можуть моделювати свої сесії, щоб уникнути будь-яких перешкод, але студенти мають можливість рухати руки, якщо у них є будь-який запит.

3. Опитування в режимі реального часу, щоб отримати миттєвий відгук.

В середині сесії професори можуть ініціювати опитування, щоб отримувати відгуки від учасників у режимі реального часу. Важливо, щоб професори зрозуміли, наскільки добре студенти розуміють матеріал лекції, і якщо потрібна будь-яка допомога, надати цю можливість.

4. Запис лекцій для подальшого перегляду за запитом.

Це одна з найкращих функцій, які пропонуються. У рішенні записуються всі потоки відео та інший вміст. Будь то для довідки або перегляду, студенти можуть отримати доступ до вмісту пізніше, щоб задовольнити свої потреби в навчанні. Однією з основних переваг для студентів є перегляд своїх лекцій у будь-який час, особливо перед іспитами. Ця функція допомагає їм у глибокому розумінні предмету і, отже, покращує їхні оцінки.

5. Мережева трансляція з багатьма дозволами для кращого використання користувачем [5].

Користувачі отримують найкращу якість екрану для широкомовної передачі, яка виконується на їхньому кінці, із збереженням багатоекранної роздільної здатності. Отже, не хвилюйтеся про якість звуку або відео, незалежно від того, використовуєте ви смартфон, планшет, ноутбук або настільний комп'ютер.

Література

1. URL: http://edtechreview.in/trends-insights/trends/ 2914-video-conferencing-in-education-training
2. URL: https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/C607%20Information%20and% 20Communication_WEB%20ONLY_FINAL.pdf
3. URL: http://www.appliedglobal.com/how-video-conferencing-improves-our-corporate-culture/
4. URL: https://elearningindustry.com/video-conferencing-for-education-5-reasons-invest

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

М.В. Ворона,
студент відділення енерготехнологій та підприємництва
Бурштинського енергетичного коледжу ІФНТУНГ
науковий керівник: ***Т.А. Ковальський,***
викладач відділення енерготехнологій та підприємництва
Бурштинського енергетичного коледжу ІФНТУНГ

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Інвестиційна діяльність виступає рушійним фактором економічного зростання будь-якої держави. В умовах ринкових трансформацій залучення інвестицій в окремі галузі економіки дозволяє покращити фінансові показники господарської діяльності та прискорити процес інтеграції України в світовий економічний простір.

Для формування конкурентного середовища функціонування суб'єктів господарської діяльності, а також забезпечення ефективної реалізації макроекономічної функції держави надзвичайно важливу роль відіграє залучення і освоєння зовнішніх (іноземних) інвестицій [2].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про іноземні інвестиції» іноземні інвестиції – це всі види цінностей, що вкладаються безпосередньо іноземними інвесторами в об'єкти підприємницької та інші види діяльності з метою одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту [4].

Іноземні інвестиції сприяють створенню нових робочих місць, а відповідно зайнятості населення, зростання їх доходів; впровадженню новітніх технологій виробництва; розвитку бізнес-середовища; підвищення ВВП; стабілізації платіжного балансу держави.

Потреба у залученні іноземного капіталу зумовлена відсутністю в достатній мірі власних фінансово-економічних ресурсів, необхідних для реалізації соціальних проектів, активізації малого та середнього бізнесу, підвищення конкурентоспроможності власного виробництва.

За даними Державної служби статистики України у 2017 році в економіку України іноземними інвесторами з 76 країн світу вкладено 1630,4 млн. дол. США прямих інвестицій тобто акціонерного капіталу (рис. 1) [3, с. 1].

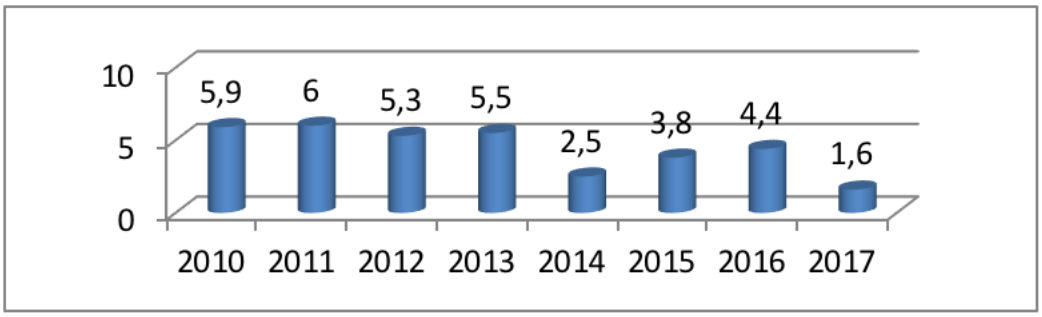

Рисунок 1 – Динаміка обсягів прямих інвестицій (акціонерного капіталу), млрд. дол. США

Станом на 31.12.2017 найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність – 26,1% та підприємств промисловості – 27,3 % [3, с. 1].

З поданих статистичних джерел, спостерігаємо зменшення обсягу залучених іноземних інвестицій в економіку України у 2017 році, що є результатом непродуктивної та малоефективної роботи вищих органів влади, які впливають на формування інвестиційного клімату в країні.

Відповідно до The Global Index 2016–2017 *(пріоритетними визначаються 12 контрольних показників)* Україна посідає 85 позицію серед 138 країн, втративши за останній рік 6 позицій [5]. Проблемними позиціями в країні визначені політична нестабільність; корупція; інфляційні процеси; несприятливий фіскальний простір; недосконала законодавча база; незавершена судова реформа, що зменшує довіру інвесторів до державних інституцій і є причиною низької інвестиційної привабливості держави.

Таблиця 1.

Позиції України за Індексом глобальної конкурентоспроможності

Позиції України за Індексом глобальної конкурентоспроможності	2012-2013 (із 144 країн)	2013-2014 (із 148 країн)	2014-2015 (із 144 країн)	2015-2016 (із 140 країн)	2016-2017 (із 138 країн)
	73	84	76	79	85

Незважаючи на всі наявні передумови для економічного зростання, зокрема багаті природні ресурси; професійні та низькооплачувані трудові ресурси; високий рівень наукових досліджень; найбільш місткий за обсягами реалізації ринок Європи інвестиційна привабливість ведення бізнесу в Україні залишається на низькому рівні [1].

Законодавчі розбіжності та протиріччя створюють іноземним партнерам бюрократичні перепони в реалізації інвестиційних ідей. Тому першочерговим стратегічно важливим напрямом діяльності органів державної влади має бути питання створення на законодавчому рівні сприятливих умов для залучення інвестицій, вирішення чи активізація якого надасть стимул розвитку майбутніх бізнес-процесів.

Для покращення інвестиційного клімату, необхідно реалізувати такі заходи: вдосконалити відповідно до міжнародних вимог нормативно-правову базу; розробити стратегію сприяння залученню іноземного капіталу в Україну;

визначити систему державних гарантій забезпечення стабільності умов реалізації інвестиційних проектів; створити інформаційне середовище сприяння реалізації інвестиційних проектів. Важливим в цьому аспекті є також постійний пошук альтернативних джерел залучення інвестицій та своєчасний контроль за освоєнням та використанням іноземних інвестиційних ресурсів [2].

Ефективно використані та освоєні іноземні інвестиції можуть стати визначальним чинником економічного зростання країни, підвищення рівня її конкурентоспроможності та становлення стійкої структури вітчизняної економіки. Тому, створення умов для покращення інвестиційного клімату в Україні, є одним із ключових пріоритетів державної політики сприяння залученню інвестицій, від реалізації якого залежить рівень добробуту суспільства.

Література

1. Ковальський Т.А. Іноземні інвестиції в Україні як чинник економічного зростання // Materiály XIII Mezinárodní vědecko-praktická conference «Věda a technologie: krok do budoucnosti – 2017»,Volume 1: Ekonomika. Praha. Publishing House «Education and Science». – 82 s.
2. Процишин А.В., Ковальський Т.А. Аналіз інвестиційного клімату в Україні та заходи щодо його покращення // Materials of the XIII International scientific and practical Conference «Cutting-edge science-2017», Volume 6: Economic science Sheffield. Science and education LTD – 76 p.
3. Інформаційно-аналітичні матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України щодо інвестиційного клімату в Україні за 2017 рік.
4. Закон України «Про режим іноземного інвестування». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр.
5. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://edclub.com.ua/analityka/ pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2.

Ю.П. Касімова,
студентка економічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
науковий керівник: ***Л.П. Ткачик,***
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПДВ

Система електронного адміністрування податку на додану вартість (далі – СЕА ПДВ) призначена для безперервного оперативного контролю формування важливої складової бюджету країни – ПДВ. Завдяки СЕА ПДВ інформація про обсяги бюджетних ресурсів із ПДВ стає доступною у потрібний момент. Крім того, СЕА ПДВ дає можливість оперативно регулювати процесом формування зобов'язань і податкового кредиту кожного з платників ПДВ таким чином аби в цілому по країні сума відшкодування ПДВ не перевищувала суму надходжень

цього податку до Державного бюджету. Головною складовою системи електронного адміністрування ПДВ є електронний рахунок. Адміністратором СЕА ПДВ визначено Державну фіскальну службу України [1].

Головною метою впровадження СЕА ПДВ є запобігання зловживань шляхом незаконного отримання відшкодування ПДВ із бюджету. Із запровадженням системи усі податкові накладні виписуються лише в електронному вигляді та реєструються в Єдиному реєстрі податкових накладних, незалежно від суми ПДВ [2].

До 1 липня 2015 року СЕА ПДВ працювала у тестовому режимі, а вже з 01.07.2015 р. система почала працювати на повну потужність, тобто всі платники податку стали застосовувати її в обов'язковому порядку. Рахунки в системі електронного адміністрування ПДВ були відкриті автоматично для всіх платників ПДВ Державною казначейською службою України на базі даних, отриманих від Державної фіскальної служби України. І саме з цього періоду було виявлено чимало недоліків функціонування системи, серед яких слід виокремити наступні [3]:

1. Контроль за правильністю складання податкової накладної – прямий обов'язок покупця;
2. Важкими для розуміння є виписки, отриманні з СЕА ПДВ, а також підхід до визначення реєстраційного ліміту;
3. Постійні зміни форм податкової звітності – податкової накладної та декларації з ПДВ;
4. Захист СЕА ПДВ;
5. Існуючі проблеми з бюджетним відшкодуванням.

Серед експертів з питань податкової політики вже декілька років ведуться дискусії щодо ефективності СЕА ПДВ та системи депонування коштів на спецрахунках. Частина експертів вважає, що запровадження такої системи дало можливість ефективно боротися з ухилянням від сплати ПДВ та інших податків і привело до зменшення їх оптимізації [4]. Інші експерти вважають, що система неефективна, зважаючи на те, що посилюється проблема з достатністю обігових коштів на українських підприємствах, оскільки вони акумулюються на ПДВ-рахунку і перестають виконувати функції засобів обігу та платежу, що стає потенційною загрозою зниження ліквідності підприємства. Тому, в контексті порівняння переваг та недоліків СЕА ПДВ важливим є підкреслення та врахування проблеми тінізації українського бізнесу. За різними оцінками, рівень тіньової економіки України за останні роки становить 40 – 45% від ВВП — це найвищий показник серед європейських країн [5].

Для дослідження проблематики сфери застосування СЕА ПДВ та дотримання інтересів платників ПДВ, що працюють в Україні в різних секторах бізнесу була розроблена анкета, за допомогою якої було запропоновано оцінити нову систему електронного адміністрування ПДВ з різних аспектів: податкова накладна та звітність, формула для розрахунку ліміту та програмне забезпечення СЕА, система депонування коштів, інформативність СЕА, податковий кредит та бюджетне відшкодування, загальні враження від СЕА ПДВ. Отже, серед

респондентів 48% були експортерами, а 70% – імпортерами. Основними сферами діяльності респондентів є: оптова торгівля, роздрібна торгівля, надання послуг, виробництво продукції, аграрні компанії та інші. Отже, дослідження допомогло упорядкувати основні переваги та недоліки дієвої системи, які необхідно відобразити, базуючись на отриманих відповідях [5]:

1. ПКУ визначає перелік обов'язкових реквізитів податкової накладної, які повинні бути визначені в зареєстрованих податкових документах. Такі обов'язкові реквізити впливають на право визнання податкового кредиту покупцем в зв'язку з тим, що ПКУ зобов'язав покупця перевіряти коректність реквізитів в податкових накладних, попередньо перевірених та прийнятих СЕА ПДВ. Таким чином, навіть незначна формальна помилка в реквізитах податкової накладної, допущена постачальником, може позбавити покупця податкового кредиту;
2. 37% респондентів в своїй практиці стикалися з проблемами, пов'язаними з реєстрацією коригувань до податкових накладних покупцями (щодо зменшення зобов'язань з ПДВ);
3. Приблизно 65 % респондентів зазначили, що скасування паперової форми податкових накладних зменшили час на адміністрування податку підприємствами. Середня величина економії часу становить приблизно 43%. Але варто відзначити, що багато компаній ще й досі користуються реєстром для контролю коректності складання декларації з ПДВ;
4. Багато нарікань серед платників ПДВ відносно результатів формули, яка рахує реєстраційний ліміт. 30% опитаних мали проблеми з некоректним формуванням реєстраційного ліміту;
5. Тільки 7% респондентів вірять, що робота реформованої системи адміністрування ПДВ автономна, достатньо захищена і не має можливості ручного втручання з боку зацікавлених осіб;
6. Введення СЕА ПДВ в цілому спростило контроль фіскальних органів за розрахунками з ПДВ – так вважають 76% опитаних. Але респонденти зазначають, що зношене обладнання та погана підготовка інспекторів щодо знання комп'ютерної техніки та програмного забезпечення є причиною вимоги інспекторами додаткової інформації яка вже міститься в СЕА ПДВ.

Щодо загальної оцінки нової системи електронного адміністрування, то думка опитаних розподілилась в наступному відношенні: позитивна – 58%, негативна – 25%, інші утримались.

Отже, на основі проаналізованого матеріалу варто розглянути наступні пропозиції щодо покращення СЕА ПДВ:

1. Звільнити покупця від відповідальності перевіряти коректність податкової накладної, виписаної постачальником. Правильність складання обов'язкових реквізитів повинно перевірятися СЕА ПДВ в автоматичному режимі;
2. Скоротити кількість обов'язкових реквізитів податкової накладної, які не є необхідними для визначення зобов'язань з ПДВ постачальника та податкового кредиту покупця;

3. Підвищити рівень захисту інформації та унеможливити неправомірний доступ до СЕА ПДВ;

4. Впровадити автоматичне відшкодування ПДВ для всіх платників ПДВ без обмеження за будь-якими критеріями.

Отже, введення СЕА ПДВ та ПДВ-рахунків суттєво звузило корупційні можливості податківців та можливості «оптимізаторів», але необхідно здійснити ще багато кроків, щоб зробити функціонування схем з оптимізації ПДВ фактично неможливими. Слід зазначити, що за роки функціонування ПДВ в Україні зародилась ціла ПДВ-економіка зі своїм ринком, попитом, пропозицією, курсом та бенефіціарами з центрального офісу ДФСУ.

Література

1. Про електронне адміністрування ПДВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mk.sfs.gov.ua/media-ark/local-news/print-207516.html
2. Вектори удосконалення податку на додану вартість в системі електронного адміністрування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/582/1/Pomulieva_Improvement_vectors.pdf
3. Недоліки та переваги запровадження електронного обліки та адміністрування ПДВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1701/17blatap.pdf
4. Антикорупційний законопроект щодо удосконалення податкової системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.slideshare.net/volodymyrgroysman/ss-66763963
5. Нова система електронного адміністрування ПДВ 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.beratergruppe-ukraine.de/wordpress/wp-content/uploads/2016/08/TN_04_2015_ukr.pdf

Л.О. Кухарчук,
студентка Навчально-наукового інституту історії, політології та права
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
науковий керівник: ***Ю.В. Василевич,***
кандидат історичних наук, доцент кафедри політології
Навчально-наукового інституту історії, політології та права
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ВЕДЕННЯ

Що таке інформаційна війна? Це вплив на державу, шлях поширення визначеної інформації [1]. З її допомогою можна інтенсивно впливати на всі сфери життя суспільства, практично на всіх рівнях державного устрою.

У наш час кожна держава світу потребує ефективної системи протидії інформаційним війнам, тобто інформаційної безпеки.

Інформаційна безпека – це той стан держави й суспільства, при якому діє захист від інформаційних впливів [1]. Із точки зору багатьох країн інформаційна війна вважається важливим засобом та інструментом реалізації зовнішньої політики.

Однією з найважливіших проблем, пов'язаних з інформаційною війною, є

неусвідомленість суспільством того, яку загрозу можуть нести сучасні комунікативні процеси [2, с. 74]. Ще однією проблемою є неготовність суспільства протистояти спробам маніпулювання громадською свідомістю.

У сучасному світі інформація є невіддільною частиною належної функціональності будь-якої системи. Це означає, що для того, щоб порушити боєздатність супротивника не обов'язково використовувати технічну зброю, досить порушити його комунікативні процеси, перешкоджаючи обміну інформацією або подаючи іншу, часто таку, що не відповідає дійсності. Іншими словами, основним завданням інформаційної війни можна вважати вплив на інформацію противника, з метою порушення його боєздатності [3].

У 2014 р. Україна зазнала агресії з боку Росії, котра анексувала Крим та розв'язала збройне протистояння на Сході країни. Однак, варто наголосити на тому, що задовго до цих подій Російська Федерація (далі – РФ) проводила активну інформаційну війну проти нашої держави. Зазначимо, що форми, методи, засоби та технології інформаційного впливу виявилися добре спланованими, що сприяло їх успішному втіленню. Українській владі, суспільству, журналістам довелося докласти максимум зусиль, щоб протистояти тиску російських ЗМІ.

Відмітимо, що найпоширенішими видами інформаційних війн є інформаційно-психологічна та інформаційно-технічна [4]. Як і будь-яка інша складна система, інформаційна війна має складові частини, зокрема: психологічні впливи на мотивацію військовослужбовців; радіоелектронна війна; руйнування або спотворення інформації без видимого пошкодження носія; захист інформації; нанесення шкоди інформаційним системам супротивника тощо.

Основними методами інформаційної війни є пропаганда, формування стереотипів та дезінформація, маніпулювання та поширення чуток, психологічний та психотронний тиск тощо. У сукупності вони здатні змінити суспільну свідомість, посіяти паніку чи сформувати необхідну реакцію [3].

Найпоширенішими методами інформаційного деструктивного впливу на українську спільноту, застосовану РФ, на наш суб'єктивний погляд, стали дезінформація та психологічний тиск на населення.

Дезінформація – це поширення перекрученої або помилкової інформації. Так, достатньо згадати сюжет, що транслювався практично всіма російськими засобами масової інформації про нібито розіп'ятого українськими силовиками хлопчика. Досить швидко ця «інформація» проникла і в соцмережі. Результату було досягнуто – страх перед українськими військовими, що супроводжувався зростаючою до них ненавистю.

Психологічний тиск – це вплив на інших людей, що здійснюється з метою змінити їх психологічні установки, думки, судження та рішення. До форм психологічного тиску відносять: донесення до об'єкта впливу інформації про реальні чи ймовірні загрози й небезпеки; погрози; шантаж; терористичні акції. Під час чергового випуску новин на телеканалі «Россия-24» оприлюднено відеофрагмент, у якому протягом усього випуску про події в Одесі 2 травня 2015 р., в куті екрану з'являлися написи: «підпал», «Правий сектор», «людей убивають бандерівці», «Нацгвардія – вбивці».

Також російські ЗМІ використовують і інші методи впливу на глядачів: транслюють сцени вбивств і насильства, емоційно впливають на глядачів, поширюють неправду [5].

Таким чином, в інформаційній війні проти України від РФ застосовується майже весь арсенал впливу на свідомість та емоційний стан людей. Якщо розглядати інформаційний вплив як загрозу, логічно сказати про негативні наслідки його втілення: по-перше, зміна ставлення людини до держави і, по-друге, руйнування свідомості особистості.

Виходячи з вищесказаного, дуже важливо розуміти небезпеку сучасної машини інформаційного впливу, припинити недооцінювати комунікативні процеси. З огляду на їх складність, першочерговим завданням є розробка термінових ефективних заходів щодо нейтралізації інформаційно-диверсійної діяльності РФ проти України та протидії її подальшому розгортанню. Крім того, треба посилити наукові дослідження в області інформаційних воєн. Україна потребує модернізації всієї системи інформаційної безпеки держави.

Література

1. Фомін О. Сутність поняття «інформаційна безпека» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://defpol.org.ua/site/index.php/en/publikaci/doc_download/25
2. Гафнер В.В. Информационная безопасность: учеб. пособ. – Ростов на Дону: Феникс, 2010. – 324 с.
3. Почепцов Г.Г. Информационные войны [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://studfiles.net/preview/5227487/
4. Гриняев С.Н. Поле битвы – киберпространство. Теория, приемы, средства, методы и системы ведения информационной войны [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://petukhovsky.com/file/books /griniaev-pole-bitvy-kiberprostranstvo.pdf
5. У СБУ заявили, що російські канали застосовують проти телеглядачів «25-й кадр» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tsn.ua/politika/u-sbu- zayavili-scho-rosiyski-kanali-zastosovuyut-proti-teleglyadachiv-25-y-kadr-350517.html

Ю.Я. Москалець,
студентка факультету права та лінгвістики
Білоцерківського національного аграрного університету, м. Біла Церква, Україна
науковий керівник: ***І.А. Дужа,***
кандидат політичних наук, асистент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Білоцерківського національного аграрного університету, м. Біла Церква, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА З УКРАЇНОЮ

Анотація. У статті розглядаються проблеми й перспективи міжнародної співпраці Республіки Польщі з Україною.

Ключові слова: Україна, відносини, співпраця, Польща.

Враховуючи складну економічну та політичну сферу діяльності України як незалежної держави, вона повинна мати союзників серед потужних і багатих держав. Прогресуюча більшість українців іммігрують до країн з вищим економічним розвитком задля заробітку, адже власна держава, на сьогодні, не спроможна забезпечити кожного громадянина достатньою економічною та соціальною стабільністю. І чим більший коефіцієнт населення від'їжджає з України – тим стрімкіше розвивається економічна криза.

Однією з країн котра надає можливості забезпечення роботою для українців є Республіка Польща, зокрема у сферах обслуговування і заводах, інша ж половина населення переїжджає до країни з метою постійного проживання та отримання польського громадянства. Поляки не зовсім задоволені такою політикою «відкритих дверей» для переселенців з України, адже це впливає на кількість робочих місць та особливо на рівень заробітної плати для корінного населення Польщі. На сьогодні у Польщі налічується понад 2 мільйони українців [1].

Причиною міграції українського населення за кордон є нестабільність країни, безробіття, неспроможність держави якісно забезпечити особі її гарантовані КУ права і свободи, реалізацію, захист цих прав і свобод, а також задоволення власних потреб та інтересів у різних сферах.

Нещодавні події у відносинах Польщі та України стали значно напруженими. Це спричинено історичними подіями, зокрема Волинською трагедією, яку поляки називають «геноцидом польського народу». На Паризькій мирній конференції (1919 р.) було дозволено Польщі окупувати Галичину, а Ризький мирний договір (1921 р.) всупереч волі українського визвольного руху закріпив приєднання Галичини до Польщі. Українці прагнули незалежності, а перспектива бути приєднаними до Другої Республіки Польщі не була позитивною. Це стало причиною «очищення» від польського населення, при чому розповсюджувалась така операція не лише на представників гітлерівської адміністрації, а й на звичайних пересічних громадян [2].

Наслідки Волинської трагедії відображаються в небажанні поляками сприймати українців як політичних та економічних партнерів. Істотною причиною

недовіри є руйнація пам'ятних плит пам'ятника солдатам Української повстанської армії (УПА) й місцевим жителям. На думку П. Тими (голови Спілки українців у Польщі) – руйнування пам'ятника це не звичайна «хуліганська витівка», а класична провокація – оскільки того ж року було зруйновано аналогічні пам'ятники, зокрема у селах Вербиця, Грушовичі та Радуж [3].

Народ України, в свою чергу, згадує події 1947 року, а саме, Операцію «Вісла». Польські адміністративні органи для збільшення масштабів переселення вдавалися до позбавлення прав українців на землю, ліквідації рідного шкільництва, а також культурно-освітніх установ, греко-католицької церкви тощо. За даними польських джерел від жовтня 1944р. до серпня 1946р. до УРСР було переселено близько п'ятсот тисяч осіб. Приводом до початку Операції «Вісла» стала загибель заступника міністра оборони Польської Республіки генерала К. Свєрчєвського в районі села Яблонки.

Акція супроводжувалась масовим насильством над українським населенням. Польською комуністичною міліцією було озброєно поляків, котрі знищували села, вбиваючи навіть дітей та жінок [4].

Усупереч представленим подіям, головним та фундаментальним аргументом щодо підтримання співпраці обох держав є те, що саме Польща 2 грудня 1991р. визнала незалежність України.

22 червня польський парламент голосував за резолюцію про «геноцид на Волині» і один з критиків документу закликав зробити так, аби Україна не забула польських прапорів на Майдані. Адже поляки були однією з найбільших груп, що підтримали українців в 2013–2014 роках [5].

13 грудня 2017 року на спільній прес-конференції в Харкові Анджей Дуда домовився з президентом не робити кроків у напрямку чергових рішень без науково перевірених доказів, а чинний президент України П. Порошенко заявив, що будь яка руйнація пам'ятників – це свого роду вандалізм, тому будь які акти проти пам'ятників буде відбудовано місцевою владою. Разом з тим президенти домовилися почати процедуру ексгумації задля того, щоб досягти історичної правди [6].

Кінцевим рішенням було наголошення на втраті істотної важливості історичних подій, що відбулися задовго до наших часів, а тому раціональніше було б акцентувати увагу на важливість подій сьогодення. Тож в історичному питанні представники обох держав дійшли консенсусу.

Окрім культурно-політичних відносин між державами стрімко розвивається торговельно-економічні зв'язки. Зокрема, Україна експортує переважно шоколадні та кондитерські вироби, свіжі фрукти й овочі, а також м'ясо та корми для тварин. Саме від іноземного продажу агропродовольчих товарів Україна отримує 50% доходу.

В останні роки імпорт Польщею українських товарів зростає значно швидше, аніж експорт. Проте у зв'язку з набуттям чинності угоди DCFTA (Поглиблена та всебічна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС) була змінена товарна структура імпорту. І якщо до цього моменту предметом імпорту були переважно

сировина й напівфабрикати (наприклад, насіння ріпаку, рослинні олії тощо), то з 2016 року з'явилися й інші продукти, такі як: м'ясо птиці, молочна продукція, зернові вироби, а також виріс попит імпорту на цукор та кондитерські вироби. Також Україна експортує велику кількість натурального меду – на нього попит імпорту зріс майже у 2,5 рази більше, порівняно з минулими роками [7].

Серед країн, що входять до складу Європейського Союзу найбільший обсяг українських товарів експортується саме до Польщі. Адже активний імпорт та експорт між цими двома державами приносить стабільний дохід і це досить вигідний бізнес.

Україна імпортує з Польщі зернові продукти, а також шоколадні й кондитерські вироби, текстильні товари (одяг, взуття) тощо.

Окрім торговельно-економічних відносин між цими двома державами, щороку відбувається зростання попиту на польські вищі навчальні заклади. Українські абітурієнти більше цікавляться здобуванням вищої освіти саме в польських ВНЗ, а українські роботодавці надають більшу перевагу саме випускникам європейських вишів.

Майже у кожному місті України існують громадські організації, присвячені Польщі та польській культурі. Вони вивчають традиції, культуру та мову цієї країни, виражають повагу до громадян та їх звичаїв. У свою чергу, представники міністерств культури, освіти та вищої освіти, а також громадські організації Польщі позитивно сприймають такі об'єднання та фінансують більшість з них, надаючи гранти на екскурсії у різних містах Польщі тощо.

Іноземні держави в особі їх представників вважають, що відносини між Республікою Польщею та Україною повинні бути якомога кращими, оскільки така співпраця однозначно буде приносити плоди обом країнам і дасть змогу вберегти їх від небажаних наслідків, котрі можуть утворитися через конфлікти. Так, під час III Українсько-польського стратегічного форуму 20 квітня 2018 року, що відбувався в Дубецькому замку біля Перемишля, консул США в Кракові Томас Зіа висловив свою думку щодо співпраці двох держав. Він наголосив, що польсько-українські відносини досить непрості, але Україна потрібна Польщі так само як Польща потрібна Україні, оскільки увесь світ налаштований на підтримку та збереження даних міжнародних відносин, чим особливо зацікавлені США.

Не дивлячись на низку невтішних історичних подій, котрі псували відносини обож держав, зрештою їх співпраця приносить плоди, зокрема в економічній та освітньо-культурній сферах. Польща може слугувати для України як прикладом ідеально правової та економічно успішної держави, багатою на традиції і звичаї. Зокрема, тісний зв'язок Польщі з Україною – це вигідний та прибутковий бізнес, що однозначно лише позитивно вплине на розвиток цих країн. Вони можуть бути один для одного не лише бізнес-партнерами, а й потужними туристичними точками, тому що як в Україні та і в Польщі достатньо культурних та освітніх ресурсів для забезпечення даного виду співпраці.

Література

1. ІА «Інтерфакс-Україна», 17.04.2018.
2. Сивіцький Микола. Історія польсько-українських конфліктів. Том перший. С. 59—62.
3. Ільюшин І.І. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2003. Т. 1 : А—В. С. 575.
4. Ісаєв Ігор, головний редактор порталу українців Польщі PROstir.pl.
5. ІА «УНІАН — Українське незалежне інформаційне агентство новин» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.unian.ua/politics/2296229-vid-istorichnih-konfliktiv-mij-ukrajinoyu-ta-polscheyu-vigrae-lishe-rosiya-poroshenko.html /13.12.2017р.
6. Тернопільска торгово-помислова палата // Галамай Вікторія 01.02.2018 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tcci.te.ua/tcci/ua/posluhy/torhova-marka/64-novyny/1326-torhivlia-ahropromyslovymy-tovaramy-z-respublikoiu-polshcha-u-2016-2017-rokakh
7. Інтернет-журнал «Тиждень»/Новини/20.04.2018 р.

С.Є. Мукомел,
студентка факультету соціальної педагогіки та психології
Запорізького національного університету
науковий керівник: ***О.В. Іщук,***
кандидат психологічних наук, старший викладач,
Запорізький національний університет

ЗНАННЯ ПРО ІНТОНАЦІЮ У РІЗНИХ СФЕРАХ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ВИКОРИСТАННЯ ЇХ У ПСИХОЛОГІЇ

Анотація. Людина є частиною суспільства, тому їй необхідно спілкуватись, обмінюватись інформацією з іншими людьми. Разом з іншими засобами комунікації вона використовує інтонацію. У даній науковій розвідці проаналізовано розвиток інтонації в багатьох сферах людської діяльності, приділено особливу увагу музичній інтонації, акцентована увага на дослідженнях з цього питання, показано як можна привносити знання про інтонацію з інших наук у психологію. Зауважимо, що інтонацію не можна розглядати окремо, вона є частиною комплексного знання про володіння голосом. Знаючи її особливості, ми можемо практично використовувати її для кращого розуміння людської натури, підвищення ефективності впливу на людську свідомість у сферах бізнесу, реклами, менеджменту, продажу і ЗМІ. Та найважливішим є те, що науковці можуть проводити психологічні дослідження інтонації не лише для констатації фактів, а й використовувати ці знання для вирішення існуючих проблем сприйняття інтонації і покращення рівня комунікації людей.

Ключові слова: інтонація, психологія, комплексне знання про володіння голосом, комунікація.

Людина — частина соціуму, яка має постійну необхідність у взаємодії з іншими людьми, спілкуванні, передачі різноманітної інформації і життєвого досвіду. Еволюціонуючи з примітивної істоти у високорозвинену особистість, вона оволоділа різними видами комунікації. За визначенням А.К. Болотової і Ю.М. Жукова, комунікація — це процес цілеспрямованої передачі різноманітної інформації, а соціальна комунікація наголошує — це все різноманіття соціальних контактів, які супроводжує людину впродовж усього її життя, задовольняючи специфічні соціально потреби [3, с. 8].

Але в більш широкому розумінні вона служить не лише для обміну суто інформацією між людьми, але й її емоційного забарвлення суб'єктивною оцінкою, почуттями. К.С. Станіславський зазначав, що слово є недосконалим способом вираження інформації і почуттів [9, с. 65]. Саме тому велику роль у нашому спілкуванні відіграє невербальна комунікація, що включає в себе жести, міміку, пантоміміку, позу та інтонацію. Значення ж інтонації, ми б хотіли освітити у своїй статті.

Оскільки ми живемо у високорозвиненому інформаційному суспільстві, де значного розвитку досягли галузі людської діяльності, що пов'язані з комунікацією, то люди, які займаються бізнесом, наукою, сферою інформаційних технологій, давно дійшли висновку, що для успішного досягнення своєї мети слід розуміти поведінку, почуття та прагнення інших людей і зважати, у першу чергу, на їхню реакцію. Ні для кого не секрет, що зараз існує багато курсів, книг і тренінгів, які навчають бути успішними. У них велику увагу приділяють аналізу невербальних проявів комунікації, у тому числі й інтонації. Як показують дослідження, їх важче контролювати і вони більш точно виражають реакцію людини.

Для психологічної науки на часі постають питання комплексного, міжгалузевого дослідження аспектів комунікативної інтонації. Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що слід навчитись розпізнавати різноманітні інтонації, їх значення і сфери застосування, щоб уміло використовувати ці знання при взаємодії з людьми.

У даній статті приділена увага історії розвитку дослідження інтонації, проаналізовано музичні інтонації, вказано на актуальність новітніх досліджень для практичної роботи над інтонацією.

Питанням дослідження інтонації займались вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких: К.С. Станіславський, Б.В. Асаф'єв, Л.С. Виготський, В.М. Ломоносов, О.В. Філіппова, Д. Карнегі. Ми б хотіли приділити увагу використанню інтонацій саме у психології.

Питанням вивчення інтонації займались з часів легендарного Ромула, засновника Риму. Аристотель, Діонісій Гелакарнаський, Демокрит та інші тогочасні античні мислителі почали говорити про риторику і її значення. Оратори Стародавньої Греції констатували необхідність поділу мови на змістові частини, правильного добору інтонацій, значущості пауз у мові. Аристотель у своїй праці «Риторика» говорив про необхідність побудови нової системи риторики [1 с.3], ціль мови [1, с. 86], про стиль [1, с. 147] як оратор може розпізнати і використовувати гнів [1, с. 89], любов [1, с. 98], сором [1, с. 107], співчуття [1, с. 117] та інші емоції і почуття за допомогою голосу. Дж. Коттон у період Середньовіччя, а В. Галілей у добу Відродження займались дослідженням інтонації. У XVII столітті були закладені основні теоретичні положення ораторської майстерності. В.М. Ломоносов у частині 4 «Короткого керівництва про красномовство» «Про вимову» вказує, що вимова має велику практичну силу і наголошує: «Хто хоче бути справжнім ритором, той у пристойній вимові повинен тренуватись» [6].

Вагомий внесок у розвиток музичної інтонації зробили: французький філософ Ж.Ж. Руссо; німецький класик К.В. Глюк; представники романтизму Р. Шуман, Ф. Шуберт, Ф. Шопен; італійські оперні композитори Дж. Верді, Дж. Россіні; веристи П. Масканьї, Р. Леонковалло, Дж. Пучіні; російські музикознавці О.М. Сєров, Б.В. Асаф'єв; французькі композитори О. Месіан, Ф. Пуленк та плеяда талановитих російських композиторів М.І. Глінка, А.С. Даргомижський, С.С. Прокоф'єв, О.П. Бородін, М.П. Мусоргський, С.В. Рахманінов. Питання музичної інтонації є дуже показовим, багатогранним і цікавим. У своєму дослідженні ми детально розглянемо аспекти музичної інтонації, щоб мати змогу дослідити її вплив на свідомість і поведінку людини, її сприйняття інформації. Музична інтонація – це висока організація звуковисотності музичних тонів з різними нюансами в певних часових межах. Музична інтонація спирається на зумовлені слуховим досвідом асоціації, узяті з мови і навколишнього середовища. Вона є прекрасним виражальним засобом. Завдяки музичній інтонації можна зрозуміти характер персонажів музичного твору, наприклад у фортепіанному циклі Р. Шумана «Карнавал». Номери цього циклу мають назви: «П'єро», «Арлекін», «Коломбіна», «Флорестан», «Евзебій», «Шопен», де образи героїв зрозумілі слухачеві навіть без авторських ремарок до номерів. Іноді музичні твори справляють на нас сильне емоційне враження не текстом, а своєю інтонаційною виразністю, як наприклад, у вокальному циклі «Пісні про померлих дітей» Г. Малєра. Навіть не знаючи про особисту трагедію автора – загибель доньки, німецьку мову викладу, все ж таки можна зрозуміти зміст і всю трагічність музики завдяки інтонаціям. А іноді між текстом і музичним матеріалом виникають протиріччя, як у «Я не серджуся» Р. Шумана. Хоча ліричний герой і говорить, що він не гнівається, але в музичних інтонаціях ми бачимо, що він має образу. Музична інтонація є чудовим показником настрою. В опері Дж. Россіні «Севільський цирульник» у каватині придворного Фігаро його грайливий настрій показано вокальною скоромовкою і схожими з вокальною партією інтонаціями оркестру. А ось в арії «Куртизани виплодок пороку» придворного шута Ріголето з однойменної опери Д. Верді, що триває близько чотирьох хвилин можна знайти широкий спектр не лише настроїв, а й емоцій і почуттів – від жартівливого «ляра» до звинувачення вельмож; від зовнішнього награного спокою до несамовитого внутрішнього переживання за свою доньку Джильду, від прохання повернути її до розуміння того, що всі зусилля марні, і відчуття безвихідності ситуації. Взагалі в музиці інтонація завжди виражає зміст, а з післяглінкінського періоду у творах російських композиторів музична інтонація спирається, у першу чергу, на слово. О.С. Даргомижський впроваджував ідею інтонаційного реалізму, він постійно наголошував: «Хочу, щоб звук прямо виражав слово. Хочу правди!» [8, с. 35]. У його романсі «Мені сумно» героїні сумно, не тому, що об'єкту її кохання весело, а тому що він заплатить за кожен день долі. У М.П. Мусоргського можна побачити правдиве відображення дійсності. У його романсі «Семінарист» постійним набридним повтором однієї ноти показано намагання семінариста вивчити латинський текст, а розповідь про кохання до доньки священика і покарання за неприйнятну поведінку в церкві – вже зовсім іншими інтонаціями. Модест

Петрович, як талановитий музикант, багато акомпанував різним співакам, у тому числі і Ю.Ф. Платоновій. Подорожуючи Поволжям, він пише її листи, у яких розповідає, що збирає унікальний мужицький говір, який потім буде використовувати у своїх творах. У хорі прологу «На кого ти нас покидаєш» з опери «Борис Годунов» в середньому розділі автор використовує прості народні інтонації, що є одним з перших показів реальної, не книжної «мужицької» мови на російській і світовій сцені. А в останній дії у сцені смерті Бориса М.П. Мусоргський використовує прийом «говірок», який не має визначеної звуковисотності, оскільки царю в цей час ввижаються галюцинації. Такий прийом «говірок» у XX століття набуде широкого використання у світовій музичній практиці.

Майже всі музикознавці і композитори стверджують, що всі виражальні засоби, а також й інтонації вони беруть з фольклору. Джерелом для дослідження інтонацій є різноманітні календарно-обрядові, родинно-побутові пісні та обряди. Ми можемо навести приклади найпоширеніших інтонацій, що означають певні емоції і почуття: низхідні секундові інтонації показують сум, плач; висхідні квартові – спонукають до дії. Тритоном людина кричить чи говорить, коли їй боляче; висхідну секстові інтонації притаманні романсу кохання; терцеві – часто вживаються в колискових, оскільки вони є м'якими і заспокоюючими; а чисту квінту можна знайти у будь-якій народній пісні, що підтверджують слова М.І. Глінки про квінту – душу російської пісні [8, с. 13].

Ключовим поняття у творі «Музична форма як процес» та інших роботах Б.В. Асаф'єва була інтонація. Хоча автор не давав її точного визначення, але стверджував, що вона є музичним проявом історичної мінливості і суспільним проявом діяльності індивіда, вона показує якість осмисленого твору [2, с. 21]. Його ідеї лягли в основу радянської теорії музики і були продовжені А.Н. Сохором.

Також хочемо звернути увагу на абсолютну універсальність музичної інтонації. Нею можна відтворити все, навіть спів птахів. Французький композитор О. Месіан зазначав, що птахи завжди співають в одній тональності, вони не знайомі з інтервалом і октавою, їх мелодійні лінії часто нагадують інтонації григоріанських наспівів [7, с. 41]. Як відомо, крім суто музичних дисциплін О. Месіан в останні роки життя викладав музичну психологію, а його музичні твори стали поштовхом для створення релаксаційної музики, що зараз застосовується в музичній психології.

На нашу думку, музика може дати нам значно більше прикладів описання психічних явищ, поведінки людей, ніж інші галузі науки та мистецтва. Збираючи та аналізуючи музичні твори, ми можемо отримати досить цінну інформацію, яку осмисливши з точки зору психології, можна використовувати не лише в науці, а й у повсякденному житті.

У XVIII-XIX ст., із розвитком театрального мистецтва, інтонація починає розглядатись, як важливий елемент сценічної мови. К.С. Станіславський у книгах «Робота актора над собою», «Робота актора над роллю», «Моє життя у мистецтві» дуже багато говорить про значення голосних і приголосних в інтонації,

значення артикуляції, навіть положення губ при вимові [9]. Саме тому гра будь-якого актора без інтонації буде не лише нецікавою, а й навіть незрозумілою глядачу.

Вважаємо, що інтонація актора залежить не лише від правильної артикуляції, а й, насамперед, від харизми співака чи артиста, яка наприклад була притаманна В.С. Висоцькому і Ф.І. Шаляпіну. Перший з них, маючи досить посередні вокальні дані, прославився як «співак з народу», пісні якого знали і співали не лише люди Радянського Союзу, а й Європи. Саме завдяки характерному хрипкому голосу автора і властивим лише В.С. Висоцькому інтонаціям, найвідомішими з його понад 600 пісень і балад стали: «Полювання на вовків», «Коні норовливі», «Я не люблю», «Балада про дитинство», «Спасіть наші душі», «Балада про боротьбу». Ф.І. Шаляпін же був оперним співаком, який працював у більш академічній манері. Він здобув свою популярність завдяки величезному професіоналізму і досконалому володінню голосом. Відомі випадки, коли люди зомлівали на його концертах – настільки влучно він міг передати потрібну інтонацію й емоції під час співу.

Сучасні тенденції у психології стверджують, що кожна людина є індивідуальністю, має свої характерні особливості поведінки, звичайно не так яскраво виражені як в акторських виставах, але досить помітні досвідченому спостерігачеві, однією з яких є інтонація. Ми можемо привнести у психологію «моделі» інтонацій, розроблені, вивірені і відпрацьовані акторами, щоб осмислити їх, дослідити і використовувати для покращення комунікації.

Американський публіцист, бізнесмен, письменник, який займавсь проблемами психології, Д. Карнегі у 30-х роках XX ст. у своїх книгах і лекціях розробляв рекомендації з ораторської майстерності. У книзі «Як виробити впевненість у собі і впливати на людей, виступаючи публічно» у главах «Як починати виступ» [5, с. 72] і «Як закінчувати виступ» [5, с. 83] описує всі аспекти виступу, включаючи і добір інтонацій. Хоча він був не першим, хто писав подібні твори, але, як на нашу думку, влучно описав механізми впливу на людей. Ці механізми є об'єктом великої кількості досліджень психології реклами, менеджменту, бізнесу та управління, вже багато років використовуються операторами зв'язку, дикторами та ораторами. При навчанні операторів телефонних центрів, психологи розповідають їм з якою інтонацією слід говорити, яким голосом, у якому темпі, щоб привернути і втримати увагу клієнтів.

Педагогіка є давньою наукою, але фундаментально питанням інтонації вона зайнялась лише у XIX ст. Загалом, завдання сучасної педагогіки в широкому розумінні – навчання та виховання дітей. Зважаючи на вікові та інші особливості дитячого розвитку, їм мало просто прочитати лекцію. Для успішного навчального процесу вчителю слід встановити з учнем контакт, зацікавити його. Це можна зробити різними способами, один з яких – за допомогою інтонації. Є цілий ряд видань, у яких приділена увага мові викладача, але найбільш ґрунтовно це питання висвітлено у «Професійній мові вчителя. Інтонація» О.В. Філіппової. Дослідник приділяє велике значення інтонації, дає перелік вправ і тестів для

покращення індивідуального стилю викладача, наводить механізми, за допомогою яких можна впливати на сприйняття матеріалу учнями [10].

Досить цікавим питання є розуміння людей, що не можуть використовувати інтонацію чи мову взагалі. Л.С. Виготський у своїй книзі «Основи дефектології» в одному з розділів писав про виховання і навчання глухонімих дітей. Він наголошував, що цих дітей слід прирівнювати до психічно нормальних дітей, адже у них відсутність одного аналізатора компенсують інші, вони мислять на основі мови, усна мова сприймається й аналізується з 2 років [4, с. 102]. На цьому побудовані методи навчання К. Малиша та А.І. Соколянського [4, с. 106]. Вони, звичайно, можуть пристосовуватись до нормального життя з іншими людьми, але без сприйняття інтонацій та інших засобів спілкування через фізичні вади їм буде складніше. Інший аспект цієї проблеми показує Марк Хеддон у своїй книзі «Загадкове нічне вбивство собаки», розповідь у якій ведеться від імені хлопчика з аутизмом. Через свою хворобу головний герой книги Крістофер має поведінкові проблеми: він не сприймає емоції людей, не розуміє жартів, не любить спілкуватись із незнайомими людьми, боїться, коли на нього кричать. Його мозок буквально перестає працювати від абсурдності метафор, незважаючи не те, що хлопець дуже обізнаних і розумний. Коли однолітки намагаються його образити і сміються з нього, він не приділяє словам серйозного значення, і говорить, що палиці й камені можуть переламати йому кістки, а слова – ні. Його світ зовсім інший, значно складніший і це приводить нас до висновку, що інтонації необхідні людині для спілкування. Саме тому сучасна наука активно займається питанням порушення сприйняття інтонації, щоб дослідити і вирішити цю проблему.

Наведемо дані дослідження «Аналіз особливостей інтонації та її компонентів у дітей дошкільного віку з експресивною алалією», що проводилось з дітьми старшого дошкільного віку стосовно інтонації. Воно проводилось впродовж 2010-2011 років із 60 дітьми, які мають порушення мови й експресивну алалію. Метою дослідження був комплексний аналіз теоретичних й експериментальних матеріалів з дослідження інтонації та її компонентів; з'ясувати, наскільки в дітей порушена мова в цілому і її компоненти окремо, знайти які закономірності сприйняття і відтворення порушено більше. Що ж до результатів, то вони такі: при диференціації звуків високого і низького діапазону проблеми виникли у 41,7% дітей; при відтворенні модуляцій по висоті помилки допустили 57,2%; не змогли визначити зміну сили голосу 34,8% дітей; при сприйнятті і відтворенні емоційного тону голосу проблеми виникли у 50,66%, а 7,34% взагалі не впорались із завданнями; не змогли виділили і розпізнати логічний наголос у різних реченнях 60,75% дітей з алалією [13]. Такі ж проблеми схожого характеру виникають і у здорових дітей з відносно нормально розвиненою мовою, але у значно меншому відношенні. Ми можемо стверджувати, що психологи займаються вирішенням цього питання разом з педагогами і логопедами.

Питанням інтонації займається також і лінгвістика. Мовознавці В.О. Богородицький та Л.В. Щерба спочатку сприймали інтонацію як акустичний ефект, а згодом дійшли висновку, що вона є невід'ємною частиною оформлення мови в цілому. Сучасний психолог Т.В. Черниговська наголошує, що комунікація

присутня багатьом тваринам (мурахам, птахам, мавпам), але лише в людини мова досягла найбільш високого рівня розвитку [12, с. 101]. У своїх роботах «Чеширська посмішка кота Шредингера. Мова і свідомість», «Когнітивна наука як синтез природничо-наукового та гуманітарного знання.» науковець зазначає, що мова є частиною конвергентного знання і в майбутньому її дослідженням, (а отже і дослідження інтонацій) будуть займатись багато наук, що будуть тісно взаємодіяти між собою [11].

У психології досить яскраво значення інтонації, на нашу думку, демонструє психодрама. Одним із найвлучніших прикладів є форум-театр, у якому ведучий або джокер разом з глядачами й акторами розглядає певну соціальну чи іншу проблему, яку треба усвідомити, пережити, проаналізувати і вирішити різними способами. Діяльність цього виду театру була б не функціональною без правильного підбору інтонацій акторами під час програвання ситуацій з життя. Дуже тісно з форум-театром пов'язаний плейбек театр. Заснований Дж. Фоксом і Дж. Саласом лише кілька десятиліть тому, театр на даний момент є дуже популярним у психології як форма взаємодії між людьми. Розповідаючи свої історії, ілюструючи їх грою акторів, люди можуть позбавитись своїх переживань. Із вивченням інтонації пов'язана екстралінгвістика, що вивчає вживання сміху, пауз, вигуків, слів-паразитів, а також паралінгвістика, що досліджує гучність, тембр, ритмічність, темп мови. Крім різних видів психодрами, інтонацію у психології використовують у гіпнозі, НЛП-технологіях програмування і різноманітних маніпуляціях ЗМІ, торгівлі, бізнесі. Важливим і складним у комунікації є декодування невербальних сигналів. Пол Екман, досліджуючи базові емоції, запропонував певні «еталони», які можна пристосувати і до інтонацій. Наприклад: різке пониження голосу свідчить про категоричність мовця, монотонний голос показує формальний і нецікавий об'єкт бесіди, а підвищення тону голосу може вказувати на подив, сумнів чи запитання. Також на сприйняття інформації впливають паузи і логічний наголос слів і фраз.

На сьогодні знання про інтонацію комплексно використовуються разом з іншими засобами виразності мови і невербальної комунікації. Вивчення інтонації окремо є недоцільним, оскільки вона тісно пов'язана з дикцією, артикуляцією, тембром голосу, темпом мови, позою і положенням тіла. Вміння володіти мовою, як влучним інструментом, використовується у всіх видах викладання і лекторства, діяльності менеджерів, керівників компаній, політиці, рекламі, всіх видах продажу, переговорів і психологічному консультуванні.

Оскільки психологія – це наука не лише про психіку та її форми, а й про поведінку, діяльність людини чи спільності людей, то вона взаємодіє майже з усіма сферами людської діяльності. Зважаючи на велику кількість інформації та досліджень щодо інтонації в інших науках, психології було б доцільно запозичити певні знання про інтонацію з музики, акторської майстерності, педагогіки, лінгвістики для їх активного використання. Та, насамперед, слід брати до уваги ті дослідження, що проводяться саме у психології, інтегрувати отримані знання в інші науки для покращення рівня життя сучасної людини в інформаційному суспільстві, підвищити і покращити рівень комунікації і взаємодії між людьми.

Література

1. Аристотель. Риторика: трактат / пер. Н.Н. Платонова. – М.: Литагент АТС, 1978.
2. Асафьев Б.В. Музыкальная форма как процесс / ред. О.М. Орлова. – М.: Музыка, 1971, – 376 с.
3. Болотова А.В. Психология коммуникации: учебник. – М.: ВШЭ, 2015, – 870 с.
4. Л.С. Выготский Основы дефектологии: собр. соч. у 6 т., Т. 5 / ред. Т.А. Власова. – М.: Педагогика, 1983, – 361 с.
5. Карнеги Д. Как выработать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично – М.: Попурри, 2002 – 129 с.
6. Ломоносов М.В. Короткое руководство о риторике: собр. соч., Т. 7. – М.: Издательство Академии наук СССР, 1952.
7. Мессиан О. Техника моего музыкального языка / ред. А. Шичалина. – М.: Греко-латинский кабинет, 1995. – 127 с.
8. Смирнова Е.С. Русская музыкальная литература: учебник / ред. Т.В. Попова. – М.: Музыка, 2002. – 141 с.
9. Станиславский К.С. Работа актёра над ролью; собр. соч. в 8 т., Т. 4. / ред. Г.В. Кристи, В.Н. Прокофьева – М.: Искусство, 1957.
10. Филиппова О.В. Профессиональная речь учителя. Интонация. – М.: Флинта, 2013, – 189 с.
11. Черниговская Т.В. Когнитивная наука как синтез природно-научного и гуманитарного знания / Электронный ресурс // Первая российская интернет-конференция о когнитивной науки (Информационно-образовательный портал Auditorium.ru – гуманитарные науки, 10 февраля-10 марта 2003 года. URL: http://www.auditorium.ru)
12. Черниговская Т.В. Чеширская улыбка кота Шредингера. Язык и сознание. – М.: Языки славянской культуры, 2013. – 448 с.
13. Ермакова М.О. Анализ особенностей интонации и её компонентов у детей дошкольного возраста с экспрессивной алалией: статья / Электронный ресурс // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. 2012. № 4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-osobennostey-intonatsii-i-ee-komponentov-u-doshkolnikov-s-ekspressivnoy-alaliey.

Р.Я. Пащин,
студентка факультету управління, сфери обслуговування та харчових технологій
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
О.В. Бурдяк,
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри економічної кібернетики та міжнародних економічних відносин
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН

На даний час соціальна безпека відіграє важливу роль у системі національної безпеки. Оскільки сучасна система соціальної безпеки України не достатньо добре організована, щоб подолати можливі загрози, то у випадку ігнорування відповідних заходів щодо подолання загроз у соціальній сфері, наслідки можуть негативно вплинути на якість життя суспільства.

Правові норми національної безпеки України визначенні Конституцією України, Законом України «Про основи національної безпеки України» та іншими законодавчими актами. Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає суб'єктів національної безпеки: президент України, Верховна Рада України: Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, Національне антикорупційне бюро України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Також цей закон тлумачить національну безпеку як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у різних сферах у тому числі і соціальній» [1].

Соціальна безпека — це стан суспільства, в тому числі всіх основних сфер виробництва, соціальної сфери, охорони внутрішнього конституційного порядку, зовнішньої безпеки, культури, при якому забезпечується номінальний рівень соціальних умов та соціальних благ — матеріальних, санітарно-епідеміологічних, екологічних, психологічних тощо, що визначають якість життя людини і суспільства в цілому та гарантує мінімальний ризик для життя, фізичного та психічного здоров'я людей.

Можна виділити такі основні загрози соціальній безпеці: абсолютну та відносну бідність населення; майнове розшарування населення на людей різного достатку; соціальна нерівність; зниження можливостей здобуття якісної освіти, медицини і культури для бідних прошарків суспільства; низький рівень охоплення бідного населення соціальною підтримкою. Усього 56,8% бідних (згідно з критерієм прожиткового мінімуму) одержують який-небудь вид соціальної підтримки; криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; зростання дитячої та підліткової безпритульності, бродяжництва; прояви моральної та духовної деградації суспільства [2].

Перелічені загрози є лише наслідком некоректних постанов, які приймають органи влади, діяльність якої характеризується суперечливістю, орієнтацією на досягнення поодиноких цілей та недостатнім урахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які склалися в суспільстві.

Експерти Центру громадської експертизи аналізують проблеми, які відносяться до законодавчого регулювання та економічної системи соціального захисту й соціального забезпечення, що наданий час діє в Україні. Спеціалісти визначили два напрямки розвитку системи соціального захисту та соціального забезпечення в Україні, це [3]:

– послідовне відтворення громіздкої, соціально та фінансово невиправданої системи пільг і соціальних виплат зі збереженням неефективної розгалуженої мережі державних закладів соціального захисту, що відповідає традиціям і підходам радянської моделі;

– запровадження нових, більш ефективних та економічно обґрунтованих форм і видів соціального захисту, яку супроводжується розвитком мережі закладів соціального обслуговування та рівні громад, що більше відповідає європейській моделі та міжнародним стандартам.

Не зважаючи на пріоритетну стратегічну європейську модель, законодавці часто звертаються до знайомих для радянських часів пільг. Наприклад, ліберальна модель соціальної політики набула широкого розвитку в Австралії, США, Канаді, Великобританії і Японії. Беручи до уваги те що це країни з вищим рівнем розвитку, українським чиновникам варто звернути свою увагу на дану модель. Соціальна підтримка здійснюється за рахунок розвинених систем страхування та при мінімальному втручанні держави у проблеми, які можуть виникати між підприємцями та найманими робітниками. Такі проблеми зазвичай вирішують профспілки. Соціальна допомога надається лиш за наявності необхідних та перевірених підстав. Також держава з бюджету фінансує тільки послуги, включені в список мінімальних гарантій.

Зміцненню національної безпеки у соціальній сфері також сприятиме забезпечення врахування рівня соціальної безпеки при оцінюванні ефективності управлінської діяльності органів державної та регіональної влади і місцевого самоврядування. У свою чергу визначення напрямів забезпечення національної безпеки у соціальній сфері повинно здійснюватися на основі визначених соціальних норм і нормативів щодо прийнятного ризику. У зв'язку з цим зміцненню національної безпеки сприятиме подальше реформування системи загальнообов'язкового державного страхування шляхом підвищення збалансованості та фінансової стабільності солідарної пенсійної системи, запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування, стимулювання розвитку недержавного пенсійного страхування та запровадження загальнообов'язкового державного медичного страхування в Україні [4].

Таким чином, задля покращення рівня соціальної безпеки Україні варто запозичити європейський досвід у вирішенні соціальних питань. Оскільки напрямком подолання основної загрози соціальної безпеки є покращення концептуальних і правових основ, тому забезпечення соціальної безпеки має бути спрямовано насамперед на недопущення непоправних соціальних руйнувань.

Література

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV – Редакція від 30.11.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15
2. Загрози соціальній безпеці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/84954/strahova_sprava/zagrozi_sotsialniy_bezpetsi
3. Актуальний стан та проблеми діючої системи соціального захисту в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gurt.org.ua/news/recent/3803/
4. Пріоритети зміцнення національної безпеки держави у соціальній сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://77.121.11.9/bitstream/PoltNTU/151/1/ Zavora_Tezu_5%20%281%29.pdf

В.О. Серб,
студентка Національного університету «Острозька академія»

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕЖИВАННЯ ПТСР В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ РАННЬОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. В статті здійснений теоретичний аналіз переживання ПТСР в контексті впливу ранньої травматизації особистості. Перераховано фактори ризику розвитку ПТСР, діагностичні критерії ПТСР, та особливості переживання ПТСР. Охарактеризовано особливості ранньої травматизації особистості та її впливу на загальний стан особистості. Визначено та наведено основні критерії оцінки ранньої травматизації особистості.

Ключові слова: переживання ПТСР, рання травматизація особистості, травматична ситуація.

Постановка проблеми. Феноменологія виникнення і переживання посттравматичного стресового розладу (ПТСР) викликає підвищених інтерес у дослідників в силу збільшення кількості техногенних катастроф та військових конфліктів у світі і у нашій державі зокрема. На жаль, поширеність ранньої травматизації особистості є розповсюдженим досвідом. З аналізу сучасних досліджень стає очевидним, що симптоми ПТСР є практично універсальними і проявляються відразу ж після травматизації [1; 3; 6]. Однак для окремих випадків, симптоматика зберігається з плином часу і викликає погіршення функціонування, що призводить до пізнього діагнозу ПТСР. Відзначимо, що психологічні травми, пережиті в дитинстві, формують особистість дорослого. Саме тому ступінь тяжкості ранньої травми і її шкідлива дія визначається інтенсивністю впливу без врахування супутніх обставин. Оскільки реалії українського сьогодення спонукають психологів та психотерапевтів посилювати інтерес до реакції психіки людини на травматичні, стресові ситуації, то ми вважаємо, що особливості переживання ПТСР залежно від досвіду ранньої травматизації є актуальною темою для її подальшого вивчення.

Метою нашої статті є теоретичний аналіз поняття посттравматичного стресового розладу в контексті ранньої травматизації особистості та визначення понятійного апарату, на який будемо опиратися у подальшій роботі.

Аналіз останніх публікацій з даної проблеми. Очевидно, що будь-яка особистість завжди і всюди знаходиться під дією травми і своєрідно її переживає. Перші відомі нам наукові відомості про це констатують, що ще в 1666 р. після великої пожежі в Лондоні, було дано перший науковий опис психологічної травми і був показаний зв'язок цього розладу із зовнішніми факторами. Уже в 1863 році, Da Costa [9] вперше описав психічні розлади у учасників громадянської війни в США, які були результатом «незвичайних переживань» і назвав їх «синдромом подразненого серця». Трохи пізніше Е. Крепеліна [4], потім Е. Блейлер [5] після першої світової війни описали психічні розлади, що виникають в результаті бойових дій, і виділили їх відповідно під назвами «травматичний невроз» і «невроз переляку». У другу світову війну військовий «синдром напруги» описувався і в

радянській літературі. Зокрема, Е.К. Краснушкін в 1944 році з цього ряду розладів описав «травматичний військовий невроз» [4].

Коли йде мова про те, що та чи інша людина переживає ПТСР, то мається на увазі, що ця людина пережила травмуючу подію, тобто переживала щось емоційно насичене і жахливе, що не є звичайним та не так часто трапляється в звичайному житті особистості [8]. Відповідно, травмуючим називають подію, яка за своїм смисловим змістом і значущістю виступає за межі повсякденного, буденного, нормального досвіду особистості.

Подальше вивчення ПТСР базуються в першу чергу на роботах Г. Сельє [7] про загальний адаптаційний синдром. В останні роки цьому питанню присвячується все більше наукових досліджень. Вперше термін ПТСР був запропонований M.J. Horowitz [10], який розробив діагностичні критерії ПТСР, прийняті за основу при складанні американської класифікації хвороб DSM-III [12]. Пізніше ці критерії зазнали деяких змін і в 1995 році були внесені в Міжнародну класифікацію хвороб.

Наявні в літературі дані вказують на те, що схильність до ПТСР корелює з певними психічними порушеннями, які виникають в наслідок травми або існували до неї (невроз тривоги, депресія, схильність до суїцидальних думок, алкогольна залежність або наркозалежність, психосоматичні розлади, захворювання серцево-судинної системи тощо) [6]. Тому, наприклад, можна припустити наявність впливу ранньої травматизації на перебіг ПТСР, оскільки рання травматизація безпосередньо впливає на розвиток особистості, то, ймовірно, люди, котрі мають досвід ранньої травматизації будуть схильні до виникнення ПТСР і в зрілому віці з ряду причин.

За визначенням МКХ-10 [2], ПТСР є «відстроченою і/ або затяжною реакцією на стресову подію...(короткочасну або затяжну) виключно загрожуючого або катастрофічного характеру, яка в принципі може викликати дистрес практично у будь-якої людини». Термін «розлад2 був використаний усвідомлено, оскільки це не хвороба в повному розумінні цього слова, а по суті, це нормальна реакція психіки на незвичайні обставини. На жаль, ці симптоми і поведінкові ознаки в більшості випадків викликають страждання і заважають особистісному функціонуванню потерпілих. Клінічна типологія і класифікація ПТСР продовжує уточнюватись і по сьогодні. У цю групу розладів віднесені затяжні патологічні стани у військовослужбовців, ветеранів війни, учасників природних і техногенних катастроф, після короткочасного або тривалого екстремального впливу.

Важливою характеристикою важкого травматичного стресу є несподіваність, стрімкий темп розвитку катастрофічної події і тривалість впливу. Важливу роль відіграє також уразливість індивідуума до ПТСР (астенічні риси, залежність тощо) і психологічні аспекти стресу, а саме: значимість події, релігійного та ідеологічного світогляду. Сприятливим фактором може стати фізіологічний стан у момент отримання травми, особливо соматичне виснаження на фоні порушення сну і прийому їжі. Початок ПТСР виникає вслід за травмою після латентного періоду, який триває від декількох тижнів до 6 місяців [3]. Перебіг хвилеподібний,

іноді можна виявити хронічний перебіг на протязі багатьох років і стійку зміну особистості після переживання катастрофи.

Як зазначалося раніше, теоретичні передумови вчення про ПТСР базуються в першу чергу на роботах Г.Сельє про загальний адаптаційний синдром [10]. Зміст теорії Г. Сельє розкривається в чотирьох основних положеннях:

1. Усі біологічні організми наділені вродженими механізмами підтримки рівноваги функціонування своїх систем. Підтримка стану внутрішнього балансу є життєво важливим завданням організму.

2. Сильні зовнішні подразники, або стресори, порушують внутрішню рівновагу. На будь-який вплив, позитивний або негативний, організм реагує специфічним фізіологічним збудженням. Ця реакція має пристосувально-захисний характер.

3. Розвиток і пристосування до такої адаптаційної реакції відбувається в декілька стадій. Час перебігу й переходу на кожну стадію залежить від рівня стійкості організму, інтенсивності й тривалості дії стресора.

4. Організм має обмежені резерви адаптаційних можливостей попередження і подолання стресу – їх виснаження може призвести до захворювання й смерті.

У свою чергу, M.J. Horowitz [10] описав фази переживання ПТСР. Перша фаза відчаю, яка відзначається гострою тривогою без ясного усвідомлення значимості того, що відбулось. Друга фаза – фаза заперечення, яка проявляється в безсонні, амнезії, оціпенінні, та інших соматичних симптомах. Третя фаза - нав'язливість, що супроводжується емоційними реакціями, емоційною лабільністю, хронічним станом гіперзбудливості з порушенням сну. Четверта фаза передбачає аналіз розуміння причин травми і горя. На п'ятій фазі відбувається завершення, де здійснюються планування майбутній дій.

У МКХ-10 визначені такі діагностичні критерії ПТСР [2]:

А. Хворий має піддатися впливу стресогенної події або ситуації виключно загрожуючого або катастрофічного характеру, що здатне викликати загальний дистрес майже в кожного індивіда.

Б. Стійке згадування, або «оживлення», стресора у нав'язливих спогадах або частих снах, або повторне переживання горя впливу ситуацій, які нагадують, або асоціюють зі стресором.

В. Хворий має виявити фактичне уникнення або бажання уникнути обставини, які нагадують або асоціюють зі стресором.

Г. Будь-яке із двох:

1. Психогенна амнезія, часткова або повна по відношенню до важливих аспектів періоду впливу стресора.

2. Стійкі симптоми підвищення психологічної чутливості або збудливості (яких до дії стресора на було), представлені будь-якими двома з наступних:

а) утруднене засипання або збереження сну;

б) дратівливість або спалахи гніву;

в) утруднення концентрації уваги;

г) підвищення рівня бадьорості;

д) посилений рефлекс чотиригорбикового тіла.

Д. Критерії Б, В і Г виникають протягом 6 місяців після стресогенної ситуації або в кінці періоду стресу.

Практично, жоден із зазначених факторів не має однозначного тлумачення, але найбільше запитань, мабуть, виникає в зв'язку з наявністю в анамнезі тяжкої хронічної дитячої травми. У DSM-IV таких пацієнтів з важкою ранньої травмою передбачалося навіть виділити в окрему категорію (неуточнені розлади, викликане особливо важким стресом, або комплексне ПТСР), але поки що їх розглядають тільки як особливий фактор ризику для пізнішого розвитку ПТСР. Однак, навіть це питання далеко не беззаперечне, оскільки, незважаючи на те, що особливо важка або рання травма, призводить до значної психопатології, ця патологія не завжди нагадує ПТСР [6].

Рання травматизація швидше призводить до поведінки, спрямованої на самоушкодження, до дисоціації, хронічної афективної і особистісної зміни, має тенденцію до повторної віктимизації, ніж до класичної картини переживання ПТСР. Ще більш ускладнює ситуацію питання про те, наскільки можна довіряти ретроспективно зібраним спогадами, на які в основному і спирається діагноз, інакше кажучи, проблема помилкових спогадів [5]. Хоча рання травматизація - цілком реальне явище, за яким нерідко йде низка важких психологічних наслідків. Таким чином, питання про особливості впливу ранньої травматизації на переживання ПТСР поки що залишається відкритим.

Не менш важливе значення для розвитку і перебігу ПТСР мають і посттравматичні чинники, але в даний час ця область досліджена набагато менше. У деяких випадках те, що відбувається з людиною після травми, впливає на неї навіть сильніше, ніж сама травма.

В сучасному науковому світі під поняттям психологічної травми мають на увазі шкоду, нанесену психічному здоров'ю людини в результаті інтенсивного впливу несприятливих факторів середовища або гостро-емоційних стресових впливів на психіку людини. Історія вивчення поняття травми починається ще в роботах Ж. Шарко та Ж. Бреєра та у ранніх роботах З. Фрейда, в котрих він розглядав травматизацію особистості як глибоко вкорінений у підсвідомості афект, котрий має патогенний вплив на психіку людини та лежить в основі невротичних розладів [1].

Поняття психологічної травматизації також розглядалось в контексті теорії стресу в якості особливої форми загальної стресової реакції (Г. Сельє). Згідно з цим підходом травматичний стрес наступає у тому разі, якщо стресогенний фактор достатньо сильний для того, щоб перенавантажити фізіологічні та адаптаційні можливості людини, руйнує його психологічний захист, викликає тривогу. Важливо відмітити, що в нормі переживання стресової ситуації мобілізує адаптивні ресурси людини, а травматичний стрес навпаки - виснажує.

В сучасних робота П. Левіна [11] психологічна травма визначається як стан інтенсивного переживання страху при зіткненні з раптовою, потенційно загрожуючій життю людини ситуацією, котра сильніша за можливості індивіда, і, відповідно, не може бути контрольована ним, зазвичай супроводжується почуттям безпорадності. Психологічна травма, як правило, виникає через відсутність

індивідуальних ресурсів, необхідних для подолання травмуючої події. З точки зору П. Левіна [11], руйнуюча сила травми залежить від індивідуальної значимості, яку травмуюча подія несе для людини, ступені її психологічної захищеності та здатності до саморегуляції. Зазвичай поняття травми розглядають в контексті впливу таких подій як війна, фізичне, емоційне або сексуальне насильство, нещасні випадки або природні катастрофи [8]. Проте, багато «звичних» або навіть на перший погляд сприятливих ситуацій можуть нести не менш травматичний вплив. Наприклад незначне ДТП часто призводить до появи дивних, підриваючих здоров'я фізичних, емоційних і психологічних симптомів. Стандартні медичні процедури і хірургічні операції можуть переживатися людиною як надзвичайно травматичні, хоч першочергово такими не мали б бути. Відповідно, науковці [1; 6] виокремлюють наступні види травм, що можуть спричинити травматизацію особистості: шокові (травми загрози життю); емоційні (пов'язані з емоційним переживанням втрати, горя, конфліктів тощо); травми розвитку (котрі відбулися в дитячому віці і повпливали на хід особистісного розвитку дитини).

Відтак, психологічну травму людина отримує в результаті інтенсивного впливу несприятливих факторів середовища або високоемоційних, стресових впливів інших людей на її психіку [7]. У рамках когнітивної моделі, травматичні події — це потенційні руйнівники базових уявлень про світ і про себе. Це свого роду патологічна реакція на стрес — неадаптивна відповідь на знецінення базових уявлень, які формуються в ході онтогенезу і пов'язані із задоволенням потреби в безпеці та складають її Я- концепцію. Деструктивне подолання травми включає генералізацію страху, гніву, втечу, дисоціацію, постійне програвання пережитої ситуації [8].

Водночас, психічна травма — це процес переживання емоційно- значущих подій негативного характеру, які в тій чи іншій мірі призводять до порушення нормального функціонування психіки людини. Так, в результаті перенесення негативної, травматичної події у людини формується спогад про неї у вигляді травматичної пам'яті. Так, в результаті перенесення негативної, травматичної події у людини формується спогад про неї у вигляді травматичної пам'яті, яка має ряд відмінностей поряд з іншими її різновидами.

Поняття травматичної пам'яті з двох підходів. Перша, це травматична пам'ять, як негативне явище, що досі чинить деструктивний вплив на особистість у вигляді ПТСР, депресій, неврозів, і володіє такими характеристиками як фрагментарність (фрагменти травматичних спогадів є ізольованими, сенсорними, кінестетичними, емоційними), дезорганізованість, дисоціативність, насиченість емоціями, дисфункціональність когнітивних схем [6]. Друга, це травматична пам'ять, як вбудована, внаслідок примирення з перенесеною травматичною ситуацією і її наслідками, складова частина особистого досвіду [7]. В даному випадку поняття розглядається як психічний процес в межах норми: травматична пам'ять — це психічний процес і результат відображення, збереження та відтворення реорганізованого травматичного досвіду, який складається зі спогадів про осмислені і інтелектуалізовано прожиті травматичні події.

Пам'ять про минуле присутня завжди, але вона може впливати на хід життя тільки перед точками біфуркації, тобто моментами вирішального вибору одного з можливих життєвих шляхів. Якщо точка біфуркації пройдена, вибір шляху здійснений, то діяльність визначається однією зі структур розвитку [4]. Якщо травматичне минуле тяжіє над майбутнім, а майбутнє стає неочевидним, траєкторія дії травматизації спотворюється. Оскільки психологічне минуле, сьогодення і майбутнє є частинами психологічного поля, як минуле (минулий досвід), так і майбутнє (очікування, бажання, побоювання і мрії) впливають на сили, які регулюють поведінку індивіда сьогодні [3]. Психічна травма порушує цю рівновагу в бік минулого, обумовлюючи вороже, недовірливе ставлення до світу, соціальну відгородженість, відчуття безнадійності, хронічне відчуття тривожності, відчуженість.

Сидоров П.І. та Яковлева В.П. запропонували систему оцінки ступеня ранньої травматизації, в якому акцентується увага на переживанні посттравматичного періоду [4]. Зокрема, у першому (І) блоці оцінюється характер психічної травми: психічна травма короткочасної дії (ПТКД), фактори емоційної депривації (ФЕД), хронічна психічна травма (ХПТ). ПТКД виникає у дітей, батьки яких загинули в результаті сімейного конфлікту, суїциду або хвороби (ПТКД-1), або які стали жертвами сексуального насильства (ПТКД-2) тощо. Другий (ІІ) блок включає в себе перелік обтяжливих обставин: відсутність довірчих відносин з ким-небудь в найближчому оточенні, ситуація зневаги, поганий догляд і приниження, вік отримання травми до 7 років. Для того щоб визначити ступінь тяжкості ранньої травматизації, необхідно поставити позначку в І блоці. Кожен випадок може бути віднесений тільки до однієї категорії травми. Потім необхідно оцінити обтяжуючі обставини. Кілька обтяжуючих обставин можуть підраховуватися в сумі. Потім підсумовуються бали І блоку і ІІ блоку. Мінімальна кількість балів – 13, максимальна – 78. Завдяки виокремленому методу, ми у своєму дослідженні можемо використовувати його саме для оцінки ранньої травматизації особистості.

Відтак, ця система оцінки ранньої травматизації дозволяє цілісно охопити два фактори впливу ранньої травматизації – як саму ситуацію травматизацію так і супроводжуючі фактори, які могли підсилити переживання травматизації. Щодо ПТСР, то у цьому випадку слід розглядати ПТСР як комплексний феномен, який проявляється як реакцію особистості на переживання тієї чи іншої травми.

Висновок. Оцінка посттравматичного стресового розладу (ПТСР) має проводилася на підставі критеріїв МКХ-10. Посттравматичні стресові розлади, що виникли в результаті ранньої травматизації, багато в чому схожі на ті, які розвиваються в звичайних умовах. Перераховані особливості визначають характер психопатологічного реагування на ранній травматичний стрес, який в залежності від особливостей травматизації та факторів, що її супроводжують після – впливає на особливості переживання та прояву ПТСР.

Література

1. Агарков В.А. Восстановление способности к символизации после психической травмы: оперативное мышление в травматических сновидениях // Консультативная психология и психотерапия. 2013. №. 3. С. 73–95.
2. Многоосевая классификация психических расстройств в детском и подростковом возрасте. Классификация психических и поведенческих расстройств у детей и подростков в соответствии с МКБ-10. – М. : Смысл ; – СПб. : Речь, 2003. – 407 с.
3. Нечипоренко В.В., Лыткин В.М., Синенченко А.Г. Диагностика расстройств личности у военнослужащих // Обозрение психиатрии и мед. психологии. 2004. Т. 1. № 2 (Интернет-журнал).
4. Сидоров П. И., Яковлева В. П. Ментальная экология ранней психической травмы // Экология человека. 2014. №. 9. С. 35–40.
5. Сукиасян С.Г., Манасян Н.Г., Чшмаритян С.С. и соавт. Сомато-формная динамика посттравматических стрессовых расстройств у участников боевых действий // Российский психиатрический журнал. 2006. № 3. С. 78–85.
6. Тарабрина Н. В. Основные итоги и перспективные направления исследований посттравматического стресса //Психологический журнал. 2003. Т. 24. №. 4. С. 5–19.
7. Шавердян Г.М. Травматический стресс: психические расстройства и развитие личности. Ереван: Зангак-97, 1998. – 296 с.
8. Яковлева В. П., Бочарова Е. А., Соловьев А. Г. Новые подходы в определении степени тяжести ранней психической травмы // Экология человека. 2008. № 3. С. 34–37.
9. Daly R.J. Samuel Pepys and post-traumatic stress disorder // Br. J. Psychiatry. 1983. Vol. 143. P. 64–68.
10. Horowitz MJ: Stress Response Syndromes. Northvale, NJ, Jason Aronson, 1978.
11. Luntz B.K., Widom C.S. Antisocial personality disorder in abused children grown up // Am. J. Psychiatry. 1994. Vol. 151. № 5. P. 670–674.
12. Rogers R., Dion K. Rethinking the DSM-III-R diagnosis of antisocial personality disorder (Review) // Bull. Am. Acad. Psychiatry and the Law. 1991. Vol. 19. № 1. P. 21–31.

Н.В. Смирнова,
кандидат економічних наук, викладач спецдисциплін
Криворізького коледжу Національного авіаційного університету

ФАКТОР РИЗИКУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ТРАНСФЕРНИХ ПРОЦЕСІВ НА ВИРОБНИЧИХ ОБ'ЄКТАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

На даний час процес здійснення трансферу технологій у вітчизняній промисловості не набув системного характеру, а відбувається хаотично по мірі виникнення нагальної виробничої ситуації. Ті ж випадки інноваційно-технологічних переоснащень, що виникають, не завжди в повній мірі враховують всі можливі ризики і переваги такого оновлення. Отже, з'ясування факторів ризику при здійсненні певних видів трансферу інноваційно-технологічних продуктів надасть можливість вітчизняним промисловим підприємствам обрати найбільш вдалий його варіант [1].

Перш ніж переходити до розгляду можливих факторів ризику провадження технологій у промислове використання, слід з'ясувати, трансфер яких саме технологій передбачається: новітніх чи існуючих. До того ж, який вид спрямування

трансферу планується здійснювати: транснаціональний, міждержавний, національний (державний), міжрегіональний, регіональний. Так, інноваційна для вітчизняної промисловості технологія, така як електрометалургія, нанотехнології та наноречовини у фармакології, є існуючими у країнах ЄС, Японії та Китаї. Існуючою ж для нас є технологія виробництва товарів щоденного попиту, побутової техніки і автомобілів [2]. Тобто, трансфер існуючої технології виникне у випадку відкриття виробничих філіалів ТНК або вже діючими вітчизняними підприємствами.

В загальному підсумку для зручності виокремлення факторів ризику і зважаючи на особливості суб'єктів здійснення даного процесу, види спрямування трансферу технологій доцільно об'єднати у дві групи: зовнішній (транснаціональний, міждержавний) і внутрішній (національний (державний), міжрегіональний, регіональний).

У відповідності до вище зазначеного і беручи до уваги типи технологій, що пропонуються до трансферу, розглянемо можливі ризики і загрози такого впровадження, а також стратегії, спрямовані на їх усунення і пом'якшення. Отже, спочатку матимемо матрицю, наведену в таблиці 1.

Таблиця 1

Залежність наявності трансферу від типу технологій, що пропонується до впровадження

Тип технології / Напрям трансферу	Інноваційна	Існуюча
Зовнішній	+	+
Внутрішній	-	+

Примітка: складено автором

Розглянемо фактори впливу зовнішнього і внутрішнього оточення підприємства при здійсненні зовнішнього трансферу інноваційної технології, а саме її комерціалізації або безоплатної передачі від іноземного розробника вітчизняному споживачу (табл. 2).

Таблиця 2

Матриця SWOT-аналізу вітчизняного промислового за умови здійснення зовнішнього трансферу інноваційної технології

	Можливості 1. Завоювання ринку збуту 2. Збільшення відрахувань до бюджету 3. Створення нових робочих місць 4. Зменшення викидів у навколишнє середовище	**Загрози** 1. Недосконалість вітчизняної нормативно-правової бази 2. Зниження попиту 3. Тривалий час підготовки до трансферу 4. Нерозвиненість вітчизняного інноваційно-технологічного ринку
Сильні сторони 1. Наявність виробничих площ	Інтенсифікація комерційних зусиль (0,1)*	Створення «пілотного» проекту виробництва (0,3)*

2. Велика кількість трудових ресурсів 3. Порівняно низький рівень заробітної плати		
Слабкі сторони 1. Відсутність кваліфікованого персоналу 2. Неузгодженість механізму здійснення трансферу технологій 3. Слабка ресурсна база 4. Велика вартість інноваційно-технологічного продукту	Повільне технологічне зростання (0,2)*	1. Вертикальна диверсифікація 2. Промислова кооперація з вітчизняними підприємствами (0,4)*

Примітка: 1) складено автором; 2) – ймовірність використання стратегії.*

Зважаючи на відносну велику ймовірність використання стратегій у секторі 4, при зовнішньому трансфері технологій, здійснення його внутрішнього різновиду є недоцільним.

Варіанти стратегій інноваційно-технологічного розвитку підприємства при здійсненні зовнішнього трансферу існуючої технології представлено в табл. 3.

Таблиця 3

Матриця SWOT-аналізу вітчизняного промислового підприємства за умови здійснення зовнішнього трансферу існуючої технології

	Можливості 1. Зниження ціни на продукцію 2. Розширення ринку збуту 3. Економічний, екологічний і соціальний ефект	**Загрози** 1. Вітчизняне податкове законодавство 2. Тривалий час підготовчих процесів 3. Недостатня інформованість споживачів
Сильні сторони 1. Дешева робоча сила 2. Можливість реструктуризації підприємства 3. Велика кількість робочої сили	Стратегія інтенсифікації комерційних зусиль (0,3)*	Створення «піонерного» товару для вітчизняного ринку (0,2)*
Слабкі сторони 1. Низька кваліфікація робочої сили 2. Відносно велика вартість технологічного продукту	Стратегія торгової експансії (0,2)*	1. Вертикальна диверсифікація 2. Горизонтальна кооперація з іншими промисловими підприємствами (0,3)*

Примітка: 1) складено автором; 2) – ймовірність використання стратегії.*

У відповідності до недоліків, зазначених у таблиці 3, проведення внутрішнього трансферу існуючої технології, а саме її передачі від одного вітчизняного промислового підприємства іншому, відбуватиметься з їх урахуванням (табл. 4).

Таблиця 4

Матриця SWOT-аналізу вітчизняного промислового підприємства за умови здійснення внутрішнього трансферу існуючої технології

	Можливості 1. Розширення збутової мережі 2. Економічний, екологічний і соціальний ефект	**Загрози** 1. Поява дешевих закордонних аналогів 2. Падіння попиту споживачів
Сильні сторони 1. Наявна матеріально-ресурсна база 2. Порівняно дешева робоча сила 3. Велика кількість працівників	Стратегія глибокого проникнення на ринок (0,3)*	Промислова інтеграція (0,3)*
Слабкі сторони 1. Відносно великі витрати на переоснащення виробництва	Паритет з конкурентами (0,2)*	Вертикальна і горизонтальна диверсифікація (0,2)*

Примітка: 1) складено автором; 2) – ймовірність використання стратегії.*

Отже, у відповідності до даних таблиць 2–4, щодо ймовірності настання критичного для підприємства варіанту «Сильні сторони/Загрози», можна ввести дані у поля матриці таблиці 5.

Таблиця 5

Ймовірність використання видів трансферу технологій вітчизняними промисловими підприємствами

Тип технології / Напрям трансферу	Інноваційна	Існуюча
Зовнішній	0,4	0,3
Внутрішній	-	0,2

Примітка: 1) складено автором;

З отриманих результатів видно, що найменш ризикованим за даних умов розвитку вітчизняної ринкової інфраструктури і нормативно-правової бази є варіант здійснення внутрішнього трансферу існуючої технології, оскільки її впровадження відбуватиметься на основі врахування відповідного досвіду підприємств, аналізуючи при цьому їх помилки і досягнення.

Отже, згідно поданих вище даних видно, що у відповідності до тенденцій розвитку вітчизняного інноваційно-технологічного ринку і нормативно-правового поля, здійснення внутрішнього трансферу інноваційної технології є найбільш недоцільним, оскільки на даний час поки ще не існує чітко налагодженої схеми його зовнішнього варіанту, розроблення якої може стати напрямом подальших досліджень.

Література

1. Арменский А.Е. Инновационная экономика и роль в ней интеллектуальной собственности / А.Е. Арменский // Инновации. 2009. № 11 (133). С. 31–33.
2. Transfer of technology: UNCTAD Series on issues in international investment agreements (2001), UNITED NATIONS, New York and Geneva. PP. 120–147.

Ю.С. Юсипенко,
студент навчально-наукового інституту історії, політології та права
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського
науковий керівник: ***Ю.В. Василевич,***
кандидат історичних наук, доцент кафедри політології
Навчально-наукового інституту історії, політології та права
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

Сучасний етап у розвитку міжнародних відносин характеризується складними трансформаційними процесами, що зумовлені глобалізаційними викликами, активізацією етнічних і релігійних чинників, намаганнями окремих країн зруйнувати існуючий світовий порядок і, як наслідок, кардинальними змінами міжнародного безпекового середовища. Зростає небезпека виникнення різних за масштабами збройних конфліктів, їх швидкої ескалації та втягування в них суміжних держав. Все це спонукає до пошуку раціонального співвідношення і поєднання національних систем безпеки з участю у колективних міжнародних структурах безпеки. Вже стало очевидним, що гарантувати власну національну безпеку можна лише в тісній взаємодії з іншими народами і країнами.

Сьогодні Україна як суверенна держава переживає кризу свого розвитку. У досить складних умовах, захищаючи свій суверенітет та територіальну цілісність від збройної агресії, наша держава стає повноправним суб'єктом міжнародних відносин. Долаючи труднощі і невдачі попередніх років, зважуючи набутий власний досвід і досвід інших країн, Україна визначає нові завдання і перспективи свого внутрішнього та зовнішнього розвитку [1].

Інформаційна безпека є інтегрованою складовою національної безпеки і її розглядають як пріоритетну функцію держави. З одного боку, вона покликана забезпечити якісне всебічне інформування громадян та їх вільний доступу до різних джерел інформації, а з іншого, інформаційна безпека передбачає контроль за недопущенням дезінформації, сприяє цілісності суспільства та збереженню інформаційного суверенітету, протидіє негативним інформаційно-психологічним пропагандистським впливам та захищає національний інформаційний простір від маніпуляцій, інформаційних війн та операцій. Рішення комплексної проблеми інформаційної безпеки надасть можливість захистити інтереси суспільства і держави, гарантувати права громадян на отримання всебічної, об'єктивної та якісної інформації.

Можна виділити два найпоширеніших трактування інформаційної безпеки у контексті національної безпеки. По-перше, інформаційну безпеку розглядають як самостійний елемент національної безпеки будь-якої країни, а по-друге, вона є інтегрованою складовою будь-якої іншої безпеки: військової, економічної, політичної тощо. Найповнішим є таке визначення: інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму завдання збитків через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, деструктивний інформаційний вплив, негативні наслідки втілення інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації. Вважаємо, що наведене визначення є оптимальним та відображає усі аспекти взаємодії суб'єктів інформаційних відносин.

Увага до проблем гарантування інформаційної безпеки України зумовлена антиукраїнськими впливами, які пропагують ідеї сепаратизму, насильства, національної ворожнечі і є спробами руйнування національної ідентичності України, знищення міжнаціональної злагоди, посягання на конституційний лад України, територіальну цілісність держави. Проблема гарантування інформаційної безпеки України актуалізується в умовах війни на Сході, коли з боку РФ ведеться інформаційна експансія, необ'єктивне висвітлення фактів та явищ, а технології російських інформаційно-психологічних операцій спрямовані на домінування в українському (а також у глобальному) інформаційному просторі та на утримання медійної переваги. Через російські пропагандистські інформаційно-психологічні кампанії, акції, медіазаходи відбувається вплив не лише на суспільну свідомість громадян України, а й на світову громадськість [2].

У 2014 р. Україна зазнала прямої агресії з боку РФ. Спочатку було анексовано Автономну Республіку Крим, згодом через пряме втручання східного сусіда у внутрішні справи держави, підтримку сепаратистських рухів виникла загроза втрати ще двох територіальних одиниць України – Донецької та Луганської областей. Разом із тим, варто наголосити, що ще до загострення ситуації, котра переросла у збройне протистояння, проти України розпочалась інформаційна війна. Форми, методи, технології та засоби її ведення, здавалося б, є простими, навіть примітивними, але, в той же час, ця війна давно спланована, розроблена й досить успішно реалізована. Принаймні, українській владі, суспільству, громадському сектору та журналістам довелося докласти неймовірних зусиль, щоб протистояти пропагандистському тиску російських ЗМІ [3].

Таким чином, слід визнати, що Україна, її державні органи влади, громадянське суспільство та засоби інформації були не підготовлені до такої масованої військової та інформаційної агресії, що за висновками експертів являє собою т. зв. «гібридну війну». Саме тому першочерговим завданням усіх державних, громадських, наукових, експертних, журналістських інституцій є розробка термінових ефективних заходів щодо нейтралізації інформаційної-диверсійної діяльності РФ проти нашої держави та протидії її подальшому розгортанню. Крім того, виклики, що постали перед Україною, потребують негайних заходів щодо розробки нової Доктрини національної безпеки України,

модернізації всієї системи інформаційної безпеки [2].

Отже, в умовах сучасних інформаційних протистоянь, експансіоністської політики РФ, національний інформаційний простір України є недостатньо захищеним від зовнішніх негативних пропагандистських інформаційно-психологічних впливів, загроз. Таким чином, для збереження політичного та економічного суверенітету країни, зміцнення демократичних механізмів у внутрішньополітичному житті держави та суспільства головним пріоритетом зовнішньої політики України має бути ефективна реалізація стратегії європейської інтеграції та активне залучення України до євроатлантичної системи безпеки з метою набуття повноправного членства у Організації Північноатлантичного договору [1].

Тому захист інформаційного суверенітету, створення потужної та ефективної системи інформаційної безпеки України, розроблення дієвих стратегій і тактик протидії медіазагрозам повинні стати пріоритетними завданнями органів державної влади та недержавних інститутів [2].

Література

1. Деменко О.Ф. Україна у сучасному середовищі міжнародної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2017/10/blog-post_30.html (дата звернення: 17.05.2018).
2. Горбань Ю.О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/04/20.pdf (дата звернення: 17.05.2018).
3. Ільницька У. Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/4352/ilnicka0.pdf (дата звернення: 17.05.2018).

Розділ 5

ЖУРНАЛІСТИКА

УДК 070(477):305

С.П. Бровченко,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр» Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА

Анотація. У статті досліджується питання об'єктивної подачі інформації стосовно гендерної проблематики в медіапросторі України. Аналізується доцільна манера дискусії довкола гендерної рівності та становища ЛГБТ-спільноти в Україні.
Ключові слова: гендер, гендерна теорія, гендерна рівність, медіа.

Summary. The article is devoted to the issue of objective presentation of information concerning gender theory in Ukrainian media. The article also analyses the proper manner of discussion about gender equality and the rights of LGBT-community in Ukraine.
Keywords: gender, gender theory, gender equality, media.

Постановка проблеми. На відміну від країн умовного Заходу, в Україні проблема гендерної рівності та толерантного ставлення до ЛГБТ-спільноти залишається актуальною. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» втупив у дію ще в 2006 році, але досі жінкам доводиться терпіти дискримінацію за ознакою статі. Закон визначає гендерну рівність як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [1].

Медіа мають неабиякий вплив на громадську думку та культуру поведінки, а тому повинні бути невід'ємною складовою формування гендерної політики держави. Засоби масової інформації оперативно відгукуються на події та суспільні настрої, тому їх моніторинг дозволяє аналізувати ставлення населення до питань рівності, розмаїття та інклюзії. Тим не менш, через особисті упередження працівників ЗМІ картина світу, яку вони зображують, часто викривлена. За словами дослідниці О. Кісь, в українській законодавчій базі «відсутні чіткі визначення того, які саме зображення чи повідомлення слід вважати дискримінаційними за ознакою статі, як і немає формальних критеріїв для встановлення, що саме є образливим і принизливим для честі і гідності особи чи групи з огляду на стать» [3].

Проблеми чинного гендерного режиму досліджують науковці різних спрямувань, оскільки гендерна теорія лежить в міждисциплінарному спектрі. Гендерними питаннями займаються соціологія, психологія, медицина, антропологія, пост-колоніальні студії та навіть філософія. Серед українських науковців можна виділити праці М. Мєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової, Ю. Маслової, С. Штурхецького, Ю. Гончар, Н. Гусак та Ю. Савєльєвої.

Мета дослідження – з'ясувати, які практики в медіа шкодять руху до гендерного балансу, а також виокремити ті практики, які можуть допомогти журналістам неупереджено та об'єктивно подавати інформацію, що стосується гендерної теорії.

Об'єктом дослідження є публікації, присвячені гендерній проблематиці, у вітчизняних електронних ЗМІ.

Методи дослідження. Протягом написання статті використовувався історико-порівняльний метод дослідження, щоб відслідкувати тенденції в характері висвітлення гендерної проблематики українськими ЗМІ. Моніторинг та порівняльний метод дозволили розширити джерельну базу та систематизувати типові практики вітчизняних медіа.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи особливості української історії, гендерна рівність довго залишалася поза увагою українців. На відміну від жінок з країн умовного Заходу, українки не відстоювали своє виборче право, не формували рух суфражисток, а тому не одразу усвідомлюють сутність проблеми. В цьому контексті медіа виступають в ролі формотворчого елемента, демонструючи належні моделі поведінки та закріплюючи суспільні норми.

В українському медіапросторі існують видання, які зосереджуються виключно на жіночій або виключно на чоловічій аудиторії. Такі ЗМІ часто послуговуються стереотипами та узагальненнями, які шкодять уявленням про гендерну рівність. Науковиця Н. Сидоренко [8] серед популярних стереотипів наводить такі: жінка має народжувати дітей та опікуватися домашнім господарством; чоловік має бути мужнім, фізично сильним, самотужки забезпечувати родину, не показувати емоції; від гендерної дискримінації страждають тільки жінки; питання гендерної рівності другорядне, адже існують більш нагальні проблеми, на кшталт фінансового добробуту населення; жертви торгівлі людьми та зґвалтування «самі винні», бо спровокували зловмисника розкутою поведінкою. Дослідниця О. Першина звертає увагу на те, що навіть в успішних в професійному плані жінок під час інтерв'ю часто питають про стиль їх одягу, як їх чоловік ставиться до їх вибору професії або ж як вони поєднують роботу та догляд за дітьми [6].

Тон, який використовують жіночі видання, є переважно легким та невибагливим, а мова – спрощеною та емоційною. При цьому матеріали часто стосуються поверхневих тем як от схуднення, догляд за шкірою, поради зі стилю або ж правильного харчування. Новини культури заміняються плітками про зірок шоу-бізнесу, а рекламний простір повниться відретушованими зображеннями струнких моделей. Таким чином, жінкам навіюють уявлення про «ідеальну жінку», пропонують поводитися як героїні текстів, старатися виглядати як молоді

дівчата з фотографій і говорити про черговий роман відомої співачки. Споживачки такого контенту живуть в ілюзії, що інтелектуальний розвиток та розуміння глобальних тенденцій – не для них. Такі жінки тяжіють до інфантильної поведінки, схильності перекладати на інших (часто на чоловіка) відповідальності за власні дії та життя.

Чоловічі видання у свою чергу формують уявлення про токсичну маскулінність, тобто асоціацію мужності з фізичною силою, агресією, домінуванням, нездатністю до емпатії. Окремо варто згадати про те, як чоловічі видання використовують жіночий образ. Як зазначає дослідниця Г. Маркова, для чоловічих ЗМІ характерна еротична спрямованість [5]. Оголене жіноче тіло використовується в рекламі продуктів, які до цього тіла не мають жодного стосунку. На обкладинках чоловічих журналів майорять сексуалізовані жінки, щоб привернути чоловічу увагу до самого видання. Такі практики об'єктивують жінок, позбавляють їх суб'єктності та свідомості, наділяють ознаками атрибуту успіху, роблять своєрідним модним аксесуаром для чоловіка. Така сексистська риторика дискримінує не тільки жінок, а й чоловіків. Не багато чоловіків відповідають стандартам чоловічої краси, які просуваються у таких журналах, адже помилковим буде твердження про те, що всі чоловіки мають два метри зросту, рельєфний прес та шоколадну засмагу. До того ж, у сучасних економічних умовах мало хто з чоловіків може самотужки забезпечувати себе, дружину та дітей. Отже, сексизм поширений в спеціалізованих жіночих та чоловічих виданнях шкодить представникам обох статей.

Іншою проблемою українських ЗМІ є відсутність професійного коментування подій жінками-експертками. За результатами дослідження Інституту масової інформації жінки становлять лише 24% експертів та 28% героїв матеріалів в українських медіа [2]. Таке становище бентежить, адже в Україні 55% населення становлять саме жінки. Через невидимість в публічному просторі жінки залишаються поза політичним життям. Відсутність в ЗМІ розмаїття гідних рольових моделей для дівчат спричиняє переконання молодого покоління в тому, що жінка не може бути фахівчинею в науці чи політиці, що чоловік завжди компетентніший або краще поінформований. На думку Н. Максименко, таке принижене положення стає причиною того, що питання, які стосуються винятково жінок, на державному рівні вирішуються чоловіками [4]. Найбільш помітно це в сфері репродуктивних прав жінок. Дискусія довкола права на аборт піднімається завжди, коли політики намагаються відволікти увагу суспільства від чергового корупційного скандалу або підняття цін. Жіноча тілесність не тільки опиняється в руках державного органу, де абсолютну більшість становлять чоловіки, але й перетворюється на елемент шантажу або тиску.

Окремим блоком гендерної теорії та її взаємодії з медіа є права ЛГБТ-спільноти та те, як про них говорять засоби масової інформації. Особливо нагальним це питання стало у зв'язку з активізацією праворадикальних рухів в Україні. Жодний захід, що бодай побіжно стосується тематики ЛГБТ не обходиться без агресії з боку правих. Кінопокази, лекції, дискусії та виставки зриваються радикалами, які залякують людей, чию безпеку має гарантувати

держава. Праві дискурси транслюються медіа і шкодять толерантності та громадянському рівноправ'ю людей незалежно від їх сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. Наприклад, під час щорічного Маршу рівності KyivPride ЗМІ свідомо або ж несвідомо використовують мову ворожнечі: називають захід гей-парадом або геїв – «гомосексуалістами». Така мова та подача інформації маргіналізує рух, а представники спільноти постають в якості аберації, відхилення від «норми». Російська дослідниця Є. Пронкина однією з причин віктимізації та стигматизації ЛГБТ вважає хибне уявлення про те, що ЛГБТ – це соціальна меншина, яка виникла в XX столітті в результаті «збочень» сексуальної революції [7].

Щоб уникнути типових помилок, журналісти мають бути свідомими своєї відповідальності за ті дискурси, які вони поширюють. В разі необізнаності, упередженості та непрофесійності журналіста страждає не тільки його робота, але й репутація видання, в якому він працює, та аудиторія, яка приймає його матеріали за чисту монету. Саме тому, запровадження відповідних кваліфікаційних курсів та тематичних лекцій може піти на користь не тільки окремим журналістам, а й українській медіасфері загалом.

У своїх матеріалах журналісти мають пам'ятати не тільки про баланс точок зору, але й про гендерний баланс. Запросити жінку-експертку дати коментар по темі матеріалу або ж розповісти історію жінки-героїні дуже просто, але в глобальній перспективі це суттєво змінює картину світу та впливає на видимість жінок у публічному просторі. Необхідно також уникати вживання мови ворожнечі, щоб не підтримувати існуючі дискурси віктимблеймінгу, слатшеймінгу та гендерної нерівності загалом.

Корисною практикою на шляху до досягнення гендерного балансу в засобах масової інформації є умовна мисленнєва заміна жінки на чоловіка та навпаки при створенні журналістського матеріалу. Таким чином під час інтерв'ю із жінкою-героїнею журналіст навряд спитає в неї про догляд за зовнішністю чи її материнські клопоти, адже аналогічні питання до чоловіка звучали б абсурдно. Якби мова йшла про чоловіка-водія, який спричинив ДТП, журналісти не написали б про його колір волосся чи вік. Якби спортсменом був чоловік, коментатори не вживали б прикметників штибу «привабливий» чи «граційний».

Токсичний контент, який спекулює на гендерних стереотипах, зазвичай має високі рейтинги, але в довгостроковій перспективі несе непоправну шкоду іміджеві каналу чи видання. В погоні за рейтингами та наживою легко забути про просвітницьку функцію журналістики, але етичні кодекси журналіста будуть актуальними набагато довше, ніж низькоякісний медіапродукт.

Висновки.

Отже, гендерна рівність в Україні закріплена законом, але через відсутність деталізованих описів та інструкцій і досі залишається проблемним питанням. В умовах відсутності державної політики, спрямованої на подолання гендерного дисбалансу, значна влада опиняється в руках медіа, які є відповідальним за формування та поширення дискурсів у суспільстві. Через упередженість працівників ЗМІ та через лобіювання праворадикальних дискурсів медіа часто

транслюють невиважену інформацію, використовують мову ворожнечі та послуговуються гендерними стереотипами. Уявлення про жінок як берегинь домашнього вогнища і про чоловіків як відповідальних за добробут родини шкодить обом статям, створює умови для домашнього насильства та дискримінації в публічному просторі. Поширення знань про гендерну теорію серед журналістів може сприяти покращенню ситуації в українському медіасередовищі.

Література

1. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» // Верховна Рада України — Закон від 08.09.2005 №2866-IV. — Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2866-15.
2. Дослідження Інституту масової інформації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://imi.org.ua/monitorings/kilkist-zhadok-pro-zhinok-v-internet-zmi-zrosla-majzhe-vdvichi-za-ostanni-4-roky-doslidzhennya-imi/ (дата звернення: 15.03.2018). — Кількість згадок про жінок в інтернет-ЗМІ зросла майже вдвічі за останні 4 роки.
3. Кісь О. Ґендерні аспекти реклами: сексизм як негативний чинник формування ґендерних відносин в Україні // Практичні аспекти впровадження принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в діяльності Верховної Ради України / Заг. ред. О. Суслова. — Програма сприяння Парламенту II: Програма розвитку законотворчої політики. — Київ: Москаленко О.М. ФОП, 2010. С. 50—70.
4. Максименко Н. Ґендерна рівність: проблеми становлення та дотримання // Форум права. — Харків, 2011. Вип. 2. С. 551—556.
5. Маркова Г. Гендерні стереотипи та їх відображення в жіночих та чоловічих журналах // Держава та регіони. Сер.: Соціальні комунікації. — Запоріжжя, 2014. Вип. 4 (20). С. 85—88.
6. Першина О. Гендерні стереотипи та засоби масової комунікації // Гуманітарний вісник ЗДІА. Сер.: Філософія. — Запоріжжя, 2005. Вип. 23. С. 110—115.
7. Пронкина Е. Особенности ЛГБТ-дискурса в российских медиа, инициированного дискуссиями о регулировании сексуальности // Журнал исследований социальной политики. Сер.: Социология. —Москва, 2016. Вып. 14. С. 71—78.
8. Сидоренко Н. Гендерні ресурси українських мас-медіа: ціна і якість. — К.: «К.І.С.», 2004. — С. 44.

УДК 007:304:070

Н.В. Грусевич,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр» Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЖУРНАЛІСТСЬКІ ТА ПІАРНІ МАСОВО-КОМУНІКАЦІЙНІ ЗВЕРНЕННЯ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ

Анотація. У роботі зазначено спільні та відмінні риси журналістських і піарних матеріалів, зроблено зведену таблицю. Надано детальний опис лінгвістичних і візуальних особливостей такого контенту. Описано сучасні технології та способи впливу на громадську думку за допомогою журналістських і піарних масово-комунікативних звернень.

Ключові слова: піар, журналістика, звернення, політичний піар, маніпуляція, громадська думка, матеріал.

Постановка проблеми. Зв'язки з громадськістю та журналістика в останні кількадесят років мали важкі стосунки, які характеризуються взаємною залежністю та частою взаємною недовірою. Зазначені дві сфери — журналістика та піар — мають багато спільних і відмінних рис, тим більше що вони часто переплітаються. Актуальність тематики дослідження зумовлена зростанням ролі PR-технологій та їхнього головного інструменту — тексту — в конструюванні та забезпеченні соціальних процесів. Сучасні медійні матеріали та піар відіграють вирішальну роль у формуванні нової соціальної реальності, їх взаємодія стає все тіснішою, актуалізуючи вже наявні можливості впливу на громадськість. Дослідження піарних і журналістських звернень є важливим для того, щоб відрізняти їх один від одного і звести до мінімуму вплив на думки людей з боку недобросовісних політиків, підприємців, чиновників тощо.

Стан дослідження. Особливості функціонування PR-текстів у медіа досліджували І. Альошина, Л. Анісімова, А. Богоявленський, О. Кривоносов, С. Пономарьов та інші автори. Специфіка тексту PR, його місце в системі сучасних публічних комунікацій, а також його відмінність від текстів суміжних комунікаційних сфер розглядалася у працях В. Конькова, С. Смєтаніної, М. Шишкіної та інших дослідників.

Ми також використали наукові праці, книги, статті в друкованих засобах масової інформації, дописи в блогах та на власних сторінках у соціальних мережах українських і закордонних дослідників, журналістів, спеціалістів з піару та реклами, таких як Дж. Салівен, Р. Морган, В. Ворошилов, Г. Почепцов, Б. Борисов, О. Маєвський, Н. Войтович, М. Томак, С. Колодницька, Д. Павлов, І. Шовкун, С. Олійнич, Г. Іліка, Є. Тихомирова, О. Руда тощо.

Виклад основного матеріалу. Термін «PR» запозичений і принесений в нашу культуру мови із Заходу. Існує кількасот визначень піару. Точне і вичерпне визначення дати вкрай складно через велику кількість нюансів, які охоплюються цим поняттям. Тому досі немає чіткого загальноприйнятого формулювання.

Проаналізувавши багато джерел, можемо зробити узагальнене визначення: *піар* — це наука та мистецтво організації та здійснення суб'єктами управління

економічною, соціальною, політичною та духовно-культурною діяльністю зв'язків із громадськістю, досягнення взаєморозуміння й доброзичливості між особистістю, закладом та іншими людьми, групами людей або суспільством загалом за допомогою поширення пояснювального матеріалу, розвитку обміну інформацією. PR однаково близький до реклами та журналістики.

Поняття журналістики також має безліч визначень. Основна риса журналістики серед багатьох інших – її «інформаційність». Гарно про це написав Ж. Роджерс: «Журналістика – не про те, щоб установи чи особи виглядали добре чи погано. Це про їх зображення в реалістичному світлі: добре, погано або інакше. Все просто: ми тут, щоб сказати правду» [1].

Можемо зробити узагальнене визначення: *журналістика* – це форма громадської та літературної діяльності зі збирання, оброблення та поширення інформації через канали масової комунікації, під якими розуміються преса, радіомовлення, телебачення, інформаційні агентства, кіно та фото. Це соціальний інститут, створений для всебічного й об'єктивного інформування всіх суб'єктів суспільного життя про дійсність.

У 1922 р. американський журналіст та соціолог В. Ліппман одним із перших указав на здатність засобів масової інформації конструювати паралельний світ — псевдореальність. Ця здатність медіа «найбільш наочно виявляє себе в інформаційному просторі постіндустріального суспільства, в якому ЗМІ фактично припиняють відображати дійсність. Сучасні медіа і, зокрема, преса масово продукують гіперреальність, транслюючи симулякри (наприклад, «відповідальна влада», «суспільна згода», «соціальна відповідальність бізнесу» тощо), створені на замовлення владних та комерційних структур. При цьому ЗМІ відіграють роль не лише головного ретранслятора PR-інформації, але й ще одного її джерела. Медіатекст, який часто неможливо однозначно ідентифікувати як журналістський, внаслідок наявності в ньому рекламної або PR-інтенції, стає основним засобом реалізації сучасними ЗМІ зазначених функцій» [2, с. 21].

Медіатексти, які породжуються та функціонують у сучасних ЗМІ, все більше поступаються місцем текстам PR і поступово втрачають ознаки текстів журналістики, стаючи засобами передачі ініційованої владними та бізнес-структурами оптимізованої інформації, тоді як PR-тексти для посилення свого впливу активно мімікрують під журналістські, зокрема використовуючи їх жанрові формати.

Масові комунікаційні звернення в інтернеті мають свої особливості та відмінності від друкованих ЗМІ. Більшості журналістських матеріалів інтернет-видань притаманна мультимедійність, їхні обсяги менші, ніж у друкованій пресі, тексти мають теги, посилання та SEO-ключі. Інтернет-видання більшою мірою зосереджені на інформаційних і розважвльних жанрах, а друкована преса – на аналітичних. Оперативність друкованої преси нижча, ніж преси мережевої, в останньої є технічна можливість редагувати, оновлювати та доповнювати вже оприлюднені матеріали, а також відслідковувати статистику переглядів. Для інтернет-видань характерна набагато розвиненіша інтерактивність. Форми реклами у мережевих та друкованих виданнях суттєво відрізняються між собою, а

її обсяги в інтернет-ЗМІ є практично необмеженими. Не можна оминути увагою і такі специфічні канали зв'язку та спілкування, як блоги, соціальні мережі, месенджери (програми для обміну повідомленнями). Доступність смартфонів і мобільного інтернету стали причиною своєрідного медійного вибуху. Навала та доступність інформації спричиняє неможливість її аналізувати, а отже й майже повну довіру до інтернет-контенту, а можливість безкоштовного її поширення серед тисяч і навіть мільйонів осіб викликали явище розгортання піару в небувалих масштабах.

У законодавстві України відсутнє поняття «піар». Натомість його роль відіграє реклама. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», зокрема п. 7 ст. 26, зобов'язує журналістів «утримуватися від поширення в комерційних цілях інформаційних матеріалів, які містять рекламні відомості про реквізити виробника продукції чи послуг (його адресу, контактний телефон, банківський рахунок), комерційні ознаки товару чи послуг тощо» [3].

В Україні моніторингом прихованої реклами та неналежного маркування займається Інститут масової інформації. Використання прихованої реклами також є порушенням Міжнародного кодексу рекламної практики.

Варто згадати таке поняття, як джинса́. Це сленгове слово, яке використовується переважно в медійній спільноті. Синонім терміна «прихована реклама». Означає зумисну приховану рекламу чи антирекламу, подану у вигляді новин, авторських текстів, аналітики й телевізійних програм тощо. Професіонали цю гру в хованки називають джинсою, а в журналістському сленгу цим словом називають матеріал на замовлення, проплачену статтю (сюжет), які видають за звичайний журналістський текст, матеріал інформаційного характеру на суспільно важливу тематику. Складність із присіканням появи таких матеріалів полягає в тому, що джинса майже невловима. Виявити її можна, але довести «джинсовість» матеріалу доволі складно.

«Вікіпедія» говорить про такі види прихованої реклами, як комерційна та політична: «У першому випадку рекламують товари чи послуги певної компанії, в другому — політичних діячів. Від продакт-плейсменту, де замовник намагається акцентувати увагу на певному товарі чи торговій марці (наприклад, показ у фільмах певних марок автомобілів, телефонів, одягу тощо), джинса відрізняється формою подачі матеріалу, а саме намаганням замаскувати її під журналістські матеріали. Тож ідеться про обман читача, якого не повідомляють про рекламний зміст матеріалу» [4].

Серед характерних рис, за якими можна розпізнати джинсу, — «відсутність інформаційного приводу, підкреслено позитивний характер інформації та низький рівень її соціальної важливості» [5].

Як же розпізнати джинсу? Які її основні ознаки? Спираючись на невелике дослідження С. Колодницької [6], виділимо такі риси прихованої реклами:

1. Велика кількість орфографічних, пунктуаційних, стилістичних помилок. Таке стається, коли агент приносить текст, написаний власними силами клієнта (чи приносить його сам клієнт), і просить опублікувати його без змін.

2. Якщо матеріал разюче вирізняється за стилістикою, стандартами написання і взагалі має чужорідний вигляд поміж інших текстів видання, ймовірно, він замовний.

3. Іноді піарники не обтяжують себе переписуванням і розносять усім однакові матеріали для розміщення. Тож якщо у двох або більше виданнях ви побачили ідентичні тексти, це джинса.

4. Якщо у кількох виданнях одночасно (чи майже одночасно) з'явились матеріали на одну й ту саму тему або з тими самими героями/спікерами — це джинса. Головна умова — відсутність інформаційного приводу.

5. У більшості видань є спеціальні рубрики для прихованої реклами: «Думка», «Погляд», «Новини компаній», «Позиція» тощо. Таким чином видання намагається, з одного боку, надати матеріалові вигляду редакційного, з іншого — зняти з себе відповідальність (хоча закон дозволяє лише два типи маркування — «реклама» і «на правах реклами»).

6. Наявність логотипу компанії/бренду, зображення товару чи офісу, відповідного відео.

7. Ставити під явною заказухою своє прізвище досі вважається ганьбою серед професійних медійників. Тому подібні матеріали виходять або з підписом журналіста-новачка (практиканта), якому задурили голову старші товариші, або під псевдонімом.

8. У тексті згадується лише одна торгівельна марка (персона, компанія). Ідеться про нагороди, перемоги в бізнес-рейтингах чи конкурсах.

9. Окреслюється проблема, а її вирішення пов'язане з певним брендом.

10. У матеріалі, присвяченому конфлікту, відображена позиція лише однієї сторони, фігурують сумнівні експерти.

11. У матеріалі йдеться про успіхи бренду/підприємства в царині доброчинності. Пробитись у більшість українських ЗМІ з інформацією про доброчинні проекти бізнес не може, тож, прагнучи використати свої добрі справи для власного піару, платить за публікації.

Звичайно, кожна із цих ознак може й не означати, що перед вами замовний матеріал, однак сполучення двох-трьох і більше таких рис дає високий відсоток такої ймовірності.

Навіщо взагалі ховати рекламу чи піар за журналістськими текстами? Річ у тому, що зовнішня невидимість піарного тексту додає переконливості інформації. Читачі більше довіряють журналістським текстовим матеріалам, ніж рекламі. Найчастіше її приховують за інформаційними жанрами: замітками, репліками, інтерв'ю, репортажами, аналітичними матеріалами (кореспонденція, стаття, огляд, рецензія) тощо.

У той час, як PR-індустрія імітує журналістику, вона також успішно проникає в неї.

Основні риси піарних матеріалів:

1. Націленість головним чином на створення або підтримку іміджу організації (людини), формування позитивної відомості, пабліситі у випадку піар-орієнтованих текстів.

2. Наявність значущої для конкретної аудиторії звістки, щоб отримати дійовий відгук (читач купить товар чи скористається послугою, відвідає відповідний захід тощо).

3. Спрямованість на цільову аудиторію і відповідність її інтересам та потребам.

4. Зміст та оформлення тексту сприяє збереженню, підтримці та захисту репутації фірми, що вважається головним стратегічним завданням піару.

5. Створюють сприятливі умови для отримання бажаного результату, мають відстрочену дію.

6. В ідеалі комунікаційні звернення в рамках паблік рілейшнз мають актуальний цікавий характер і публікуються періодичними виданнями безоплатно для компанії. Однак останнім часом друковані видання навчилися отримувати вигоду з таких матеріалів.

7. Піар хоче потрапити на шпальти газет і журналів як об'єктивно подана новина. Звісно, це вершина відточеного креативу та професіоналізму.

8. Системність у поданні інформації для постійного формування громадської думки [7, с. 206].

Основні риси журналістики такі:

1. Об'єктивність (в ідеалі) під час подачі інформаційних і аналітичних матеріалів.

2. ЗМІ «втягують» широкі маси населення в обговорення яких-небудь проблем.

3. Формування обличчя всього цивілізованого суспільства, вплив на процеси демократизації.

4. Преса здатна дати споживачу тільки частину інформації «порціями», відсутня системність у висвітленні подій і наданні коментарів.

5. Актуальність, оперативність, політична та соціальна гострота.

6. Розмаїття функцій: інформаційна, аналітична, розважальна тощо [7, с. 208-209].

Відмінні ознаки між журналістськими та піарними матеріалами ми об'єднали у таблиці.

Таблиця 1

Відмінні риси між журналістськими та піарними матеріалами

Відмінні риси	Журналістські матеріали	Піарні матеріали
Автор	Журналіст.	Піарник компанії, замовник чи журналіст ЗМІ.
Сутність, основний зміст, мета	Інформування населення, аналіз певних явищ і подій, розважальна функція.	Створення або підтримка позитивного іміджу організації, бренду, компанії або політичної партії, здобуття довіри суспільства або підривання довіри до конкурентів.
Прихованість за іншими жанрами	Немає.	Часто ховається за журналістськими жанрами.

Формальні ознаки	Розташовуються під певною рубрикою; інколи мають визначене місце на шпальтах преси чи на сторінці в інтернеті; підписуються іменем автора.	Не мають визначеного місця в ЗМІ; часто не підписуються чи мають псевдонім автора; друкуються під рубриками, що вказують на рекламу («Погляд», «Позиція» тощо).
Замовник, спонсор	Завдання дає редактор, чи журналіст сам шукає інформаційний привід.	Особа чи компанія, яка розміщує свій текст у ЗМІ.
Неупередженість, об'єктивність	Надаються аргументи «про» і «контра» щодо проблеми. Інформаційним жанрам притаманна об'єктивність.	Один бік аргументів менш виражений, залежно від мети.
Унікальність тексту	Текст здебільшого унікальний, публікується лише в одному ЗМІ (за винятком коротких новинних повідомлень).	Один і той самий текст публікується в різних ЗМІ.
Масовість, універсальність	Спрямованість на аудиторію конкретного ЗМІ.	Врахування інтересів усіх верств суспільства.
Системність	Здебільшого системність відсутня.	Орієнтовані на побудову безперервних взаємовідносин із різними суспільними групами.
Цільова аудиторія	Здебільшого не визначена.	Конкретні верстви населення, вікові чи соціальні групи.
Очікування зворотного зв'язку	Зворотний зв'язок бажаний, але необов'язковий.	Передбачення діалогу сторін, контакту зі споживачем.
Платність	Умовно безкоштовні (якщо не враховувати оплату праці журналіста).	Переконування журналістів у тому, що інформація клієнта заслуговує на опублікування.

Отже, бачимо, що журналістські, піарні та рекламні матеріали мають і спільні, і відмінні риси, причому часто ці типи масових звернень переплітаються одне з одним.

Висновки. Отже, у статті виведено узагальнені визначення основних понять, які використовуються в дослідженні: піар, політичний піар, журналістика, реклама, пропаганда, маніпуляція, джинса. Подано риси матеріалів, за якими можна впізнати приховану рекламу (джинсу). Описано відмінні та спільні риси рекламних і піарних, журналістських і піарних матеріалів, на основі цієї інформації зроблено зведену таблицю. Журналістські, піарні та рекламні матеріали мають і спільні, і відмінні риси, причому подекуди ці типи масових звернень переплітаються одне з одним, і їх не завжди можна розрізнити.

Стрімкий розвиток текстових PR-комунікацій на тлі радикальної трансформації друкованих медіа потребує більшої уваги дослідників до процесів текстотворення, які мають досліджуватися з урахуванням широких теоретичних ресурсів, а саме філософських, соціологічних, семіотичних концепцій, що підтверджують і пояснюють стан комунікаційних систем постмодерного соціуму та

функціонуючих у них текстів. Одним із важливих завдань залишається осмислення наслідків інтеграції інститутів преси та паблік рілейшнз, а саме визначення характеру взаємодії текстів журналістики та PR на шпальтах сучасної преси.

Характерним для нашої країни є те, що українці дуже піддаються на маніпуляції їхньою думкою з боку ЗМІ, великих компаній та політичних сил. Тому реклама, піар і джинса мають дуже велику ефективність і можуть легко маніпулювати думками виборців чи споживачів за допомогою ЗМІ. Дослідження піарних і журналістських звернень є важливим для того, щоб відрізняти їх один від одного і звести до мінімуму вплив на думки людей з боку недобросовісних політиків, підприємців, чиновників тощо.

Література

1. Rogers J. What is the Difference Between Public Relations and Journalism? / J. Rogers [Electronic resource]. – Reference: https://pennstateprssa.com/2013/10/10/what-is-the-difference-between-public-relations-and-journalism/ Accessed: 05.04.2017. Name from the display.
2. Мантуло Н. PR-текст у сучасному інформаційному просторі / Н. Мантуло / Місце рекламної діяльності у соціальних комунікаціях. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. С. 18–23.
3. 16. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України (зі змінами 2017 р.) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 1. Ст. 1.
4. Джинса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Джинса – Дата звернення: 18.05.2018. – Назва з екрана.
5. Томак М. Хитра «джинса». Передвиборний політичний піар у вітчизняних засобах масової інформації / М. Томак // День. 28 вересня, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://day.kyiv.ua/uk/article/media/hitra-dzhinsa – Дата звернення: 12.04.2018. – Назва з екрана.
6. Колодницька С. Як розпізнати джинсу в газеті / С. Колодницька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/yak_rozpiznati_dzhinsu_v_gazeti/ – Дата звернення: 20.04.2017. – Назва з екрана.
7. Тихомирова Є. Зв'язки з громадськістю : навчальний посібник / Є. Тихомирова. – К.: НМЦВО, 2001. – 560 с.

В.І. Коробко,
аспірантка Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
науковий керівник: ***В.В. Гоян,***
доктор наук із соціальних комунікацій, професор кафедри кіно- і телемистецтва
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕДІАКОНТЕНТ В УКРАЇНСЬКИЙ НОВИННІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ

Що собою представляє сучасна телевізійна журналістика? Яка перша думка виникає, коли ми говоримо про телебачення та комунікаційні процеси у ньому? Напевно, сьогодні точно можна сказати, що журналістика із плином часу стала чимось нагадувати розважальний медіаконтент, який транслює реальні події. Таке собі кіно про життя. Тому недивно, що сьогодні в Україні все частіше можна помітити серію сюжетів упродовж тижня, які розповідають про одну історію, таким чином створюючи телевізійні документальні стрічки та демонструючи їх в ефірі новин.

Яскравим прикладом такого медіаконтенту став документальний короткометражний фільм кореспондента «Вікна-новини» телеканалу СТБ Сергія Стеценка «Віолетта. 30 років самотності». Фільм був показаний у новинах як серія сюжетів, де розповідається про жінку, яка 30 років провела у заточенні повністю ізольована від зовнішнього світу. В кінці 2014-го року після смерті матері Віолетту знайшли у критичному стані, на той момент їй було 48 років [1].

Ще однією роботою від кореспондента новинної служби «Вікна-новини» телеканалу СТБ став документальний п'ятисерійний фільм Дмитра Литвиненка «Іншорідні». Цей цикл присвячений проблемам з якими зіткнулися іноземці, які переїхали до України для того, щоб відкрити свою справу: «Спочатку ми думали, що «Іншорідні» стануть легкою і веселою історією. Коли ми познайомилися з нашими героями, побачили, яка глибина і яке культурне розмаїття за всім цим стоїть. Ми зіткнулися з тим, що наші люди і система протистоять спробам іноземців привнести щось своє і на цьому ґрунті виникають серйозні конфлікти. «Іншорідні» змінюють наше уявлення про нас самих. Нам вдалося показати, що ми не настільки досконалі та працьовиті, як хотіли б; нам є над чим замислитися і над чим попрацювати» – ділиться своїми враженнями автор фільму [2].

Ці телевізійні фільми можна віднести до одного із напрямків у документалістиці, який зветься «сінема веріте» (фр. cinéma vérité). Він заснований на інтерв'ю та спостереженні за реальними подіями [3]. Адже у фільмі Сергія Стеценка, який вийшов у 2016 році, журналіст стежив за долею жінки з 2014 року: «Про Віолетту ми дізналися з тернопільської газети. Коли їхали на зйомки, навіть не очікували, що її історія виявиться настільки цікавою. Але, записавши перше інтерв'ю з героїнею, зрозуміли, що це просто неймовірна історія! Фільм знімався практично три роки. Можна сказати, що ми їх прожили разом з Віолеттою. Бачили, як вона відновлюється», – згадує журналіст Сергій Стеценко [4].

Отже, можна сміливо говорити, що сучасний український новинний простір, а разом із тим і журналістика, створює свій власний контент, який потребує подальшого вивчення та дослідження за допомогою міждисциплінарного підходу, проводячи паралелі між кінознавством та журналістикознавством.

Література

1. Фільм журналіста СТБ Сергія Стеценка покажуть на кінофестивалі у Польщі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://detector.media/production/article/131229/2017-10-24-film-zhurnalista-stb-sergiya-stetsenka-pokazhut-na-kinofestivali-u-polshchi/ (Дата звернення: 26.02.2018).
2. Проект журналіста Дмитра Литвиненка потрапив до конкурсу Adami Media Prize. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://detector.media/community/article/120779/2016-11-21-proekt-zhurnalista-dmitra-litvinenka-potrapiv-do-konkursu-adami-media-prize/ (дата звернення: 26.02.2018).
3. Кино: Энциклопедический словарь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://cinema.academic.ru/30 (дата звернення: 26.02.2018).
4. Фильм корреспондента «Вікна-новини» Сергея Стеценко вошел в конкурсную программу международного кинофестиваля в Польше. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fakty.ua/248975-film-korrespondenta-v-kna-novini-sergeya-stecenko-voshel-v-konkursnuyu-programmu-mezhdunarodnogo-kinofestivalya-v-polshe (дата звернення: 26.02.2018).

УДК 070:316.774

Ю.Р. Нагірняк,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр» Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
науковий керівник: ***О.В. Чекмишев,***
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ТРАДИЦІЙНИХ ЗМІ У МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Анотація. У статті розглядається тенденція переходу традиційних ЗМІ України до ведення сторінок у соціальних мережах. Проаналізовано особливості роботи традиційних медіа у соцмережах, вигоди та виклики, з якими вони стикаються. Розглянуто чинники, які можуть вплинути на присутність традиційних ЗМІ у соціальних мережах.

Ключові слова: соціальні мережі, традиційні ЗМІ, аудиторії, ЗРЗД.

Summary. This article researches the tendency of switching Ukrainian conventional media to managing pages online. Peculiarities of work in social media for conventional media, as well as benefits and potential threats are analysed. Factors that might affect appearance of conventional media in social media are considered.

Keywords: social media, conventional media, audiences, GDPR.

Постановка проблеми. За даними міжнародного агентства “We are social”, в Україні активно користується соціальними мережами 29% населення, тобто понад 13 мільйонів українців відвідують соцмережі щодня [4]. Дослідження Watcher підтверджує, що серед активних користувачів соцмереж в Україні лише 35% цілеспрямовано відвідують новинні сайти, перш ніж прочитати стрічку оновлень через соцмережі [6].

Важко підрахувати точну кількість українських ЗМІ, які для поширення своїх новин використовують соціальні мережі, але спостерігаємо тенденцію ведення як мінімум кількох соціальних платформ зі специфічним контентом під кожну з них (наприклад, Facebook для аналітики, Twitter для коротких повідомлень, YouTube для відео тощо).

Головна редакторка «Української правди» С. Мусаєва-Боровик зазначає, що інтернет та соціальні мережі призвели до зниження авторитету традиційних ЗМІ. Цю думку підтримує шеф-редакторка “Detector Media” Н. Лигачова, яка впевнена, що «для українських ЗМІ головним завданням тепер стало першими опублікувати новину, засвітитися і втрапити в агрегатори замість того, щоб провести факт-чекінг» і подати точну новину, забезпечити баланс думок [4].

Стан дослідження. Серед українських дослідників ролі соціальних мереж та їхньої кореляції із традиційними ЗМІ слід відзначити дослідження О. Довженка, Г. Почепцова, М. Соловйова, Є. Кузнєцової, Т. Єжижанської. Роботу ЗМІ у соціальних мережах за кордоном досліджували Ф. Наполі, Ч. Фукс, Ш. Мортленд, Д. Коу та інші. Утім, розглядаючи соцмережі, не варто фокусуватися лише на академічних дослідженнях.

Такі професійні українські видання як Detector Media, Watcher, MMR або ж іноземні Shift, Mashable тощо часто дають широкий аналіз останніх змін у світі соціальних мереж, розмова про які в академічному вимірі розпочнеться пізніше. Так, на момент цієї публікації актуальним є оновлення алгоритмів Facebook, що частково обмежує відображення новинних дописів від ЗМІ у стрічці новин, та зміни доступу до особистих даних користувачів. Цю актуальну інформацію є сенс шукати у дослідженнях профільних ЗМІ.

Виклад основного матеріалу. Бум соцмереж впливає на роль і місце традиційних ЗМІ, привносячи в їхню діяльність нові завдання та виклики, але й відкриває більше можливостей, дає ширший доступ до нових аудиторій. Так, санкції проти російських веб-платформ з травня 2017 року [7] сконцентрували більшість української аудиторії (11 млн) навколо Facebook. Не варто забувати і про використання українськими традиційними ЗМІ (телебачення, радіо, преса) таких соцмереж як Instagram, Twitter, YouTube, частково Snapchat, а також месенджерів, що дозволяють масові розсилки — Telegram і Viber.

Варто відзначити тенденцію серед традиційних ЗМІ вести веб-сайт та соцмережі паралельно. При цьому на вебсайті можуть з’являтися новини, які не вийшли в ефір чи не потрапили до друку, а саме посилання на ці новини буде поширюватися через соціальні мережі. У більшості випадків користувачі будуть знаходити заголовок у соцмережах і переходити за посиланням (так званий, «соціальний трафік», тобто перехід на сайт через соцмережі) безпосередньо на

новину на вебсайті. Знаходимо багато прикладів серед традиційних ЗМІ: ТСН, Дзеркало тижня, Kyiv Post тощо.

Окремо варто акцентувати на створенні спеціального контенту під соціальні медіа, які ні на вебсайт, ні в оффлайнові версії медіа розміщати не будуть: наприклад, вертикальний відео-стрім для зручності перегляду із соцмереж на телефонах, меми тощо.

Якщо раніше виробництво медіаконтенту залежало від того, хто швидше і правильніше з точки зору SEO (оптимізації під пошукові запити) випустить новину, то нові алгоритми соцмереж передбачають, що ця новина має ще бути унікальною і такою, щоб користувачі непереборно захотіли нею поділитися із друзями.

Пояснити вигоди від приходу традиційних ЗМІ у соцмережі доволі легко. По-перше, вони дають можливість безкоштовно знайти нову аудиторію, досліджувати її інструментами аналітики та створити відчуття присутності. По-друге, монетизація соцмереж дає можливість додаткового заробітку для ЗМІ.

Вважається, що інтернет — демократизатор та децентралізатор без кордонів. Якщо є доступ до інтернету (а з приходом 4G для українців це завдання стало простішим), то велику частку дозвілля користувачі проводять саме тут; виробництво контенту для інтернету з боку медіа є бюджетним і не передбачає використання багатьох ресурсів; не потребує ліцензій, твердих копій, друку чи розсилки. Німецький дослідник К. Мьоллер говорить, що процес творення та доступу до новин у соцмережах вплинув на традиційні ЗМІ у трьох вимірах: як інструмент для журналістів для створення контенту, як інструмент для розповсюдження та передачі інформації, а також як інструмент пошуку, отримання та доступу до інформації [10].

При цьому Мьоллер зазначає, що мультиплатформне середовище соцмереж, де новини можуть створювати та поширювати як професійні ЗМІ, так і прості користувачі (пропонується поняття “citizen journalism”, тобто «громадська журналістика») забезпечує нове трактування свободи преси. На думку дослідника, свобода преси як одне із прав людини не може бути зарезервована тільки під медіакомпанії [10], тобто, фактично, традиційні професійні ЗМІ та громадська журналістика в соцмережах прирівнюються у полі правового захисту громадянських свобод.

О. Довженко, на противагу, додає до цього твердження, що «медіатизованість і доступ до інтернету й соціальних медіа не є запорукою свободи та демократії. Щодалі більше можна побачити, як соціальні мережі дають необмежений доступ до контролю та маніпуляції аудиторією, а отже, й утвердження авторитарних чи тоталітарних режимів» [1].

Загалом із цією позицією погоджується і дослідниця Є. Кузнєцова, яка пропонує кілька викликів, з якими мають боротися традиційні ЗМІ, коли виходять в соцмережі [3]:

1) Вища необхідність верифікації. Оскільки швидкість поширення інформації в соціальних мережах невпинно росте, ЗМІ часто не встигають перевірити інформацію та ведуться на фейки. Як уже зазначала Мусаєва-

Боровик, в результаті це просто негативно відображається на репутації самого ЗМІ. Відповідати потребам оперативності необхідно не забуваючи про журналістські стандарти.

2) Інформаційні бульбашки. Здається, що інтернет — місце для плюралізму, адже дає доступ до необмеженої кількості думок. Людина вивчає чужу позицію та може самостійно проаналізувати сказане. Насправді ж, алгоритми соціальних мереж визначають, що подобається користувачам і замикають їх у так звану інформаційну бульбашку — коли користувачам просто не відображається альтернативна думка.

3) Відсутність конструктиву. Безглузді, повні образ коментарі — одна із причин, чому медіа заборонили доступ до коментування в себе на сторінках. Найгучніші випадки — Chicago Sun Times, CNN, Reuters та Bloomberg без попередження вимкнули доступ до коментування. Далі цю ідею підхопили інші ЗМІ.

У глобальному ж вимірі соцмережі втрачають своє попереднє становище. Так, за даними «Барометру довіри» аналітичної компанії Edelman, довіра британців до новин із соціальних мереж стрімко знизилася до 25%, натомість, до традиційних ЗМІ — зросла на 13% за один рік і досягла показника 61%. Причиною для такої зміни стали «неетичнна поведінка ЗМІ в соціальних мережах» [9]. Посилити цей вплив і вивести його на світовий масштаб може скандал із Cambridge Analytica щодо поширення особистих даних понад 50 млн користувачів Facebook із третьою стороною [11]. У таких умовах спостерігається загальне зниження довіри користувачів до соціальних мереж, яке власники онлайн-платформ намагаються загладити із впровадженням «Загального регламенту захисту даних» (GDPR) із кінця травня 2018 [8].

Висновки. Соціальні мережі закріпилися на українській арені: майже 30% громадян щоденно слідкують за оновленнями своєї новинної стрічки у соцмережах, а ЗМІ адаптовують свій контент під вимоги кожної із платформ. При цьому їм слід пам'ятати, що на різних платформах за ними може слідкувати різна аудиторія, а отже на це необхідно робити поправку при створенні контенту.

Для ЗМІ соціальні мережі є не лише джерелом інформації, але ще й безкоштовним інструментом поширення матеріалів і платформою для зворотнього зв'язку із аудиторією. Взаємодія із соціально активними користувачами підвищує репутацію, збільшує аудиторію, дозволяє почути побажання та поради [2]. Серед недоліків використання традиційними ЗМІ соцмереж можна назвати швидкість подачі інформації, яка не завжди залишає час для факт-чекінгу; часта відсутність конструктиву з боку читачів; складні алгоритми, які обмежують потрапляння в стрічки новин більшості користувачів.

Соціальні мережі одночасно вважають екосистемою демократії та інструментом контролю й маніпуляції. Присутність у соцмережах поки є зручним і вигідним інструментом для традиційних ЗМІ, що зменшує кількість переглядів через звичні канали, але дозволяє залучити нову аудиторію, особливо покоління міленіалів (18–34 роки).

Нестабільність щодо захисту персональних даних у соцмережах вдалося нормалізувати із прийняттям GDPR, але це вже похитнуло довіру користувачів і, ймовірно, в майбутньому вплине на присутність традиційних ЗМІ у соцмережах.

Література

1. Довженко О. Соціальні медіа як середовище нової медіакритики // Режим доступу до ресурсу: http://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analityka/sotsialni-media-yak-seredovysche-novoyi-mediakrytyky.html
2. Єжижанська Т., ЗМІ у соціальних мережах: тенденції, можливості, перспективи // Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи. 2015. № 7–8 (6). С. 62–68.
3. Кузнєцова Є. Facebook та ЗМІ: Як українські медіа використовують соцмережу №1, а як Facebook змінює ЗМІ [Електронний ресурс] / Євгенія Кузнєцова // Київська школа економіки. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ceej.kse.org.ua/facebook-and-media/.
4. Леденьов А. Як інтернет змінив медіа в Україні [Електронний ресурс] / А. Леденьов, В. Макеєв // Новое время. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://biz.nv.ua/ukr/publications/jak-internet-zminiv-media-v-ukrajini-934104.html.
5. Лише 58% українців користуються інтернетом — дослідження [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://www.epravda.com.ua/news/2018/01/31/633590/.
6. Статистика УАнету [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://watcher.com.ua/uanet-statistics/.
7. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://ukurier.gov.ua/media/documents/2017/05/16/2017_05_17_133upu.pdf.
8. Europe's new privacy law will change the web, and more. Retrieved from: https://www.wired.com/story/europes-new-privacy-law-will-change-the-web-and-more/.
9. Maya Oppenheim, Social media companies are losing public trust as 'traditional' media regains it, report finds, The Independent, https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/edelman-trust-barometer-social-media-trust-declined-a8170816.html.
10. Möller Ch., Social media and journalism — OSCE conference. Retrieved: https://www.osce.org/fom/102312?download=true.
11. The Cambridge Analytica Files — The Guardian. Retrieved from: https://www.theguardian.com/news/series/cambridge-analytica-files.

УДК 32.019.51:070(477):327.88(470)

Д.В. Персик,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр» Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІДЕОЛОГІЧНОГО ЧИННИК ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті досліджується стан інформаційної політики в Україні, її проблеми та напрямок розвитку з огляду на перебування держави у стані гібридної війни. Аналізується ідеологічний аспект висвітлення національної ідеї у засобах масової інформації.
Ключові слова: ідеологія, інформаційна політика, гібридна війна.

Summary. The article contain research of information policy in Ukraine, its problems and direction of development, considering being at the hybrid warfare. Analyses ideological aspect of highlighting national idea by media.
Keywords: ideology, information policy, hybrid warfare.

Постановка проблеми. Ідеологія – це сукупність філософських, політичних, правових, моральних, релігійних та мистецьких поглядів, що характеризують те або інше суспільство, клас, політичну партію [1], один із найголовніших чинників формування ціннісних орієнтирів. У Конституції України закріплено, що жодна ідеологія у нашій державі не визнається обов'язковою [2]. Наразі сучасне українське суспільство характеризується цілковитою деідеологізацією, до якої призвела необхідність позбутися притаманного комуністичним часам утопічного волюнтаризму, тому важливим завданням залишається формування прогресивної ідеології. Під тиском зовнішніх та внутрішніх процесів виробляється певний вектор національного мислення. Але така розмита форма національної ідеї не має достатнього впливу ані на суспільство, ані на систему державного управління. Критичною ситуація стає тоді, коли держава перебуває під стороннім інформаційним тиском та під чужим ідеологічним впливом, які є компонентами гібридної війни. Результати такої агресії можна спостерігати впродовж останніх двох років: анексія кримського півострова та воєнні дії на Сході країни безпосередньо пов'язані з відсутністю в Україні чіткої ідеологічної системи.

Поширенням важливих для держави ідей займаються зокрема засоби масової інформації, виконуючи таким чином свої функції з формування громадської думки, виховання та підвищення рівня культурної та політичної освіченості громадян. Статус «четвертої влади» для ЗМІ дає змогу використовувати всі можливості для вироблення механізму протистояння процесу соціально-політичної міфологізації та агресивної чорної пропаганди, розвиваючи критичне мислення у населення, а також окреслення чіткої ідеології, що консолідуватиме українців у нинішній кризовій ситуації в державі [3]. Водночас внаслідок руйнівної дії інформаційної агресії з боку Росії, вітчизняні засоби масової інформації переживають зміну ідеологічної парадигми в контексті відродження національної ідеї.

Мета дослідження – аналіз ідеологічного чинника українських засобів масової комунікації, виокремлення проблем сучасної інформаційної політики України.

Аналіз досліджень і публікацій. До питань ідеології та інформаційної політики зверталися такі дослідники як Г. Почепцов, Д. Ольшанський, Ю. Шайгородський, Р. Войтович, О. Власюк. Проте процеси трансформації ідеології під впливом інформаційної агресії у рамках гібридної війни поки вивчені недостатньо.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна війна та пропагандистська діяльність Російської Федерації на теренах нашої країни віднедавна є темою обговорень не тільки серед експертів з гібридної війни та науковців у сфері соціальних комунікацій, але й широкої громадськості. Наслідки відсутності чіткої державної ідеології у поєднанні з агресивним соціально-політичним міфотворенням українці відчули на собі у повній мірі, особливо після подій, що відбулися після Революції Гідності. О. Гойман апелює до факту, що авторитетні вчені, чиновники різних рівнів, політики і просто небайдужі громадяни визнали, що Україна програла інформаційну війну пропагандистській машині Росії [3].

Г. Почепцов називає інформаційну політику Росії стосовно України «першою смисловою війною в світі», маючи на увазі анексію Криму та поточні події на сході України. Він виділяє такі ознаки інформаційно-психологічного впливу:

- знищення ознак військових: «зелені чоловічки», «ввічливі чоловічки»;
- знищення ознак незаконності: «народний мер», «народний губернатор», «народна самооборона», «возз'єднання Криму»;
- посилення негативної характеристики супротивника: «карателі», «хунта», «самопроголошена київська влада»;
- завищення свого позитиву аж до сакралізації: «Крим наш», «місто російських моряків».

Такі прийоми показали себе якнайкраще не тільки у період заворушень на нині окупованих територіях. Подібна риторика велась задовго до подій 2014 року і формувала громадську думку у цих регіонах протягом багатьох років, знищуючи і без того слабку національну українську ідею.

Інформаційна політика держави визначає і закони функціонування інформаційної сфери. За умови ефективної роботи системи засобів масової інформації, у суспільстві активізуються процеси з формування нової еліти, ведеться обговорення нових проектів, що в цілому сприяє прозорості влади, наближенню її дії до населення. Законом взаємодії влади і населення є адекватне функціонування комунікації між ними. Не тільки населення має чути і розуміти владу, а й влада має прислухатися до думок, поглядів і слів свого населення [4].

Засоби масової комунікації – важливий складник політичної організації суспільства та активний фактор формування суспільної свідомості. В. Карпенко крім того зазначає, що це не має нічого спільного з марксистською теорією партійності. Засоби масової інформації політичних партій, звісно ж, дотримуватимуться партійних програм і партійної ідеології. Однак на думку вченого, це не має суперечити загальним поняттям державної ідеології [5].

Водночас вчений-економіст О. Власюк звертає увагу на те, що в Україні останніми роками вкрай послабилися механізми обміну інформацією між державою і суспільством та між суспільством і приватними масмедіа, наслідком чого стала горезвісна «війна всіх проти всіх». Ситуація, що склалася, фактично стала черговим нагадуванням про те, що правила «інформаційної гри» мають бути загальнообов'язковими, а держава зобов'язана бути послідовною в розумінні та здійсненні інформаційної політики. Йдеться насамперед про необхідність впровадження єдиної концепції державної пропаганди в контексті протистояння іноземним деструктивним втручанням в інформаційний простір; посилення державного контролю за обігом інформації з сумнівних джерел; створення можливостей для належного державного інформування суспільства про свої цілі та наміри. Крім того, О. Власюк наполягає на тому, що будь-які спроби захищати «суверенну інформаційну територію» за умов розвитку сучасних засобів глобальних масових комунікацій приречені на невдачу (на його думку, не в останню чергу це підтверджує крах Радянського Союзу). Інформаційна безпека – це той випадок, коли найкращим способом оборони є наступальність. Ефективно її забезпечити в сучасному світі може лише та держава, що вдається до активної, але цивілізованої інформаційної експансії, тобто вміє організовувати інформаційну роботу не лише на власній суверенній території, а й у світовому інформаційному просторі [6].

З огляду на це, важлива роль надається системній та інтенсивній роботі зі створення конструктивного й адекватного іміджу України у свідомості самих українців. До Революції Гідності образ нашої країни, що формувався вітчизняними ЗМІ, був здебільшого негативним. Завдяки йому для багатьох громадян Україна – це політично нестабільна, корумпована та криміналізована країна з розбалансованою економікою. Такий інформаційний продукт мав викликати у суспільстві не лише скептично-нігілістичне ставлення, а й відчуття безвиході та апатії [7]. Після подій 2014 року, цей образ трансформувався, якщо не у позитивний, то обнадійливий.

Без певної уніфікації українського культурного канону, що побутує у суспільстві (на противагу лобіювання російських поглядів на історичну реальність) формування української національної ідентичності виявляється малоймовірним. Тому в системі формування національної ідентичності важливим є узгодження ключових пунктів «загальнонаціональних інваріантів» та їх адаптація у масовій свідомості, що є пріоритетним для пропагандистського апарату держави [8].

Ефективна інформаційна інфраструктура здатна допомогти державі у вирішенні багатьох політичних, економічних, дипломатичних, військових завдань. Цього не вистачало до подій 2014 року, адже кількість загалом лояльних до української ідеї ЗМІ на території окупованих територій, була надзвичайно мала. Натомість активну діяльність здійснювали видання, що існували на кошти проросійських політичних партій, а також громадських об'єднань, що закликали до сепаратизму. Ідеологічний вплив, що здійснювали такі ЗМІ цілком вписується в ознаки гібридної війни. Україна ніяк не протидіяла такій внутрішній

інформаційній агресії. Заснування і підтримка якісних засобів масової інформації, що могли б конкурувати з проросійськими, могли б змінити хід подій. На сьогодні таких ЗМІ належної якості все ще не вистачає навіть на території під контролем держави. Втім, важливо не просто розповсюджувати одну і ту саму інформацію по всій країні, а забезпечувати розповсюдження різноманітної інформації, альтернативних поглядів, але з поданням потужної державної думки, особливо на територіях, які наразі висмикнуті з загального інформаційного поля. Прикладами такої діяльності є започаткування регіональних засобів масової інформації спеціально для окупованих територій, проведення комунікаційних кампаній на підтримку населення цих регіонів.

Це завдання сьогодні в Україні частково виконує Міністерство інформаційної політики. До його завдань входить забезпечення окупованих територій інформаційною інфраструктурою, надання громадянам доступу до вільних та незалежних медіа. Цей орган не тільки взаємодіє із засобами масової інформації, але й виступає організатором комунікаційних кампаній, завдання яких – поширення національних ідеологічних засад як на території України, так і на території АР Крим та зони АТО (Комунікаційна кампанія до роковин геноциду кримських татар, комунікаційна кампанія «Крим – це Україна», інформаційні програми для адаптації переміщених осіб).

Водночас, необхідно будувати й ідеологію українського іномовлення. О. Гойман зазначає, що українські медіа висвітлюють події на Донбасі для внутрішньої аудиторії, але не аналізують, як це сприймається у міжнародному вимірі. Натомість існує масштабна пропагандистська машина Росії, яка транслює власне трактування подій на Півдні та Сході України. Ще у 2008 році у своїх наукових працях О. Власюк писав, що небезпека пропаганди негативного іміджу України як держави може використовуватися в сучасному світі для легітимізації різноманітних зовнішніх втручань, зокрема й військових, у внутрішньополітичну ситуацію. На його думку, існує об'єктивна потреба у формуванні громадського інституту контролю за діяльністю іноземних мас-медіа, незалежних експертних оцінок маніпулятивних впливів іноземних ЗМІ як на українську, так і зарубіжну аудиторію, розроблення заходів нейтралізації таких впливів. Сьогодні, через 9 років, це завдання і досі є актуальним.

Висновки. Отже, інформаційна політика України переживає період «другого народження», пов'язаний з необхідністю визначити ідеологічний вектор в умовах ведення гібридної війни. Це важливо в першу чергу для територій, які зазнали найбільшої шкоди від впливу сторонньої ідеології та агресивної інформаційної експансії. Водночас проводяться комунікаційні кампанії, мета яких – надати громадянам на окупованих територіях доступ до достовірної інформації, поширити національні ідеї, покликані консолідувати суспільство та створити рух спротиву маніпулятивним діям агресора.

Засоби масової інформації мають змогу поширювати ідеологічні засади, які сприятимуть консолідаційним та реанімаційним процесам в суспільстві. На сьогодні інформаційний простір достатньо активно насичується матеріалами, які мають єдиний ідеологічний напрям, не радикально суперечать державній

інформаційній політиці, та мають виховний та просвітницький характер. Проте все ще є необхідність у створенні таких засобів масової інформації для зарубіжних споживачів.

Важливим питанням залишається післявоєнна стратегія державної інформаційної політики, головної метою якої має бути стабілізація суспільства після потрясінь та розробка механізмів захисту інформаційного поля країни від руйнівної політики агресора.

Література

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – 1980. – Режим доступу до ресурсу: http://sum.in.ua/s/ideologhija.
2. Конституція України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України – Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.
3. Гойман О. О. Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни [Електронний ресурс] / О. Гойман // Грані. Філософія. – 2015. – № 1 (117) січень. – С. 50–56. – Режим доступу до ресурсу: http://grani.org.ua/index.php/ jour-nal/article/download/109/103
4. Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика: Навчальний посібник. 2-ге вид., стер. — К.: Знання, 2008. — 663 с.
5. Карпенко В. Інформаційна політика та безпека / Віталій Карпенко. – Київ: «Нора-Друк», 2006.
6. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці / О. С. Власюк. – К. : НІСД, 2016. – 528 с.
7. Власюк О. С. Моральне здоров'я Української нації в контексті сучасного суспільно-політичного розвитку / О. С. Власюк // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. "Політологія". 2006. Вип. 1. С. 37–42
8. Власюк О. С. Українська «національна ідея» на сучасному етапі розбудови української державності / О. С. Власюк // Теорія та практика формування української національної ідеї / Упоряд. і ред. О. К. Шевченко; за заг. ред. О. С. Власюка. – К. : Фоліант, 2008. – С. 15–26.

Розділ 6

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Р.К. Демиденко,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр» Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КЛАСИФІКАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Аналіз категорій в галузі інвестиційних проектів визначив значну різноманітність цього терміну. Широкий діапазон видів і підвидів інвестиційних проектів пояснюється тим, що методи управління інвестиційними проектами значною мірою залежать від масштабу (розміру) проекту, термінів реалізації, якості, обмеженості ресурсів, місця та умов реалізації.

Інвестиційні проекти залежно від їх цільової спрямованості поділяють на тактичні (пов'язані зі збільшенням обсягів виготовлення продукції, підвищенням якості, модернізацією обладнання) та стратегічні (проекти, що передбачають зміну форми власності або кардинальну зміну характеру виробництва)[1].

Як зазначає Теплова Т.В., в світовій практиці інвестиційні проекти розрізняють за характером змін в діяльність підприємства:

1. заміна основних засобів з метою підтримки діяльності (заміна фізично зношеного обладнання; заміна морально застарілого обладнання з метою зменшення виробничих витрат);
2. додаткове придбання основних засобів для розширення діяльності (випуск нової продукції, розширення ринків збуту, злиття з іншим підприємством чи його купівля);
3. неприбуткові вкладення в очисні і споруди, екологічні установки, будівництво офісів та представництв, житла та ін. Віддача по таких інвестиційних проектах буде виражатися в зниженні витрат (штрафи за забруднення), розширення інвестиційних можливостей, економії по залученню спеціалістів.

У сучасній практиці розвинених країн вся багатоманітність проектів класифікується за різними типами та ознаками, що представлені на рис. 1.

Окрім зображених на рис. 1 видів, інвестиційні проекти також класифікують:

1) за цілями інвестування (інвестиційні проекти, що забезпечують приріст об'єму випуску продукції; інвестиційні проекти, що забезпечують розширення (оновлення) асортименту продукції; інвестиційні проекти, що забезпечують підвищення якості продукції; інвестиційні проекти, що забезпечують зниження собівартості продукції; інвестиційні проекти, що забезпечують рішення соціальних, екологічних та інших завдань);

Рис. 1 – Класифікація інвестиційних проектів [систематизовано автором на основі 1, 2]

2) за рівнем автономності реалізації (інвестиційні проекти, незалежні від реалізації інших проектів підприємства; інвестиційні проекти, залежні від реалізації інших проектів підприємства).

З точки зору практичної реалізації інвестиційних проектів важливе місце займає визначення місця конкретного інвестиційного проекту у класифікаційні системі, так як внаслідок правильної ідентифікації зростає ефективність управління таким проектом.

Таким чином, визначення належності певного інвестиційного проекту до особливої класифікаційної ознаки є важливим завданням на теоретичному та практичному рівнях в сфері управління інвестиційним проектом.

Література

1. Давиденко Н.М. Аналіз інвестиційних проектів: Навч. посіб. – Київ: ЦП "Компринт», 2015. – 378 с.
2. Мойсеєнко І.П. Інвестування: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 490 с.

О.Ю. Литовченко,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту
Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах сучасної політичної та економічної ситуацій, що склалися в Україні, усе частіше загострюється питання ефективного розвитку вітчизняних підприємств, функціонування яких відбувається в умовах невизначеності та спричинених нею ризиків. Серед усіх ризиків, з якими можуть зіткнутися суб'єкти господарювання протягом своєї діяльності, фінансові ризики є основними, оскільки ставлять під загрозу подальшу ефективну діяльність підприємства. Їхня дія зумовлює зниження фінансових результатів і фінансової стійкості підприємства, знижується рівень економічної безпеки суб`єктів господарювання, виникають ознаки банкрутства. При визначенні поняття «економічна безпека» переважає думка, що її зміст відображає такий стан підприємства, яке забезпечує здатність протистояти несприятливим зовнішнім впливам. У зв'язку з цим економічна безпека підприємства – можливість забезпечення його стійкості в різноманітних, в тому числі і в несприятливих умовах, які складаються у зовнішньому середовищі, незалежно від характеру її впливу на діяльність підприємства, масштабу і характеру внутрішніх змін. Тому потребує подальшого дослідження проблема походження та оптимізації фінансових ризиків в системі забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства.

Фінансовий ризик є однією з найбільш складних категорій, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, якій притаманні такі основні ознаки:

невизначеність наслідків – визначається недетермінованістю його фінансових результатів, в першу чергу, рівня прибутковості здійснюваних фінансових операцій;

економічна природа – фінансовий ризик проявляється у сфері економічної діяльності підприємства, прямо пов'язаний з формуванням його прибутку і характеризується можливими економічними його втратами в процесі здійснення фінансової діяльності;

варіабельність рівня – рівень фінансового ризику, властивий тій чи іншій фінансової операції або певного виду фінансової діяльності підприємства не є незмінним, перш за все, він істотно варіює в часі, тобто залежить від тривалості здійснення фінансової операції;

очікувана несприятливість наслідків — ризик у господарській практиці характеризується і вимірюється рівнем можливих несприятливих наслідків; імовірність реалізації — проявляється в тому, що ризикова подія може відбутися, а може і не відбутися в процесі здійснення фінансової діяльності підприємства;

об'єктивність прояву — фінансовий ризик є об'єктивним явищем у функціонуванні будь-якого підприємства; він супроводжує практично всі види фінансових операцій і всі напрямки його фінансової діяльності;

суб'єктивність оцінки — незважаючи на об'єктивну природу фінансового ризику як економічного явища основний оціночний його показник — рівень ризику — носить суб'єктивний характер.

Фінансові ризики прийнято визначати як імовірність виникнення фінансових втрат через неефективну структуру капіталу, що спричиняє розбалансованість грошових потоків підприємства. Фінансові ризики мають об'єктивні засади через невизначеність зовнішнього середовища стосовно до підприємства. Зовнішнє середовище містить об'єктивні економічні, соціальні і політичні умови, у рамках яких підприємство провадить свою діяльність. Невизначеність зовнішнього середовища обумовлена тим, що залежить від множини змінних, поведінку яких не завжди можна точно передбачити (пропозиції на товари, кошти, фактори виробництва, багатоваріантність сфер використання капіталів, різноманітність критеріїв переваги інвестування коштів, обмеженість інформації тощо).

Фінансові ризики виникають в основному на ринках фінансових ресурсів. Вони характеризуються великою різноманітністю. Традиційно до числа основних видів фінансових ризиків підприємства, відносяться наступні: ризик зниження фінансової стійкості підприємства, ризик неплатоспроможності, інвестиційний ризик, інфляційний ризик, процентний ризик, валютний ризик, депозитний ризик, кредитний ризик, податковий ризик, вивчені і широко розглянуті в науковій літературі [1, с. 466—467]. При цьому слід зазначити, що поява нових фінансових технологій, використання нових фінансових інструментів та інші інноваційні фактори будуть відповідно породжувати і нові види фінансових ризиків.

Причини виникнення фінансових ризиків різноманітні й можуть виникати спонтанно в процесі діяльності підприємства, їх поділяють на зовнішні та внутрішні. До основних зовнішніх причин формування фінансових ризиків можна віднести такі: слабка і нестабільна економіка країни; економічна криза; інфляція; підвищення рівня конкурентної боротьби; зниження цін на світовому ринку; політичні чинники тощо. Усі ці причини мають зовнішнє походження щодо підприємства і тому підприємство не може контролювати їх. До внутрішніх причин формування фінансових ризиків можна віднести: підвищення витрат на підприємстві, незадовільну фінансову політику підприємства та ін.

В умовах ринкової економіки можна виділити такі основні сфери ризику діяльності будь-якого підприємства:

безризикова сфера — при здійсненні фінансових операцій підприємство нічим не ризикує, відсутні будь-які втрати, підприємство одержує, як мінімум, розрахунковий прибуток;

сфера мінімального ризику — в результаті діяльності підприємство ризикує частиною або всією величиною чистого прибутку;

сфера підвищеного ризику — підприємство ризикує тим, що в гіршому випадку відбудеться покриття всіх витрат, а в кращому — одержить прибуток набагато менший від розрахункового;

сфера критичного ризику — підприємство ризикує втратити не тільки прибуток, але й відшкодовувати витрати за свій рахунок через недоодержання планової виручки;

сфера неприпустимого (катастрофічного) ризику — діяльність підприємства призводить до банкрутства, втрати інвестицій.

Практичний інтерес має розподіл основних видів фінансових ризиків за рівнями. Перший рівень представлений ризиком банкрутства підприємства. Банкрутство підприємства є інтегральним ризиком, оскільки не тільки вплив фінансових ризиків може призвести до загрози банкрутства.

Другий рівень багаторівневої класифікації фінансових ризиків представлений узагальнюючими ризиками. Це такі види фінансових ризиків, як ризик зниження фінансової стійкості і ризик неплатоспроможності. Дані види фінансових ризиків можуть генеруватися в ризик банкрутства.

Третій рівень багаторівневої класифікації фінансових ризиків підприємства складають конкретні фінансові ризики. Дані види ризиків пов'язані з конкретними видами діяльності підприємства: інвестиційний ризик, інфляційний ризик, дефляційний ризик, процентний ризик, депозитний ризик, валютний ризик, кредитний ризик, податковий ризик, біржовий ризик.

Між ризиками другого рівня і ризиком банкрутства підприємства існують зв'язки. Хронічна неплатоспроможність підприємства може привести підприємство до банкрутства, якщо не застосовуються необхідні антикризові заходи.

Аналіз фінансових ризиків третього і другого рівнів дозволяє зробити висновок про те, що конкретні ризики третього рівня при неправильному управлінні ними можуть привести підприємство до втрати платоспроможності і зниження фінансової стійкості. Високі темпи зростання інфляції, збільшення дебіторської заборгованості в результаті впливу кредитного ризику, несприятлива зміна валютного курсу, збільшення податкових ставок та інші можуть привести підприємство не тільки до тимчасової неплатоспроможності, але й до хронічної, що призводить до зниження фінансової стійкості.

Між фінансовими ризиками першого, другого і третього рівнів існують вертикальні зв'язки. Таким чином, ризики третього рівня можуть створювати ризики другого рівня, які, в свою чергу, можуть створювати ризик банкрутства підприємства. Крім вертикальних зв'язків існують горизонтальні взаємозв'язки фінансових ризиків третього рівня, тобто втрати по одному виду фінансового ризику можуть генерувати втрати по іншому виду фінансового ризику.

Таким чином, фінансові ризики в системі управління фінансово-економічної безпеки підприємства складається з декількох складових, які для кожного конкретного підприємства можуть мати різні пріоритети в залежності від

характеру існуючих загроз. Основним фактором, що визначає фінансові ризики в системі забезпечення економічної безпеки, є володіння підприємством стійкими конкурентними перевагами. Ці переваги повинні відповідати стратегічним цілям підприємства і забезпечувати економічну спроможність підприємства. Економічна спроможність є відображенням відносин між господарюючими суб'єктами, що дозволяють їм ефективно існувати в бізнесі і адаптуватися до умов зовнішнього середовища (ознаки ринкової спроможності), оптимально використовувати виробничий потенціал (ознаки за показниками виробничої спроможності), забезпечувати збалансованість зовнішньої і внутрішньої рівноваги (ознаки фінансової спроможності).

Література

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк / – К.: Ника-Центр, 2009. – 512 с.

В.С. Чернякова,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр» Інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗОВНІШНІ ПРИЧИНИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН НА ПІДПРИЄМСТВІ У СФЕРІ ЗАЛІЗНИЧНИХ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

В умовах динамічного розвитку сучасного ринку залізничних транспортних послуг України важливе місце займає процес адаптації підприємства до перетворень у зовнішньому та внутрішньому середовищі організації - організаційних змін. З метою раціонального управління змінами на підприємстві необхідно своєчасно та повно визначати природу таких змін, що забезпечить нарощування ефективності діяльності підприємства у стратегічному аспекті.

У науковій літературі для пояснення причин (джерел) організаційних змін існує три теорії [1]:

1) екстерналістська теорія – пояснює причини змін явищами, які знаходяться за межами організації. Прибічники цієї теорії вважають, що організація сама по собі позбавлена здатності до спонтанних змін і без впливу зовнішнього середовища залишається незмінною.

2) теорія іманентних змін, згідно якої будь-яка організація перетворюється, оскільки має властивості до змін, власні можливості та ресурси.

3) інтегральна теорія, представники якої пояснюють природу змін як результат взаємодії зовнішніх та внутрішніх сил.

Тобто, проаналізувавши вищезгадані теорії, можливо сформулювати висновок про те, що теорії причин організаційних змін значною мірою посилаються на стан зовнішнього середовища організації як визначальний фактор змін: представники екстерналістської та інтегральної теорій наголошують на чіткому розмежуванні складових внутрішнього та зовнішнього середовища.

Відповідно класифікацію причин організаційних змін за належністю до складових внутрішнього та зовнішнього середовища подано на рис. 1.

Рис. 1 – Причини організаційних змін [1]

Як видно з рис. 1 зовнішні чинники впливу зумовлені складовими зовнішнього середовища: конкуренти та державні органи відносяться до зовнішнього середовища прямої дії, а стан економіки і зміна технології відноситься до середовища опосередкованої дії відповідно [2].

Внаслідок здійснення систематизації інформації про стан ринку залізничних транспортних послуг [3], доцільно визначити причини організаційних змін на підприємстві сфери залізничних транспортних послуг, що включають такі положення:

інтенсифікація міжнародної торгівлі у процесі євроінтеграції України. Так як українська залізнична інфраструктура безпосередньо межує та взаємодіє із Білоруссю, Молдовою, Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною, важливе місце у господарській системі України займає інфраструктурна складова;

необхідність заміщення автомобільного транспорту аналогічними засобами внутрішнього та зовнішнього переміщення вантажів. Внаслідок подорожчання енергоносіїв, у тому числі паливно-мастильних матеріалів, підприємства - виробники прагнуть оптимізувати витрати на транспортування та все частіше звертаються до послуг залізничного перевезення;

переорієнтація замовників транспортних послуг та збільшення питомої ваги залізничного транспорту. У зв'язку із високим ступенем надійності та зручності залізничного транспорту (безперебійність постачання, збереження вантажів, перевезення габаритних вантажів) внутрішні та зовнішні користувачі транспортних послуг надають перевагу залізничному транспортуванню.

Таким чином, зовнішні причини організаційних змін на підприємствах залізничного транспорту тісно пов'язані із станом складових зовнішнього середовища прямого та опосередкованого впливу. Висвітлені у роботі

характеристики зовнішнього середовища пояснюють природу організаційних змін та визначають подальші напрямки досліджень у досліджуваній сфері. Наступні розробки доцільно спрямувати стосовно визначення внутрішніх причин організаційних змін на підприємстві у сфері залізничних транспортних послуг.

Література

1. Пічугіна Т.С. Управління змінами : навч. пос. / Т.С. Пічугіна, С.С. Ткачова, О.П. Ткаченко. – Х. : ХДУХТ, 2017. – 226 с.
2. Міждисциплінарний словник з менеджменту : навч. посіб. / за ред. Д.М. Черваньова, О.І. Жилінської. – К. : Нічлава, 2011. – 624 с.
3. Міністерство інфраструктури України: офіц.. веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-ukrainski-zaliznici.html

М.А. Шаповалова,
студентка факультету економіки і управління
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
науковий керівник: ***Л.М. Сакун,***
кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

РЕБРЕНДИНГ ЯК ПОКАЗНИК ІМІДЖУ КОМПАНІЇ

Успіх будь-якої компанії залежить від ряду факторів. На практиці, здебільшого їх поділяють на внутрішні і зовнішні. Зовнішніми факторами виступають – ринкова кон'юнктура, купівельна спроможність населення, стан законодавства в країні, діяльність конкурентів тощо, а до внутрішніх відносяться – рівень ресурсного, технологічного, матеріального, фінансового забезпечення, рівень кваліфікації управлінського персоналу тощо. Кожна складова має значний вплив при виборі та реалізації стратегічних та тактичних цілей, а тому важливо приділяти достатньо уваги кожній з них для того, щоб отримувати бажані результати в процесі управління компанією.

Управляючи компанією керівники направляють свої зусилля не лише на отримання прибутку, а й на формування та підтримку іміджу всієї компанії, в тому числі і самого бренду товару чи послуги. Імідж організації складається у свідомості людей, а тому цей образ має бути максимально позитивним. Створення вдалого іміджу є запорукою залучення широкого кола споживачів, отримання високих прибутків та завоювання ринку. Тому, перш за все, бренд компанії має бути приємним для сприйняття та викликати у людей бажання придбати продукцію, і це повинно впливати на весь імідж фірми. Якщо вже з початку заснування та ведення господарської діяльності бренд фірми сприймається споживачами добре, то це є важливим показником майбутнього успіху. Для розробки бренду та втілення його в життя необхідно виконати ряд завдань, які полягають у вивченні цільової аудиторії, визначенні головних принципів, мотивів, цінностей, що будуть характерними для товарів та фірми в цілому, а також будуть значимими для

споживачів. Виконання цих задач пов'язано з тим, що необхідно мінімізувати спонтанні та трудомісткі витрати при виправленні уже сформованого несприятливого образу. Проте, з плином часу імідж компанії може зменшувати свій позитивний вплив на існуючих та потенційних споживачів і виникає потреба використання нових інструментів для його відновлення або удосконалення.

Одним з напрямів щодо удосконалення іміджу фірми є оновлення її бренду, тобто ребрендинг. Ребрендинг – це комплекс процедур, що тягнуть за собою глибинні зміни ідеології бренду і всіх його комунікацій при збереженні імені бренду або очевидної її наступності, що проводиться з метою підтримки споживчої лояльності та підвищення конкурентоспроможності бренду [1]. Ребрендинг також можна розглянути як складову життєвого циклу бренду, при цьому ребрендингом є час від збору інформації, проведення досліджень до кінцевого сприйняття споживачами нового бренду. Причина втілення ребрендингу в життя є:

- зміна виду продукції або поява нових товарів (послуг), на яких фірма хоче акцентувати увагу (зустрічається дуже рідко);
- реструктуризація підприємства, яка зумовлена зміною назви компанії;
- моральна застарілість бренду, що знижує його позитивне сприйняття на ринку;
- прагнення до розширення кола споживачів;
- отримання більшого прибутку за рахунок високого статусу бренду та іміджу фірми;
- підвищення конкурентоспроможності бренду для більш ефективної конкурентної боротьби на ринку.

Перш за все ребрендинг проводиться на психологічному пізнанні людей і має впливати на їх свідомість. Тому кожна фірма обирає свій набір з кольорів, символів, слоганів, що заключається в цільовому призначенні бренду та від тієї мети яку ставить перед собою компанія. При цьому, основною задачею ребрендингу є внесення свіжих емоцій та ідей в бренд, розширення аудиторії споживачів, зробити його актуальним, цікавим і ефективним. На практиці використовують різноманітні технології ребрендингу (рис. 1), які використовують керівники для підтримки стабільної роботи компанії.

Рис. 1 – Сучасні технології ребрендингу

Не потрібно повністю змінювати бренд, достатньо його просто освіжити і надати більшої емоційності, при цьому необхідно враховувати всі сучасні тенденції. Джерелами інформації для оновлення бренду виступають в першу чергу результати маркетингових досліджень, на основі яких спеціалісти і формують новий стиль бренду та приводять його у відповідність з планами компанії [2]. Фахівці, які проводять ребрендинг ставлять за мету збереження тих сторін бренду, які споживачі сприймають як переваги і заміна або ж відмовлення від тих якостей, які знижують популярність та впізнання.

Для здійснення ребрендингу необхідні значні затрати фінансових ресурсів, залучення спеціалістів, проведення різних досліджень, збір, аналіз та відбір найбільш достовірної та важливої інформації тощо. Тому, зазвичай до ребрендингу вдаються компанії середнього та великого бізнесу, які ведуть свою діяльність в межах певного регіону, країни чи у світовому масштабі.

Сучасні українські підприємства також обирають напрями ребрендингу. Така тенденція з'явилась близько 10 років тому. Поштовхом до цього є не тільки формування більш привабливого бренду, а й інтеграція до Європи та бажання бути компанією європейського зразка, що в свою чергу дає можливість виходити на іноземні ринки. Так, на сьогодні ребрендинг здійснює мережа заправок Укрнафта [3]. Вони змінили свої звичні кольори синій та жовтий на чорний з білим, що є більш строгим, сучасним і має на меті сприйматися серйозніше, ніж попередній вигляд бренду. Поряд з Укрнафтою проводить ребрендинг і мережа заправок ОККО. Їх стратегічним напрямом є розширення цільового ринку споживачів за рахунок залучення до користування послугами заправок молодого покоління. Для цього бренд доповнили більш яскравими кольорами та новими слоганами, які широко розповсюджуються з допомогою зовнішньої, телевізійної та аудіореклами.

Об'єднання підприємств найчастіше супроводжується зміною назви і відповідно самого бренда. Прикладом цього є компанія мобільного зв'язку МТС, яка об'єднавшись з британською компанією змінила назву на Vodafone і зараз функціонує під цим брендом. Ребрендином є не лише зміни логотипу, його кольорової гами, а й це можуть бути зміни корпоративної культури, стилю послуги, її цільового напряму. Так, останніми роками мобільний оператор Київстар не вдавався до кардинальних змін свого логотипу, а направив свої зусилля на зміни цінностей та корпоративної стилістики компанії. Це говорить про те, що ребрендинг втілює в собі загальну стратегію компанії, а тому він є індивідуальним для кожної компанії окремо. Прикладами того, як логотип компанії існує з початку її заснування до сьогодні є такі великі корпорації як Nike, Coca-Cola, McDonald`s, Disney та ряд інших брендів. В свій час ці компанії настільки підвищили свій імідж, що сама назва бренду, логотип, кольори є невід'ємною частиною їх успіху, бо вони завжди будуть впізнавані на ринку і їм будуть довіряти споживачі, лише за рахунок самого бренду.

Ребрендинг може приносити і негативні наслідки. Не завжди реальні результати є повним відображенням результатів, що очікуються. Тому, в процесі управління важливо вчасно реагувати на несприятливі відгуки, щоб мінімізувати

негативний вплив на загальний імідж компанії. Знизити ризики від несприйняття нового бренду споживачами можна шляхом детального дослідження та збору інформації, опитуванням, відгуків, проведення демонстраційних тестів, перед тим як приймати рішення. Всю цю роботу необхідно довірити фахівцям. І на основі всіх даних визначити який вплив має на споживача існуючий бренд, які його слабкі сторони і як їх удосконалити.

Брендинг є частиною загального управління компанією, а тому в керівники повинні володіти всією інформацією про бренд і доносити її до відома всього персоналу компанії.

Таким чином, оновлений бренд товару, послуги чи компанії дозволяє підвищити їх привабливість для клієнтів, зробити його більш сучасним і не тільки не втрати зв'язок з існуючими споживачами, а й залучити нових. Ребрендинг є комплексом визначених заходів, які в першу чергу мають принести позитивні зміни для всієї компанії. Хоча, упущення чи неврахування якогось елементу може призвести до невдалого ребрендингу. Це пов'язано з невмінням фахівців сконцентруватися на реально досяжних позиціях і не гнатися за успіхом, для якого немає достатніх підстав. Надмірно амбітні цілі не можуть сприяти ефективному досягненню поставлених цілей компанії.

Література

1. Кобєлєв В.М. Ребрендинг як складова управління життєвим циклом бренду/ Кобєлєв В.М., Рижов М.С. // Вісник НТУ «ХПІ». 2015. № 60. С. 13–14.
2. Гончарова Н.П., Перерва П.Г. та ін. Маркетинг інноваційного процесу: Навчальний посібник. – Київ: «ВІРА – Р», 2001. – 267 с.
3. Черговий ребрендинг: Укрнафта оновила дизайн своїх заправок / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://designtalk.club/chergovyj-rebrendyng-ukrnafta-onovyla-dyzajn-svoyih-zapravok-foto/

Г.М. Шаульська,
кандидат наук з державного управління, головний консультант
Інституту законодавства Верховної Ради України

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Після здобуття незалежності постала необхідність інтеграції нашої держави до світового інформаційного простору. Така інтеграція потребувала, серед іншого, належного законодавчого забезпечення та запровадження в Україні міжнародних інформаційних стандартів. Відповідна нормативна підготовка розтягнулася на кілька років та, зрештою, частково була реалізована з ухваленням 04.02.1998 р. Національної програми інформатизації.

Як зазначено в цій програмі, головною її метою є «створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій...» [1].

Не забезпечивши громадян та інститути громадянського суспільства достовірною та повною інформацією, неможливо реалізувати механізм їх комунікації з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, забезпечити зворотний зв'язок для задоволення потреб та інтересів суспільства, підвищити рівень довіри суспільства до влади. Однак, за двадцять років дії закону, яким було ухвалено Національну програму інформатизації, вирішення цього вкрай важливого завдання залишається на неналежному рівні. В країні досі відсутня повноцінна вертикаль і горизонталь електронного (комп'ютерного) мережевого сполучення органів публічної влади на рівнях: село, селище, місто — — район —— область —— центр. Це значною мірою ускладнює як їхню безпосередню роботу, так і реалізацію таких форм і механізмів взаємодії влади й громадянського суспільства, як: вибори, загальні збори, місцеві ініціативи, громадські слухання, конференції, семінари, форуми, круглі столи, тощо. Водночас про доцільність інтерактивне спілкування (обмін повідомленнями в режимі реального часу), як оновлену форму взаємодії влади і громадянського суспільства, що могла б надати нового змісту і якості конференціям, семінарам, форумам, громадським слуханням, не тільки в горизонтальній, а й у вертикальній площині, — написано чимало і фахівцями органів публічної влади, і науковцями, і представниками громадськості.

Неналежним чином реалізовані й інші завдання, суміжні з Національною програмою інформатизації, що були надалі ухвалені законодавчими й підзаконними актами: «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003 р.) [2]; «Про електронний цифровий підпис» (2003 р.) [3]; «Про доступ до публічної інформації» (2011 р.); «Концепція розвитку електронного урядування в Україні» (2010 р.) [4] тощо.

Нерідко можна почути обґрунтування, що модернізація органів публічної влади з удосконаленням інформаційних систем, комп'ютерної техніки, комп'ютерних мереж, залученням новітніх інформаційних технологій вимагає серйозних фінансових ресурсів, яких у державі постійно бракує. Але ці ресурси варто знайти, наприклад, долучивши до справи численні грантові міжнародні організації. Багаторічне ігнорування цієї проблеми віддаляє нашу державу не лише від цивілізованого світу, а й, головне, не дозволяє забезпечити ефективний рівень комунікації влади та громадянського суспільства.

Значення реалізації Національної програми інформатизації особливо підвищується в умовах реформування системи державного управління й місцевого самоврядування, створення в нашій державі повноцінного публічного адміністрування. Адже інформатизація — це не стільки технологічний, скільки соціальний і, навіть, культурний процес, пов'язаний зі значними змінами в способі життя людей, коли модернізується життєвий устрій, трансформуються цінності, особливої ваги набуває час. Швидкість отримання необхідної інформації — вже невід'ємна ознака сьогодення.

Отже, комплексний підхід до означеної проблеми має допомогти у вирішенні таких завдань:

- сприяння розвиткові громадянського та інформаційного суспільства;
- налагодження комунікації між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, засобами масової інформації та інститутами громадянського суспільства;
- підвищення рівня відкритості й прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- сприяння суспільній стабільності, підвищенню рівня довіри громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- створення в суспільстві позитивного іміджу органів влади;
- формування у громадян комунікативної культури;
- проведення серед населення системної роз'яснювальної роботи щодо пріоритетів державної політики, механізму участі в управлінні державними справами, вирішенні питань місцевого значення;
- формування повноцінної системи публічного адміністрування в Україні.

Література

1. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/74/98-%D0%B2%D1%80
2. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/851-15
3. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/852-15
4. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 р. № 2250-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80.

Розділ 7

ПРАВО

А.С. Галаур,
студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ ЗАПОВІТУ

Кожна людина за життя має можливість вирішити, прихильником якого виду спадкування вона є. У цивільному законодавстві України поняття спадкування можливе у двох видах: за законом та за заповітом. Все частіше люди надають перевагу складанню заповітів, адже це є гарантом їхнього волевиявлення щодо розпорядження своїм майном на випадок смерті.

Зі змісту норми ст. 1234 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) випливає, що за життя фізична особа з повною цивільною дієздатністю має право здійснити особисте розпорядження на передачу своїх майнових та немайнових прав і обов'язків на випадок своєї смерті [1].

Варто наголосити на деяких особливостях заповіту. По-перше, складаючи заповіт, особа вчиняє односторонній правочин, адже лише вона може виразити свою волю у такий спосіб. Законом заборонено складання заповіту декількома особами, окрім спільного заповіту подружжя. По-друге, дія заповіту починається лише після смерті заповідача або оголошення його померлим. В той же час за бажання заповідача з особистих причин він може змінити зміст заповіту або скасувати заповіт. Важливим є те, що після смерті особи чинності набуває останній заповіт, який скасовує попередні. Ще однією особливістю є таємність заповіту, що означає неможливість будь-ким розголошувати факт здійснення даного правочину, зміст заповіту без бажання та згоди заповідача [2, с. 11].

Важливого значення набуває питання форми заповіту, оскільки від її дотримання залежить чинність останнього. Відповідно до ч. 1 ст. 1247 ЦК України заповіт складається у письмовій формі, із зазначенням місця та часу його складення [1]. Згідно з ч. 2 ст. 1247 заповіт має бути підписаний особисто заповідачем. Якщо особа не може особисто підписати заповіт, він підписується у її присутності іншої особою за довіреністю [1]. Поняття форми заповіту має ознаки імперативності, саме тому обов'язковим етапом у процедурі складання заповіту є засвідчення його нотаріусом, дії якого регулюються Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 р., затвердженого наказом Міністерства юстиції України № 296/5. Ч. 3, 4 ст. 1247 ЦК України регламентують випадки посвідчення заповітів посадовими та службовими

особами, які підлягають державній реєстрації у Спадковому реєстрі. Згідно з ч. 1 ст. 1248 ЦК України нотаріус посвідчує заповіт, який написаний заповідачем власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. Відповідно до ч. 2 ст. 1248 ЦК України нотаріус може на прохання особи записати заповіт з її слів власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів [1]. Законодавець виходить з того, що існують випадки, коли заповідач не в змозі самостійно прочитати заповіт через наявні у нього фізичні вади. У такому випадку на процедурі посвідчення мають бути присутні свідки.

Слід зауважити, що повноваження посвідчення заповіту має не лише нотаріус, а й посадові особи органів місцевого самоврядування, у разі його відсутності у населеному пункті, що зазначено у ст. 1251 ЦК України [1]. Також ч. 1, 2 ст. 1252 ЦК України містять положення, згідно з якими право засвідчувати заповіт мають й інші посадові чи службові особи. Прикладом може слугувати перебування особи у закладах охорони здоров'я, у плаванні на морському чи річковому судні, в експедиціях, тоді заповіт може бути посвідчений відповідно головним лікарем, капітаном судна, начальником експедиції тощо. Що стосується військовослужбовців та їх сімей відповідно до ч. 4 ст. 1252 ЦК України заповіт військовослужбовця, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів, де немає нотаріуса чи органу, що вчиняє нотаріальні дії, також заповіт працівника, члена його сім'ї і члена сім'ї військовослужбовця може бути посвідчений командиром (начальником) цих частини, з'єднання, установи або закладу. До винятків, які регулює ч. 5 ст. 1252 ЦК України, також можна віднести осіб, які перебувають у слідчих ізоляторах та установах виконання покарань. Особливість полягає в тому, що заповіти даної форми прирівнюються до нотаріально посвідчених, а процедура посвідчення здійснюється при свідках [1].

Важливого практичного значення набуває питання видів заповіту, серед яких слід виділити заповіт подружжя, заповіт з умовою та секретний заповіт.

Відповідно до ст. 1243 ЦК України подружжя має право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності [1]. Варто наголосити, у разі смерті одного з подружжя нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного у заповіті подружжя. згідно з ч. 4 ст. 1243 ЦК України. Зміна та скасування спільного заповіту лише однією особою виключається. Відповідно до ч. 3 ст. 1243 ЦК України за життя дружини та чоловіка кожен з них має право відмовитися від спільного заповіту. Така відмова підлягає нотаріальному посвідченню. Після смерті обох право на спадкування отримують особи, яких було зазначено у заповіті [1].

Положення щодо заповіту з умовою містить ст. 1242 ЦК, згідно з якою умова визначається заповідачем для спадкоємця і має існувати на момент відкриття спадщини, але не повинна суперечити закону чи моральним засадам суспільства [1].

Ще одним видом є секретний заповіт зазначений у ст. 1249 ЦК, зміст якого невідомий нотаріусу та оголошується родичам померлого після одержання інформації про відкриття спадщини у присутності свідків. Такий заповіт подається

заповідачем у заклеєному конверті з підписом власника, після чого на ньому нотаріус ставить свій посвідчу вальний напис і поміщає в інший конверт, який підлягає опечатанню [1]. У справі № 761/22959/15-ц від 30.10.2017 року Апеляційним судом міста Києва було визнано секретний заповіт подружжя недійсним. Відповідно до обставин справи дружина після смерті свого чоловіка звернулася із заявою про оголошення секретного заповіту подружжя та оформлення свідоцтва про право на спадщину на своє ім'я, однак отримала відмову. Суд задовольнив позов про визнання заповіту недійсним, оскільки заповіт подружжя та секретний заповіт є двома різними правочинами, які мають свою специфіку, порядок оформлення, вимоги щодо змісту, а також порядок посвідчення нотаріусом, а їх об'єднання в один правочин «секретний заповіт подружжя» є недопустимим з точки зору правової природи правочинів [3].

Отже, фізична особа з повною цивільною дієздатністю має право розпорядитися належним їй майном на власний розсуд на випадок своєї смерті, підтвердженням чого виступає складений нею заповіт. Кожен заповіт повинен бути посвідчений нотаріусом, за винятком випадків неможливості особи звернутися до нотаріуса або його відсутність. У такому разі повноваження посвідчення заповіту лягає на посадових осіб органів місцевого самоврядування, інших службових та посадових осіб. Письмова форма заповіту є обов'язковою, у зв'язку з цим заповіт може бути виконаний власноруч заповідачем, за допомогою технічних приладів або нотаріусом за довіреністю заповідача. Особливими видами є заповіт подружжя, секретний та заповіт з умовою.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Бірюков І.А. До питання спадкування за заповітом / Бірюков І.А. // Збірник матеріалів міжкафедрального круглого столу «Спадкування в Україні». 2014. С. 11–12.
3. Рішення Апеляційного суду міста Києва від 30.10.2017 р., Справа № 761/22959/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70469658#.

А.С. Галаур,

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ

Для створення сучасної правової держави, яка б могла самостійно забезпечувати правопорядок у суспільстві та відстоювати права своїх громадян, необхідним аспектом є верховенство права. Він є головним принципом демократичної держави, саме якою є Україна.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що досі не було детально досліджено проблеми верховенства права та їх вирішення на теренах нашої Батьківщини. Цей принцип не був успішно втілений на практиці.

Вчені здійснили низку досліджень, присвячених цьому принципу, серед яких С.П. Головатий, А.М. Колодій, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун та деякі інші.

Назва принципу була введена А. Дайсі, який визначив 3 головних аспекти для верховенства права: підкорення усіх людей одному закону та судам загальної юрисдикції, відсутність свавілля влади з боку чиновників, принцип, відповідно до якого верховенство права походить від судів, тобто від розглянутих справ, а не від конституційних принципів [1, с. 278].

Верховенство права в Україні має деякі недоліки, які поділяють на 2 групи: ті, що виникають у правотворчості та правозастосуванні. Як правило, вирішення перших відбувається шляхом внесення змін до законодавства, а других – індивідуальним способом вирішення кожної проблеми [2, с. 116].

Одним з основних недоліків є недостатня регламентація в нормативно-правових актах, відсутність деталізації. Хоча цей принцип права закріплений на законодавчому рівні, існують проблеми саме у його правильному застосуванні на практиці, а іноді навіть ігноруванні з боку як жителів країни, так і представників державної влади України. Крім того, досить часто у документах зустрічається ототожнення верховенства права та законності, що є неможливим у сучасному суспільстві. Перш за все, відповідно до принципу верховенства права держава та інші суб'єкти суспільних відносин повинні дотримуватися правових норм, тобто відбувається панування права над державою.

Порушення принципу верховенства права є важливою проблемою. Наприклад, у ст. 39 Конституції України проголошено, що кожен має право на проведення мирних мітингів та демонстрацій, без зброї, вільне вираження своїх думок та поглядів [5]. Право на мирні зібрання та неможливість його порушення, окрім випадків національної небезпеки, також регламентується у Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Винятки можуть бути встановлені лише судом України.

Наступною проблемою є існування незадовільного механізму для забезпечення їх захисту. Причиною цього є створення перешкод для захисту прав людини у судах, надзвичайно великі витрати при судовому процесі та його довготривалість. Як наслідок, виникає недовіра людей до судової системи, часто ігнорування порушених прав через небажання мати труднощі під час розгляду справи. Тому українці почали дедалі частіше звертатись до Європейського суду з прав людини. На сьогодні Україна займає 5 місце за критерієм звернення до цього суду. Це дає підстави вважати, що наша держава потребує більш досконалого механізму для захисту прав та свобод людини [4].

Ще одною з проблем є недостатній рівень підготовки юридичних кадрів. Перш за все, це може бути спричинене недостатньо високою заробітною платою у державних структурах, через що багато висококваліфікованих працівників надають перевагу роботі у приватних структурах. Недостатній рівень знань юристів тягне за собою помилки, які є неприпустимими в юриспруденції і тягнуть за собою серйозні наслідки [2, с. 117].

Для вирішенні викладених проблем необхідне їх якісне обговорення та активні дії, спрямовані на удосконалення механізму захисту прав людини.

Можливим розв'язанням проблем є запровадження контролю за діяльністю правоохоронних органів. Оскільки працівники таких структур мають величезне навантаження і обсяг роботи, це призводить до неякісного виконання ними своїх обов'язків. Для усунення цього недоліку важливо наймати більше працівників, створювати інститути громадських помічників, які б могли виконувати технічну роботу і одночасно отримувати заочну юридичну освіту. Адже досить багато часу працівники витрачають на технічні моменти.

Отже, станом на сьогодні існує досить багато проблем, що пов'язані з реалізацією принципу верховенства права. Їх велика кількість викликана саме неналежною діяльністю судових та правоохоронних органів щодо захисту прав та свобод кожної людини. Для усунення недоліків верховенства права в Україні необхідно провести низку реформ, які б мали достатню матеріальну та правотворчу базу, долучити до вирішення цієї проблеми громадськість, продемонструвати суспільству, що такий принцип є запорукою успішної демократичної держави. Тому удосконаленням системи верховенства права мають займатися як усі гілки влади, глава держави, так і люди, що проживають на теренах України.

Література

1. Леони Б. Свобода и закон / Бруно Леони. – М. : ИРИСЭН, 2008. – 308 с.
2. Ноговіцина Ю. Верховенство права в Україні як складова інтеграційного процесу / Ю. Ноговіцина // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2007. Вип. 35-36. С. 115–119.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) від 19.04.2001 р. № 4-рп/2001// Офіційний вісник України. 2003. № 28.
4. Онопенко В.В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.newsru.ua/arch/ukraine/01jul2011/europecourt.html

Н.А. Меркулова,
студентка факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків
науковий керівник: ***Т.В. Корчева,***
кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ДОПУСК ЗАХИСНИКА ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ

Право на недоторканність житла чи іншого володіння особи є конституційним правом людини, забезпечення якого гарантується у всіх сферах суспільного життя. Особливого значення забезпечення цього права набуває у кримінальному судочинстві як таке, що передбачає можливість його істотного обмеження з метою вирішення завдань кримінального провадження. Згідно зі ст. 13 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), недоторканність житла чи іншого володіння особи становить нормативний зміст загальної засади кримінального провадження, відповідно до якої не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК України. Виходячи із цього, можна дійти висновку про те, що це право не є абсолютним, і за наявності передбачених законом підстав, воно може бути обмежено шляхом проведення вказаних слідчих (розшукових) дій. Саме тому набуває актуалізації питання допуску адвоката до участі у проведенні обшуку, адже його участь в проведенні слідчої (розшукової) дії є однією з юридичних гарантій, що мінімізує можливість порушення передбаченого законом порядку проведення слідчих (розшукових) дій з боку держави.

Сучасні дослідники слушно відмічають що останнім часом почастішали випадки категоричної відмови з боку правоохоронних органів, і навіть фізичних перешкод, в допуску адвокатів до участі у проведенні обшуку в житла чи іншого володіння особи [1]. В свою чергу, є потреба визнати, що вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності адвоката-захисника, чи адвоката-представника, який надає особі професійну правничу допомогу (в т. ч. при проведенні обшуку), є злочином, що передбачений ст. 397 КК України (втручання в діяльність захисника чи представника особи).

Нагадаємо, що відповідно до ч. 5 ст. 46 КПК України адвокат-захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних дій, що проводяться за участю підозрюваного. Відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК України. до участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження.

Більш складна ситуація виникає у разі, коли особа, у житлі чи іншому володінні якої проводиться обшук, не є підозрюваним, або взагалі не має процесуального статусу учасника у даному кримінальному провадженні. Це може бути власник чи орендодавець житла, в якому проводиться обшук, чи навіть юридична особа, яка формально не має відношення до конкретного кримінального провадження. Як справедливо зазначають науковці, «під час проведення обшуку

істотного обмеження зазнають права та законні інтереси всіх осіб, які проживають або перебувають у приміщенні, що виступає об'єктом обшуку, навіть якщо ці особи не мають жодного стосунку до кримінального правопорушення, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого проводиться слідча (розшукова) дія» [2, с. 144]. Для правильного вирішення цього питання слід виходити із конституційного права людини на надання професійної правничої допомоги, що має відповідне закріпленні у ст. 59 Конституції України, яке не може бути обмежено у зв'язку з відсутністю спеціальної правової норми, спрямованої на забезпечення його реалізації, і таке право є беззаперечним в силу конституційної норми прямої дії. одним з прикладів застосування цього конституційного положення до кримінальної процесуальної діяльності слугує рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя І.В. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) справа № 1-23/2009 від 30.09.2009 р., згідно якого «реалізація кожним права на правову допомогу не може залежати від статусу особи та характеру її правовідносин з іншими суб'єктами права. Конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість. Право на правову допомогу – це гарантована державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права»[1] [3].

В юридичній літературі висловлюється думка, що слід розуміти, що час та дата проведення обшуку є попередньо узгоджена тільки між виконавцями та не може бути повідомлена іншим особам, в тому числі і адвокату-захиснику, або адвокату-представнику, оскільки така інформація нівелює очікуваний результат несподіваної слідчої дії, а також її ефективність.

Однак, відповідно до ч. 1 ст. 236 КПК незалежно від стадії цієї слідчої дії слідчий, прокурор, інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку, зобов'язані допустити на місце його проведення захисника чи адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями статті 50 цього Кодексу. Це є на наш погляд виправданим та забезпечує виконання завдань проведення обшуку, про що справедливо зазначається у юридичній літературі [4, с. 15].

Дійсно, не можна не погодитися с тим, що в іншому випадку буде порушуватися принцип раптовості, адже обшук відноситься до числа невідкладних слідчих (розшукових) дій, оскільки у переважній більшості випадків зволікання з проведенням обшуку може спричинити втрату доказів.

У листі в.о. генерального прокурора України від 22.02.2016 р. № 0416-36вих-82окв-16 керівникам регіональних прокуратур було доручено вжити заходів для недопущення фактів незаконної відмови адвокатам брати участь у

[1] Збережена термінологія рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя І. В. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) справа № 1-23/2009 від 30.09. 2009 р. /*прим. Н. М.*

проведенні обшуків та інших слідчих дій. Зазначено: «З метою виконання таких завдань підозрюваному, обвинуваченому надано право на захист, право збирати і подавати докази, брати участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом. За повідомленнями засобів масової інформації та громадськості, останнім часом усупереч зазначеним вимогам слідчі допускають випадки недопущення адвокатів до участі у проведенні обшуків та інших процесуальних дій. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані забезпечити їм реалізацію права на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ними або призначеного захисника, який відповідно до ч. 4, 5 ст. 46 Кодексу має право брати участь у проведенні процесуальних дій, що проводяться за участю підозрюваного» [5].

Вважаємо за доцільне з метою уникнення суб'єктивного тлумачення норм КПК України щодо залучення адвоката до участі у проведенні обшуку та мінімізації конкуренції правових норм, нормативно врегулювати у відповідних нормах КПК України гарантії можливості участі адвоката у проведення обшуку. Ми виходимо з того, що адвокат зобов'язаний надати клієнту професійну правничу допомогу в силу свого професійного обов'язку, а клієнт має право отримати її відповідно до свого конституційного права. Це підтверджується, зокрема, кримінальною відповідальністю за вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги (ст. 397 КК України).

Література

1. Островська М. Допуск адвоката до участі в проведенні обшуку // Правовий тиждень. 2015. URL: http://radako.com.ua/news/dopusk-advokata. (дата звернення 11.05.2018).
2. Вегера І. Проблемні питання участі адвоката при проведенні обшуку Підприємництво, господарство і право. 2016. № 7. С. 143–147. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/07/25.pdf (дата звернення 10.05.2018).
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя І.В. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) справа № 1-23/2009 від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009. URL: http://ccu.gov.ua:8080/uk/doccatalog/list;jsessionid (дата звернення 11.05.2018).
4. Ангеленюк А.-М. Ю. Окремі питання проведення обшуків по злочинах пов'язаних із корупцією // Матеріали науково-практичного семінару «Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, попередження та припинення корупційних проявів». Львів. 7.04.2017 р. С. 14–17. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_07_04_2017.pdf (Дата звернення 09.05.2018).
5. Лист Генеральна прокуратура України від 22.02.2016 р. N 0416-36вих-82окв-16. URL: http://www.cct.com.ua/2016/22.02.2016_0416-36_82_16.htm (дата звернення 11.05.2018).

К.В. Підченко,
студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ДО ПИТАННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУТУ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТІ СУДДІ

Сучасний етап розвитку законодавства в України пов'язується із запровадженням судової реформи, яка має на меті утвердження самостійної та незалежної судової влади, котра здатна захистити права, свободи та законні інтереси особи, суспільства та держави загалом.

Внесення змін до Конституції України Законом України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII "Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)" вплинуло на всі сфери правового життя суспільства в Україні, започаткувало побудову нової системи судів і, звичайно, не могло не відобразитись на цивільному судочинстві, зокрема, ухвалений законопроект № 6232 "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів".

Запроваджений інститут врегулювання спору за участі судді покликаний розвантажити судову систему та впровадити у вітчизняне правове поле медіаційний механізм, який є давно поширеним явищем у Європейському Союзі. В той же час, внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України викликало деякі запитання стосовно кадрового забезпечення діяльності нового інституту.

Дослідженню питання медіаційних процедур в цілому та врегулюванню спору за участі судді зокрема присвятили свої праці такі вчені як: Романадзе Л. Д., Гусєв А. І. , Бутирська І. А. та інші.

Першою проблемою на яку ми хочемо звернути увагу являється є навчання "суддів-посередників". У зв'язку з цим виникає питання, чи достатньо в Національній школі судів України тренерів відповідної кваліфікації та інших ресурсів для централізованого навчання всіх суддів України невеликими групами (максимум по 25 чоловік) та скільки часу знадобиться Національній школі судів України аби впоратися з цією задачею? Очевидно, що за короткій проміжок часу неможливо навчити кожного суддю в судах різних юрисдикцій по всій Україні [1].

Також проблемним, на наш погляд, є питання правового статусу судді, який здійснює врегулювання спору. Аналіз норм Цивільного процесуального кодексу України дає змогу зробити висновок, що кожен суддя, незалежно від його професійних вмінь та навичок як посередника, незалежно від його бажання та інших факторів, повинен брати участь у врегулюванні спору. Вважаємо, що робота посередника у вирішенні конфлікту вимагає від особи не лише належного рівня знань, але і особистих якостей.

Так, наприклад, серед особистісних якостей, якими має володіти медіатор, у науковій літературі виокремлюють вміння: слухати та аналізувати; чітко

висловлювати власні думки; проявляти гнучкість у мисленні та поведінці; керувати власними емоціями, бути доброзичливим і разом із тим працездатним, наполегливим та терплячим під час досягнення цілей; бути терпимим до критики та вільно працювати в агресивному середовищі [2, с. 19].

Існує небезпека ситуації коли сторони, котрі не будуть примирені через його власні особистісні характеристики, будуть розчаровані в самій процедурі та вважатимуть її неефективною, адже є закономірним, що не кожний суддя в Україні бажає та (або) може здійснювати примирення сторін.

Третьою проблемою являється мотивація вітчизняних суддів. Вони мають велике навантаження. Однозначно не всі судді будуть зацікавлені у витрачанні часу (іноді багатогодинному) на одну справу замість здійснення правосуддя у звичний спосіб.

Крім того, нова редакція ЦПК України не передбачає жодних заохочень для судді, який успішно врегульовує спори, у зв'язку з чим, на практиці може скластись ситуація, коли у більшості суддів буде відсутня мотивація до такої роботи, адже професійному судді з багаторічним досвідом роботи здебільшого набагато легше вирішити спір у звичайному порядку, ніж навчатись новим навичкам посередника [3, с. 82]. До того ж суддя-посередник, у зв'язку із покладенням на нього нових обов'язків та якісним їх виконанням, повинен оволодіти знаннями із різних наук, зокрема, соціології, конфліктології тощо.

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що реформування цивільно-процесуального законодавства в частині запровадження інституту врегулювання спору за участі судді покликано зменшити навантаження на суди загальної юрисдикції та надати додаткову можливість для врегулювання спору між сторонами. В той же час, незважаючи на позитивні зміни, потребують доопрацювання окремі положення, зокрема, і питання правового статусу суддів-посередників.

Література

1. Романадзе Л.Д. Врегулювання спору за участі судді та інші процесуальні новели: вплив на розвиток медіації. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mediation.ua/ wp-content/uploads/2017/05/Stattya-pro-Mediatsiyu-v-proektah-protses-kodeksiv-2.pdf
2. Гусєв А.І. До проблеми особистісно орієнтованої підготовки медіаторів / А.І. Гусєв // Освіта та розвиток обдарованої особистості : науково-методичний журнал. 2015. № 7. С. 18–22.
3. Бутирська І.А. Врегулювання спору за участю судді: перспективи запровадження у господарський процес України / І.А. Бутирська // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 12. С. 79–83.

П.А. Похвалит,
студентка Университета имени Альфреда Нобеля, г. Днепр, Украина

УКРАИНА НА ПУТИ ВСТУПЛЕНИЯ В НАТО

Сотрудничество между НАТО и Украиной развивается с момента обретения нашим государством независимости в 1991 году и по настоящее время. Отношения охватывают целый ряд областей, в который входят операции по поддержанию мира, реформа сектора обороны и безопасности, военное сотрудничество, вооружение, гражданское чрезвычайное планирование, наука и окружающая среда, общественная дипломатия. В настоящее время укрепляется сотрудничество во многих областях, чтобы повысить способность Украины обеспечивать свою собственную безопасность в связи с конфликтом с Россией и активизировать усилия по осуществлению широкомасштабных реформ.

Диалог начался после окончания «холодной войны», когда получившая независимость Украина присоединилась к Совету североатлантического сотрудничества в 1991 году и программе «Партнёрство ради мира» в 1994 году. Отношения укрепились после подписания Хартии об особом партнёрстве 1997 года, в соответствии с которой для развития сотрудничества была учреждена Комиссия НАТО—Украина (КНУ). Декларация о дополнении Хартии об особом партнёрстве между НАТО и Украиной, подписанная в 2009 году, поручила КНУ, через Годовую национальную программу Украины, содействовать усилиям Украины по дальнейшему проведению реформ, направленных на внедрение евроатлантических стандартов. А со временем произошло явное укрепление взаимовыгодного сотрудничества, особенно учитывая активное участие Украины в операциях и миссиях под руководством НАТО. На данный момент приоритет отдаётся поддержке всесторонних реформ в секторе безопасности и обороны, которые имеют жизненно важное значение для демократического развития Украины и для укрепления её способности обеспечивать самооборону.

Десять лет назад Украине было отказано в Плане действий по членству в НАТО (ПДЧ). Как результат, с 2009 года украинское государство берёт на себя ежегодные обязательства по выполнению структурных изменений и реформ в различных сферах, чтобы предпринять новую попытку для присоединения к военно-политическому блоку.

Весной этого года Кабинет министров утвердил Годовую национальную программу (далее — Программа) под эгидой Комиссии Украина-НАТО на 2018 год, а также одобрил соответствующий проект указа Президента Украины. К нему прилагаются ещё два документа: Основные мероприятия в рамках Годовой национальной программы под эгидой Комиссии Украина и Ориентировочный План мероприятий в рамках Комиссии Украина — НАТО на 2018 г.

В 2017-м документ носил такое же название и был подписан 8 апреля. Двумя годами ранее ГНП обходилась без эгиды комиссии Украина — НАТО в названии, а подпись главы государства появилась под программой в 2016 году — 12 февраля, а в 2015-м — 23 апреля.

В этом году программа содержит 444 мероприятия с участием 58 министерств и ведомств, не считая местные органы власти и другие институты и организации. Вице-премьер-министр по вопросам европейской и евроатлантической интеграции Иванна Климпуш-Цинцадзе отметила, что ГНП является основным стратегическим документом планирования внутригосударственных реформ в контексте взаимодействия Украины с Североатлантическим альянсом. Цель этого взаимодействия - подготовка к вступлению в НАТО. По данным службы вице-премьер-министра Украины, программа на 2017 содержала 375 мероприятий, из которых выполнены 307 (81,9%), 49 выполняются (13%), 19 не выполнено.

Годовая национальная программа под эгидой Комиссии Украина — НАТО на 2018 г. году является системным стратегическим документом в сфере евроатлантической интеграции Украины, реформирования сектора безопасности и обороны Украины в соответствии со стандартами и рекомендациями Альянса. Выполнение Программы имеет особое значение не только для привлечения и использования потенциала практической и консультативно-совещательной помощи НАТО и государств-членов с целью повышения обороноспособности государства в условиях вооружённой агрессии Российской Федерации против Украины, но и для системного введения целенаправленных и планомерных мероприятий по подготовке государства к обретению членства в НАТО. Особое внимание в 2018 году будет уделено деятельности по обеспечению совершенствования информирования общественности по вопросам евроатлантической интеграции Украины в соответствии с Указом Президента Украины от 21 февраля 2017 г. № 43 «О Концепции совершенствования информирования общественности по вопросам евроатлантической интеграции Украины на 2017—2020 годы».

Одной из важных задач является также обеспечение равных прав и возможностей женщин и мужчин в органах сектора безопасности и обороны Украины.

Приоритетом будет оставаться реформирование сектора безопасности и обороны в соответствии со Стратегическим оборонным бюллетенем Украины, одобренным Указом Президента Украины от 6 июня 2016 г. № 240, и рекомендаций Альянса.

Программа состоит из пяти разделов: политические и экономические вопросы, оборонительные военные вопросы, ресурсные вопросы, вопросы безопасности и правовые вопросы.

Как и в прошлом году, ГНП декларирует, что Украина придерживается политики «открытых дверей» НАТО и решения Бухарестского саммита Североатлантического альянса в 2008 году о том, что Украина станет членом НАТО. Важной отличительной чертой является разделение документа на три отдельных блока — ГНП, основные мероприятия и их ориентировочный план. Раньше вся эта информация сводилась в одном объёмном документе. По словам источника издания «Фокус» в Министерстве иностранных дел, эти изменения сделаны для удобства мониторинга представителями миссии НАТО в Украине и штаб-квартире альянса. В ноябре 2017 года представитель при НАТО Вадим Пристайко заявлял, что в альянсе недовольны выполнением ГНП. На этот год документ решили сделать более фактурным, если так можно выразиться.

Программа содержит в себе множество реформ правового, социально-политического, экономического характера, включает в себя реформирование системы правоохранительных органов в соответствии с европейскими нормами и стандартами, содержит вопросы про внедрение независимого, справедливого и доступного судопроизводства, раскрывает вопрос о реформирование сектора безопасности и обороны Украины, децентрализации власти и проведения конституционной реформы, дерегуляции и создания благоприятного бизнес-климата, обеспечение экологической безопасности. Особенно важной сферой сотрудничества с Альянсом является помощь в ликвидации негативных экономических и социальных последствий оборонной реформы в Украине.

Указанные реформы, а также другие социально ориентированные реформы, в частности медицинская, образовательная, пенсионная, будут проводиться с максимально широким привлечением институтов гражданского общества.

Задачи, как годовые, так и среднесрочные, что указаны в данной Программе, нацелены на утверждение и обеспечение верховенства права, достижение экономического роста, развитие капитала, упрощение процедуры администрирования налогов и сборов, создание простых и прозрачных правил налогообложения, создание благоприятного инвестиционного климата, защиту и обеспечение безопасности и благосостояния граждан, кибербезопасность, эффективное управление, обеспечение равных прав и возможностей женщин и мужчин, борьбу с коррупцией, сотрудничество с НАТО в сфере науки и технологий, защиту окружающей среды, комплексное и глубокое реформирование Украины, участие в международных мероприятиях по поддержанию мира и безопасности, борьбы с терроризмом, создание и регулирование политико-дипломатических, санкционных и другие мер по прекращению вооружённой агрессии Российской Федерации против Украины и восстановление территориальной целостности государства и конечно же, обеспечение подготовки Украины к обретению членства в НАТО и получение приглашения об участии в Плане действий по членству в НАТО, развитие дальнейших отношений с Европейским Союзом, в различных сферах, направленное на реализацию стратегического курса Украины по интеграции в европейское политическое, экономическое и правовое пространство. Дальнейшее обеспечение имплементации Соглашения об ассоциации, продолжение сотрудничества между Украиной и ЕС в рамках инициативы Европейского Союза «Восточное партнёрство».

Если сравнивать ГНП 2018 года с аналогичными документами прежних лет, то политические и экономические вопросы остаются неизменными — реформирование законодательства (в том числе избирательного), судебной системы, борьба с коррупцией, восстановление экономики, энергетическая независимость. Больше детализирован блок вопросов, связанных с обороной и безопасностью. Среди других приоритетных задач на текущий год — разработать и обеспечить выполнение плана мероприятий по реализации новой Антикоррупционной стратегии Украины в 2018—2020 годы. Имплементация рекомендаций НАТО по результатам проведённой в 2017-м самооценки составляющих сектора безопасности и обороны Украины на предмет выявления коррупционных рисков.

Военный эксперт Института евроатлантического сотрудничества Игорь Козий считает, что для оценки ГНП необходимо посмотреть, сколько средств государство выделяет на выполнение каждого пункта программы. «Единственная программа, которая детализировано всё описывала, была в 2009 году. Под каждое мероприятия нужно своё финансирование, мероприятие — под конкретную цель. В Бухаресте Украине дали возможность в закрытом формате проводить реформы, чтобы в будущем опять подойти к членству в НАТО», — сказал изданию «Фокус» Козий.

В начале марта на официальном сайте НАТО изменился статус Украины: с государства, которое «не имеет формальных стремлений к членству», на «страну-аспиранта» — задекларировавшую интерес в присоединении к альянсу. Предположительно, на саммите НАТО, который состоится 11—12 июля в Брюсселе, может быть принято политическое решение в отношении перспектив получения членства Украины в Североатлантическом альянсе.

На вопрос, какими должны быть следующие шаги Украины и НАТО касательно реформирования различных областей, в том числе СБУ, можно ответить что международная консультативная группа, которая помогает Украине с реформированием СБУ рекомендовала чтобы основой реформы были несколько элементов:

Первый — это разграничение функций: СБУ сосредотачивается на угрозах государству, а функции такого плана как борьба с коррупцией и экономические преступления передать другим правоохранительным органам.

Второй очень важный аспект реформы — это демократический надзор за деятельностью всех органов, уполномоченных применять специальные методы вмешательства. И в проекте закона о национальной безопасности, принятом в первом чтении, есть следующее положение: закон создаст специализированный парламентский комитет, который будет следить за деятельностью всех спецслужб.

Больше внимания требуется уделять внедрению системных реформ и делать их необратимыми, изменяя образ мышления граждан. Как одну из конкретных областей сотрудничества НАТО-Украина можно назвать платформу для совместного анализа и противостояния гибридным угрозам. Гибридные военные действия далеко не новы, но интенсивность их применения не только против Украины, но и против многих членов НАТО, беспрецедентна.

Реформы иного плана касаются некоторых трастовых фондов — они могут стать лучше благодаря большей вовлеченности, дабы приблизиться к целям, которые Украина для себя определила. Сейчас Украина начала пересматривать вопрос внедрения Комплексного пакета помощи, а так же рассматривает как использовать трастовые фонды и консультативную поддержку, которую оказывает НАТО.

Как отметил Джонатан Пэриш: «Нужно не считать количество реформ, а выделять качество изменений. Украине необходимо разработать план достижения «абсолютных» приоритетов. У вас много приоритетов, но при этом ограниченные ресурсы».

В НАТО озвучили четыре задачи на ближайшее время, которые должна выполнить Украина на пути к вступлению в Альянс. Детали очертил генерал-лейтенант, генеральный директор Международного военного штаба НАТО Ян Брукс. По его словам, в первую очередь речь идёт о комплексных реформах, которые позволят обеспечить демократический гражданский контроль над украинской армией. Второй элемент — это реструктуризация всех структур ВСУ в соответствии со стандартами НАТО. Третий и четвёртый важные моменты — это военная подготовка в соответствии с требованиями Альянса и оперативная совместимость конкретных подразделений.

Из этого следует, для того чтобы приблизить цель Украины стать участником НАТО требуется:

- во-первых, определить, что главным приоритетом остаётся полноценное использование ГНП, которая является ключевым инструментом Украины, чтобы приблизить страну к НАТО. Эта программа предлагает Украине совокупный опыт и специальные знания союзников НАТО по внедрению реформ в соответствии с собственными евроатлантическими целями Украины. Страны-участники НАТО придерживаются единых принципов и важная задача Украины полностью им соответствовать.

- второй, но не менее важной задачей для Украины в 2018 году, а так же последующих, должно стать продолжение осуществления решительных мер по воплощению обязательств, касающихся реформирования сектора обороны в соответствии со Стратегическим оборонным бюллетенем. Что включает переход к гражданскому контролю над обороной в 2018 году.

- третий пункт, который тесно связан со вторым, заключается в принятии нового закона о национальной безопасности, что внесёт ясность в распределение функций и ответственности в секторе безопасности и обороны Украины, а также принятие концепции реформы Службы безопасности Украины.

- эксперты по вопросам евроатлантического сотрудничества считают, что взятые обязательства по ГНП выполняются только в сфере обороны и национальной безопасности. В первую очередь это связано с тесным военным сотрудничеством с миссиями представителей стран-членов НАТО в зоне военного конфликта на Донбассе. Поэтому, требуется абсолютно следовать всем задачам, указанным в Программе, качественно провести реформы и выполнить все обязательства.

Эта программа охватывает гораздо больше направлений, чем просто сферу безопасности и обороны. В ней заключено гораздо больше, нежели в ГНП 2017 года. Это означает, что Украина работает над тем, чтобы максимально приблизить государство к намеченной цели. Так же, следуя мнению НАТО устанавливает проведение требуемых реформ, заключает множественные договора и участвует в различных программах, устанавливая более тесное сотрудничество. Украина является единственной страной-партнёром, которая участвует во всех миссиях и операциях НАТО, включая Афганистан и Косово. Участвует в международных операциях по поддержанию мира и безопасности, которые проводятся под эгидой НАТО, в частности: в операции многонациональных сил НАТО в Косово (КФОР)

в тренировочно-совещательной миссии НАТО «Решительная поддержка» в Исламской Республике Афганистан; в операции НАТО «Морской охранник». Продолжает консультации с государствами Черноморского региона, которые являются членами НАТО о политической и ситуации безопасности в указанном регионе, в том числе на территории оккупированного Российской Федерацией Крымского полуострова; решить вопрос обеспечения гендерного равенства. Взаимодействует с Представительством НАТО в Украине и контактным посольством НАТО в Украине – Посольством Литовской Республики в Украине. Кроме того, принимает активное участие в выполнении Программы НАТО «Наука ради мира и безопасности» и продолжает выполнение научно-исследовательских работ, направленных на реализацию государственной политики по развитию сотрудничества с НАТО в сфере науки, технологий и защиты окружающей среды. Украина является крупнейшим бенефициаром Программы НАТО «Наука ради мира и безопасности». Ведёт диалог о присоединении Украины к участию в Программе усиленных возможностей в рамках Инициативы совместимости партнёров.

Цель политического диалога с НАТО заключается в усилении политической и практической поддержки со стороны НАТО и государств-членов суверенитета территориальной целостности и независимости Украины. Цель практического отраслевого сотрудничества – максимальное привлечение консультативной, практической и материально-технической поддержки для реформирования сектора безопасности и обороны Украины в соответствии со стандартами, рекомендациями и принципами Альянса для укрепления обороноспособности государства, обеспечения подготовки Украины к обретению членства в НАТО, а для начала - получение приглашения об участии Украины в Плане действий по членству в НАТО.

Украина рассчитывает на поддержку НАТО и государств-членов в процессе реформ и готово информировать НАТО на постоянной основе о результатах.

Мы твёрдо держим курс евроатлантической интеграции и если в дальнейшем Украина будет следовать единым принципам, установленных НАТО, наше государство будет вполне готово к продолжению активной дискуссии относительно членства.

В.В. Пророченко,
студент юридичного факультету
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету
науковий керівник: ***Н.В. Коломієць,***
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та правосуддя
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету

МОТИВ І МЕТА – ФАКУЛЬТАТИВНІ ОЗНАКИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Під суб'єктивною стороною злочину в науці кримінального права розуміють психічну діяльність особи, безпосередньо пов'язану зі скоєнням злочину. Питання про зміст суб'єктивної сторони злочину, про місце вини в ній, а отже і про місце факультативних ознак в конструкції суб'єктивної сторони не втрачає своєї актуальності. Їх вивчення є важливим напрямком в теорії кримінального права. Тільки вивчаючи дійсні бажання суб'єкта, можна зрозуміти його фактичне відношення до своїх дій та їх можливих наслідків, тобто встановити його реальну вину.

Вивченням питань, пов'язаних з мотивом і метою злочину займалися такі вчені як О.В. Ус, А.В. Савченко, В.О. Казміренко, В.І. Крецул, О.М. Цільмак та інші. Вони розглядали мотив і мету як факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу злочину.

Мотив і мета є психологічними категоріями. Психологи дивляться в основу формування мотивів і мети. В.А. Аверін вважає, що на питання «що таке мотив?» дають відповідь запитання «навіщо?», «для чого?», «чому?», «через що людина поводить себе саме так, а не інакше?». Переважна більшість психологів вважає, що мотив – це або мета (предмет), або спонукання , або властивість особистості, або її потреба, чи намір, або ж її стан [1, с. 57–58].

Мотив і мета – лише частина проблеми не тільки суб'єктивної сторони злочину, але й будь-якої психічної діяльності, в тому числі і злочинної, людини, яка здатна відповідати за свої діяння і вчинки. Тому вивчати мотив і мету слід в системі інших елементів (в тому числі вини та емоційного стану) суб'єктивної сторони злочину як специфічної форми психічної діяльності і внутрішньої сторони злочину.

Мотив і пов'язана з ним мета накладають відбиток на ввесь вольовий процес, який регулює поведінку, визначають змістовну і основоположну сторони цієї поведінки. Саме від мотиву залежить, який сенс і значення для даної людини має скоєне ним діяння. Змістом мотиву і мети в значній мірі визначається морально-етична оцінка скоєних особою дій або бездіяльності. При однаковому усвідомленні винним своїх дій (бездіяльності) вина і відповідальність можуть бути більшими або меншими, якщо були неоднакові за своїм змістом мотиви і цілі, які лежали в основі його поведінки.

У науці існує велика кількість думок стосовно мотиву і мети злочину.

О.В. Ус вважає, що мотивом злочину є внутрішнє спонукання особи, яким вона керується при вчиненні злочину (яке викликає в особи рішучість, бажання вчинити злочин). Під метою розуміється уявлення про бажаний результат, до якого прагне особа і який визначає спрямованість її злочинного діяння. Будь-яка свідома і вольова діяльність людини є мотивованою і цілеспрямованою. Саме тому, встановлення й аналіз усього спектру мотивів, якими керуються співучасники та цілей, які вони переслідують, дозволить встановити механізм спільного вчинення злочину, причини і механізм виникнення спільного умислу на скоєння злочину, і, нарешті, уяснити причини його здійснення. Водночас з усієї сукупності мотивів та цілей необхідно виділити ті, що мають кримінально-правове значення, - впливають на кваліфікацію, призначення покарання тощо [2, с. 187].

На думку А.В. Савченка визначення мотиву злочину як психічного утвору є цілком припустимим. Мотив як психічний утвір - це не психічний процес, а вже певним чином сформоване психічне явище, яке може складатися не тільки з якогось окремого психічного компонента, а й з їх сукупності. У кожному конкретному злочині цю сукупність можуть створювати зовсім різні компоненти (психічні явища). Уявлення про мотив як про психічний утвір дозволяє об'єднати більшість існуючих точок зору щодо розуміння мотиву злочину, бо кожна з них має право на існування. Тобто, мотив злочину — це інтегральний психічний утвір, який спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою. Мотиву безпосередньо належать спонукальна та сенсоутворююча функції. Саме мотив треба вважати спонукою до злочину, початковою спонукальною причиною, витоком злочину. Однак спонукання неможливо без участі сенсу. За допомогою сенсу пояснюється, навіщо і для чого відбувається спонукання до злочину. Кожна людська поведінка або діяльність (в тому числі і злочин) несе в собі певний сенс як для самого суб'єкта, так і для тих, хто його оточує. У своїй сукупності зазначені функції здатні найбільш точно охарактеризувати мотив кожного суспільно небезпечного діяння [3, с. 13—14].

В свою чергу В.О. Казміренко визначає мотив як елемент мотивації, що знаходиться в сфері свідомості і стає основою для прийняття рішення про злочинну поведінку і, відповідно, здійснення певного поведінкового акту (злочину). Мета — це усвідомлення необхідності й можливості конкретного результату поведінки, за допомогою якої суб'єкт задовольняє свою потребу, його мисленнєве передбачення. Мотив характеризує суб'єктивну значимість поведінки, мета — її об'єктивну спрямованість [4, с. 102—103].

О. М. Цільмак наполягає на тому, що мотив допомагає з'ясувати, з якою обставиною особа пов'язує вчинення злочину, як вона аргументує власну поведінку та яку мету переслідує. Тобто мотив визначає поведінку особи не сам по собі, а лише у взаємозв'язку з метою. Мотив і мета — це ознаки суб'єктивної сторони злочину, які нерозривно пов'язані з виною, однак мають факультативне значення. З кримінально-правової позиції мотиви та мета можуть слугувати:

1) основними ознаками складу злочину (коли вони зазначені в диспозиції конкретної статті КК України);

2) ознаками, наявність яких становить кваліфікований склад злочину;

3) обставинами, що пом'якшують або обтяжують покарання [5, с. 65].

Наведені дефініції мотиву та мети злочину свідчать про відсутність однозначного визначення, якоїсь певної згоди щодо його розуміння.

Таким чином, мотив і мета надають діянню характеру кримінально караного і допомагають відмежувати злочинне діяння від незлочинного, здійснюють вплив на процес криміналізації (декриміналізації) тих чи інших суспільних діянь, сприяють диференціації відповідальності та індивідуалізації покарання. Мотиви та мета завжди мають в своїй основі інтереси, бажання, потяги та потреби, їхній зміст визначає антисоціальна спрямованість особи. Мотив і мета мають особливе значення при визнанні поведінки суб'єкта протиправною, при кваліфікації злочину та при розмежуванні суміжних складів.

Література

1. Аверин В.А. Психология личности: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 89 с.
2. Ус О.В. Врахування мотиву та мети діяння співучасника при кваліфікації злочину / О.В. Ус // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 28 лют.–1 берез. 2014 р. – Херсон, 2014. С. 187–190.
3. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину. Монографія. – К.: Атіка, 2002. – 144 с.
4. Казміренко В.О. Психологічний аналіз мотиву та мети розбою / В.О. Казміренко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. № 33. Том 2. С. 100–104.
5. Цільмак О.М. Класифікація мотивів і мети умисного вбивства / О.М. Цільмак // Юридична психологія. № 1 (20). С. 59–66.

Розділ 8

БІОЛОГІЯ

УДК 57.043

Л.А. Сергєєва,
кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної культури
Державного університету телекомунікацій, м. Київ
О.І. Вальченко,
кандидат військових наук, доцент кафедри фізичної культури
Державного університету телекомунікацій, м. Київ
Д.Г. Оленєв,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної культури
Державного університету телекомунікацій, м. Київ
О.І. Глєбова,
старший викладач кафедри фізичної культури
Державного університету телекомунікацій, м. Київ
В.С. Сергєєва,
лікар сімейної медицини,
КЗ ІМЦПМСД Ірпінської МР, амбулаторія №2, м. Ірпінь

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ РАДІОЧАСТОТНОГО ДІАПАЗОНУ НА ЦЕНТРАЛЬНУ ТА ВЕГЕТАТИВНУ НЕРВОВУ СИСТЕМУ ЛЮДИНИ

Анотація. В статті доказаний достовірний кореляційний зв'язок появи симптомів, що свідчать про порушення в функціонуванні центральної та вегетативної нервової системи, від терміну впливання на організм людини електромагнітного випромінювання радіочастотного діапазону при використанні комп'ютерів, мобільників та сучасних гаджетів.

Ключові слова: електромагнітне випромінювання, радіочастотний діапазон, центральна нервова система, вегетативна нервова система.

Постановка проблеми. Широке розповсюдження нових телекомунікаційних технологій (мережних, персональних, стільникових, супутникових) змінює характер розповсюдження електромагнітного випромінювання радіочастотного діапазону (ЕМВ-РЧ), стає глобальним явищем, переростаючи локальні рамки, впливає на довкілля та людину. Електричне і магнітне поля окремо не існують і їх взаємні перетворення обумовлюють виникнення єдиного електромагнітного поля, яке розповсюджується в оточуючому просторі у вигляді електромагнітних хвиль зі швидкістю 3·108 м/с. В біологічних середовищах і в інших об'єктах енергія електромагнітних хвиль перетворюється у теплову енергію. При цьому реалізуються як негативні, так і позитивні впливання. Однак є «мляві»

електромагнітні випромінювання – що не призводять до нагрівання біологічні тканини, але вчені підтверджують їх біологічні ефекти на рослинний та тваринний світ.

Вже доказаний факт, що використання портативних типів комп'ютерної техніки обумовлює не тільки додаткове візуальне-розумове навантаження, але й змінює психоемоційний стан людини із зростанням рівня тривожності [1].

Стан дослідження. Є кілька моделей впливу ЕМВ на біологічні системи [2, 3, 4, 5]. Необхідно відзначити модель взаємодії неіонізуючого ЕМВ з рухомими електричними зарядами [3]. Модель базується на взаємодії магнітного поля з рухомими електричними зарядами. У клітині рух електричних зарядів може бути пов'язаний із певною біологічною функцією, що може призводити до змін унаслідок дії ЕМП. Експериментально це показано на таких ферментах, як Na+, K+-АТФаза і цитохромоксидаза, зміни електричних потоків яких були пропорційні індукованому магнітному полю [2, 3]. Крім того, було показано статистично достовірне прискорення автоколивних окисно-відновних реакцій (реакція Білоусова-Жаботинського) у безклітинних системах при дії низькочастотного ЕМП [6]. Автори пояснюють виявлений ефект результатом безпосередньої взаємодії магнітного поля з електронами, які передаються під час хімічної реакції. Було показано [7], що магнітне поле низької інтенсивності здатне «вмикати» і «вимикати» потенціали пірамідальних нейронів. Встановлено, що викликані потенціали ініційовані дією поля на регуляторні (ворітні) заряди у структурі іонних каналів [4].

Загальний вплив радіовипромінювання невеликої (нижче теплової) інтенсивності на організм людини реалізується переважно через його рефлекторну дію на центральну нервову систему (ЦНС) [8]. В ЦНС при дії ЕМВ радіохвильового діапазону змінюється не тільки ультраструктура рецептора, а й ліпідні мембрани нервових клітин, вміст медіаторів ЦНС [9]. В енцефалограмах професійних регулювальників радіообладнання, що працюють з мікрохвилями низької інтенсивності, реєструються різні форми судомої активності [10]; змінюється біоелектрична активність окремих структур мозку під впливом модульованого мікрохвильового випромінювання малої потужності [11]. Вплив низькоінтенсивних мікрохвиль на мозковий кровообіг може бути причиною мозкового інсульту [12]. Існують роботи щодо впливу мм-рових радіохвиль на такі структури мозку як неокортекс та лімбічна система [13, 14]. Експериментально доказано, що вплив на організм низькоінтенсивних мікрохвиль – модулюють частоти мозку (альфа-діапазон енцефалограми людини), що викликає значний біологічний ефект [15]. Практично всі діапазони ЕМП чинять дезактивуючий вплив на електричні процеси в корі і підкіркових утвореннях головного мозку [16, 17]. Найбільш чутливим до впливу радіохвиль є гіпоталамус, де зосереджені вищі вегетативні центри. Відмічаються зміни нейрогуморальної регуляції - більшість авторів визначають погіршення функціональної активності ендокринних залоз: щитовидної залози [18], надниркових залоз [19].

Встановлено, що парасимпатична частина вегетативної нервової системи (ВНС) більш чутлива до дії радіовипромінювання, ніж симпатична. При

дослідженні школярів при роботі з різними типами комп'ютерної техніки, особливо з планшетом, встановлено, що відсоток ваготоніків після завершення роботи збільшувався з 14,1 до 23,1% [1]. Ці ж автори доказали, що при завершенні роботи з нетбуком – навпаки – зростала група симпатотоніків – з 65% до 85,6%. Зміна знаку показника вегетативного тонусу, що супроводжує роботу з комп'ютерною технікою, є несприятливим процесом, оскільки свідчить про зміну типу вегетативної регуляції і розвиток процесів дезадаптації. Характерними проявами дії електромагнітного випромінювання на організм людини є астенічний або астено-вегетативний синдром з ваготонічним напрямком порушень, які в подальшому змінюються синдромом вегетативно-сенсорної дистонії з переважанням симпатикотонічних реакцій, появою ендокринно-обмінних порушень, змін показників крові.

Виклад основного матеріалу. На 4 курсі Державного університету телекомунікацій було обстежено 282 студента. Була організована група «дослідних», чутливих до ЕМВ-РЧ діапазону, в яку увійшли 105 студента: з ознаками дисплазії сполучної тканини (ДСТ) – 86 (56 студентів з захворюваннями на міопію та сколіоз та 30 студентів з ознакою гіпермобільності суглобів); 49 студентів, які мали генетичну обумовленість до патології, яка посилює процеси апоптозу (захворювання родичів). З аналізу були виключені 17 студентів з третьою групою здоров'я.

На предмет впливання ЕМВ РЧ-діапазону було проаналізовано стан організму 130 студентів «контрольної» групи – нечутливі до ЕМВ-РЧ діапазону. Їх ми поділили на 3 «контрольні» групи за терміном експозиції радіохвильового електромагнітного опромінення:

1 група. Студенти, які користувалися комп'ютером на протязі 5–7 років (n = 27).

2 група. Студенти, які користувалися комп'ютером на протязі 8–10 років (n = 49).

3 група. Студенти, які користувалися комп'ютером на протязі 11–15 років (n = 54).

Дані, які представлені в таблиці 1 показали, що в групі «нечутливих до дії ЕМВ-РЧ діапазону» немає достовірно визначеної різниці у відсотковому розподілені студентів за терміном впливу ЕМВ-РЧ діапазону від комп'ютера (у роках).

Таблиця 1.

Результати обстеження студентів 4 курсу по спеціальності ІТ-технологій («контрольна» група, n = 130) в залежності від терміну експозиції ЕМВ

Ознака (симптом)	Термін впливання ЕМВ РЧ-діапазону (у роках) та кількість обстежених осіб (n)		
	5 – 7 років – 1 група (n=27) – %:	8 –10 років – 2 група (n=49) – %:	11 –15 років – 3 група (n=54) – %:
Симптомокомплекс НЦД	11,1	12,2+	14,8++
Лабільність АТ	25,9	22,4	27,8+
Головний біль	18,5	18,4	16,7
Кардіалгії	48,1	28,5	31,1
Серцебиття у спокої	37,0	12,2	18,5
Респіраторні симптоми	11,1	8,1	11,1
Порушення психофункціонального стану (пароксизмальні реакції на підразник)	40,7	20,4	31,5
Відчуття «бадьорості та фізичної активності»	33,3	34,7	31,5
Порушення біоритмів, безсоння	48,1	38,8	31,5
Алгезії	25,9	38,8+	42,6++
Парестезії	40,7	14,3	22,2
Відчуття парестезій в руках	29,6	10,2	7,4
Відчуття парестезій в ногах	11,1	4,1	14,8+
Посмикування м’язів обличчя, повік	37,0	26,5	18,5
Тремтіння пальців рук	22,2	6,1	3,7
Судоми в м’язах ніг	14,8	22,4+	22,2+
Біль у м’язах ніг	7,4	6,1	1,8
Набряки	25,9	6,1	7,4
Спрага, задишка, пітливість	11,1	18,4+	9,3

В «дослідну» групу увійшли дані обстеження чутливих до ЕМВ студентів. Це такі студенти, які мають ознаки ДСТ та генетичну схильність до ендокринної патології. Їх ми поділили теж на 3 підгрупи:

4 група. Студенти, які користувалися комп’ютером на протязі 5–7 років (n = 30).

5 група. Студенти, які користувалися комп’ютером на протязі 8–10 років (n = 36).

6 група. Студенти, які користувалися комп’ютером на протязі 11–15 років (n = 37).

Дані, які представлені в таблиці 1 показали, що в «дослідній» групі «чутливих до дії ЕМВ-РЧ діапазону», крім симптому головний біль (достовірність розбіжностей між 4-ю та 6-ю групами, при $P<0,01$), також немає достовірно визначеної різниці у більшості симптомів.

Таблиця 2.

Результати обстеження студентів 4 курсу по спеціальності ІТ-технологій («дослідна» група, n = 103) в залежності від терміну експозиції ЕМВ

Ознака (симптом)	Термін впливання ЕМВ РЧ-діапазону (у роках) та кількість обстежених осіб (n)		
	5–7 років – 4 група (n=30) – %:	8–10 років – 5 група (n=36) – %:	11–15 років – 6 група (n=37) – %:
Симптомокомплекс НЦД	50,0	50,0	60,0+
Лабільність АТ	33,3	38,8+	27,0
Головний біль	16,6	25,0+	51,3++*
Кардіалгії	30,0	38,8+	43,2++
Серцебиття у спокої	62,9	65,3	62,9
Респіраторні симптоми	43,3	25,0	51,3+
Порушення психофункціонального стану (пароксизмальні реакції на підразник)	56,6	52,8	70,2+
Відчуття «бадьорості та фізичної активності»	16,6	33,3+	40,5++
Порушення біоритмів, безсоння	26,6	19,4	35,1+
Алгезії	30,0	38,8+	43,2++
Парестезії	26,6	22,2	24,3
Відчуття парестезій в руках	20,0	8,3	8,1
Відчуття парестезій в ногах	6,6	13,8+	16,2++
Посмикування м’язів обличчя, повік	40,0	36,1	40,5
Тремтіння пальців рук	23,3	2,77	10,8
Судоми в м’язах ніг	30,0	19,4	21,6
Біль у м’язах ніг	13,3	16,6+	10,8
Набряки	16,6	16,6	5,4
Спрага, задишка, пітливість	16,6	25,0+	21,6

Примітка: * – достовірність різниці між 4-ю та 6-ю групами, при $P<0,01$.

Надалі був проведений порівняльний аналіз результатів обстеження (за допомогою критерію хі-квадрат) в групах контрольній та дослідній (чутливій до ЕМВ) при експозиції 5–7 років та 11–15 років. Дані, що представлені в таблиці 3, показують значущу достовірність між більш та менш чутливими до електромагнітного радіочастотного впливання групами щодо прояву таких симптомів, як: частота осіб з ознаками нейроциркуляторної дистонії (НЦД), скаргами на головний біль, респіраторними симптомами та порушенням психофункціонального стану організму.

Таблиця 3

Порівняння відсоткового розподілення в дослідних та контрольних групах обстежених студентів ознак впливання ЕМВ РЧ-діапазону

Ознака впливу	Статистична достовірність різниці між дослідною та контрольною групами, в залежності від часу дії			
	5-7 років		11-15 років	
	Група 1, n=27	Група 4, n=30	Група 3, n=54	Група 6, n=37
Симптомокомплекс НЦД	11,1	50,0*	14,8	60,0*
Головний біль	18,5	16,6	16,7	51,3*
Респіраторні симптоми	11,1	43,3**	11,1	51,3*
Порушення психофункціонального стану (пароксизмальні реакції на підразник)	40,7	56,6	31,5	70,2*

Примітка: * – достовірність різниці між групами, при P<0,01; ** – при P=0,05.

Слід вказати, що прояв ознак впливу на організм ЕМВ-РЧ діапазону залежав не тільки від того, в яку групу входив досліджуваний студент (чутливу або нечутливу), але й ще від терміну впливання в роках. Тому, при розрахунку парного кореляційного зв'язку (результати показані в таблиці 4) ми отримали залежність частоти прояву симптомів (на 1000 осіб) порушення ЦНС та ВНС від ступеню впливання ЕМВ радіочастотного діапазону (який залежав від часу експозиції та чутливості організму – по групах 1–6).

При аналізі таблиці 4 об'єднаємо ознаки з сильними позитивними кореляційними зв'язками зі ступенем електромагнітного впливання, це такі як: ознаки нейроциркуляторної дистонії (не менш 3-х основних у 1 особи); респіраторні симптоми, головний біль та зміни психофункціонального стану організму людини.

Ознаки з позитивними кореляційними зв'язками середньої сили із ступенем електромагнітного впливання, це такі як: лабільність артеріального тиску; парестезії, біль та судоми у м'язах ніг; посмикування м'язів обличчя, повік; алгезії (підвищене відчуття болю).

Кореляція рангів Спірмена теж показала наявність зв'язку деяких патологічних проявів від ступеню впливу на організм ЕМВ РЧ-діапазону. Але є різниця: достовірна (при p=0,05) позитивна кореляція рангів Спірмена була відзначена в залежності від ступеня фізичного впливу з кардіалгіями (r=+0,885) і головним болем (r=+0,942), а достовірна негативна (при P=0,05) – з парестезіями в руках (r= - 0,829).

Таблиця 4

Парний кореляційний зв'язок між ступенем впливання ЕМВ радіохвиль та частотою прояву симптомів

Ознака (симптом)	r_{xy}	Характеристика зв'язку із ступенем впливання ЕМВ РЧ-діапазону
Симптомокомплекс НЦД	+0,930	Позитивний **сильний** зв'язок
Лабільність АТ	+0,549	Позитивний зв'язок *середньої* сили
Головний біль	+0,717	Позитивний **сильний** зв'язок
Кардіалгії	-0,035	-
Серцебиття у спокої	- 0,002	-
Респіраторні симптоми	+0,875	Позитивний **сильний** зв'язок
Порушення психофункціонального стану (пароксизмальні реакції на підразник)	+0,798	Позитивний **сильний** зв'язок
Відчуття «бадьорості та фізичної активності»	+0,113	-
Порушення біоритмів, безсоння	-0,693	Негативний зв'язок середньої сили
Алгезії	+0,562	Позитивний зв'язок *середньої* сили
Відчуття парестезій в руках	-0,351	Негативний зв'язок середньої сили
Відчуття парестезій в ногах	+0,515	Позитивний зв'язок *середньої* сили
Посмикування м'язів обличчя, повік	+0,414	Позитивний зв'язок *середньої* сили
Тремтіння пальців рук	-0,276	Негативний слабкий кореляційний зв'язок
Судоми в м'язах ніг	+0,354	Позитивний зв'язок *середньої* сили
Біль у м'язах ніг	+0,600	Позитивний зв'язок *середньої* сили
Набряки	-0,409	Негативний зв'язок середньої сили
Спрага, задишка, пітливість	-0,007	-

Висновки.

1. В порівнянні результатів обстеження визначених груп студентів (чутлива та нечутлива) щодо залежності прояву специфічних ознак дії від терміну впливання ЕМВ РЧ-діапазону була відзначена достовірна різниця (при $P<0,01$)

таких ознак, як: частота осіб з нейроциркуляторною дистонією (НЦД), скарги на головну біль, респіраторні симптоми та порушення психофункціонального стану організму людини.

2. Був встановлений сильний позитивний кореляційний зв'язок між ступенем впливу ЕМВ РЧ-діапазону та появою таких симптомів: ознаки нейроциркуляторної дистонії (не менш 3-х основних), які зустрічаються у однієї особи; респіраторні симптоми, головний біль та зміни психофункціонального стану організму людини (r_{xy} – від +0,930 до 0,717).

3. Кореляційний зв'язок середньої сили був встановлений між ступенем впливання ЕМВ радіочастотного діапазону і появою таких ознак як: лабільність артеріального тиску; парестезії, біль та судоми у м'язах ніг; посмикування дрібних м'язів обличчя та алгезії (r_{xy} – від +0,600 до +0,354).

4. Позитивна кореляція рангів Спірмена була показана щодо ступеню впливання ЕМВ РЧ-діапазону і появою кардіалгій (r =+0,885) та скарг на головну біль (r =+0,942).

Література

1. Платонова А.Г., Яцковська Н.Я., Джурінська С.М. та ін. Психоемоційний стан школярів при роботі з портативними типами комп'ютерної техніки // Актуальні питання гігієни та екологічної безпеки України. Збірка тез доповідей науково-практичної конференції (десяті марзеєвські читання). – 2014. – Випуск 14. – С. 219–221.
2. Blank M., Soo L. Electromagnetic acceleration of electron transfer reactions // J. Cell Biochem. – 2001. – Vol. 81, № 2. – P. 278–283.
3. Goodman R., Blank M. Insights into electromagnetic interaction mechanisms // J. Cell Physiol. – 2002. – Vol. 192, № 1. – P. 16–22.
4. Marino A.A., Carrubba S., Frilot C. et al. Evidence that transduction of electromagnetic field is mediated by a force receptor // Neurosci. Lett. – 2009. – Vol. 452, № 2. – P. 119–123.
5. Panagopoulos D.J., Karabarbounis A., Margaritis L.H. Mechanism for action of electromagnetic fields on cells // Biochem. Biophys. Res. Commun. – 2002. – Vol. 298, № 1. – P. 95–102.
6. Blank M., Soo L. Electromagnetic acceleration of the Belousov-Zhabotinski reaction // Bioelectrochem. – 2003. – Vol. 61, № 1–2. – P. 93–97.
7. Aitken R. J., Bennetts L. E., Sawyer D. et al. Impact of radiofrequency electromagnetic radiation on DNA integrity in the male germline // Int. J. Androl. – 2005. – Vol. 28, № 3. – P. 171–179.
8. Булгаков Б.М., Шахбазов В.Г., Григорьева Н.Н. и соавт. Живая материя в электромагнитных полях техногенного происхождения / 13th Int. Crimean Conference "Microwave Telecommunication Technology". 8-12 September, 2003, Sevastopol, Crimea, Ukraine // CriMiCo: IEEE Catalog Number 03EX697. – 2003 – P. 80–82.
9. Нікітіна Н.Г., Думанський Ю.Д. Електромагнітні поля як фактор впливу на здоров'я населення // Гигиена населенных мест: Сб. научн. тр. – К., 2001. – Вып. 38, Т. 2. – С. 52–53.

10. Гордон З.В. Вопросы гигиены труда и биологического действия электромагнитных полей сверхвысоких частот. – М.: Медицина, 1966. – 265 с.
11. Лукьянова С.Н., Макаров В.П., Рынсков В.В. Зависимость изменений суммарной биоэлектрической активности головного мозга от плотности потока энергии низкоинтенсивного микроволнового облучения // Радиационная биология. Радиоэкология. – 1996. – Т. 36, № 5. – С. 706–709.
12. Justesen D.R. Microwave irradiation and the blood-brain barrier // Proc. IEEE. – 1980. – V. 68, № 1. – P. 60–67.
13. Сулима Т.Н., Фисун А.И., Фурсов А.М., Смородин В.В. Спектральный анализ влияния излучения мм диапазона на нейродинамическую организацию деятельности головного мозга. – ДАН НАН Украины. – 1994. – № 11. – С. 141–144.
14. Сулима Т.Н., Фисун А.И. Экспериментальное обоснование физиологических механизмов терапевтического действия излучения микроволнового диапазона. – ДАН НАН Украины. – 1996. – № 10. – С. 155–160.
15. Adey W.R. Frequency and power windowing in tissue interactions with weak electromagnetic fields // Proc. IEEE. – 1980. – V. 68, № 1. – P. 119–125.
16. Думанський В.Ю. Гігієнічна оцінка електромагнітного випромінювання, що створюється обладнанням стільникового мобільного зв'язку стандарту GSM – 900 // Гігієна населених місць. – К., 2004. – Вип. 43. – С. 233–241.
17. Сердюк А.М. Проблема охраны здоровья населения от влияния физических факторов окружающей среды // Гигиена населенных мест: Сб.нач.тр. – К., 1999. – Вып. 34. – С. 3–7.
18. Lu S.T. Thermal and endocrinological effects of protected irradiation of rats by 2450 MHz microwavas // Radio science. – 1977. – V. 12, Suppl. – P. 147–156.
19. Michaaelson S.V., Lin I.C. Biological effects and health implications of radiofrequency radiation – N.-Y., London. – Plenun Press, 1987. – 675 p.

Розділ 9

МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА

В.О. Вовк,
студент механіко-математичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
науковий керівник: ***Є.В. Карнаух,***
доцент кафедри статистики й теорії ймовірностей
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОЧІКУВАНИЙ ЧАС РОЗОРЕННЯ ЗА УМОВИ БАР'ЄРНОЇ СТРАТЕГІЇ З ДОГОВОРОМ ОБМІНУ КАПІТАЛОМ

Вступ. Останнім часом в теорії ризику зріс інтерес до дослідження багатовимірних процесів ризику, див., наприклад, [1−3]. Такі процеси дозволяють не тільки описувати діяльність окремих суб'єктів, а й враховувати можливі взаємодії між ними. Проте одержання аналітичних результатів у явній формі може виявитись непростою задачею. В цьому випадку для оцінки очікуваних значень окремих характеристик достатньо ефективним може виявитись метод моделювання [4].

Очікуваний час розорення. Розглянемо модифікацію моделі, запропонованої в [2], включивши до розгляду випадкове збурення. А саме, нехай I_1 та I_2 − дві страхові компанії, динаміка резервів яких визначена такими незалежними процесами

$$C_i(t) = x_i + c_i t - S_i(t) + \sigma W_i(t), \; i = 1, 2,$$

де x_i − початковий капітал компанії, c_i − інтенсивність надходження премій, $S_i(t)$ − загальні вимоги компанії I_i за час t, визначений як складний процес Пуассона з інтенсивністю λ_i і функцією розподілу стрибків $F_{Y_i}(y)$, $\sigma > 0$ та $W_i(t)$ − стандартний процес Вінера незалежний від $S_i(t)$, який характеризує коливання резервів зумовлених операційною діяльністю.

Припустимо, що ці компанії укладають угоду про обмін капіталом, і кожен з них встановлює відповідний рівень бар'єру. Компанія I_i повністю передає іншій компанії надлишок резервів, що перевищує встановлений бар'єр. У випадку банкрутства компаньйона надлишок резервів сплачується власним акціонерам у вигляді дивідендів. Зазначимо, що така угода про обмін капіталом веде до залежності між $U_i(t)$ − скорегованими процесами резервів обох компаній.

Нехтуючи можливістю банкротства за рахунок операційної діяльності, із застосуванням методу Монте-Карло можемо оцінити очікуваний час розорення компанії I_i як

$$\hat{\gamma}_i(x_1, x_2) = \frac{1}{N}\sum_{k=1}^{N}\left[\inf\left\{t_j^k \middle| U_i\left(t_j^k\right) < 0\right\}\right], i = 1,2,$$

де N – загальна кількість моделювань траєкторій, t_i^k – час надходження j-ої вимоги за k-го моделювання.

Результати моделювання. Зафіксуємо значення параметрів: $c_1 = c_2 = 6$, $\lambda_1 = \lambda_2 = 5$, $\sigma =$ 0.06 і нехай $Y_i \sim Exp(\nu_i)$, $i = 1,2$, з $\nu_1 = \nu_2 = 1$. Для I_1 визначимо $b_1 = 5$, і для I_2 розглянемо $b_2 = 1$, 5 або 20. Результати знаходження $\hat{\gamma}_1(x_1, x_2)$ для $N =$ 50000 подано на рис. 1.

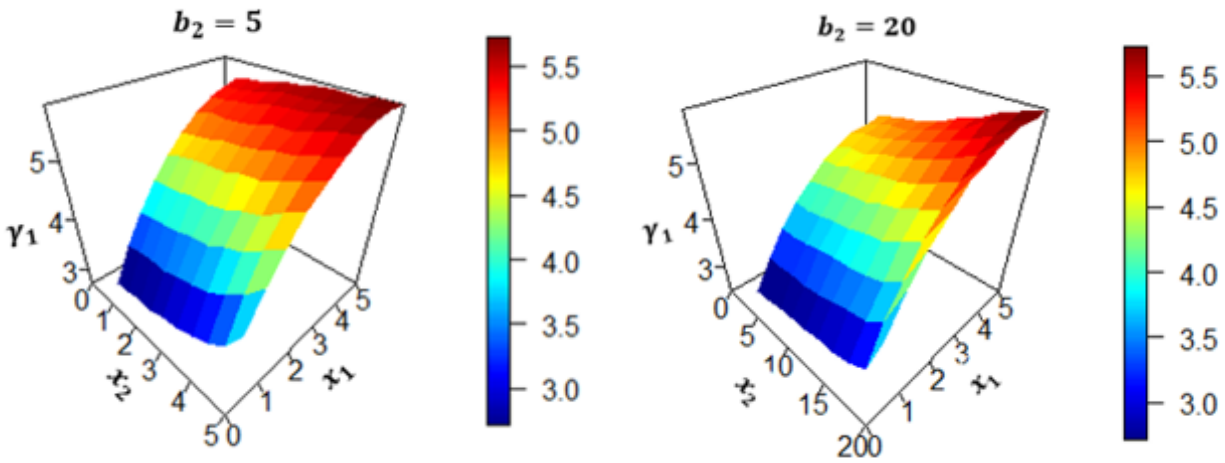

Рис. 1 – Залежність очікуваного часу розорення від початкових капіталів компаній

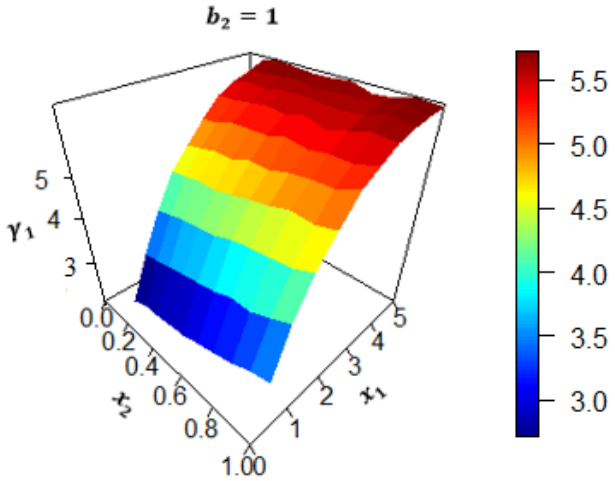

Рис. 1 – Залежність очікуваного часу розорення від початкових капіталів компаній (*продовження*)

З наведених графіків бачимо, що $\hat{\gamma}_1(x_1,x_2)$ монотонно зростає по x_1 та x_2. Це очікуваний результат, оскільки наявність можливої допомоги від компанії партнера збільшують ймовірність виживання, а більший початковий капітал компанії призводить до більшої ймовірності здійснення таких платежів у майбутньому. Відмітимо також, що включення у модель збурення неістотно змінює попередньо отримані оцінки в [2].

Література

1. Chan W.-S. Some results on ruin probabilities in a two-dimensional risk model / W.-S. Chan, H. Yang, and L. Zhang // Insurance: Mathematics and Economics. – 2003. – №. 32. – P. 345–358.
2. Albrecher H. Dividends and the Time of Ruin under Barrier Strategies with a Capital-Exchange Agreement / H. Albrecher, V. Lautscham // Anales del Instituto de Actuarios Espanoles. – 2015. – 21, No .3. – P. 1–30.
3. Albrecher H. Optimal Dividend Strategies for Two Collaborating Insurance Companies / H. Albrecher, P. Azcue, N. Muler // Advances in Applied Probability. – 2017. – 45, № 2. – P. 515–548.
4. Ермаков С.М. Метод Монте-Карло и смежные вопросы / С.М. Ермаков. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 1975. – 472 с.

О.С. Корепанов,

кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики, обліку та аудиту
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

НАПРЯМИ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОФІЛЮ КЛІЄНТІВ НА ОСНОВІ «ВЕЛИКИХ» ДАНИХ ОПЕРАТОРІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Послуги мобільного стільникового зв'язку мають широке охоплення та велике поширення та популярність у світі, тому «великі» дані (Big data) [2] операторів мобільного зв'язку мають значний потенціал для отримання репрезентативних результатів та виявлення тенденцій соціально-економічного розвитку територіальних громад, у тому числі в країнах, що розвиваються, і все частіше – територій з низьким рівнем доходу.

Телекомунікаційні оператори фіксують цілий ряд поведінкових даних про своїх клієнтів. Профілі клієнтів містять інформацію про моделі мобільності клієнтів, використовувані соціальні мережі та споживчі переваги. У сукупності ці «цифрові сухарі» дозволяють операторам профілювати та сегментувати своїх клієнтів на основі різноманітних показників (рис. 1) [1, 3].

Розглянемо більш детально напрями статистичного аналізу профілю клієнтів на основі «великих» даних операторів мобільного зв'язку.

– Інтереси клієнтів: ці дані можуть бути зафіксовані або, у деяких випадках, виведені з урахуванням часу та / або обсягу пошукових запитів для різних послуг. Такі дані також можуть використовуватися для класифікації інтересів на основі відвідуваних сайтів (на відміну від перегляду контенту). Статистичний аналіз структури пошукових запитів також може окреслити більш детальні класи інтересів.

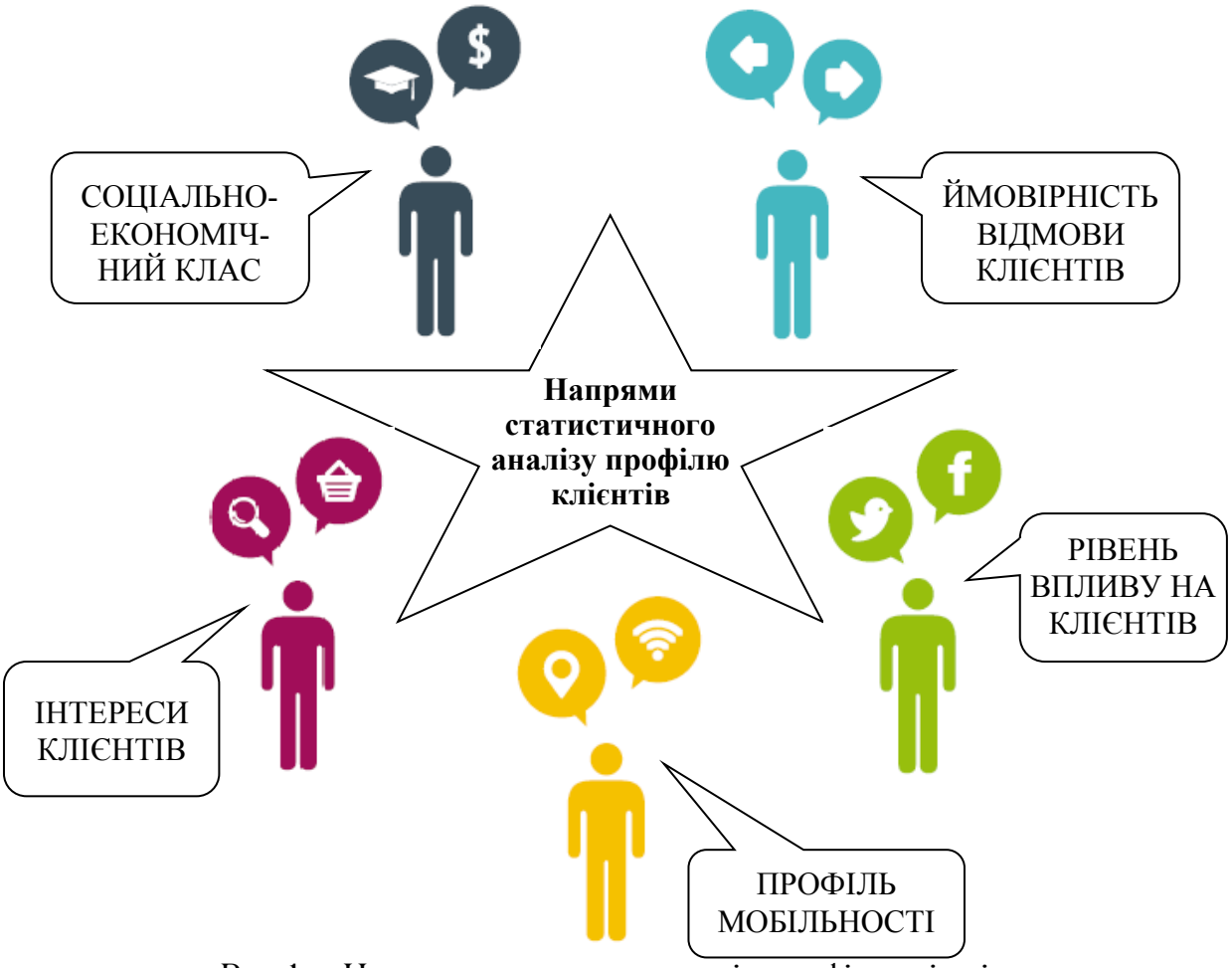

Рис. 1 – Напрями статистичного аналізу профілю клієнтів на основі «великих» даних операторів мобільного зв'язку

– Соціально-економічний клас: хоча деталі клієнта часто дозволяють класифікувати соціально-економічний статус своїх клієнтів, такі дані не завжди надійні. З іншого боку, «великі» дані можуть допомогти уточнити цю класифікацію шляхом статистичного аналізу рівнів споживання різних послуг, у тому числі на основі витрат (часто стосовно інших послуг), типів використовуваних пристроїв, частоти зміни телефонної трубки тощо.

– Ймовірність відмови клієнтів: це показник кількості клієнтів, які залишають мережу або особливу послугу, запропоновану оператором. Аналіз «великих» даних може допомогти операторам змоделювати ймовірність клієнтів залишити мережу (або відмовитись від певної послуги), зосереджуючись на поточній поведінці клієнта та використаних послугах.

– Рівень впливу на клієнтів: оператори прагнуть поширювати послуги та технології серед своїх абонентів з метою маркетингу додаткових, індивідуальних послуг. Це часто вимагає розуміння рівня впливу соціальних мереж на кожного абонента як в мережі (тобто в межах одного оператора), так і поза мережею (тобто в мережах конкурента). Визначивши що велика кількість користувачів перебувають в мережі конкурента, оператори можуть націлювати абонента та / або користувачів поза мережею на рекламні акції та стимули, спрямовані на залучення користувачів у мережу певного оператора.

– Профіль мобільності: оператори мобільного зв'язку надають першочергову увагу визначенням місць, де клієнти найчастіше користуються запропонованими послугами, з тим щоб не лише забезпечити високу якість обслуговування, але також для створення профілів мобільності своїх клієнтів, які можуть бути використані для надання послуг на основі місцезнаходження.

Залежно від країни чи регіону можуть існувати різні правила конфіденційності даних, що регулюють спосіб, яким оператори можуть зберігати та / або використовувати клієнтські дані. У цьому випадку, міра використання профілю поведінки, що використовується операторами, може сильно відрізнятися. Удосконалений профіль клієнтів дозволяє операторам більш ефективно персоналізувати та продавати нові послуги. Наприклад, розуміючи відносини своїх клієнтів з соціальними мережами, оператори можуть моделювати поширення послуг та проводити цільові рекламні акції.

Література

1. Фрэнкс Б. Укрощение больших данных: Как извлекать знания из массивов информации с помощью глубокой аналитики. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2014. – 352 с.
2. Gartner IT Glossary // Gartner. URL: http://www.gartner.com/it-glossary/big-data/
3. Report of the Global Working Group on Big Data for Official Statistics // Statistical Commission, Forty-ninth session 6–9 March 2018. URL: https://digitallibrary.un.org/record/1470885/files/E_CN-3_2018_8-EN.pdf

К.І. Павлюковець,
студент факультету інформаційних систем фізики та математики
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
науковий керівник: ***О.В. Федуник-Яремчук,***
доцент кафедри алгебри, геометрії і математичного аналізу
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ЧИСЛА ЛЮКА ТА ЇХ ДЕЯКІ ВЛАСТИВОСТІ

Останнім часом спостерігається інтерес науковців до рекурентних числових послідовностей. Такі послідовності мають не лише теоретичне, а й прикладне значення. Вони знаходять своє застосування в теорії кодування, при криптографічних перетвореннях, в обчислювальній техніці тощо.

Найбільш відомою рекурентною числовою послідовністю є послідовність Фібоначчі. Існує багато наукових груп, які професійно вивчають числа Фібоначчі, золоту пропорцію та їх численні застосування у математиці, фізиці, філософії, ботаніці, біології, геології, кристалографії, медицині, психології, астрономії, економіці, комп'ютерних науках, мистецтві.

В той же час менше уваги приділено дослідженню числових послідовностей Люка. Числові послідовності Люка тісно пов'язані з послідовністю Фібоначчі та золотою пропорцією, але мають ряд унікальних властивостей.

В математиці під класичними числами Люка розуміють наступний числовий ряд:

2, 1, 3, 4, 7, 11, 18, 29, 47, 76, 123 ... (1)

Рекурентна формула для класичних чисел Люка має вигляд:

$$L(n)=\begin{cases}2, при\ n=0;\\ 1, при\ n=1;\\ L(n-1)+L(n-2), при\ n>1.\end{cases} \quad (2)$$

Тобто, кожен член (починаючи з третього) числового ряду (1) дорівнює сумі двох попередніх членів. Два початкові (стартові) члени дорівнюють 2, 1.

Числовий ряд Фібоначчі утворюється за таким самим правилом, але два його початкові члени дорівнюють 1, 1, і, відповідно, він має вигляд:

1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89 ... (3)

Числовий ряд Люка (1) швидше зростає ніж числовий ряд Фібоначчі (3), наслідком чого буде менша надлишковість тієї системи числення, у якій як базис використовуватиметься числовий ряд Люка, а не Фібоначчі. Крім того, в числовому ряді Люка жодне число не повторюється двічі, що є важливим при побудові базисної послідовності для позиційних систем числення, тоді як в числовому ряді Фібоначчі два початкові члени співпадають і дорівнюють 1. Розглянемо найбільш важливі властивості числового ряду Люка.

<u>Властивість 1.</u>

Відношення сусідніх членів числового ряду Люка прямує до золотої пропорції $\Phi=\frac{1+\sqrt{5}}{2}, n=0,1,2,....$

<u>Властивість 2.</u>

Для будь-якого члена числового ряду Люка виконуються рівності:

$L_n=(-1)^n L_{-n};\ L_{2n}=L_n^2-2\cdot(-1)^n;\ L_n^2=L_{n-1}\cdot L_{n+1}-5(-1)^n.$

Задача

Числа Люка задаються рівностями $L_1=1, L_2=3, L_{k+2}=L_k+L_{k+1}, k\in N$. Числа Фібоначчі позначені F_k.

I. Для кожного $n\geq 1$ доведіть, що $\frac{F_{2n-1}}{F_{2n+1}}+\frac{F_{2n+1}}{F_{2n-1}}+\frac{1}{F_{2n-1}F_{2n+1}}=\frac{L_{2n-1}}{L_{2n+1}}+\frac{L_{2n+1}}{L_{2n-1}}-\frac{5}{L_{2n-1}L_{2n+1}}$.

II. Запропонуйте і доведіть аналогічну рівність для чисел Фібоначчі та Люка з парними індексами.

<u>Розв'язання.</u>

I. При $m\geq 2$, матимемо

$a) F_m^2-F_{m-1}\cdot F_{m+1}=(-1)^{m-1},$

$b) L_m^2-L_{m-1}\cdot L_{m+1}=(-1)^m\cdot 5.$

Доведемо дані формули за методом математичної індукції.

$a) F_m^2-F_{m-1}\cdot F_{m+1}=(-1)^{m-1};$

1) Перевіримо чи виконується рівність при $m=2$;

$F_2^2 - F_1 \cdot F_3 = (-1)^{2-1}$;

$1^2 - F_1 \cdot F_3 = -1$;

$1^2 - 1 \cdot 2 = -1$; $-1 = -1$;

2) Припустимо, що рівність виконується при $m = k$;

$F_k^2 - F_{k-1} \cdot F_{k+1} = (-1)^{k-1}$;

3) Доведемо виконання рівності при $m = k+1$;

$$F_{k+1}^2 - F_k \cdot F_{k+2} = F_{k+1}^2 - F_k\left(F_{k+1} + F_k\right) = F_{k+1}\left(F_{k+1} - F_k\right) - F_k^2 = -F_k^2 + F_{k+1} \cdot F_{k-1} = \left(F_k^2 - F_{k-1} \cdot F_{k+1}\right) =$$

$$= -(-1)^{k-1} = (-1)^{k+1-1} = (-1)^k.$$

Отже, за методом математичної індукції при $m \geq 2$ дана рівність виконується.

$b) L_m^2 - L_{m-1} \cdot L_{m+1} = (-1)^m \cdot 5$

1) Перевіримо чи виконується рівність при $m = 2$;

$3^2 - 1 \cdot 4 = 1 \cdot 5$;

$9 - 4 = 5$;

$5 = 5$;

2) Припустимо, що рівність виконується при $m = k$;

$L_k^2 - L_{k-1} \cdot L_{k+1} = (-1)^k \cdot 5$;

3) Доведемо виконання рівності при $m = k+1$;

$$L_{k+1}^2 - L_{k+2} \cdot L_k = L_{k+1}^2\left(L_{k+1} + L_k\right) \cdot L_k = L_{k+1}^2 - L_{k+1}L_k - L_k^2 = L_{k+1}\left(L_{k+1} - L_k\right) - L_k^2 = L_{k+1} \cdot L_{k-1} - L_k^2 =$$

$$= -\left(L_k^2 - L_{k+1} \cdot L_{k-1}\right) = (-1) \cdot (-1)^k \cdot 5 = (-1)^{k+1} \cdot 5.$$

Отже, за методом математичної індукції при $m \geq 2$ дана рівність виконується.

За методом математичної індукції доведемо формулу

$$\frac{F_{2n-1}}{F_{2n+1}} + \frac{F_{2n+1}}{F_{2n-1}} + \frac{1}{F_{2n-1}F_{2n+1}} = \frac{L_{2n-1}}{L_{2n+1}} + \frac{L_{2n+1}}{L_{2n-1}} - \frac{5}{L_{2n-1}L_{2n+1}}.$$

1) Перевіримо чи виконується рівність при $n = 1$;

$$\frac{F_1}{F_3} + \frac{F_3}{F_1} + \frac{1}{F_1 \cdot F_3} = \frac{L_1}{L_3} + \frac{L_3}{L_1} - \frac{5}{L_1 \cdot L_3};$$

$$\frac{1}{2} + \frac{2}{1} + \frac{1}{2} = \frac{1}{4} + \frac{4}{1} - \frac{5}{4}; \; 3 = 3;$$

2) Припустимо, що рівність виконується при $n = k$;

$$\frac{F_{2k-1}}{F_{2k+1}} = \frac{F_{2k+1}}{F_{2k-1}} + \frac{1}{F_{2k+1} \cdot F_{2k-1}} = \frac{L_{2k-1}}{L_{2k+1}} + \frac{L_{2k+1}}{L_{2k-1}} - \frac{5}{L_{2k+1} \cdot L_{2k-1}};$$

3) Доведемо виконання рівності при $n = k+1$;

$$\frac{F_{2k+1}}{F_{2k+3}} + \frac{F_{2k+3}}{F_{2k+1}} + \frac{1}{F_{2k+1} \cdot F_{2k+3}} = \frac{L_{2k+1}}{L_{2k+3}} + \frac{L_{2k+3}}{L_{2k+1}} - \frac{5}{L_{2k+1} \cdot L_{2k+3}}$$

$$\frac{F_{2k+1}}{F_{2k+3}} + \frac{F_{2k+3}}{F_{2k+1}} + \frac{1}{F_{2k+1} \cdot F_{2k+3}} = \frac{F_{2k+1}^2 + F_{2k+3}^2 + 1}{F_{2k+1} \cdot F_{2k+3}} = \frac{F_{2k+1}^2 + F_{2k+3}^2 - 2F_{2k+1} \cdot F_{2k+3} + 1 + 2F_{2k+1}F_{2k+3}}{F_{2k+1}F_{2k+3}} =$$

$$=\frac{\left(F_{2k+3}-F_{2k+1}\right)^2+2F_{2k+1}\cdot F_{2k+3}+1}{F_{2k+1}\cdot F_{2k+3}}=\frac{\left(F_{2k+1}^2-F_{2k+1}\cdot F_{2k+3}\right)+3F_{2k+1}\cdot F_{2k+3}+1}{F_{2k+1}\cdot F_{2k+3}}=$$

$$=\frac{\left(-1\right)^{2k+1}+3F_{2k+1}\cdot F_{2k+3}+1}{F_{2k+1}\cdot F_{2k+3}}=3;$$

$$\frac{L_{2k+1}}{L_{2k+3}}+\frac{L_{2k+3}}{L_{2k+1}}+\frac{5}{L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}}=\frac{L_{2k+1}^2+L_{2k+3}^2-5}{L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}}=\frac{L_{2k+1}^2+L_{2k+3}^2-2L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}+2L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}-5}{L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}}=$$

$$=\frac{\left(L_{2k+3}-L_{2k+1}\right)^2-L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}+3L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}-5}{L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}}=\frac{\left(L_{2k+2}^2-L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}\right)+3L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}-5}{L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}}=$$

$$=\frac{\left(-1\right)^{2k+2}\cdot 5+3L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}-5}{L_{2k+1}\cdot L_{2k+3}}=3;$$

$$3=3.$$

Отже, за методом математичної індукції при $n\geq 1$ дана рівність виконується.

II. Аналогічно, використовуючи метод математичної індукції, можна показати, що виконується рівність $\frac{F_{2n}}{F_{2n+2}}+\frac{F_{2n+2}}{F_{2n}}-\frac{1}{F_{2n}\cdot F_{2n+2}}=\frac{L_{2n}}{L_{2n+2}}+\frac{L_{2n+2}}{L_{2n}}+\frac{5}{L_{2n+2}\cdot L_{2n}}$.

Література

1. Стахов А.П. Металлические пропорции – новые математические константы природы / Стахов А.П. // «Академия Тринитаризма», М., Эл № 77-6567, публ. 14748, 22.03.2008.
2. Татаренко А.А. «Tm — принцип» — всемирный закон гармонии / Татаренко А.А. // «Академия Тринитаризма», М., Эл № 77-6567, публ. 12575, 10.11.2005.
3. Лужецкий В.А. Високо надійні математичні Фібоначчі-процесори / В.А. Лужецкий. – Вінниця: «Універсум-Вінниця» , 2000. – 248 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

I.M. Vinichuk,
Associate Professor of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts
N.M. Zaiets,
Lecturer of the College of Computer Technology and Economics of the National Aviation University
V.V. Omelchenko,
Lecturer of the College of Computer Technology and Economics of the National Aviation University

INFORMATION SEARCH-SYSTEMS SOCIO-COMMUNICATIVE STRUCTURES

At present, the formation of the Ukrainian-language information network, integrated into the global information network, and the improvement of Ukrainian computer terminology is urgent, which makes it possible to effectively solve the problems of creating modern electronic document management systems.

Elucidation of the role of enablers and system connections between terminoelements, terminosystems programming, computer networks and information protection, functioning in a uniform and harmonized standards, protocols and technologies throughout the social sector, the experience of formation of normative base of Ukraine in the field of information technologies in information and communication sphere of modern society, it has not yet been the subject of a special study, so the integrity of the scientific analysis is an important task in the field of social communication of science. Modern automated information system analysis methods require new technologies and modern standards necessary for the harmonization of cross-language, international relations. As an essential element of relations between these social communications is based on the appropriate material resources, the development, coordination and implementation of modern, high-quality terminology can be considered one of the priority areas of intellectual activity of human development in the XXI century. Civilizational Ukraine's future depends on its ability to develop and implement a national strategy for the information society. Information technology covers virtually all areas of modern society. The present level of Ukraine's economy requires the achievement of a sufficient quality in all spheres of activity. Achieving this goal is not possible without the creation of a perfect system of standardization in information and information-measurement technologies in their composition, and on the basis of approved standards, regulations and other normative-legal documents. Status of terminology is a reflection of the level of scientific achievements decomposition particular country, and in general each individual sphere of scientific knowledge. Summarizing the research achievements of domestic and foreign authors in terms of structuring the socio-

cultural sphere, we came to the conclusion that his theoretical and methodological basis constitute reproduction, functional, structural, component, industry, resource, geospatial approaches. Now very important formation of a national network with its subsequent introduction in the global world network, and create a perfect system of computer terms Ukrainian language. Technical terminology needs to move to a new technology creation, expertise and processing standards of various types (on terms and definitions, products, services, specifications, etc.) and processing texts of laws and regulations of different levels and areas of expertise. These documents need to control the timing for their coordination, approval of standards with other national and international standards, updating changes to the standards, laws and regulations and so on. This technology provides full-text database of national standards and terminology standardization of terms. Harmonization of terms based on the analysis of the content corresponding definitions. The ratio of equivalence between two or more terms established in the case of semantic matching definitions indicated these terms concepts. If the content of the definition in the source language content meets the definition in the target language, such terms are between equivalence relation, ie the two or more related terms come into compliance, which allows them to serve as counterparts in these languages.

Terminology research on the regulation of professional terminology scientific and technical sphere Ukraine was launched back in 1992, a member of the State Standard of Ukraine and the first director created his Ukrainian Research Institute of Standardization, Certification and Informatics (UkrNDISSI) V. Shevchenkom. Along with V. S. Morhanyukom, L.E. Pshenychnoyu, E.F. Skorohodko and other employees of special terminology department laid the foundation for a systematic approach to standardization of scientific and technical and technical terminology. In this plan, the conceptual and terminological questions of the electronic document need to be solved: definition of content (essence), originality, repetition, authenticity, identification. To solve the above-mentioned problems, a complex of information and communication measures for the conceptual and terminological provision of normative documentation in the field of information technologies should be developed. He must satisfy the following requirements:

- ✓ to ensure compatibility of information systems with other automated systems;
- ✓ provide the ability to process the polytechnic and polyvid array of documents with the required depth, completeness and accuracy; to have a thematic and parametric information search in automated databases for requests of various types and complexity;
- ✓ Ensure the automation of semantic processing of documents and requests;
- ✓ provide automated maintenance (correction and addition) of elements of the complex of linguistic means.

The linguistic tools include: informational languages for describing the structure of the units of the information base; languages of management and manipulation of data base; language information retrieval systems; linguistic means of automation of

information systems designing; special-purpose dialogue languages and other languages of information systems; a system of terms and definitions that are used in the process of developing and operating information systems. In addition, issues of information security and copyright are important. Successful solving of such tasks cannot be done by means of one informational language. Here a set of functional-specialized informational languages is required. It should be noted that software products and hardware in the information industry do not belong to the category of durable use. This also applies to the terminology base [1; 4].

The complex of information retrieval systems (IIS) for the creation and management of electronic documentation is a collection of information languages, indexing methods, as well as a linguistic database (dictionaries, thesauri, classifiers) and methods of its management. The complex includes:

- ✓ methods of indexing documents that are entered into the system, and queries with the help of all applicable information retrieval languages that make up the complex;
- ✓ linguistic algorithms intended for automation of semantic processing of incoming messages and translation of incoming languages in a machine; linguistic database containing thesauri on traditional and carriers; machine lists of special linguistic information (basics, flexes, grammatical information, etc.);
- ✓ tables of classification and linguistic combination for the translation of indices of any classifications, etc. [2].

An important aspect of solving terminological problems is the use of appropriate informational languages. For each type of information language, the conceptual and terminological questions of the compatibility of terms and the existence of a system of conduct (correction, additions) are important. Information retrieval language is a collection of tools for describing the formal and informative structure of information [3].

The structure of information retrieval languages is the same type, in it we propose to allocate phonetic, lexical, syntactical and text levels. At present, there are many types and types of information retrieval languages. The most logical classification is represented by them. N.K. Krupskaya, based on three creative attributes that take into account the basic structural elements of the language: vocabulary, paradigm and syntagmatic. These features include the method of teaching lexical units, the way of coordination (combination) of lexical units and the way of working out paradigmatic relations. It takes into account the type of information search (manual or automated) to which a particular information search language is oriented. The order of the combination of lexical units of the pre-coordinated information retrieval language is established in the process of indexing according to certain rules (for example, the rules of systematization, submissions, bibliographic description of works) and provides for their rigid sequence. The information-search languages of this type include hierarchical and facet classification, the language of subject headings, the language of bibliographic descriptions. As a rule, pre-coordinated information search language is used for manual search. The lexical units of the post-coordinated information retrieval language are listed in the indexing process and are interconnected only in the search process. Random indexing allows you to carry out a multi-dimensional automated search

for information. Most often descriptive information retrieval languages, semantic language codes, etc. are used for this purpose. The third sign allows the distribution of languages into information-search languages, taking into account and without paradigmatic relations. Widely used structured query language SQL – one of the most powerful objects of MS Access, which makes it possible to effectively provide information containing tables with certain properties. Today, there is an international standard of SQL language, which is followed by developers of software for processing relational databases. Specific languages include hypertext markup languages, interaction languages, implementation languages, and more. An HTML Hypertext Markup Language (HTML) is used to create documents on the Internet. Almost all web pages are created using HTML or its followers – XHTML [4]. Therefore, it is desirable to combine theoretical, conceptual and terminological knowledge in this field with the needs of the continuous use of verbal components in professional activities. Thus, society is forced to seek the means of technological modernization in the field of information technologies in order not to remain on the periphery of the world information space.

References

1. Арзамасцев А.А., Китаєвська Т.Ю., Іванов М.А., Зенкова Н.А., Хворов А.П. Комп'ютерна технологія оптимального проектування навчального процесу // Інформатика і освіта. 2001. – № 4. – С. 79–82.
2. Балюта Е. Г., Єнікеєва С.М. Лігвістична характеристика комп'ютерної терміносистеми англійської мови // Вісник Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 2001. – № 3. – С. 15–16
3. Берко А.Ю. Моделі інтеграції даних у відкритих інформаційних системах / А.Ю.Берко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10. – 148 с.
4. Вінічук І.М. Функціонування термінології в умовах інформаційно-комунікаційної сфери сучасного суспільства / Вінічук І.М. // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія Наук. Журнал. – К.: НАКККіМ, 2015. – № 1. – С. 79–88.

Д.А. Даниленко,
аспірантка факультету комп'ютерних наук та кібернетики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
науковий керівник: ***А.В. Анісімов,***
доктор фізико-математичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України, декан факультет кібернетики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВИКОРИСТАННЯ МАТРИЧНИХ ПОЛІНОМІВ ДЛЯ ГОМОМОРФНОГО ШИФРУВАННЯ

У роботі розглядається симетрична компактна повністю гомоморфна криптосхема, що ґрунтується на використанні матричних поліномів та здійснює шифрування в два етапи: спочатку відкриті тексти, які є елементами кільця відрахувань, кодуються в матриці за допомогою секретного вектора $\bar{k}$, а потім ці матриці відображаються в матричні поліноми з використанням секретного неприведеного матричного полінома $K(X)$.

Розшифрування також відбувається в два етапи: спочатку здійснюється приведення по модулю $K(X)$, а потім множення отриманої в результаті матриці на $\bar{k}$. Відображення розшифрування є гомоморфизмом кілець.

Час роботи всіх алгоритмів криптосхеми залежить поліноміально від параметра захищеності. Тимчасові витрати при її використанні для обчислення над зашифрованими даними також поліноміальні.

Введення спеціального ключа перешифрування, який залежить від секретного ключа, дозволило досягти того, що при обчисленнях над шифротекстами їх розміри завжди залишаються обмеженими фіксованим поліномом. При практичній реалізації можливе ефективне розпаралелювання [1].

Для повністю гомоморфної криптосистеми доцільне використання матричних поліномів, оскільки така схема задовольняється доволі малими обчислювальними витратами та підтримує можливість розпаралелювання [2]. Шифротекст в криптосистемі, що досліджується в роботі, є поліномом, коефіцієнти якого є матрицями. Ідея побудови повністю гомоморфної криптосистеми з використанням матричних поліномів полягає в наступному.

Вважатимемо, що секретним ключем є матричний поліном $K(X)$ та вектор $\bar{k}$, а m_1 та m_2 є відкритими текстами. Тоді відповідні шифротексти будуть матричними поліномами такого вигляду

$$C_1(X) = R_1(x)K(X) + M_1 \text{ та } C_2(X) = R_2(x)K(X) + M_2,$$

де $M_1\bar{k} = m_1\bar{k}$ та $M_2\bar{k} = m_2\bar{k}$.

Для того, щоб отримати розшифрований текст, потрібно взяти остачу від ділення шифротексту на $K(X)$, потім виділити з отриманої матриці відкритий текст за допомого вектора $\bar{k}$.

Нехай $Z_p^{N\times N}$ кільце $N \times N$ матриць з елементами кільця цілих чисел Z_p. Тоді множина послідовних матриць із $Z_p^{N\times N}$ елементів матиме вигляд

$$F = \{A_0, A_1, A_2, \ldots\}, A_i \in Z_p^{N\times N}$$

Всі матриці A_i, окрім кінцевого їх числа, дорівнюють нулевій матриці.

Позначимо множину послідовностей матриць $Z_p^{N\times N}[X]$. Для випадку, коли

$$F, G \in Z_p^{N\times N}[X], G = \{B_0, B_1, B_2, ...\}, B_i \in Z_p^{N\times N},$$

визначені такі операції:

$$F + G = \{A_0 + B_0, A_1 + B_1, A_2 + B_2, ...\},$$

$$F \cdot G = \{A_0 \cdot B_0, A_0 \cdot B_1 + A_1 \cdot B_0, A_0 \cdot B_2 + A_1 \cdot B_1 + A_2 \cdot B_0, ...\} = \{C_k\}$$

$$C_k = \sum_{i+j=k} A_i B_j, k = 0,1,2,...$$

Введені операції додавання та множення дозволяють множині $Z_p^{N\times N}$ утворювати кільце, елементами якого є матричні поліноми.

Розглянемо приклад гомоморфних обчислень. Для зіставлення поліному $f^{\perp}(X_1,...,X_t)$ над шифротекстами $C_1,...,C_t$ з поліномом $f(x_1,...,x_t)$ над шифротекстами $m_1,...,m_t \in Z_p$ потрібно замінити операції над Z_p на операції додавання та множення поліномів в $Z_p^{N\times N}$.

Для шифротекстів $c \leftarrow R(X)K(X) + M$ результатом операції розшифрування є $m = k_i^{-1}((C(X) \bmod K(X))\bar{k})$.

Тоді

$$c_1 + c_2 = (R_1(X) + R_2(X))K(X) + M_1 + M_2,$$

що є вірним шифротекстом для $(m_1 + m_2) \bmod 2$, оскільки є справедливою умова

$$(M_1 + M_2)\bar{k} = (m_1 + m_2)\bar{k}.$$

Для випадку множення маємо:

$$c_1 c_2 = R_1(X)K(X)R_2(X)K(X) + R_1(X)K(X)M_2 + R_2(X)K(X)M_1 + M_1M_2 =$$
$$= (R_1(X)K(X)R_2(X) + R_1(X)M_2 + R_2(X)M_1)K(X) + M_1M_2$$

Після розшифрування маємо $(m_1 \cdot m_2) \bmod 2$, оскільки

$$(M_1M_2)\bar{k} = M_1(M_2\bar{k}) = M_1(m_2\bar{k}) = m_2(M_1\bar{k}) = m_1m_2\bar{k}.$$

Розглянута вище криптосистема є коректною та компактною, а як наслідок, реалізує повністю гомоморфне шифрування. Незважаючи на безліч досліджень в даній області, багато основних проблем залишаються без розв'язку. У зв'язку з цим стає актуальною задача побудови ефективних і криптографично стійких алгоритмів повністю гомоморфного шифрування, які потребують менших обчислювальних ресурсів [3].

Література

1. M. van Dijk, C. Gentry, S. Halevi and V. Vaikuntanathan. Fully homomorphic encryption over the integers // EUROCRYPT 2012. – 2012. – P. 502–519.
2. C. Gentry. Fully homomorphic encryption using ideal lattices // Annual ACM Symposium on Theory of Computing. – 2009. – P. 182–194.
3. R. Rivest, L. Adleman, M. Dertouzos, "On data banks and privacy homomorphisms" [Elektronnyy resurs]. Rezhim dostupa: http://luca-giuzzi.unibs.it/corsi/Support/papers-cryptography/RAD78.pdf. – Data dostupa: 01.05.2018.

Г.Ю. Дерман,
асистент кафедри комп'ютерних систем управління
Вінницького національного технічного університету

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО РОЗВИТКУ ІС

Для сучасного керівника компанії важливо вміти не тільки швидко та якісно вирішувати проблеми, що виникають, а також своєчасно попереджати такі можливі ситуації, скеровуючи роботу до нових можливостей та перспектив розвитку. Досягти цього можливо тільки за рахунок сучасних ефективних управлінських інструментів – інформаційних технологій прийняття рішень.

За алгоритмом [1] було розроблено ІТ для прийняття рішень щодо розвитку інформаційної системи (ІС) компанії. В роботі [2] розглянули можливий метод обрахунку ефективності роботи системи для існуючої розробленої нами ІС. При розрахунку враховували як витрати, так і вигоди від застосування ІТ. Ці показники визначали за допомогою ROI.

Показник ROI для інформаційної технології прийняття рішень щодо розвитку ІС представлений на рис. 1.

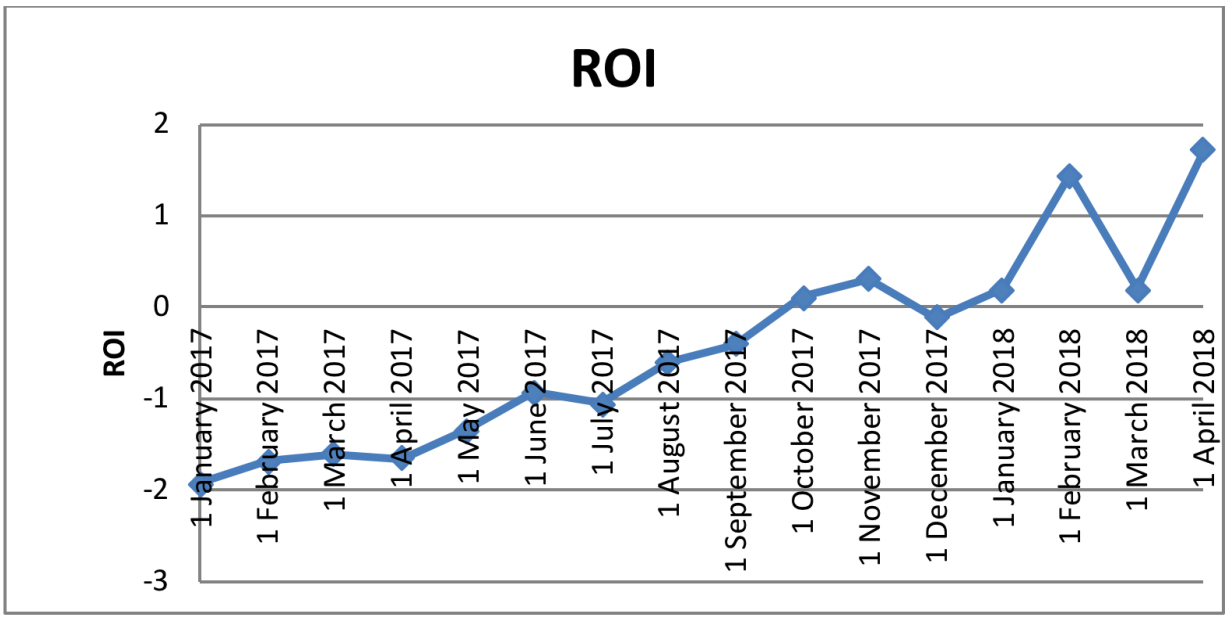

Рис. 1 – Показник ROI

Окупність вкладених ресурсів у розвиток ІТ досягається в середині березня наступного року (початок проекту з початку 2017 року). Поперечний переріз рентабельності інвестицій з віссю «x» вказує точку окупності, яка повинна бути досягнута шляхом застосування методу рентабельності інвестицій щодо розвитку інформаційної системи.

Вікно блоку «Стратегія розвитку» представлено на рис. 2.

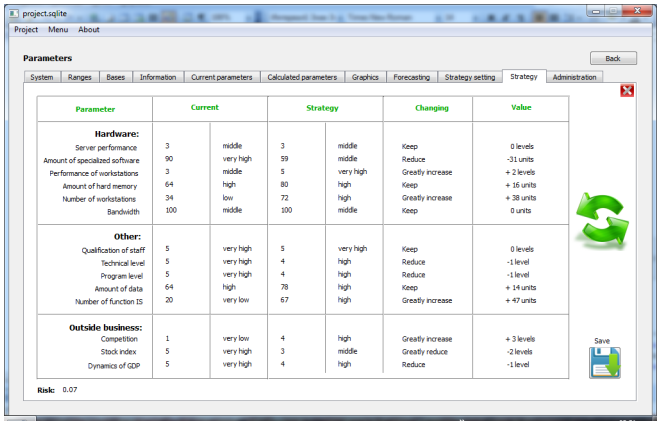

Рис. 2 – Вікно блоку «Стратегія розвитку»

Проблема отримання високого рівня рентабельності у технологічних інвестиціях існує майже у всіх галузях промисловості, але вона є більш важливою для організацій з високою технологічною залежністю [3]. Інформаційна система має найвищу технологічну залежність.

Ефективність інформаційної технології прийняття рішень щодо розвитку ІС визначається не лише в грошовому вираженні, як розглянуто вище. Ефективність також збільшується за рахунок підвищення якості управління [4]. Рівень компетентності та інші фактори у керівника як до, так і після впровадження технології незмінні, тоді коефіцієнт підвищення якості управління буде визначається показником в порівнянні з тим, який був стан до впровадження нової (покращення параметрів ІС) інформаційної технології, і визначається через показники зменшення часу, який витрачається на отримання інформації, обробку та надання користувачу, і що найважливіше – на аналіз і формування управлінських рішень. Так як наша система спрямована на використання вищим керівництвом, то цей показник впливає саме на швидкість рішень, що приймаються на рахунок розвитку ІС. Крім того, функціонування такої системи в компанії створює умови для вдосконалення форм і методів управління в цілому.

До впровадження цієї системи потрібно було набагато більше часу для: збору інформації по різним відділам компанії: ІТ-відділ, фінансовий, товарної логістики та склад, маркетинг та реклама, реконструкції та розвитку, управління персоналом, відділ продаж. Необхідно скликати нараду і запрошувати експертів для обговорення. Експерти в свою чергу мають попередньо ознайомитися з даними по компанії. Необхідно провести аналіз сучасних засобів і можливих варіантів заміни технічної та програмної складової співробітниками ІТ-відділу та ін. Розроблена система має всі складові для швидкого аналізу та запропонованих варіантів розвитку ІС, що беззаперечно економить час на прийняття такого роду рішень.

Література

1. Derman Galyna Decision making algorithm for development strategy of information systems / Galyna Y Derman, Olena D Nikitenko, Andrzej Kotyra, Madina Bazarova, Dana Kassymkhanova // 16th Conference on Optical Fibers and Their Applications. — International Society for Optics and Photonics. Proc. — SPIE 9816. 2015/12/18. — P. 981621-981621-5
2. Дерман Г. Ю. Оцінювання ефективності функціонування інформаційної технології методом ROI [Електронний ресурс] / Г. Ю. Дерман // Матеріали XLVI Науково-технічної конференції ВНТУ, Вінниця, 29-30 березня 2017 р. — Електрон. текст. дані. — 2017. — Режим доступу: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fksa/all-fksa-2017/paper/view/2411/2656
3. Issa-Salwe, Ahmed, M. Aloufi, M. Kabir "Strategic Information Systems Alignment: Alignment of IS/IT with Business Strategy", Journal of Information Processing Systems, 6(1). http://doi.org/10.3745/JIPS.2010.6.1.121.
4. Твердохліб М.Г. Інформаційне забезпечення менеджменту: Навч. посібник. — Вид. 2-ге, доп. та перероб. — К.: КНЕУ, 2002. — 224 с.

К.К. Дяченко,
студент Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ГАЗОПОСТАЧАННЯ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «КИЇВГАЗ»

Метою виконання роботи є дослідження наявних даних публічного акціонерного товариства "Київгаз". Також необхідно провести аналіз цих даних і знайти шляхи покращення та збільшення швидкості роботи з даними працівниками компанії.

Виникла необхідність в правильній обробці та наочній візуалізації інформації щодо використання та транспортування газу, обслуговування з боку підприємства та контролю розходу газу в Києві. Тобто потрібно максимально спростити подачу наявної інформації для швидкого моніторингу даних, що дасть змогу пришвидшити робочий процес на підприємстві та підвищити його продуктивність.

Моніторинг – комплекс наукових, технічних, технологічних, організаційних та інших засобів, які забезпечують систематичний контроль (стеження) за станом та тенденціями розвитку природних, техногенних та суспільних процесів [2].

Power BI – це набір засобів бізнес-аналітики для отримання важливих даних в організації. Надає можливість підключення до сотні джерел інформації, спрощує її обробку та динамічний аналіз. Також можна створювати звіти і публікувати їх для користувачів своєї організації, які зможуть працювати з ними в браузері і на мобільних пристроях [3].

Розробники програмного забезпечення ПАТ «Київгаз» – відповідальні за правильну обробку та надання інформації через внутрішні системи роботи з даними [4].

Необхідно було визначити різницю між координатами-еталонами та координатами геолокації, знятими при передачі показань контролерами. Для

цього було створено новий стовбець, який називається Error. Обчислення виконувалось за формулою, представленою на рис. 1.

```
Error = IF(MobileWayPoint[waypointlatitude] &&
    MobileWayPoint[addresslatitude] &&
    MobileWayPoint[waypointlongitude] &&
    MobileWayPoint[addresslongitude];
    6371000*((2*ASIN(SQRT((SIN((RADIANS(MobileWayPoint[addresslatitude])-
    RADIANS(MobileWayPoint[waypointlatitude]))/2)^2)+
    COS(RADIANS(MobileWayPoint[addresslatitude]))*
    COS(RADIANS(MobileWayPoint[waypointlatitude]))*
    (SIN((RADIANS(MobileWayPoint[addresslongitude])-
    RADIANS(MobileWayPoint[waypointlongitude]))/2)^2))
)));0)
```

Рис. 1 – Додавання стовпця Error до бази даних

Таким чином перевіряється чи координати «GIS» та передані контролером не нульові та обчислюється різниця між ними. Далі зі змінної Error створюються групи інтервалів: «Інтервал 100», «Інтервал 1000», «Інтервал 10 000». Ці групи необхідні для аналізу відхилень між координатами. При виборі одного значення, на аркуші відбувається фільтрація всіх значень, що менші або дорівнюють обраному. За допомогою такого інструменту було проведено аналіз роботи контролерів.

Завдання з розрізненням виду знятої геолокації. Геолокація знімається на телефоні при фотографуванні лічильника або передачі даних в базу даних. В залежності від того, як передаються дані, геолокація може бути знята за допомогою: GPS, інтернету, WiFi та мобільного оператора. Для рішення цієї задачі створено стовпець «PointType» за формулою, представленою на рис. 2.

```
PointType = IF(FIND( "coords" ; MobileCounter[waypointnote];1;0) > 0;"Вышки";
    IF(FIND( "c/a_;" ; MobileCounter[waypointnote];1;0) > 0; "c/AdvGPS";
    IF(FIND( "c/n_;" ; MobileCounter[waypointnote];1;0) > 0; "c/network";
    IF(FIND( "c/w_;" ; MobileCounter[waypointnote];1;0) > 0; "c/wifi";
    IF(FIND( "c/o_;" ; MobileCounter[waypointnote];1;0) > 0; "c/operator";"GPS"))))
```

Рис. 2 – Додавання стовпця PointType до бази даних

Скорочення розшифровуються таким чином:

1. coords – вишки;
2. c/a_; – GPS;
3. c/n_; – інтернет;
4. c/w_; – WiFi;
5. c/o_; – мобільний оператор.

У результаті маємо інструмент наведений на рис. 3.

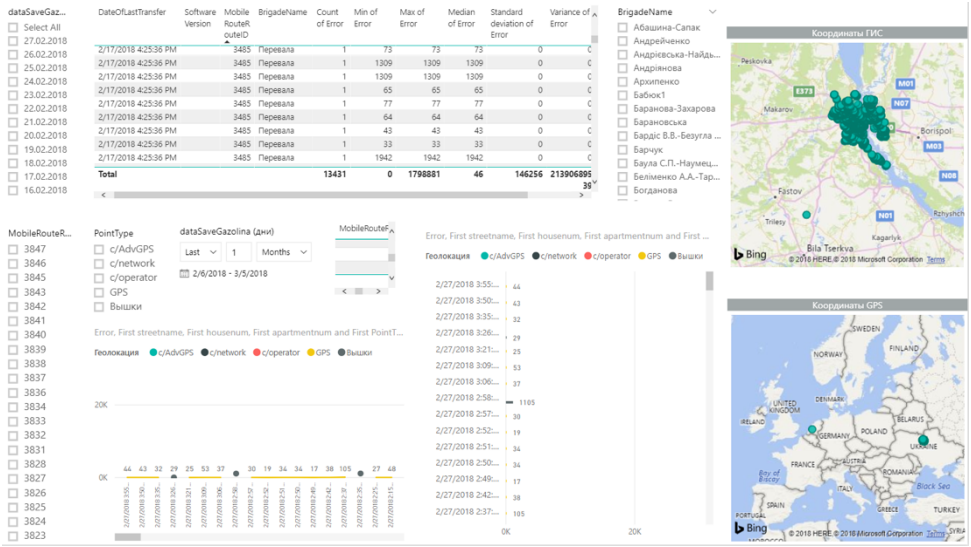

Рис. 3 — Види геолокації

Цей інструмент необхідний для розробників мобільного додатку для контролерів. Деякі види геолокації не завжди спрацьовують, тому знімаються неправильні координати і це впливає на зарплату контролерів. Такий фільтр дає змогу розробникам визначити в чому причина неправильно знятої геолокації і виправити це. Таким чином здійснюється моніторинг даних, переданої геолокації та координат-еталонів.

Ось так Була створена система обробки та представлення даних за допомогою сервісу Power BI Desktop та за допомогою мови R та DAX було проаналізовано дані.

Література

1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://powerbi.microsoft.com/ru-ru/
3. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://kyivgaz.ua/pokazniki-yakosti-gazu.html

Н.М. Корнійчук,
спеціаліст вищої категорії, викладач Мирогощанського аграрного коледжу
Ю.О. Цикалюк,
кандидат технічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Мирогощанського аграрного коледжу

ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДРУЧНИК, ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОГРАМНИЙ ЗАСІБ

Дистанційні технології навчання можна розглядати як природний етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної аудиторії.

За останнє десятиріччя у теорії та практиці педагогічної освіти широко застосовуються поняття „електронний курс”, „електронне видання”, „навчальний продукт”, „педагогічний програмний засіб” (ППЗ), „електронний підручник” тощо.

Застосування мультимедійних засобів на заняттях дозволяє підвищити не тільки інтерес до майбутньої спеціальності, але і успішність по даній дисципліні. Навчальні комп’ютерні програми і електронні підручники дають можливість кожному студенту незалежно від рівня його підготовки брати активну участь у навчальному процесі, індивідуалізувати свій процес навчання, здійснювати самоконтроль. Бути не пасивним спостерігачем, а активно одержувати знання і оцінювати свої можливості. Електронний підручник має сучасний дизайн і відповідає ергономічним вимогам до комп'ютерних засобів навчання. Перше, це можливість включати в них сучасні (у тому числі мультимедійні) способи подання інформації, у вигляді навчальних програм, що використовують у тому числі засоби анімації. Друге, можливість включати інтерактивні засоби контролю знань для перевірки, у тому числі і для самоперевірки, і третє, при сьогоднішньому складному стані з підручниками, електронну версію легко "скинути" на диск або флешку і користуватися ним на домашньому комп'ютері. Якщо при цьому підручник покласти на сервер, то до нього може бути забезпечений необмежений доступ.

Так, різні автори дають різні назви деяким видам електронних засобів навчального призначення, а також пропонують означення деяких з цих термінів [1, 51]. Найбільша неоднозначність спостерігається при трактуванні поняття електронного підручника. Деякі автори розглядають електронні підручники як комплекс друкованої і електронної книги взаємодоповнюючий один одного.

Отже, електронний підручник – це автоматизована навчальна система, що містить у собі дидактичні, методичні й інформаційно-довідкові матеріали, а також програмне Особливості розробки й використання електронних освітніх ресурсів забезпечення, що дозволяє комплексно використовувати їх для самостійного здобуття та контролю знань [2]. Під електронним підручником розуміють комплексний засіб навчання, який структурує за допомогою комп’ютерних засобів навчальний матеріал для організації різних видів самостійної роботи і контролю досягнень тих, хто навчається. Студенти, що навчаються дистанційно, більшу частину навчальної роботи виконують самостійно, знаходячись на значній відстані від викладача. Взаємодія між ними існує тільки опосередкована, з використанням інформаційних засобів. Виходячи з цього, електронний підручник для студентів, що навчаються дистанційно, має поєднувати у собі більш широкі функції і містити більше засобів активізації пізнання, ніж традиційний друкований підручник. Зміст, структура та форма ЕП повинні враховувати відірваність студента не тільки від викладачів та однокурсників, але часто й від культурних центрів, великих бібліотек.

Електронні підручники стають не додатковим, а провідним засобом на багатьох етапах навчального процесу, звільняючи викладача від механічної репродуктивної роботи, дозволяють змінити процес викладання з урахуванням

досягнень певної галузі, надаючи йому нові можливості для творчого пошуку змісту, методів, засобів роботи зі студентами. Підручник, як електронний так і друкарський, мають загальні ознаки, а саме: 1) навчальний матеріал викладається з певної галузі знань; 2) цей матеріал викладений на сучасному рівні досягнень науки і культури; 3) матеріал в підручниках викладається систематично, тобто є цілим завершеним твором, що складається з багатьох елементів, що мають смислові відношення і зв'язки між собою, які забезпечують цілісність підручника. Електронні підручники мають істотні відмінності від паперових через можливості сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій. В електронних підручниках подання навчального матеріалу, його структурних компонентів мають суттєво відрізнятися від традиційних підручників, причому зміст матеріалу має доповнювати традиційний друкований підручник, а не повністю його дублювати [2]. Електронний підручник покликаний не замінити друкований посібник, а доповнити його за рахунок подання навчального матеріалу в іншому вигляді – за допомогою акцентів на ключових поняттях, тез та опорних схем, використання інтерактивних завдань, великої кількості мультимедійного ілюстративного матеріалу [3, 47].

Електронний підручник акумулює в собі всі основні дидактичні, методичні, наукові й інформаційно-довідкові матеріали, необхідні викладачам для підготовки і проведення занять, а також студентам – для самостійного вивчення навчальних тем або підготовки до занять, що проводяться під керівництвом викладача, і одержання додаткових інформаційно-довідкових відомостей з навчальної дисципліни. Крім того, він дозволяє студентам якісно вирішувати завдання самоконтролю засвоєння матеріалів з навчальної дисципліни, а викладачам – об'єктивно здійснювати поточний і підсумковий контроль успішності студентів. Електронний підручник може інтегрувати в собі можливості різних педагогічних програмних засобів: навчальних програм, довідників, навчальних баз даних, тренажерів, контролюючих програм; він дозволяє використовувати як традиційні, так і новітні прийоми і форми навчання, застосовувати сучасні інформаційні технології для підвищення ефективності навчального процесу. Електронний підручник являє собою сукупність освітньої інформації й інформаційних технологій, будучи при цьому одним із засобів організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (викладача і студента) на основі освітніх технологій. У дисциплінарній моделі навчання, властивій очній системі навчання, інтерпретатором знань виступає викладач. При дистанційній формі інтерпретатором у більшій мірі є сам студент і тому до якості освітньої інформації і способам її презентації повинні пред'являтися підвищені вимоги. Насамперед, це стосується електронних підручників і навчальних посібників, а також інформаційних баз і банків знань, довідкових і експертних систем, що використовуються у навчальних цілях.

Сформулюємо основні риси його структурної організації: використання можливостей мультимедіа; інтерактивність та мультімедійність; швидкий зворотний зв'язок; швидкий пошук необхідної інформації; можливість організованого доступу зі сторінок електронного підручника до необхідних

інформаційних ресурсів Інтернету; наявність ілюстративних прикладів та моделей; супровід текстового матеріалу аудіо- та відеоінформацією; організація різнорівневого контролю навчальних досягнень студентів; багаторівневість викладу навчального матеріалу. Розглянемо основні дидактичні функції електронних підручників та особливості їх реалізації [4]: а) інформаційна: забезпечення розширеного і поглибленого опанування предметної галузі за рахунок легкого та швидкого доступу до потрібних фрагментів інформації; б) самоосвіти: формування бажання та вміння самостійно отримувати знання, будувати власну траєкторію навчання; стимулювання навчально-пізнавальної мотивації; створення умов для формування активної позиції в навчанні; стимулювання навчально-пізнавальної активності; в) розвивально-виховна: створення умов для стимулювання пізнавального інтересу, для формування пізнавальної активності; стимулювання бажання поглибити знання, покращити результати навчання, завдяки забезпеченню індивідуальної допомоги, рекомендацій за результатами тестування; г) систематизуюча: надання можливості отримання як загального уявлення про зміст та структуру навчального матеріалу, так і про взаємозв'язок його окремих фрагментів; надання можливості встановити внутрішньо- і міжпредметні зв'язки матеріалу, що вивчається; д) закріплення: створення умов для усвідомлення і глибокого засвоєння матеріалу завдяки наявності системи зв'язків; створення умов для якісного опрацьовування навчального матеріалу на динамічних моделях; е) Трансформаційна, розвивально-вихована: емоційно-виразне ілюстрування теоретичного матеріалу, що забезпечує вплив на емоційно-вольову сферу того, хто навчається, сприяє формуванню мотивації пізнання; формування навичок самоосвіти; орієнтація на розвиток логічного, аналітичного, конструктивного мислення; стимулювання розумової діяльності; формування творчих навичок студента; ж) корекції та контролю: забезпечення контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів при виконанні тренувальних задач; результатів виконання тестів.

Література

1. Фіголь Н. Структура електронного навчального видання // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 7. – С. 29–31.
2. Козлакова Г.О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: Монографія. – К.: ВЦ „Просвіта", 2002. – 230 с.
3. Вембер В.П. // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. Максименка С. Д. – Т. VIII, Вип. 6. – К., 2009. – С. 43–51.
4. Левшин М.М. Особистісна зорієнтованість дидактико-методичних комплексів для ВНЗ. // Вища освіта України. – 2005. – №2. – С. 27–33.

Т.С. Короткова,
студентка факультету інформаційних технологій
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СИСТЕМА КРЕДИТНОГО СКОРИНГУ НА ОСНОВІ КОМПОЗИЦІЇ МЕТОДІВ DATA MINING

Споживче кредитування інтенсивно розвивалося, починаючи з кінця XX ст., і тепер є одним з секторів будь-якого бізнесу. Кількість фінансових установ, що надають товари і послуги в кредит, зростає щодня. Ризик, властивий подібній діяльності, насамперед, залежить від того, наскільки добре оцінено платоспроможність клієнта. Одним з методів, дозволяє знизити ризики без втрати прибутковості, запропонувавши відповідь на ключові запитання: наскільки проблематичною буде робота банку з конкретним позичальником, яке значення кредитного ліміту встановити, поверне клієнт кредит чи ні, є кредитний скоринг.

Кредитний скоринг (від англ. score — бал) – це метод, з використанням якого визначають ймовірність дефолту потенційного позичальника організації на основі кредитної історії та різноманітних соціально-демографічних характеристик [1]. В основі скорингових систем лежить припущення, що люди зі схожими соціальними показниками поводяться однотипно. Апріорно приймаючи такий постулат, можна будувати різні статистичні моделі, які можуть бути дуже корисні в процесі прийняття рішень щодо видачі кредитів [2]. У даній роботі розроблено систему кредитного скорингу заявок (від англ. Application Scoring), яка за різноманітними характеристиками позичальника буде використовуватись для визначення раціональності видачі кредита клієнту.

Огляд методів Data Mining, що застосовуються для вирішення задачі класифікації.

Для вирішення задач кредитного скорингу широко використовуються методи і моделі, що базуються на двох підходах: статистичних методах аналізу даних, в яких здійснюється розрахунок основних статистичних параметрів за ключовими ознаками і виявляються зв'язки на основі статистичних критеріїв, та на використанні інструментів предиктивного аналізу (з англ. prediction – прогноз, передбачення), що належать до широкого класу методів поглибленого аналізу даних – Data Mining. Data Mining (з англ. – добування даних, поглиблений аналіз даних, інтелектуальний аналіз даних) – це процес виявлення прихованих закономірностей, виявлення в необроблених даних раніше невідомих, нетривіальних знань, простих для інтерпретації і практично корисних в прийнятті рішень у всіх областях людської діяльності [3].

У літературі представлена велика кількість різноманітних класифікаційних методів. Порівняння найвідоміших методів Data Mining, які можуть бути використаними для оцінки кредитоспроможності та вимагають мінімального налаштування параметрів, наведено на рис. 1.

Варто зазначити, що кожен з методів має і ряд інших переваг та недоліків. Саме тому доцільним є використання композиції методів, що змогла б

забезпечити більшу точність моделі шляхом акумуляції переваг та усуненням недоліків одних методів іншими. Хоч такий спосіб є більш складним для реалізації, однак він демонструє точніші результати, що дозволяє кредитору виконати свою основну задачу – мінімізувати ризик невиплати кредиту.

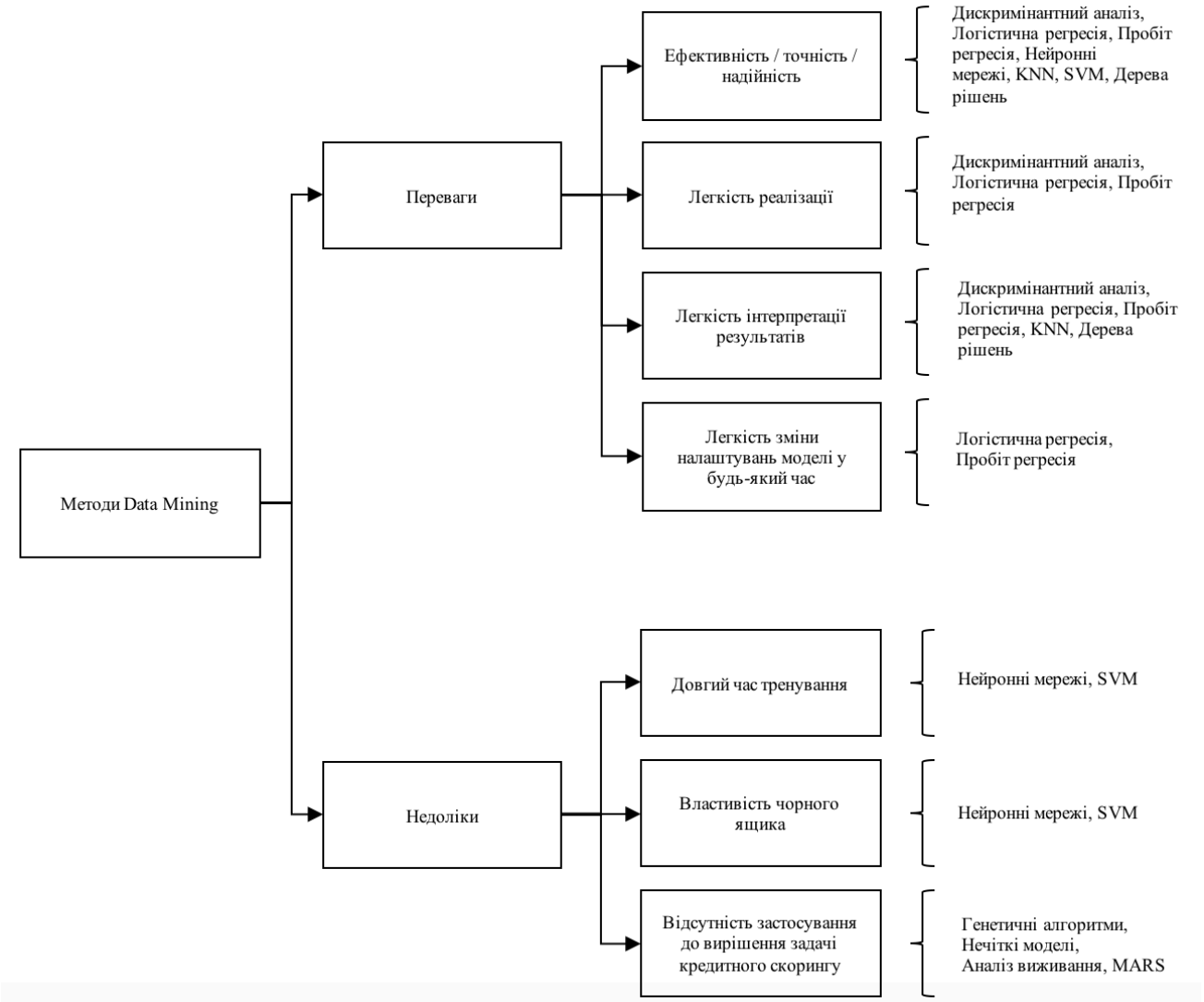

Рисунок 1 – Порівняння методів Data Mining

Розробка системи кредитного скорингу. Для поставленої задачі було обрано набір даних, наданий ТОВ “Хоум Кредіт енд Фінанс Банк”. Дані є кредитними історіями: атрибути кредитів, виданих клієнту в минулому. Дані надходять з 4-х різних джерел, ідентифікатор джерела вказано в полі NUM_SOURCE. Завдання ускладнюється тим, що дані можуть бути неповні: деякі джерела можуть не містити інформацію про частину виданих кредитів; суперечливі – джерела можуть містити різні значення атрибутів по одному і тому ж кредиту, можливі колізії інших типів. Набір даних містить тренувальну та тестову вибірки у 1787571 рядки, 34 стовпчики змінних та 1665298 рядки, 33 стовпчика змінних відповідно. У датасеті присутні як змінні, що характеризують розглянуту заявку на кредит, так і змінні – атрибути кредиту з кредитної історії.

Архітектура системи розробленої системи кредитного скорингу зображена на рис. 2.

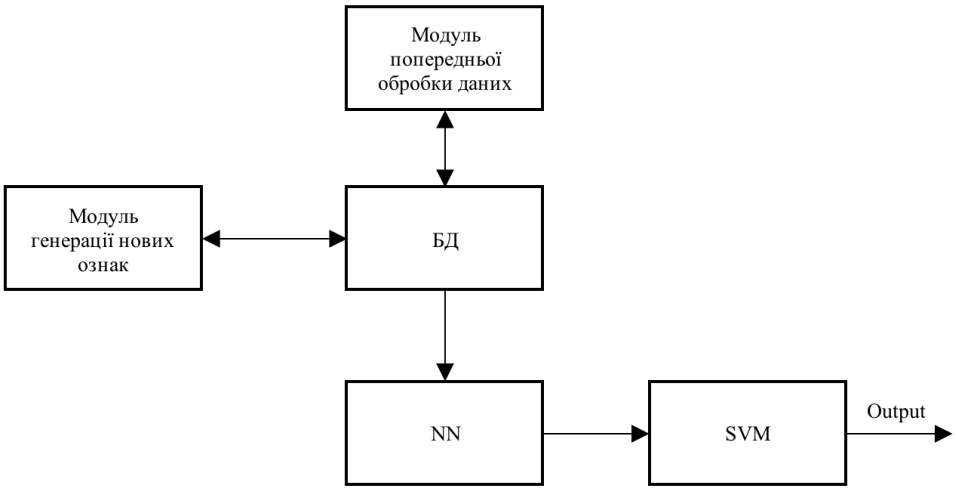

Рисунок 2 – Архітектура системи кредитного скорингу

Модуль попередньої обробки даних включає:
–обробка часових ознак;
–обробка рядкових ознак;
–обробка порожніх значень.
Модуль генерації нових ознак включає:
–створення часових ознак;
–створення нових ознак по платіжному рядку;
–створення бінарних ознак;
–створення категоріальних ознак;
–створення ознак шляхом обчислення статистик.

Методами, композицію яких було застосовано для побудови моделі, є Нейронні мережі (NN) та Метод опорних векторів (SVM). Перевірка якості роботи скорингової системи проводилась за допомогою метрики AUC (рис. 3). Так, було досягнуто точності 0,69 – якість моделі можна вважати доброю. Для даного набору даних такий результат є прийнятним. Варто зазначити, що на результат впливав не тільки вибір моделі, а й попередня обробка даних та генерація нових ознак. Удосконалення даних модулів може призвести до покращення результатів.

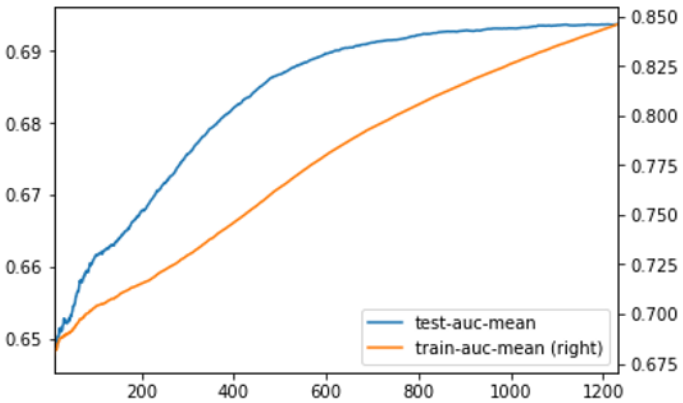

Результати перевірки якості (AUC)	Значення
test-auc-mean	0.693723
test-auc-std	0.003450
train-auc-mean	0.846159
train-auc-std	0.000912

Рисунок 3 – Якість роботи скорингової системи

Висновки. Розглянуто задачу розробки скорингової системи оцінки кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб. Для розв'язання цієї задачі вибрано скорингову модель, що базується на композиції методів Data Mining – методі опорних векторів та нейронній мережі. Така модель дозволить банківським установам більш комплексно та ґрунтовніше досліджувати фінансову спроможність клієнта розраховуватися за отриманий кредит. Напрямами подальших досліджень є удосконалення модулів попередньої обробки даних та генерації нових ознак.

Література

1. Кредитний скоринг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Credit_score
2. Саитова С. Т. Использование скоринговой модели при управлении кредитным риском // Молодой ученый. – 2013. – № 12. – С. 342–344.
3. SAS Institute. Data Mining. What it is and it matters? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sas.com/en_us/insights/analytics/data-mining

К.С. Кривенко,
студентка факультету інформаційних технологій
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СИСТЕМА СКЛАДАННЯ РОЗКЛАДІВ ЗАНЯТЬ НА ОСНОВІ СУБ'ЄКТИВНИХ ПЕРЕВАГ

Ключовими факторами, від яких залежить якість функціонування вищого навчального закладу є рішення, прийняті на етапах календарного планування та управління наявними матеріальними ресурсами та кадровим потенціалом. Одним із таких факторів є складання розкладів занять. Розклад занять впливає на організацію навчального процесу і тим самим на якість підготовки студентів вищих навчальних закладів. Крім того, від нього залежить ефективність використання наявних матеріальних ресурсів та науково-педагогічного потенціалу.

Задача складання розкладів занять у вищих навчальних закладах є однією із задач теорії розкладів. Її відносять до класу NP-задач, для яких на сьогоднішній день, в порівнянні з минулими роками, були знайдені деякі ефективні алгоритми. Проте, ще досі існує чимало нерозв'язаних проблем, пов'язаних із оптимізацією складання розкладів. Зокрема, хоча і було вивчено методи, що враховують різні обмеження, в той же час безпосереднє розв'язання практичних задач за допомогою цих моделей виявляється неможливим як внаслідок їх великої розмірності та NP-складності, так і тому, що в практичних задачах необхідно враховувати не лише формальні обмеження, але і роль суб'єктивного фактора у цільових функціях [1].

Таким чином, у даній роботі було розроблено систему складання розкладів у ВНЗ з врахуванням суб'єктивних переваг учасників навчального процесу, з використанням генетичного алгоритму, модифікованого автором.

Формування цільової функції для задачі складання розкладів занять на основі суб'єктивних переваг.

Пропонуємо вважати критеріальною функцією визначення ступеня відповідності запитам студентів і викладачів, тобто лише м'яким вимогам. Здійснимо формалізацію такої функції.

Нехай $R = \{r_1, r_2, ..., r_n\}$ — множина розкладів, яка відповідає жорстким вимогам, $P = \{p_1, p_2, ..., p_m\}$ — множина навчальних дисциплін, $L = \{l_1, l_2, ..., l_k\}$, $S = \{s_1, s_2, ..., s_t\}$ — сукупність викладачів та навчальних груп відповідно, та $A = \{a_1, a_2, ..., a_v\}$ — множина навчальних аудиторій. Виходячи з інтересів двох основних суб'єктних множин навчального процесу — студентів і викладачів, представлятимемо цільову функцію у вигляді адитивної згортки:

$$\alpha_S F_S(r) + \alpha_L F_L(r) \to \max, \quad r \in \Omega(P, S, L, A),$$

де $F_S(r)$ — цільова функція студентів, $F_L(r)$ — цільова функція викладачів, а α_S

і α_L - вагові коефіцієнти, що визначають вплив компонента цільової функції на загальний результат, Ω — сукупність жорстких обмежень, які визначаються наявністю і спеціалізацією аудиторій, розподілом викладачів по дисциплінах, дисциплін по аудиторіях тощо [2].

Особливості структури хромосоми та алгоритм еволюційного методу задачі складання розкладу навчальних занять.

В даній роботі було запропоновано новий підхід до формування структури хромосоми, відмінний від традиційного десяткового кодування даних, необхідних для побудови розкладу.

У розроблюваній системі хромосома представляє собою ієрархічну структуру (рис.1). Оскільки відповідність до жорстких умов розглядається з позицій навчальних груп, викладачів та аудиторій, хромосома складається із трьох взаємопов'язаних секцій: розклади навчальних груп, розклади викладачів та розклади аудиторій. Кожна секція в свою чергу складається із об'єктів типу «Розклад» для кожного її члена. Кожен об'єкт «Розклад» представляє собою деревоподібну структуру, яка складається із днів тижня, а кожен день тижня представляє собою навчальну пару. Навчальна пара може містити ID дисципліни у БД. По ID у БД можна знайти інформацію про назву дисципліни, викладача, тип заняття тощо.

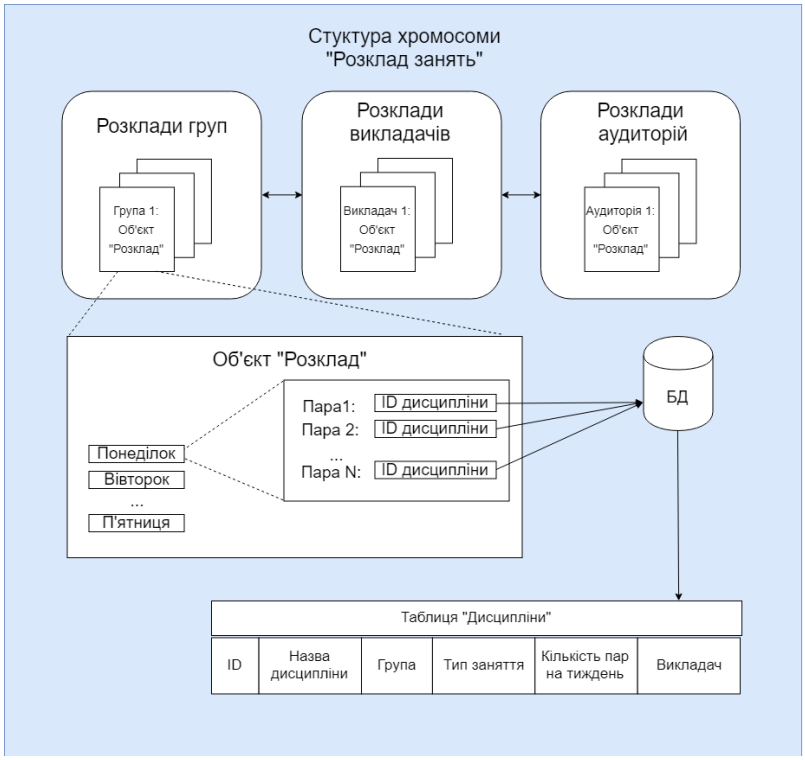

Рис. 1 – Структура хромосоми

Запропонована автором вище структура хромосоми допомагає вирішити одночасно кілька проблем при реалізації алгоритму. По-перше, використовуючи таке представлення у програмі, ми спрощуємо відслідковування виконання жорстких вимог. По-друге, це дозволяє не використовувати забагато ресурсів оперативної пам'яті, оскільки в такому випадку до ID дисципліни прив'язаний ряд даних до яких можна легко звернутися за посиланням. При цьому, порядок цих даних неможливо порушити при модифікації хромосоми.

Далі покроково розглянемо модифікований генетичний алгоритм для складання розкладів занять:

Крок 1. Формування початкової популяції – на даному кроці створюється задана кількість розкладів, що повністю відповідають жорстким вимогам.

Крок 2. Розрахунок фітнес-функції для кожного розкладу у популяції.

Крок 3. Поки не виконається критерій закінчення алгоритму:

Крок 3.1. Селекція хромосом для кросоверу – тут за значенням фітнес-функції відбираються найкращі хромосоми для кросоверу

Крок 3.2. Модифікований кросовер – виконується кросовер для кожної із обраних хромосом. Проте кросовер не є традиційним. Всередині кожного об'єкту «Розклад» лише для навчальних груп змінюється порядок розподілу дисциплін. При цьому зміна може відбутися лише в тому випадку, коли ця зміна не порушує відповідність розкладу до жорстких вимог.

Крок 3.4. Формування нової популяції – комбінуються хромосоми, що пройшли процедуру кросоверу, і ті що не пройшли селекцію. Із них обираються найкращі.

Інформаційно-аналітична система складання розкладів занять.

В якості вхідних даних було обрано інформацію, надану деканатом факультету інформаційних технологій КНУ ім. Тараса Шевченка, про навчальні плани груп факультету, аудиторний фонд та розподіл навантаження викладачів на поточний семестр.

На рис. 2, 3 представлені динаміка цільової функції та результуючий розклад для однієї із груп тестової вибірки, отриманий в результаті одного із експериментів. У цільовій функції враховувались наступні обмеження для даної групи: «Лекції проводити на перших парах», «Ставити однакові пари поряд». Як можемо бачити, отриманий розклад задовольняє суб'єктивні переваги даної навчальної групи.

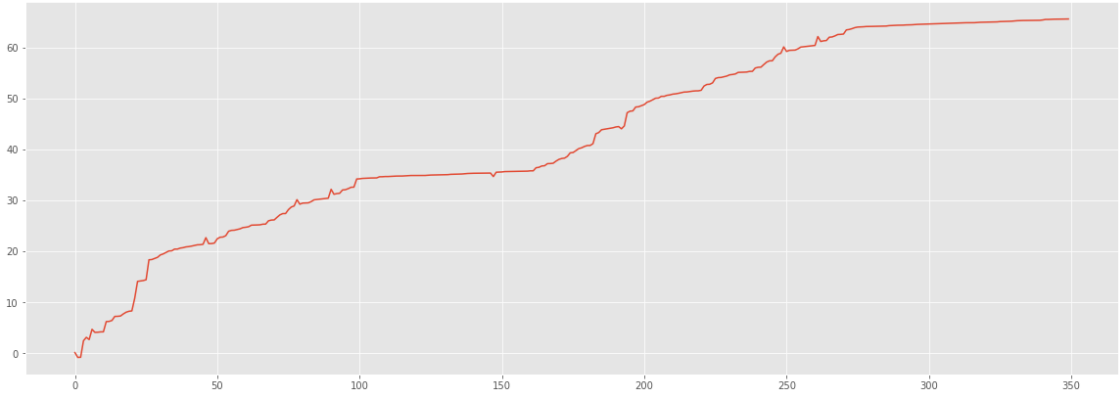

Рис. 2 — Динаміка цільової функції

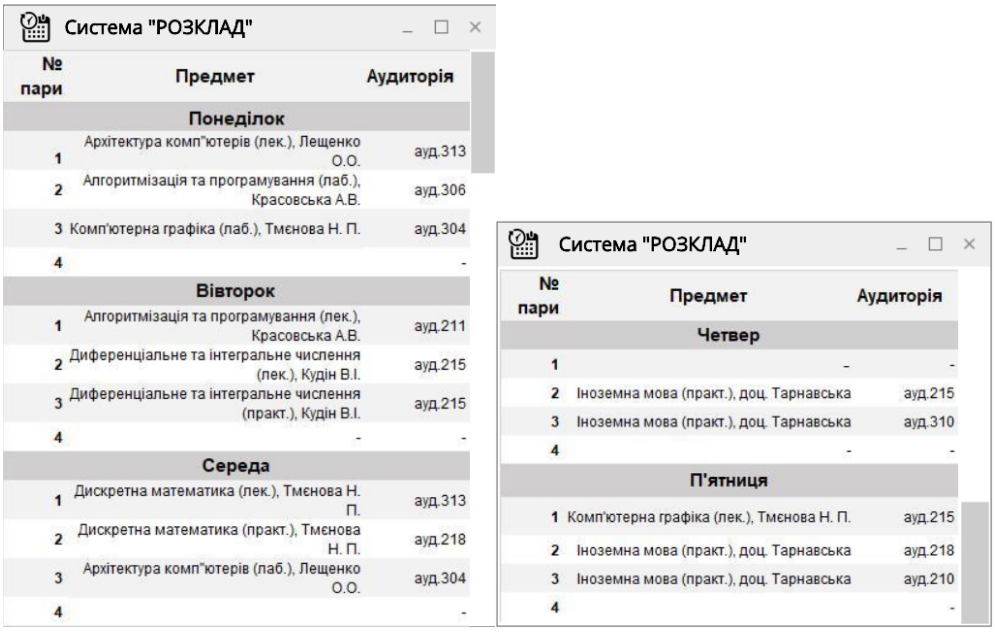

Система "РОЗКЛАД"

№ пари	Предмет	Аудиторія
	Понеділок	
1	Архітектура комп"ютерів (лек.), Лещенко О.О.	ауд.313
2	Алгоритмізація та програмування (лаб.), Красовська А.В.	ауд.306
3	Комп'ютерна графіка (лаб.), Тмєнова Н. П.	ауд.304
4		-
	Вівторок	
1	Алгоритмізація та програмування (лек.), Красовська А.В.	ауд.211
2	Диференціальне та інтегральне числення (лек.), Кудін В.І.	ауд.215
3	Диференціальне та інтегральне числення (практ.), Кудін В.І.	ауд.215
4	-	-
	Середа	
1	Дискретна математика (лек.), Тмєнова Н. П.	ауд.313
2	Дискретна математика (практ.), Тмєнова Н. П.	ауд.218
3	Архітектура комп"ютерів (лаб.), Лещенко О.О.	ауд.304
4		-

Система "РОЗКЛАД"

№ пари	Предмет	Аудиторія
	Четвер	
1	-	-
2	Іноземна мова (практ.), доц. Тарнавська	ауд.215
3	Іноземна мова (практ.), доц. Тарнавська	ауд.310
4	-	-
	П'ятниця	
1	Комп'ютерна графіка (лек.), Тмєнова Н. П.	ауд.215
2	Іноземна мова (практ.), доц. Тарнавська	ауд.218
3	Іноземна мова (практ.), доц. Тарнавська	ауд.210
4		-

Рис. 3 — Розклад, створений системою для однієї з груп

Висновки. В результаті створення інформаційно-аналітичної системи ми частково досягнули поставленої мети — на основі змодельованого алгоритму оптимізації розкладів ми створили спрощену версію інформаційно-аналітичної системи, що є робочою на реальних даних. Отримані результати свідчать про те, що можна отримати прийнятні розв'язки. Наш метод, звичайно, не гарантує

отримання саме оптимального розкладу, але він дає можливість порівняти побудовані «вручну» та одержані іншими програмами розклади за критерієм відповідності побажанням студентів та викладачів, що при побудові розкладів і є найважливішим.

Література

1. Сіпко О.М. Моделі та еволюційний метод складання розкладу занять у вищому навчальному закладі : дис. канд. техн. наук : 05.13.06 / Сіпко Олена Миколаївна. – Черкаси, 2016. – 137 с.
2. Снитюк В.Є. Аспекти формування цільової функції в задачі складання розкладу занять у ВНЗ [Текст] / В.Є. Снитюк, О.М. Сіпко // Матеріали Дев'ятої міжнародної науково-практичної конференції «Математичне та імітаційне моделювання систем. (МОДС – 2014)». – Київ-Жукін, 2014. – С. 349–353.

Р.И. Харабет,
студент факультета информатики и вычислительной техники
Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт имени Игоря Сикорского»

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ AMAZON CONNECT STREAMS ДЛЯ ИНТЕГРАЦИИ AMAZON CONNECT

У крупных компаний, которые имеют дело с клиентами обязательно есть внутренняя система, в которой отображаются все необходимые данные по каждому зарегистрированному клиенту. Так же, у таких компаний есть и колл-центры для непосредственного общения клиентов с агентами поддержки. Удачным решением и в плане масштабируемости и стоимости является использование облачного колл-центра Amazon Connect [1]. В отличие от традиционных решений он не требует отдельных вычислительных мощностей и персонала для поддержания работоспособности системы. Как и большинство аналогичных решений, Amazon Connect предлагает осуществлять взаимодействие в отдельном окне браузера, называемом Contact Control Panel (CCP). Такой подход не дает преимуществ по сравнению с обычным софтфоном (softphone). Но Amazon разработали библиотеку Amazon Connect Streams [2]. Эта библиотека представляет API (Application Programming Interface) для интеграции со сторонними приложениями, такими как CRM-системы или другие веб-приложения.

Возможности Amazon Connect Streams.

Для интеграции панели осуществления звонков с веб-приложением Amazon Connect Streams даёт возможность интегрировать Amazon Connect с существующим веб-приложением. Разработчик получает возможность встроить CCP как UI компонент на страницу и обрабатывать события клиентской части приложения, что даёт возможность управлять состоянием звонка посредством событийно-ориентированного интерфейса.

Архитектурно, Amazon Connect Streams многослойный подход для предоставления гибкой, настраиваемой интеграции с существующим веб-приложением. Это позволяет строить как сложную и глубокую, так и ограниченную поверхностную интеграцию в зависимости от потребностей бизнеса. Библиотека построена на концепции потоков (streams), как это видно из названия. Потоки представляют соединение между каждым слоем клиентской части приложения. Множественные потоки объединяясь, образуют канал (conduit), по которому передаются события и запросы. Можно выделить три слоя клиентского приложения:

1. Слой интеграции с веб-приложением: это код непосредственно клиентского приложения, которое инициализирует работу с библиотекой. В ходе инициализации на страницу вставляется iframe [3], в котором загружается CPP от Amazon Connect.
2. Слой интеграции с CCP: представляет прямую авторизацию агента колл-центра. Он так же играет роль посредника между верхним слоем интеграции и разделяемым воркером (Web API SharedWorker)
3. Разделяемый Воркер (Web API SharedWorker): это HTML5 SharedWorker[4], который помимо обработки API запросов осуществляет Длинные опросы (long-polling) [5], благодаря которым, изменение данных о состоянии звонка синхронизирует по всем открытым вкладкам.

Пример интеграции Amazon Connect с веб-приложением.

На рис. 1 представлено окно веб-приложения, в которое вставлен CPP от Amazon Connect в момент входящего звонка. Клиент сейчас находится в очереди и ожидает подсоединения агента службы поддержки. Преимущество интеграции телефонного звонка с веб-приложением заключается в том, что мы можем динамически взаимодействовать с базой данных, и получать информацию, которая нам была бы полезна для улучшения качества обслуживания клиента. К примеру, мы еще до соединения с абонентом можем оперировать телефонным номером, с которого звонит клиент, и получить всю информацию о клиенте из базы данных. Это может значительно повысить качество обслуживания клиентов: представьте, если к вам с самого начала разговора обратились по имени, и не спрашивают номер вашего последнего заказа!

В Log Messages мы видим информацию, которой мы можем пользоваться непосредственно после обработке каких-то событий (внутренние данные конфигурации звонка, такие как атрибуты, тип очереди и т.д.). В Event Messages мы можем наблюдать какие события приходят, и обрабатывать их соответствующим образом.

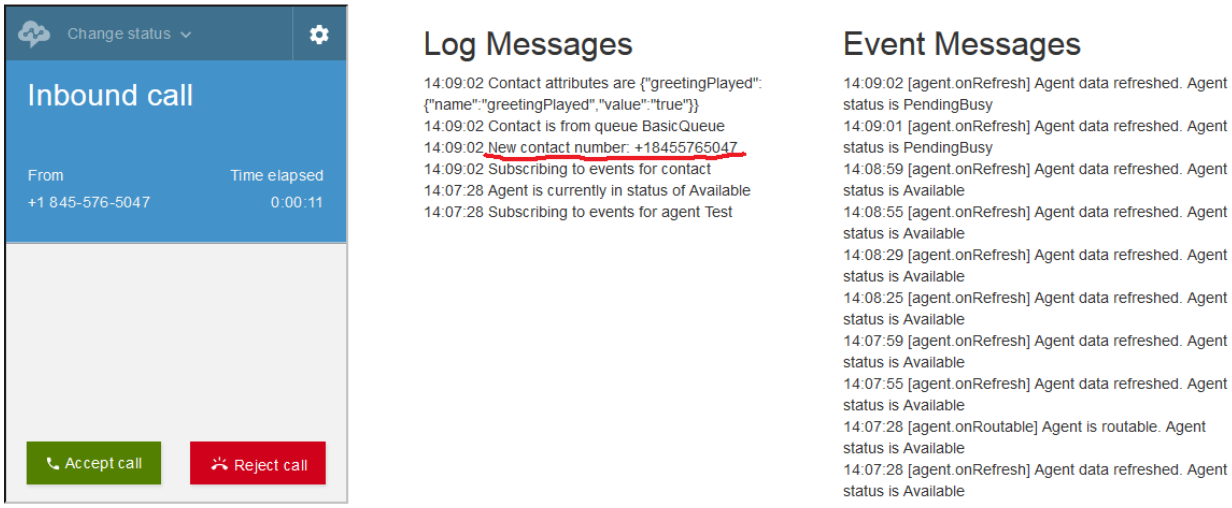

Рис. 1 — Веб-приложение с встроенным Contact Control Panel (CPP)

Вывод. Если необходимо обеспечить гибкое взаимодействие колл-центра с существующей системой, имеющей клиентскую базу для того чтобы повысить качество обслуживания клиентов — очень хорошим решением является Amazon Connect Streams. Хоть эта библиотека не упоминается в документации для разработчиков в силу того, что она, как и сам Amazon Connect, не приобрела ещё широкого распространения и аудитории, она является удобным инструментом в руках разработчиков для создания управляемого облачного колл-центра.

Литература

1. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://aws.amazon.com/connect/ (Дата посещения 16.05.2018).
2. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://github.com/aws/amazon-connect-streams (Дата посещения 16.05.2018).
3. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/HTML/Element/(Дата посещения 16.05.2018).
4. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://developer.mozilla.org/ru/docs/Web/API/SharedWorker (Дата посещения 16.05.2018).
5. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://javascript.ru/ajax/comet/long-poll (Дата посещения 16.05.2018).

Л.З. Хрущ,
кандидат економічних наук, доцент кафедри інформаційних технологій
ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"
О.З. Гарпуль,
кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформаційних технологій
ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"

ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНОГО КЛАСУ ДО НАВЧАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ

Сьогодні найгостріші проблеми в галузі освіти і виховання пов'язані з відсутністю мотивації в більшості учнів та студентів, відповідно знижуються показники їх освіченості і вихованості. Актуальність формування навчальної мотивації обумовлена самою навчальною діяльністю, оновленням змісту навчання, формуванням у студентів та учнів прийомів самостійного отримання знань, розвитку активності [1, с. 17]. Сучасний рівень розвитку інформаційних технологій дозволяє застосовувати напрацювання даної галузі у всіх сферах діяльності людини. Використання таких технологій дозволяють пришвидшити той чи інший вид діяльності та зробити його ефективнішим. Зокрема, використання сучасних підходів для освіти студентів, з використанням останніх досягнень у сфері інформаційних технологій, дозволить підвищити успішність студентів та їх зацікавленість у навчальному процесі [2].

Сьогодні дистанційна форма навчання у системі Google Classroom – платформі для автоматизації навчального процесу, демонструє свої переваги над іншими формами навчання завдяки своїй значно вищій інформативності, доступності та економічній ефективності. Вона також потребує менше часу та енергії для засвоєння знань, є значно мобільнішою та комфортнішою ніж інші форми навчання. Учням або студентам стане до вподоби можливий доступ до віртуального класу в будь-який момент часу і з будь-якого кутка світу, а також сповіщення, які інформують про нові завдання чи виконання, що дуже важливо; адже тоді непотрібно спеціально заглядати на сайт, щоб дізнатись, чи нема там нічого нового.

Classroom допомагає створювати і впорядковувати завдання, виставляти оцінки, коментувати і організовувати ефективне спілкування з учнями в режимі реального часу або в режимі дистанційного навчання.

Проаналізувавши роботу у Google Classroom можна зробити висновок, що його можливості є різноманітними, і вони створюють особливу зацікавленість до навчання. У Classroom доступним є перелік тем/категорій. Це свого роду довідник- посилання на різні ресурси, залежно від організації, наприклад, на сайт-навігатор, на лекційний матеріал та теоретичний матеріал самостійної роботи, додаткові навчальні ресурси, на завдання – практичні завдання, додаткові завдання, на опитування – посилання на тестовий контроль знань, на навчальне відео – різне наочне відео для вивчення курсу та роботи студентів.

Інструмент Classroom “Запитання з короткою відповіддю” служить для отримання зворотного зв’язку від студента, організації взаємодії між викладачем та студентом, а також оцінювання рівня основної підготовки студента.

Інструмент “Запитання з варіантами відповідей” використовується для оцінювання рівня засвоєння тем студента. Це сприяє ефективній в оцінці рівня знань, оскільки легко сформувати кількісні показники, за якими можна порівнювати навчальні результати студентів.

Інструмент “Оголошення” служить для різних оголошень і цікавих моментів з навчання курсу. Зручно використовувати для інформування студентів про графік роботи та пояснення основних вимог до виконання завдання. Викладач та студенти завжди підтримують зв’язок і слідкують за станом виконання/перевірки кожного завдання.

Важливим є інструмент “Завдання з отриманням скриншоту”. Він корисний для комплексної оцінки індивідуальної роботи студента. Для виконання завдання студент використовує певний набір інструментів, застосовуючи необхідні знання та навики, тому таке завдання дозволить комплексно оцінити роботу студента.

Інструмент “Завдання з отриманням посилання” дуже корисний для змоги оцінити громіздку роботу (наприклад, створення сайту, створення зошиту з linoit), а також можливістю подальшого обговорення та редагування.

Інструмент “Завдання з організацією спільного редагування” дуже важливий для оцінювання групової роботи, для виконання завдань, що потребують великої кількості виконавців, для взаємодопомоги студентів. Спільна робота розширює можливості навчання, студенти можуть обмінюватись ідеями і допомагати один одному. Такий підхід адаптує студентів до спільної роботи в групах.

Використання інструменту “Завдання з зі створенням копії” для кожного студента дає можливість створити індивідуальну творчу роботу. При подібній організації відбувається наочність та інтерактивність інформації. Таке завдання сприяє кращому засвоєнню інформації. Створення і поширення індивідуальних копій документа для кожного студента в класі дозволяє значно спростити технічні аспекти освітнього процесу. Це сприяє підвищенню мотивації до навчання, дозволяє економити час підготовки до навчання; наочність і інтерактивність інформації при подібній організації сприяє кращому засвоєнню інформації.

Формування відомості з оцінками в Таблиці Google служить для аналізу успішності та аналізу засвоєння тем студентами. За усіма завданнями можна спостерігати одночасно, і контролювати роботу над окремим завданням відразу в декількох класах. Зручно підбивати підсумки та формувати остаточні підсумкові оцінки.

З кожним роком мотивування діяльності дедалі більше ускладнюється, тому зростає роль свободи вибору, оцінювання та особистої відповідальності [2].

Об’єктивно існуючі невизначеність, конфліктність, нестача інформації на момент оцінювання, прийняття фінансово-економічних рішень, неоднозначність прогнозів, зміни як в оточуючому середовищі, так і в самій системі, еволюційні трансформаційні процеси, нестача часу породжують ризик, яким обтяжені всі суб’єкти господарювання. Під час роботи у віртуальному класі у студентів

формується свідоме та відповідальне ставлення до навчання, набуття нових вмінь, оцінка своїх можливостей, оперативне реагування. Саме віртуальний клас може виступати і засобом для візуалізації нової інформації і для посилення емоційного впливу на студентів. Практика показує, що на звичайному занятті через нестачу часу та різницю в індивідуальному темпі роботи студенти не встигають пройти всі етапи дослідження, а за допомогою віртуального класу студент може самостійно організувати власну діяльність, обрати темп роботи і час виконання, у нього з'являється можливість проявити свої творчі здібності.

Використання віртуального класу для освіти студентів дозволить підвищити не тільки зацікавленість студентів чи учнів у навчальному процесі, але й сформувати у них уміння вчитися, оперувати інформацією, швидко приймати рішення, пристосовуватись до потреб ринку праці та формувати основні життєві компетенції.

Література

1. Чепорнюк Н.Б. Формування мотивації навчальної діяльності учнів на уроках інформатики. / Чепорнюк Н.Б. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – №2. – 2014.– С. 17–22.
2. Ставицький П.В. Застосування сучасних інформаційних технологій при навчанні студентів технічним дисциплінам [Електронний ресурс] / П.В. Ставицький, Д.С. Слободяник, І.М. Кобилянська // Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Використання інноваційних технологій в процесі підготовки фахівців», Вінниця, 28-29 березня 2017 р. – 2017. – Режим доступу: https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/itpf/2017/paper/view/3299.

Розділ 11

АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

М.А. Ємельянов,
студент Харківського національного університету радіоелектроніки
А.Є. Мажара,
студент Харківського національного університету радіоелектроніки
О.О. Чала,
асистент кафедри комп'ютерно-інтегрованих технологій, автоматизації та мехатроніки
Харківського національного університету радіоелектроніки

ВИКОРИСТАННЯ АДАПТОВАНИХ ФОРМ ДЛЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО ВИРОБНИЦТВА СОНЯЧНИХ КОНЦЕНТРАТОРІВ

На сьогоднішній день все більш важливим стає набуття енергетичної незалежності та використання альтернативних джерел енергії. Одним з таких джерел є сонячна енергетика. Проте через наявність факторів, що знижують ефективність фотоперетворювачів, використання сонячної енергетики в Україні залишається на низькому рівні. Серед таких факторів є низький рівень інсоляції загальної території України, а також розсіяне сонячне світло у хмарну та малохмарну погоду [1].

Рішенням низки цих проблем — є використання сонячних концентраторів.

Проте конструкція сонячних концентраторів не адаптована для автоматизованих підприємств з використанням станків з ЧПУ.

Ми пропонуємо конструкцію, що адаптована для станків з ЧПУ. Ця конструкція складається з двох направляючих та ребр жорсткості. Направляючі за рахунок використання адаптованих математичних розрахунків параболічної поверхні виготовляються на станках з ЧПУ набагато швидше та ефективніше через мінімальну кількість проходів та оптимізовану форму. При цьому не знижуються концентраторні якості [2].

Як відомо, для параболічного концентратора основні розрахункові співвідношення мають вигляд:

$$y = ax^2,\ a = \frac{1}{2p},\ p = 2F, \qquad (1.1)$$

де, AB — директриса;

p — параметр параболи (відстань між директрисою AB і фокусом F);

R_0 — радіус апертури;

O_a — глибина параболоїда обертання (відстань від вершини O до плоскості апертури a) [3].

Параметри параболічної структури, що відбиває, переріз якої площиною, що проходить через вісь кругової симетрії Oy, показані на рис. 1.1.

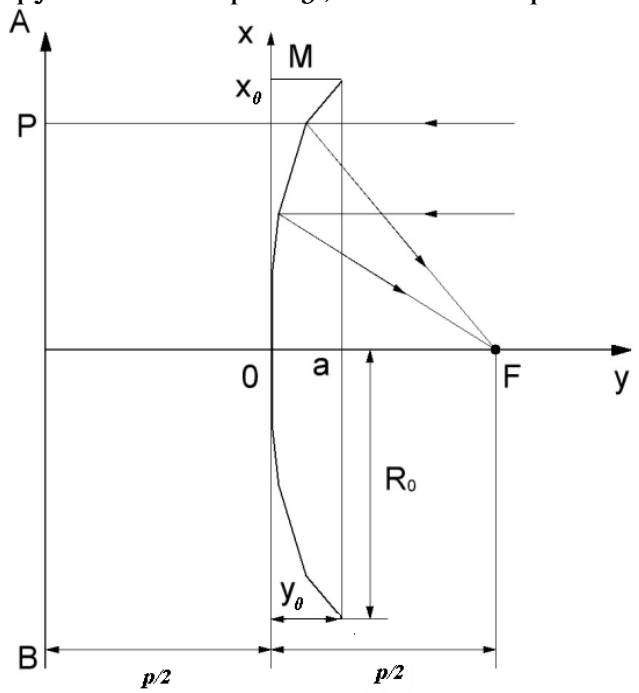

Рисунок 1.1 – Основні параметри параболи

F – фокус; AB – директриса; O – початок координат та вершина параболи; p – параметр параболи (відстань між директрисою і фокусом F); OF – глибина параболоїда обертання; R_0 – радіус апертури

Форму дзеркала характеризують відношенням R_0 до фокусної відстані F.

Використовуючи співвідношення (1.1) отримаємо:

$$y = \frac{x^2}{4F}. \qquad (1.2)$$

При $F = 1{,}1R_0$ та згідно рис. 1.1: $R_0 = x_0$, $y = y_0 = Oa$. Тоді:

$$y_0 = \frac{R_0}{4{,}4}. \qquad (1.3)$$

Якщо $R_0 = 235мм$, $y_0 = 53мм$,то для $y = ax^2$ $a = 0{,}01$.

Отже, для розрахунку профілю параболічного дзеркала отримуємо:

$$y = 0{,}01x^2. \qquad (1.4)$$

Для формування параболічного профілю застосовується ЧПУ-модуль з високоточною лазерною обробкою. Щільність енергії у фокусі лазера складає 10^{-11} – 10^{15} Вт/см^2 . Випаровування матеріалу мало місце при інтенсивності 10^6 –

10^8 Вт/см^2, діаметрі променя лазера 5 – 6 мкм, довжині імпульсу 10^{-7} с та фокусній відстані об'єктиву 20 мм.

Для отримання параболічного пазу використовувався редактор Cimco Edit [4] та рівняння параболи $y = 0{,}01x^2$ з наступними умовами:

$$y = y_0 + 0{,}01x^2,$$

$$y_0 = 10,\ x\ \mathrm{Var}\ (0...235). \qquad (1.5)$$

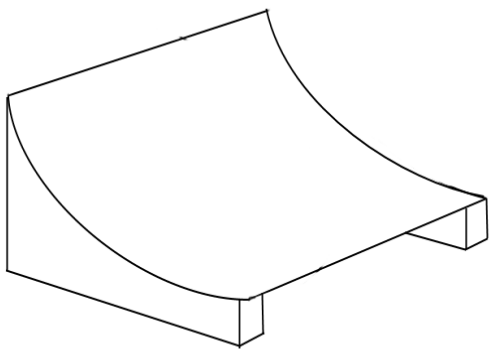

Рисунок 1.2 – Модель концентратора виготовленого з використанням формул

Література

1. Фролов А.В. Анализ временных режимов коллекторов. Scientific. Journal «Science Rice» № 712 (24). – 2016. – С. 41–49.
2. Искрянников, Н.П., Автономные солнечные установки с концентраторами солнечного излучения / К.Н. Свиридов, В.И. Шадрин // Журн. Интеграл. – 2005. – №2. – С. 121–138.
3. Стребков Д.С. Концентраторы солнечного излучения / Д.С. Стребков. – М.: ГНУ ВИЭСХ, 2007. – 316 с.
4. Бронштейн И.Н. Справочник по математике для инженеров и учащихся вузов / И.Н. Бронштейн, К.А. Семендяев. – М.: Наука, 1981. – 721 с.

mgr Magdalena Golonko[1], Michał Buszko[2],
[1] Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
[2] Uniwersytet Warszawski

MULTIFUNCTIONALITY AS A DIRECTION FOR RURAL DEVELOPMENT

Multifunctional rural development can be considered on two levels – socio-economic and spatial. The first aspect concerns the rational use of production factors that the village has at its disposal, while the second refers to the proper distribution of socio-economic activity in the economic space and results from the planning and spatial planning processes [Hopter, Bajerowski, Suchta 2009]. In the literature, the issue of non-agricultural activities in rural areas was taken, among others, in the aspect of the study of the functional structure of the village, issues related to the structure of employment and bi-competitiveness in agriculture, as well as in the context of diversifying employment sources and incomes by initiating and developing non-agricultural functions within rural settlements and the farms themselves. Multifunctionality of rural areas in literature was also referred to strategy, policy or a model of their development [Czarnecki 2005].

Socio-economic development causes quantitative and qualitative changes in the ways and effects of management as well as relations between production factors in rural areas [Zarębski 2002]. Two positions describing the processes of rural economy change can be distinguished in Polish literature [Skawińska 1994]:

The restructuring of agriculture towards the education of competitive and modern farms leads to capital and ownership transformations in rural areas. By forcing the reduction of agricultural employment, while at the same time creating demand from the processing industry and specialist services subject to modernization, the sector is becoming the main factor in the structural transformation of the village.

The emergence of small and medium enterprises in rural areas, mainly in the field of processing and services, forces the processes of agriculture adaptation through the possibilities of reducing employment in it, substitution of labor through capital, cooperation and integration in agribusiness. Multifunctional rural development in this approach is therefore introduced from outside agriculture.

The first position is represented, among others by researchers in the field of geography and spatial development [Przygodzka 2001]. The fact of this group's interest in the issues of multifunctional development of rural areas is related to the existence of

their close relationship with research on spatial structures and their functional classification [Stola 1992].

The need for an approach to recognizing rural areas as a multifunctional space was associated with the need to take into account new directions of the evolution of these areas in the planning of their spatial development. Achieving such goals as improving the living conditions of the population and increasing the efficiency of investments in rural areas depends on the development of production and living services, improvement in the supply of means of production and consumer goods, development of infrastructure, housing, transport and communication.

The impulse for research in the field of spatial development policy in rural areas was the end of the seventies, by J. S. Kostrowicki, the concept of perceiving rural areas as a multifunctional space shaped under the influence of socio-economic progress, which leads to the emergence and development of non-agricultural, the most important , rural functions, such as: rural trade, production services and services for the population, processing of agricultural products, housing for people working in the city, education, health care, socio-cultural functions, transport and communication, tourism and recreation [Kostrowicki 2003; Domański 1989].

J. S. Kostrowicki drew attention to the need to develop non-agricultural functions of the village. In his opinion, significant diversification of rural areas, resulting from different historical past and different socio-economic development and natural conditions, requires appropriate specialization of individual areas related to the most rational use of local natural conditions, resources, labor resources, which will result in higher management efficiency. This specialization may consist in the development of the whole complex of rural functions, such as agriculture, forestry, fish economy and recreation, processing and provision of services for local and migrant populations [Kostrowicki 1976].

Research on the functional structure of rural areas initiated by J. S. Kostrowicki was continued, among others by W. Stola, A. Stasiak, W. Kamiński and R. Szczęsny. Researchers used, among others from methods developed and used in typological studies of agriculture, which were adapted to the functional classification of rural areas [Stola 1987].

Przygodzka emphasizes that the approach to multifunctional rural development as an effect of modernization of agriculture is appropriate in the case of rural areas with developed economic structures, concentrating industry and various services that are related to agriculture through space and labor resources [Przygodzka 2001].

The second group of views on multifunctional rural development is presented by the authors of works in the field of economic and agricultural sciences and is based on the assumption of the need to create non-agricultural kinds of economic activity and new jobs, which will force the modernization processes of agriculture and will make rural areas undergo transformation towards multifunctionality. Thus, the rural development process can be improved by achieving the optimal diversification of economic activities in rural environments [Rizov 2005].

M. Kłodziński perceives multifunctional development as a skillful integration into the rural economic space of more and more new non-agricultural functions, which re-

sults in the desired diversification of the rural economy. This process means a departure from monofunctional development, based mainly on the production of agricultural raw materials [Kłodziński 1997]. The author perceives the idea of multifunctional development as a way to solve many problems of rural areas and agriculture, presenting a broad approach to it. The implementation of the multifunctional rural development model consists, in his opinion, in the creation of new, diverse sources of income (jobs) for the non-agricultural and agricultural population who are not fully employed in their own farms [Kłodziński 1993].

In his considerations, M. Kłodziński states that the main assumption of multifunctional development is based on developing a rural entrepreneur's initiative, which may be an outsider or local - not related to agriculture or a farm owner introducing new forms of activity, more or less related to agricultural production . Implementation of the concept of multifunctional development of the commune depends primarily on the activity of well-prepared, efficient entrepreneurs, who will become leaders of rural entrepreneurship [Kłodziński 1996].

New jobs, as a consequence of entrepreneurial behaviors, should be created, according to M. Kłodziński, in agricultural production services, in technical and commercial service of villages, agri-food processing, investments related to infrastructure development, environmental protection, development of tourism, crafts and industry . Special departments in agriculture can also become the source of new incomes. Increasing the income of rural families may, in the author's opinion, take place through intensification of agricultural farming, hired work outside the farm, as well as non-agricultural use of farm resources. Multifunctionality, in this connection, the author reduces to a practical way of acting through multi-use use of its potential [Kłodziński 1995].

J. Okuniewski, in turn, signals the need to create new, non-agricultural jobs with reference to the general population of rural areas, considering that extending non-agricultural economic activity in the countryside, including farms and farmers' families, is necessary to open the way to improving agrarian structure and modernization village [Okuniewski 1989; 1994].

According to A. Rosner, multifunctional development of rural areas means the process of diversification of local non-agricultural labor markets. The author considers the concept as a response to the need to increase the number of jobs in local systems in which agriculture plays a dominant role, in a situation where macroeconomic trends indicate that the demand for labor in this sector will decrease. The meaning of the concept boils down to the increase in the diversification of employment trends, and thus also the increase in the diversification of the livelihoods of the rural population in local systems. Multifunctional development of rural areas is, according to A. Rosner, the effect of activating the surplus of rural labor force, to which the author includes overt and hidden unemployment as well as strongly expanded demographic reproduction of labor resources. In addition, the supply flow on the labor market is caused by structural changes in agriculture. The selected interpretative approaches presented so far to the problem of multi-functionality of rural areas were mainly focused on the issue of diversification of socio-economic activities located in rural areas

(diversification of the rural economy). However, this is not a sufficient scope for the interpretation of the analyzed category. It should be emphasized that in addition to the previously mentioned economic functions, rural areas are fulfilled by social functions increasingly appreciated by politicians and society [Rosner 1997; 2001].

J. Bański and W. Stola note that the basic socio-economic activities implemented in rural areas, such as agriculture and forestry, fulfill important natural and cultural functions. In connection with the above, striving for sustainable development of rural areas should be based on developing their diversity, both by enriching the structure of their socio-economic functions, and by shaping and protecting the cultural and natural landscape [Bański, Stola 2002].

Understanding the diversity of rural areas more broadly than multifunctionality in the dimension of socio-economic activity of man, taking into account the natural and cultural functions of rural areas, is consistent with the principle of sustainable development. Sustainable development of rural areas understood as achieving simultaneous progress on three levels, ie economic, social and ecological is to a large extent dependent on the course of the development process of their economic functions. The development of non-agricultural functions has a positive impact on the socio-economic aspects of the functioning of the village. Multifunctional development of the village is therefore an important factor, and at the same time an aspect, of the process of sustainable development, but only in a situation where the development of economic functions of rural areas is not associated with negative consequences for their natural sphere. On the other hand, it should be noted that the source of development of non-agricultural functions of rural areas may be preserved, with high-quality natural and landscape values of these areas.

Rural development should be based on an integrated approach that takes into account the needs of adapting agriculture to the new conditions of its development, economic diversification - especially the development of small and medium industry and rural services - related to natural resources management, enhancing environmental functions and promoting culture, tourism and recreation. This process should make it possible to maintain the elements of the rural landscape, so that the use of them by present generations would not deteriorate the future use of them [Adamowicz, Zwolińska-Ligaj 2009].

References

1. Adamowicz M., Zwolińska-Ligaj M., 2009. *Koncepcja wielofunkcyjności jako element zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing, nr 2 (51), s. 11–38
2. Bański J., Stola W. 2002. *Przemiany struktury przestrzennej i funkcjonalnej obszarów wiejskich w Polsce*, Studia Obszarów Wiejskich, T. 3, KOW PTG, ZBTOW, IGiPZ PAN, Warszawa.
3. Czarnecki A., 2005. *Obszary wiejskie, urbanizacja wsi, rozwój wielofunkcyjny, rolnictwo wielofunkcyjne – przegląd pojęć* [w:] A. Rosner (red.): Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich, IRWiR PAN Warszawa, s. 246–247.
4. Domański R., 1989. *Podstawy planowania przestrzennego*, PWN, Warszawa, s. 111–117

5. Hopfer A., Bajerowski T., Suchta J. 2000. *Możliwości wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich północnowschodniej Polski na przykładzie Warmii i Mazur* [w:] A. Stasiak. (red.): Możliwości wielofunkcyjnego rozwoju wsi polskiej w kontekście integracji z Unią Europejską. Aspekty regionalne, PAN KPZK, SGGW, Studia, T. CX, Warszawa, s. 219.
6. Kłodziński M., 1997. *Istota wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich* [w:] M. Kłodziński, A. Rosner (red.): Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania i możliwości wielofunkcyjnego rozwoju wsi w Polsce, Wyd. SGGW, Warszawa, s. 41.
7. Kłodziński M., 1993. *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich* [w:] M. Kłodziński, J. Okuniewski (red.): Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich na terenach przygranicznych. Studium na przykładzie gminy Myślibórz. Wyniki badań prowadzonych w ramach IRWiR PAN i Fundacji F. Eberta, Wyd. SGGW, Warszawa 1993, s. 13.
8. Kłodziński M., 1995. *Rozwój rolnictwa w powiązaniu z wielofunkcyjnością terenów wiejskich* [w:] M. Kłodziński, A. Rosner (red.): Rolnictwo w gospodarce Opolszczyzny. Znaczenie, perspektywy, zagrożenia, materiały z konferencji zorganizowanej przez Centrum Naukowo-Wdrożeniowe SGGW, Fundację im. F. Eberta i Instytut śląski w Opolu 9 listopada 1994 roku w Gliwicach, Wyd. SGGW, Warszawa, s. 22–23.
9. Kostrowicki J., 1976. *Obszary wiejskie jako przestrzeń wielofunkcyjna. Zagadnienia badawcze i planistyczne.* [w:] Przegląd Geograficzny, T. XLVIII, Z. 4, 1976, s. 607–608.
10. Kostrowicki J., 2003. *Wielka Encyklopedia PWN*, T. 14, PWN, Warszawa, s. 458.
11. Skawińska E., 1994. *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w regionie toruńskim.* Wyd. UMK, Toruń, s. 6.
12. Okuniewski J., 1989. *Kierunki odnowy i modernizacji wsi i rolnictwa w Polsce* [w:] D. Gałaj (red.): Ku wielofunkcyjnemu rozwojowi wsi i modernizacji rolnictwa, materiały z konferencji Rady Naukowej Krajowego Związku Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych oraz IRWiR PAN, Warszawa, s. 134.
13. Okuniewski J., 1994. *Ważniejsze wyniki i wnioski* [w:] K. Duczkowska-Małysz, M. Kłodziński (red.): Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich, Ogólnopolska konf. IRWiR PAN, Wyd. SGGW, Warszawa 1994, s. 138.
14. Przygodzka R., 2001. *Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich Podlasia jako skutek transformacji polskiej gospodarki* [w:] A. Stasiak, R. Horodeński, C. Sadowska-Snarska (red.): Strategia rozwoju województw wschodniego i zachodniego pogranicza Polski w kontekście integracji z Unią Europejską. Wyd. WSE w Białymstoku, Białystok, s. 548.
15. Rizov M., 2005. *Rural development under the European CAP: The role of diversity* [w:] The Social Science Journal 42, s. 623.
16. Rosner A., 1997. *Demograficzne uwarunkowania wielofunkcyjnego rozwoju na obszarach wiejskich* [w:] M. Kłodziński, A. Rosner (red.): Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania i możliwości wielofunkcyjnego rozwoju wsi w Polsce, Wyd. SGGW, Warszawa 1997.
17. Rosner A., 2001. *Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania przemian strukturalnych w rolnictwie* [w:] I. Bukraba-Rylska, A. Rosner (red): Wieś i rolnictwo na przełomie wieków, PAN – IRWiR, Warszawa.
18. Zarębski M., 2002. *Bariery i możliwości wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich (na przykładzie regionu konińskiego)*. Rozprawa habilitacyjna, Wyd. UMK, Toruń, s. 43.

mgr Magdalena Golonko[1], Michał Buszko[2],
[1] Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
[2] Uniwersytet Warszawski

THE SPECIFICS OF PHARMACEUTICAL STORAGE AND TRANSPORT IN ACCORDANCE WITH THE GUIDELINES OF GDP

The pharmaceutical industry, due to the products at its disposal, is extremely demanding, regulated by numerous laws and regulations. The most important is the Pharmaceutical Law. The logistics operator who undertakes to operate the pharmaceutical industry must remember that all processes comply with the Pharmaceutical Law Act and Good Distribution Practice, and the requirements depend on which service portfolio the operator decides [Jerschke 2011].

An important element is that the operator has a logistical quality management system that includes the organizational structure, procedures and processes, as well as resources. This system should be fully documented and its effectiveness monitored. In the case of storage services, you must have a license to run a pharmaceutical wholesaler or a consignment warehouse. The logistics operator must meet the appropriate sanitary, occupational health and fire safety requirements, it is necessary to secure the stored goods against pests, a deratization system. The warehouse should also have a temperature and humidity monitoring system, monitoring and security measures to limit unauthorized access and many other requirements that will ensure the quality and safety of the goods. In the case of transport, sanitary requirements and safety requirements also appear. Due to the fact that the transport must take place at a controlled temperature, care should be taken to analyze and document the conditions under which medicines are stored. The activities of the logistics operator, in the case of the full range of services offered, come down to meeting the required standards, and thus maintaining the quality of the final product through the quality system, as well as numerous procedures applicable to all links of the logistics chain. Cooperation with the pharmaceutical industry shows a high level of individual expectations in relation to processes. From everyday cooperation with clients in this industry, it appears that the majority of large entities have their own regulations, the level of which is much higher than required by Polish legislation.

The procedures binding the logistics operator must guarantee compliance with all pharmaceutical law, quality, health and safety and sanitary standards. Each area of activity must be covered by appropriate procedures, and their main principles should

be: control of each stage of the process, monitoring, supervision and control, as well as securing documentation for all control authorities. The documentation must be easily accessible, written in a clear and understandable way for employees, and the procedures periodically verified and adapted to changes in the organization. In addition to standard operations, they must specify the rules of conduct in the event of emergency events that may pose a threat to the security of the client's goods [Wiśniewska 2013]. The scope of services provided by the logistics operator depends on the client's needs, the specifics of the goods and the operational capabilities and infrastructure of the logistics company. Logistics operators are able to provide full service of the supply chain, from production, through repacking, storage, ending with distribution to final recipients. A flexible operator with appropriate facilities is able to provide a wide range of services for pharmacy, often covering the specific needs of the client, of course, keeping in mind all the requirements of Pharmaceutical Law, Good Manufacturing Practice and Good Distribution Practice [Górniak 2014].

Outsourcing is ideal for small and medium-sized companies. The biggest reduction in costs is recorded by companies with a volume of 1000 to 3000 pallets on the slope. With this size of projects, you need your own human and hardware resources, which are often not fully used. On the other hand, projects of this size are attractive to operators, which means that they are able to offer competitive rates for services and quite a large flexibility in meeting customer needs. The unquestionable benefit of outsourcing is the optimization of unused human and hardware resources. In the case of a logistics operator, it is possible to develop space, prams and human resources for several projects.

The logistics service of pharmaceutical companies looks different, it puts many challenges ahead of the logistics operator. The provisions of the Pharmaceutical Law themselves impose many restrictions on all links in the supply chain, which must be met so that the final product, dedicated to people, often saving lives, is 100% compatible with the manufacturer's assumptions and meets all legal requirements. Adapting to legislative changes, one should remember about maintaining an acceptable level of costs, which is a real challenge for the logistics operator. Speaking of costs, it is worth mentioning that the logistics of the pharmaceutical industry is entering new technological areas year by year [Król 2010].

The pharmaceutical industry, due to its specificity, has clearly defined exceptions, which include advanced technological standards and require reliable logistics and storage. Storage of medicines is subject to strict requirements, and the whole process is focused on guaranteeing appropriate storage and distribution conditions to protect pharmaceuticals stored. DPD has been a part of the law since 2002 and is therefore subject to the supervision and control of pharmaceutical inspection. The notion of a "trading wholesaler" broadly defines the Pharmaceutical Law, describing the processes of supplying, storing, supplying and exporting pharmaceuticals to authorized entities. The main purpose of the DPD application is to create conditions for the pharmaceutical storage and transport environment, ensuring the correct conditions for moving, storing and dispensing medicines [Dziok 2010]. The rules currently in force are presented in the Ordinance of the Minister of Health of July 22, 2002 on

Good Distribution Practice Procedures (Journal of Laws of 2002, No. 144, item 1216).

The legal scope of Good Distribution Practice includes:

- proper technical and sanitary condition of the pharmaceutical wholesaler
- the rules for storing medicinal products
- a set of rules and procedures for the reception and dispensing of medicinal products
- conditions of transport and loading of pharmaceuticals
- proper management of a pharmaceutical wholesaler [Rozporządzenie...2002].

The Ordinance of the Minister of Health on Good Distribution Practice procedures only specifies the framework for proper storage of pharmaceuticals. The consolidation warehouse and the pharmaceutical wholesaler must have: an admission chamber, an expedition chamber with separate entrances, storage, administration and social rooms. The minimum floor area is not precisely specified. The warehouses of medicinal products must be equipped with thermoregulatory and ventilation devices that will ensure the maintenance of the correct temperature and humidity. An additional requirement is the installation of calibrated instruments for 24-hour control and registration of the conditions under which medicines are stored. Before the monitoring equipment is installed, it is recommended to create a temperature distribution map in the warehouse. It is to help in showing places where extreme values have been recorded and sensors should be installed.

The pharmaceutical law establishes the division of medicinal products into groups requiring storage in separate zones. They include:

- controlled substances, i.e. narcotic drugs and psychotropic substances;
- very strong agents intended for the preparation of prescription drugs,
- corrosive substances, flammable, very fragrant,
- drugs that do not meet quality requirements,
- overdue medicines cannot have contact with medicines intended for circulation [Kunysz 2012].

In pharmaceutical storage areas, there should be special hygienic conditions and cleanliness at the highest level. Warehouse elements, i.e.: area, infrastructure, cubic capacity, should be adjusted accordingly to the assortment that will be stored. Ventilation, thermoregulatory devices, enabling 24/7 control and registration of temperature and humidity are the basic equipment of buildings. Similarly, the rules for transporting pharmaceuticals are clearly set out in the Good Distribution Practice, the main ones being:

- maintaining proper temperature and humidity (max 70%)
- choosing the right vehicle and equipment for transporting medicines
- storage rooms adapted for storing pharmaceuticals
- preparing a contract in accordance with the DPD on products for human use at the time of transport to a third party
- marking containers for transporting medicinal products [Górniak 2014].

An important issue in the selection of containers are the characteristics of transported pharmaceutical products, the space enabling the transport of a given amount of medicines, the estimated longest travel time and forecast temperature values.

The influence of external factors, the possibility of mechanical damage and the possibility of contamination of medicines should be reduced to a minimum. Temperature intervals for drug transport:

- from + 15°C to + 25°C - standard range,
- from + 8°C to + 15°C or from + 2°C to + 8°C - controlled compartments [Transport ... 2014].

Transporting medicines in a cold supply chain (from + 2°C to + 8°C) involves the use of specialist refrigerated containers that allow maintaining and controlling the appropriate temperature throughout the distribution process. Drugs are most exposed to temperature changes during reloading and unloading. Pharmaceutical law specifies which conditions should meet the admission chamber and informs about the need to comply with the same technical conditions as exist at the pharmaceutical wholesaler. Set. 5 art. 76 of Pharmaceutical Law informs about the possibility of storing medicines in transhipment chambers up to 36 hours, only in transported, closed packages or packaging of the manufacturer. After modification of this point, drugs may be temporarily stored in the admission chamber [Kunysz 4/2014].

Paragraph 7 of the DPD contains a range of procedures dedicated to representatives of pharmaceutical wholesalers, enabling the development and implementation of internal instructions. In turn, paragraph 2 of the DPD sets out the requirements to be met by the admission chamber and the forwarding chamber, an example of which are separate entrances. The guarantee of product, sender and recipient identification in accordance with DPD must be maintained at every stage of the logistics chain. On the basis of transport documents and transport labels with bar codes, the interested party can obtain all information on the shipment [Transport ... 2014].

All logistics processes of the pharmaceutical industry are controlled by the standards contained in the Pharmaceutical Law and Good Distribution Practice.

Legal norms impose a series of obligations on wholesalers and logistic operators operating the consignment warehouse, while not imposing the method of their implementation. People working in the pharmaceutical sector must remember that the product they trade is aimed at improving health, saving lives and every activity should be carried out as directed.

References

1. Dziok D., 2010: *Dobra Praktyka Dystrybucji w logistyce farmaceutyków*, Logistyka nr 6
2. Górniak J., 2014: *Monitorowanie leków w transporcie*, Logistyka nr 5
3. Jerschke T., 2011: *Farmacja wymaga specjalizacji*, Eurologistics nr 3
4. Kunysz A., 2014: *Kontenery chłodnicze do transportu leków,* Eurologistics nr 3
5. Kunysz A., 2012: *Transport leków a prawo farmaceutyczne,* Logistyczny.com.
6. Kunysz A., 2014: *Transport leków - kontenery chłodnicze*, Eurologistics
7. Raport przygotowany na zlecenie Polskiego Związku Pracodawców Przemysłu Farmaceutycznego, *Makroekonomiczne aspekty znaczenia sektora farmaceutycznego dla polskiej gospodarki*, DELab UW, PZPPF 2015

8. ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ZDROWIA z dnia 13 marca 2015 r. w sprawie wymagań Dobrej Praktyki Dystrybucyjnej
9. http://www.prawo.egospodarka.pl/112549,Transport-lekow-kontenery-chlodnicze,1,92,1.html (dostęp: 30.11.2015).
10. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne. Dz. U. z 2001 r. Nr 126, poz. 1381.
11. Wytyczne z dnia 7 marca 2013 r. w sprawie Dobrej Praktyki Dystrybucyjnej dotyczącej produktów leczniczych stosowanych u ludzi (2013/C 68/01), Dziennik Urzędowy Unii europejskiej: http://www.mz.gov.pl/__data/assets/pdf_file/0004/4945/Wytyczne-z-dnia-7-marca-2013-r.-w-sprawie-Dobrej-Praktyki-Dystrybucyjnej.pdf (dostęp: 21.07.2014).

Г.В. Михайлік,
студентка Медичного інституту Сумського державного університету
науковий керівник: ***О.І. Сміянова,***
старший викладач кафедри громадського здоров'я
Медичного інституту Сумського державного університету

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТНИХ ПОСЛУГ ПРИ НАДАННІ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАКЛАДАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Відповідно до медичної реформи, яка розпочалась В Україні пацієнти будуть отримувати весь спектр медичних послуг за рахунок державного фінансування.

Нашою метою було дослідити сучасний стан використання платних послуг за надання медичної допомоги в амбулаторно-поліклінічних та стаціонарних умовах в розрізі центральних районних лікарень (ЦРЛ) Сумської області.

За допомогою спеціальної анкети протягом 2016-2017 рр. нами було опитано 472 респондента в різних ЦРЛ. Обробка анкети велася за допомогою програми ОСА. Похибка репрезентативності не перевищувала 4%.

З числа опитаних 66,9% зазначили, що вони використовували платні послуги при звертанні за медичною допомогою; 33,1% респондентів ними не користувались. Аналіз використання платних послуг за медичну допомогу в розрізі районів області показав, що найчастіше ними користувались мешканці Охтирського та Лебединського районів – відповідно 95,% та 89,7% опитаних. Найменше платними послугами користувались мешканці Сумського та Глухівського районів – відповідно 55,4% та 60,4% респондентів.

За результатами аналізу майже однаково платними послугами мешканці користувались як при лікуванні в умовах поліклініки – 51,91%, так і під час лікування в стаціонарі – 48,09%.

Під час лікування в поліклінічних умовах найчастіше платні послуги використовували жителі Лебединського району – у 76,9% випадків , в той час як при лікуванні в стаціонарі платні послуги використовували тільки 23,1% опитаних. Навпаки, найчастіше в стаціонарних умовах лікування платними послугами користувались жителі Охтирського району – 60% опитаних, а під час звертань до поліклініки ними користувались тільки 40% респондентів. Аналіз опитування жителів Білопільського, Глухівського, Краснопільського та

Сумського районів вказав, що вони майже однаково (49-50%) користуються платними послугами як під час амбулаторного, так і стаціонарного лікування.

Стосовно додаткових доплат за медичні послуги, то 57,6% опитуваних зазначили, що вони частіше доплачували лікарю; через касу оплачували послуги 32,6% опитаних; не здійснювали доплат тільки 9,8% респондентів.

Найчастіше доплачували лікарю жителі Охтирського району – 95% опитаних, найрідше жителі Липоводолинського району – 35% опитаних. Через касу найчастіше оплачували медичні послуги мешканці Липоводолинського району – 55% респондентів, найрідше мешканці Охтирського району – тільки 5% опитаних. Найбільша питома вага респондентів, які зовсім не доплачували за медичні послуги була в Глухівському районі - 16,5%.

Анкетування показало, що лікарям частіше платило населення міст – 60,3% опитаних, а сільське населення переважно оплачувало медичні послуги через касу – 35,6% респондентів.

Katarzyna Pawlikowska-Łagód[1], Olga Dąbska[2], Ewelina Nadzieja[3], Olga Ratajewska[3], Ewa Zabłocka[4],

[1] Zakład Etyki i Filozofii Człowieka, Uniwersytet Medyczny w Lublinie
[2] Zakład Patologii i Rehabilitacji Mowy, Uniwersytet Medyczny w Lublinie
[3] Studenckie Koło Naukowe przy Zakładzie Informatyki i Statystyki Medycznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie
[4] Studenckie Koło Naukowe Koło Medyków Weterynaryjnych Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

RAK SZYJKI MACICY- JEDEN Z NAJCZĘŚCIEJ WYSTĘPUJĄCYCH NOWOTWORÓW UKŁADU PŁCIOWEGO U KOBIET

Wstęp. Rak szyjki macicy jest problemem, który dotyka wielu współczesnych kobiet. Szacuje się, że w Polsce poziom umieralności kobiet z powodu raka szyjki macicy jest dwukrotnie wyższy niż przeciętny poziom w krajach Unii Europejskiej [1]. W roku 2015 rak szyjki macicy był jednym z najczęściej rejestrowanych nowotworów wśród kobiet, z czego wśród młodych kobiet był drugim po nowotworze piersi nowotworem względem zachorowalności i umieralności (7%, 10%), zaś u kobiet w średnim wieku spowodował 4% zachorowalności i 5% zgonów. Obserwuje się ciągłą tendencję malejącą zgonów spowodowanych rakiem szyjki macicy od połowy siódmej dekady ubiegłego wieku [2].

Cel pracy. Celem pracy jest charakterystyka raka szyjki macicy. Niniejsza praca została oparta na analizie dostępnej i najnowszej literaturze.

Czynniki ryzyka raka szyjki macicy. Czynnikiem, który odgrywa zdecydowanie najbardziej zasadniczą rolę w rozwoju raka szyjki macicy jest zakażenie wirusem HPV (wirus brodawczaka ludzkiego), którego obecność wykrywana jest w niemal wszystkich przypadkach. „Głównym typem onkogennym wirusa jest typ HPV 16 (53% przypadków raka i nabłonkowej neoplazji — CIN1–CIN3). Drugim pod względem częstości wirusem onkogennym jest typ 18 (15% przypadków)" [3]. Do zakażenia wi-

rusem HPV najczęściej dochodzi w wyniku kontaktów seksualnych z osobą zakażoną. Uznaje się, że zakażenie jest jedną z najczęściej występujących chorób przenoszoną drogą płciową. Czynnikiem wspomagającym powstanie zakażenia może być długotrwałe palenie papierosów czy niedobór antyoksydantów [4]. Określa się, że nawet 80% aktywnych seksualnie kobiet przed osiągnięciem 50-go roku życia zostanie nosicielem HPV [5]. Do największej ilości nowych zakażeń dochodzi wśród młodych kobiet i mają one charakter przejściowy, gdyż w ciągu kilku miesięcy po zakażeniu wirus jest usuwany z organizmu przez układ odpornościowy [6]. Natomiast kobiety po 30-tym roku życia, u których występują nieprawidłowości ze strony układu odpornościowego w eliminowaniu wirusa HPV, znajdują się w grupie wysokiego ryzyka zachorowania [7]. Szczyt zachorowań przypada na grupę wiekową 45- 59 lat, zaś stopniowo obniża się po 60-tym roku życia [8]. Faza utajona zakażenia wirusem HPV przebiega bezobjawowo, jednak wśród znaczącej ilości kobiet dochodzi do przewlekłego zakażenia, zwłaszcza typem wirusa HPV 16 i 18. W konsekwencji powstają stany przednowotworowe, które prowadzą do rozwoju raka szyjki macicy [6] i występują zdecydowanie częściej niż postać inwazyjna [10]. Początkowe zmiany przedrakowe jak i wczesne stadia nowotworowe nie uwidaczniają żadnych objawów klinicznych i są wyleczalne. Jednakże postać inwazyjna raka może już powodować nacieki na pobliskie narządy oraz przeżuty. Ponadto pojawia się krwawienie z dróg rodnych, ból brzucha i podbrzusza oraz obfite upławy [6].

Poza głównym czynnikiem wpływającym na rozwój raka szyjki macicy, jakim jest zakażenie wirusem HPV wymienia się czynniki główne i prawdopodobne. Do tych pierwszych zalicza się między innymi: wczesne rozpoczęcie życia seksualnego, dużą liczbę partnerów seksualnych, niski status socjoenokomiczny, palenie papierosów, picie alkoholu, wcześniejsze patologie wykryte za pomocą badania cytologicznego, liczne porody oraz partnerzy podwyższonego ryzyka (zakażeni HPV, niemonogamiczni). Z kolei czynniki prawdopodobne wpływające na rozwój szyjki macicy to inne stany chorobowe przenoszone drogą płciową (wirus opryszczki, chlamydia), zakażenie wirusem HIV, nieodpowiednia dieta (pożywienie z niską zawartością witaminy C), długotrwałe stosowanie hormonalnych środków antykoncepcyjnych (powyżej 5 lat) [9], obniżona odporność [3]. Literatura przedmioty podaje, iż duża ilość partnerów seksualnych jest obok zakażenia wirusem HPV najczęstszą przyczyną rozwoju raka szyjki macicy. Ponadto ryzyko to wzrasta wraz ze znacznie obniżonym wiekiem inicjacji seksualnej (poniżej 16-go roku życia), a także wraz z częstą zmianą partnerów seksualnych i współżyciem z więcej niż 10-cioma partnerami [4]. Palenie tytoniu również jest dodatnio skorelowane z rozwojem raka szyjki macicy, ryzyko wzrasta wraz z ilością wypalanych papierosów. „Możliwe mechanizmy obejmują bezpośredni kancerogenny wpływ składników dymu tytoniowego krążących w surowicy na komórki nabłonka szyjki macicy oraz upośledzenie odpowiedzi immunologicznej na zakażenia HPV wskutek działania metabolitów dymu tytoniowego" [10].

Diagnostyka. Poprzez wprowadzenie w Polsce badań cytoonkologicznych w formie badań skriningowych oraz wykonywanie oportunistycznych badań u znaczącej liczby kobiet możliwe jest rozpoznanie zmian przednowotworwych lub wczesnych zmian nowotworowych. Po stwierdzeniu nieprawidłowości w badaniu cytologicznym

pobiera się wycinki i przeprowadza badanie kolposkopowe [3]. Międzynarodowa Federacja Ginekologii i Położnictwa określa, iż do oceny zaawansowanej postaci klinicznej nowotworu należy przeprowadzić oprócz kolposkopii takie badania jak: biopsja, cystoskopia, konizacja szyjki macicy, sigmoidoskopia. „Metody diagnostyczne, takie jak rezonans magnetyczny (magnetic resonance imaging, MRI), tomografia komputerowa (TK) lub pozytonowa tomografia emisyjna połą- czona z tomografią komputerową (positron emission tomography – computed tomography, PET-CT), mogą służyć planowaniu terapii, nie są jednak niezbędne podczas oficjalnego określania stopnia zaawansowania klinicznego" [11].

Podsumowanie. Rak szyjki macicy staje się problemem coraz większej ilości kobiet bez względu na wiek. Bardzo ważne jest wcześniejsze uświadamianie kobiet jakie czynniki ryzyka mogą powodować chorobę i jak je zminimalizować. Odpowiednia profilaktyka pozwolić może na całkowite zniwelowanie niebezpieczeństwa jakim jest rak szyjki macicy.

Referencje

1. Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania, (red.) Wojtyniak B, Goryński P, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego- Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2016.
2. Didkowska J, Wojciechowska U, Olasek P. Nowotwory złośliwe w Polsce w 2015 roku, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2017.
3. Kornalef J, Mądry R, Bidziński M, i in. Nowotwory kobiecego układu płciowego, (red.) Kornalef J, Mądry R,. Zalecenia postępowania diagnostyczno-terapeutycznego w nowotworach złośliwych — 2013 r, http://onkologia.zalecenia.med.pl/pdf/PTOK_2013_06_Nowotwory%20 kobiecego%20ukladu%20plciowego.pdf (dostęp: 16.05.2018).
4. Stępień M. Epidemiologia i profilaktyka nowotworów szyjki macicy. Kliniczne czynniki ryzyka zachorowań, Nowotwory szyjki macicy (red.) Kornafel J. Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego, Warszawa 2011.
5. Myers ER, McCrory DC, Nanda K, et al. Mathematical model for the natural history of human papillomavirus infection and cervical carcinogenesis. Am J Epidemiol. 2000;151: 1158–71.
6. Wardak S. Wirus brodawczaka ludzkiego (Human Papilloma Virus - HPV) a rak szyjki macicy, Med. Dośw. Mikrobiol., 2016, 68: 73 – 84.
7. Olejek A. HPV jako czynnik etiologiczny raka szyjki macicy, Ginekol Pol. 2008, 79: 126-132.
8. Sawaryn D, Wróbel A. Poziom wiedzy młodych dziewcząt na temat raka szyjki macicy, Medycyna Rodzinna 2011, 2: 35-42.
9. Martin JL. Cancer Treatment and Nutrition, Cervical Cancer, https://www.webmd.com/ cancer/cervical-cancer/cervical-cancer, dostęp (18.05.2018)
10. Nowakowski A, Kotarski J. Rak szyjki macicy w Polsce i na świecie- w świetle danych opartych na zapadalności i umieralności, Przeg. Epidemiol 2011, 65: 75-79.
11. Jach R, Sznurkowski J, Bidziński M, i in. Zalecenia Polskiego Towarzystwa Ginekologii Onkologicznej dotyczące diagnostyki i leczenia raka szyjki macicy, Curr Gynecol Oncol 2017, 15(1): 24–33.

Katarzyna Schab[1], Magdalena Urbańczuk[2], Marcin Urbańczuk[3], Kamila Tuzim[2], Tomasz Tuzim[4], Maciej Smutek[5],
[1]Katedra i Zakład Immunologii Klinicznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie
[2]Katedra i Zakład Patomorfologii Klinicznej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie
[3]Katedra i Zakład Medycyny Rodzinnej, Uniwersytet Medyczny w Lublinie
[4]Szpital Specjalistyczny „Sanus", Stalowa Wola
[5]St. John's Oncology Center in Lublin

MODERN TECHNOLOGIES IN MELANOMA DIAGNOSTICS

Melanoma is a malignant neoplasm derived from melanocytic neuroectodermal cells present in the skin, mucous membranes, eye bulbs and central nervous system [1]. Despite of not being most prevalent cancer among adults worldwide, current epidemiological data for the disease data remains alarming. Over 2600 new cases of melanoma have been diagnosed in Poland in 2010, constituting about three times larger number than forty years ago. Similar dynamics is observed in increasing mortality rates, elevating independently of sex and age group [2]. Well known risk factors of the disease are fair skin phototype, intensive UV exposure, several genetic aberrations (FAMS, Lynch or Li-Fraumeni Syndrome) and immunodefficiencies [1]. UV radiation (including both: disposable and cumulative UV-expositions) is considered the most important endangerment factor of developing melanoma. Commonly used tanning beds (particulary by young and/or pale-tanned subjects) as well as sunbathe without proper anti-UV protection, increases disease's incidence. Whilst early stages of the cancer (with the absence of lymph node metastases) are rarely incurable, metastatic or locoregionally advanced diseases are still difficult to treat and remain highly threatening. Early detection is crucial for effective treatment. Likewise, the subsequent rapid response by suspicious skin lesions' removal. Contemporary, the most important diagnostic method recommended as golden standard in preliminary assessment of melanoma-suspected lesions is dermatoscopy. The aforementioned technique allows for precise identification of melanocytic lesions basing on algorithmic pattern analysis within benign, malignant and doubtful variants [3]. Dermatoscopic imaging undergo specialist's personal interpretation. Hence, method's accuracy highly depends on performer's experience, therefore biases based on possible human-factor related errors are critical for the diagnosis. Nowadays, technical advancement allows some operator's actions to be performed by machines, we are used to robots executing requests constituting on their ability to precisely move objects. The next step will be to order them more advanced tasks based on visual interpretation of images in such precise manner.

The aim of this paper is to summarize current data concerning the use of new computational, especially mobile, technologies in the diagnostic processes of skin melanomas, as well as evaluating their potential use in practice. We have put the focus on the issue of advanced computer programmes employed for skin lesions assessment, as well as their utilisation in the future diagnostics.

Current guidelines for melanoma diagnostics involves visual assessment of all melanocytic lesions followed by detailed dermatoscopic examination and possible further identification of the suspicious ones (excisional or entire node biopsy depending on

progression level). Melanomas are characterised by several features observed in a routine physical examination of the skin lesion, such as asymmetry, irregular border and color, dynamics of growth in diameter and elevation. However, macroscopic visual examination does not allow to unequivocally distinguish early melanoma nor benign nevi types in every case. Dermatoscopy is a method of choice for non-invasive lesions' identification and observation. The technique consists of instrument features such as image's resolution and magnitude (at least ten times). Also, adequate illumination is crucial for performing the procedure properly. The dermatoscopic examination provides more information about lesion's physiology and is more sensitive and specific than basic macroscopic examination [3,4]. Detailed dermatoscopic analysis can suggest, facilitate or even allow for a proper diagnosis [3]. Performer is able to evaluate pattern by executing algorithm making elements such as dots, lumps, pseudopodia, specific layout of structures. Specialist reckons the number of colours and types of the vessels within the lesion and analyses collected data following particular diagnostic algorithms (i.e. Stolz rule, Menzies metod, 7-points list of Argenziano) in order to indicate lesion's potential malignant or benign character [3]. Despite it's high diagnostic value, dermatoscopy is limited by performer's interpretation, differences amongst procedures and/or guidelines, given definitions and specific approaches [3]. The solution to overcoming mentioned limitations might lay in the utilisation of modern technologies.

Neural networks are organized structures resembling living creature's neural systems' in the computational environment. They are utilised to execute orders utilising overwritten algorithms. The process consists of "artificial neurons" - programmed mathematical functions that mimic synaptic mechanisms in low-dimensional spaces. Simulating the very fibre of the nervous system allowed programmers to create machines able to deal with advanced tasks and even capable of making decisions [5]. Creation of a neural network that would reliably evaluate the nature of pigmented skin lesions and identify neoplastic ones seems to be a prospective enterprise. The phenomenon is allowed by the neural networks' ability to learn. They are provided with competency to access and select elements from developing set of objects. That allows us to input visual data taken as scans or photographs into networks' databases. In the process, the algorithmization of the recognition pattern is essential. Subsequent diversification into three groups: benign, suspicious and malignant allows further categorisation, developing new recognition patterns and even determination of treatment [6]. Described technology would save time in the diagnostic process, allowing to extend number of examined specimens and increase screening sensitivity. It would also allow to set the new standards, independent of individual opinions and therefore unbiased by human factor related errors. So far, neural networks involved in the identification of skin lesions were based on relatively sparse databases covering fewer than a thousand changes in pattern. Hence, presenting a low level of accuracy [7]. In February of 2017 Nature published a work describing the creation of the world's first deep convolutional neural network able to recognize a variety of skin lesions with sensitivity and specificity comparable to the diagnosis performed by an experienced dermatologist using advanced dermatoscope [5]. Authors utilised the impressive database containing 129,450 images of skin lesions, including 3,374 dermatoscopic images with histopathologically

verified diagnosis. The network accurately subordinates the assessed change to a specific category: benign seborrheic keratoses, keratinocyte carcinomas, benign nevi and malignant melanomas [5]. Thanks to a detailed analysis of all the implemented images' features along with their descriptions and histopathological evaluation the system is able to proclaim prior diagnoses for confirmation. The network is able to acquire new data in order to extend it's resource [8]. Considering the fact that the algorithms used by the convolutional neural network were also validated, it seems to be a thrilling new perspective for the diagnosis of melanoma in the future.

In present days the mobile phones are, in the matter of fact, mobile computers acting as global network terminals. They are present accross whole world since the cost of their production deacreased. With common access to the hardware comes programmes operating on mobile devices which is utilised for a vast scope of purposes. Depending on the users demands and usefulness of the application - software is gaining appriopriate popularity. Among abundant applications some serves aiding the healthcare and generally understood well-being of the user. They can help track number of run kilometers, taken energy dosage, monitor the quality of sleep or even succour the fertility control by observing menstrual cycle. Some mobile applications are addressed strictly to physicians with an errand of providing professional information. The rising incidence of melanoma and society's growing cancer awareness appear to be conducive to the interest in mobile applications that are able to allow the evaluation of pigmented skin changes and obtaining information about melanoma amongst population. Contemporary, we have access to several computer programmes serving aforementioned purpose, the most popular ones are: DermoCheck, DermoApp, SkinVision and FotoSkin. The DermoCheck application has been created under the supervision of the Polish Oncology Society and Oncology Center - Maria Curie Institute in Warsaw. The utility of the programme is mostly educational. Application provides professional information on proper performance of the macroscopic visual examination of the skin, it also contains epidemiological data on melanoma and information on diagnostic and therapeutic procedures in case of suspicious changes detection. The application itself emphasizes its informative character and do not pretend to be the replacement for the medical examination nor specialists' consultation [9]. Another application is DermoApp. It allows assessing skin changes of various nature by a remote, anonymous contact with a doctor who eventually will proclaim the diagnosis "within 85% of cases". In "more difficult" situations it is possible to consult a specialist within 24 hours, after completing the online form. Despite the note recommending visiting the doctor, DermoApp might be mistakenly thaught to replace the recommended procedure [10]. The SkinVision application allows the user to assume the risk of malignancy in photographed pigmented lesions and to monitor their change in the course of time, it also contains useful educational information [11]. Similar characteristics describes FotoSkin application which provides advices after taking photograph of suspicious skin change. Guidelines issued by the application does not exclude necessity of visiting a doctor in process of diagnosis. This concerns all so far designed apps, the inevitability of engaging the human factor represented by trained professional. Most dangerous risk factor of using yet developed application are false negative results that may discourage

the user of visiting the doctor. The populational trial were conducted to test the accuracy within some of the mobile applications providing skin changes assessment. It confirmed the hypothesis of their inadequate suitability for issuing diagnosis [14]. On the other hand, mobile applications may be useful in raising cancer awareness by providing reliable information.

Skin and mucous membrane melanoma is increasing in morbidity and mortality worldwide. Early detection of the disease allows for a successful treatment in most cases. Detection time plays crucial role in determining prognosis. Widely available dermatoscopic techniques, performed by experienced specialist constitute an effective and recommended tool for early diagnosis of thin-thickened melanoma. Novel techniques should undergo clinical verification. So far developed mobile-application cannot replace professional dermatoscopic analysis due to their lack of proper magnification and photograph resolution. Utilisation of neural network to improve the dermatoscopic approach, on the other hand, promises an advance in the field. Notwithstanding it qualities, verifying trials should be conducted on respectively large population to standardise the method. The diagnosis also have to be verified and confirmed by trained specialist who is able to take responsibility for the result. As long as the method is not standardised caution is recommended in interpreting the results.

References

1. Rutkowski P., Świtaj T. Czerniak i inne nowotwory skóry. [IN:] Krzakowski M., Potemski P., Warzocha K., Wysocki P. Onkologia Kliniczna tom II, ViaMedica, Gdańsk 2015
2. Krajowy Rejestr Nowotworów: http://onkologia.org.pl/k/epidemiologia/
3. Kittler H., Rosendahl C., Cameron A., Tschandl P.: Dermatoskopia. Algorytmiczna metoda oparta na analizie wzorca. ViaMedica, Gdańsk 2012.
4. Vestergaard M.E., Macaskill P., Holt P.E., Menzies S.W.: Dermoscopy compared with naked eye examination for the diagnosis of primary melanoma: a meta-analysis of studies performed in a clinical setting. British Journal of Dermatology. 2008;159(3):669-676.
5. Esteva A., Kuprel B., Novoa R.A., Ko J., Swetter S.M., Blau H.M., Thrun S.: Dermatologist-level classification of skin cancer with deep neural networks. Nature, 2017; 542:115-118.
6. Masood, A., Al-Jumaily, A. A.: Computer aided diagnostic support system for skin cancer: a review of techniques and algorithms. International Journal Biomedical Imaging, 2013; 323268.
7. Gutman, D.: Skin lesion analysis toward melanoma detection. International Symposium on Biomedical Imaging (ISBI), (International Skin Imaging Collaboration (ISIC), 2016).
8. Codella, N.: In Machine Learning in Medical Imaging (eds Zhou, L., Wang, L., Wang, Q. & Shi, Y.) Springer 2015; 118—126.
9. [Electronic resource]. — Access mode: http://www.akademiaczerniaka.pl/aplikacja-dermocheck/o-aplikacji-dermocheck/, visit on 22.05.2018.
10. [Electronic resource]. — Access mode: https://www.dermoapp.com/, visit on 22.05.2018.
11. [Electronic resource]. — Access mode: https://www.skinvision.com/about, visit on 22.05.2018.
12. [Electronic resource]. — Access mode: http://fotoskinapp.com/en, visit on 22.05.2018.
13. Wolf J.A., Moreau J.F., Akilov O., Patton T., English J.C., Ho J., Ferris L.K.: Diagnostic inaccuracy of smartphone applications for melanoma detection. JAMA Dermatology, 2013; 149(4):422-426.
14. Wang J.V., Chapman L.W., Keller M.: Challenges to smartphone applications for melanoma detection. Dermatology Online Journal, 2017; 23(2):1-5

Л.С. Фещенко,
студентка Медичного інституту Сумського державного університету
науковий керівник: ***В.А. Сміянов,***
професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри громадського здоров'я,
директор Медичного інституту Сумського державного університету

АНАЛІЗ ЗВЕРНЕНЬ ЗА МЕДИЧНОЮ ДОПОМОГОЮ МЕШКАНЦІВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО ЛІКУВАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РІЗНИХ РІВНІВ

Головною метою реформи системи охорони здоров'я є наближення медицини до кожного громадянина країни, рівний та справедливий доступ усіх громадян до медичної допомоги належної якості, поліпшення їх здоров'я. Здійснюється воно шляхом розмежування медичних послуг за рівнями та інтенсивністю між первинною, вторинною (спеціалізованою), третинною (високоспеціалізованою) і екстреною медичною допомогою, за рахунок оптимізації мережі закладів охорони здоров'я, що передбачає підвищення доступності та якості медичної допомоги при більш ефективному і раціональному використанні ресурсів.

Метою нашого дослідження було проаналізувати структуру звертань за медичною допомогою мешканців Сумської області до лікувальних закладів різних рівнів в розрізі районів за допомогою опитування.

Опитування проводилось за допомогою спеціальної анкети протягом 2016-2017 рр. Всього було опитано 472 респондента. Обробка анкети велася за допомогою програми ОСА. Похибка репрезентативності не перевищувала 4%.

Аналіз результатів опитування показав, що в цілому найчастіше за медичною допомогою мешканці області звертались: до фельдшера ФАПу чи ФП – 28,81% опитаних; звертання до амбулаторії чи дільничного лікаря склали 25,85%; до поліклініки ЦРЛ звертались 24,15% респондентів. Нижчі показники звернень до стаціонару ЦРЛ – 11,86% та швидкої допомоги – 10,38%; тільки 2,33% опитаних звертались до приватних лікарів.

Результати опитування свідчать про суттєві відмінності у зверненнях за медичною допомогою в розрізі районів. До поліклініки ЦРЛ найчастіше звертались мешканці Лебединського району – 66,7%; до фельдшера ФАПу або ФП Липоводолинського, Краснопільського та Глухівського районів (62,5%, 58,5% та 37,5% відповідно). До амбулаторії чи дільничного лікаря найчастіше звертались мешканці Сумського району – 60,1%. Безпосередньо до стаціонару ЦРЛ найчастіше звертались мешканці Охтирського району – 45,0%, в той час як до поліклініки Охтирської ЦРЛ звертались тільки 0,1% з опитаних.

Жителі Охтирського району також найчастіше звертались за медичною допомогою до обласних лікувальних закладів – 10,0%. Питома вага звертань до приватних лікарів найвищою була у мешканців Краснопільського району – 7,6%; Лебединського – 5,1% та Охтирського – 5,0%.

Результати проведеного опитування свідчать про суттєві недоліки в організації надання саме первинної медико-санітарної допомоги в ряді районів області.

Розділ 14

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Т.І. Новосад,
викладач вищої категорії, викладач-методист
Коледжу технологій, бізнесу та права
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Напрямки розвитку та застосування інноваційних процесів у господарській діяльності закладів ресторанного господарства можуть реалізуватися за рахунок:

– розширення сировинної бази шляхом використання у виробництві та оформленні продукції ресторанного господарства нових видів сировини, напівфабрикатів (біологічно активних добавок, вторинних продуктів переробки море- та соєвих продуктів, екзотичних продуктів тощо);

– прогресивних галузевих технологій;

– новітніх технологій та напрямків у кулінарії, пов'язаних із появою модних течій у ресторанному бізнесі, переорієнтацією споживачів на здорове харчування (креативна, еклектична, fusion, вегетаріанська тощо кухні, соєві ресторани тощо);

– розробки асортименту конкурентоспроможних видів продукції із заданими споживчими властивостями, високими параметрами якості та послуг (кейтерингове обслуговування тощо);

– застосування автоматизованих систем контролю та управління, високоефективної контрольно-вимірювальної апаратури. В ресторанному господарстві найбільш часто застосовуються системи «R-KeeperTMV6», «D2», «ProfEat», «1С-РАРУС: Ресторанне господарство/v. 2». Використання автоматизованої системи управління в ресторанах має низку переваг:

– здійснюється автоматичний облік, контроль за надходженням, списанням та рухом сировини, напівфабрикатів, готової продукції;

– налагоджується синхронний взаємозв'язок між усіма (модулями) підсистемами ресторану тощо [1, с. 33].

У цілому ж, застосування інноваційних процесів у діяльності закладів ресторанного господарства підвищує організаційно-технічний рівень виробництва, якість продукції та послуг, знижує енерго- та капіталовитрати, покращує умови відпочинку споживачів та праці персоналу тощо.

Інноваційна діяльність в ресторанному господарстві може бути охарактеризована:

- як виробнича (виробництво кулінарної та кондитерської продукції);

- як невиробнича (надання послуг харчування);

- через супутні послуги (консультація сомельє, метрдотеля, шеф-кухаря тощо);

- через несупутні послуги (організація розваг, продаж квітів тощо).

На сучасному етапі розвитку ресторанного господарства основні інновації можна поділити на три сектори:

- новинки форматів (сукупність особливостей створення та надання послуг з організації харчування) і напрямів;

- новинки у процесах і засобах праці;

- новинки товарів і методів їх просування.

Основні новинки форматів і напрямів ресторанного господарства.

1. Кафе з українською кухнею, яка є найбільш затребуваною в нашій країні, особливо в середньому та низькому цінових сегментах.

2. Заклади з італійською кухнею, насамперед піцерії. Піца взагалі як продукт стає дуже популярною, причому в різних форматах, навіть у пабах. Очевидно, це пов'язано з тим, що піцу важко приготувати вдома, нею можна наїстися, для шеф-кухаря піца — це досить проста страва.

3. Суші-бари і ресторани з японською кухнею в середньому і нижче середнього цінових сегментах. Японія міцно прижилася серед молодих людей 20...30 років, насамперед жіночої статі.

4. Пивні паби. Після закриття ігрового бізнесу в Україні звільнилися чудові підвальні приміщення, які окрім як під паб застосувати важко. Бум розвитку пабів і пивних ресторанів пов'язаний також із зростанням потреби у спіл-куванні за межами будинку, пиво — напій для компанії. У найближчому майбутньому ресторанний бізнес очікує бум на міні-пивоварні та власне пиво. Пляшкове пиво, як і розчинна кава, буде все менше приваблювати гостей.

5. Фаст-фуди і стріт-фуди — як і раніше, будуть актуальні, особливо в місцях з великими потоками людей і в містах із високим темпом життя. Їжа на ходу взагалі стає популярною.

6. Кафе-кулінарії — це напрям ресторанного бізнесу, який тільки починає свій успішний шлях, але через 10—15 років вони будуть дуже поширені.

7. Мережеві утворення (створення нової мережі закладів РГ):

7.1. Створення під єдиною торговельною маркою у різних регіонах України мережі ресторанів швидкого харчування з національною кухнею та широким асортиментом страв. Приклад, мережа «Пузата хата» (у різних містах України).

7.2. Створення під єдиною торговельною маркою гастрономічно-розважальних закладів, що певним чином відрізняються від існуючих (наприклад, палітрою кухонь і смаків, звичаїв, що популяризуються у закладах РГ, кольорів в дизайні тощо) Приклад, мережа «Будинок смаку» (м. Київ).

Основні переваги: ефект економії на масштабі; економія витрат на рекламу, переваги у процесі просування пропозиції до споживачів; скорочення часу обслуговування; перспективи зростання за умови позитивного іміджу.

8. Формат «майдан харчування» (англ. «food court»). Щільне розміщення у певних просторових межах зі спільною торговою залою значної кількості закладів ресторанного господарства, що є конкурентами між собою. Приклад, заклади ресторанного господарства, розміщені на території різних торгівельно-розважальних комплексів (ТРЦ «Ocean Plaza», «Більшовик», «Блокбастер» (м. Київ), ТРЦ «Palladium» (м. Харків), «Платан Plaza» (м. Одеса).

Основні переваги: реальне спостереження за роботою конкурента; стимуляція до підвищення якості через жорстку конкуренцію; можливість швидко оцінити свої прорахунки порівняно з конкурентами та розробити заходи щодо їх усунення.

9. Формат «Кава-шоп» або концепція фреш-кава. Організація підприємств РГ, в яких можна дегустувати будь-який кавовий напій та придбати його з собою або замовити напій з тільки що обсмаженої та змеленої кави. Приклад, «Кава-шоп», «КаваЛенд» (м. Київ), «Дім Кави» (м. Донецьк), кав'ярня «Золотий Дукат» (м. Львів).

10. Чайна концепція або формат «Чайний клуб» . Виведення на ринок підприємств або різновидів закладів РГ-клубів, в яких робиться акцент на церемонії подачі чаю елітних сортів або на дегустуванні чаю та придбанні його з собою. Приклад, Чайна «Чайний клуб» (м. Київ), «СвітЧаю» (м. Одеса).

11. Формат «Суп-хауз». Створення підприємства (закладу) РГ, в якому в широкому асортименті представлені всі найкращі супи світових кухонь (хоча у меню є також різноманітні салати, гарніри, рибні та м'ясні страви, кондитерські вироби. Приклад, «Суп-Хауз» (м. Ялта)

Основні переваги форматів «Кава-шоп», «Чайний клуб» та «Суп-хауз»: відносно нова або абсолютно нова ніша на ринку ресторанного господарства України, що обумовлює перспективні можливості для зростання; підвищення якості пропозиції в результаті концентрації основної уваги працівників на виробництві однієї асортиментної групи страв або напоїв.

12. Розважальна концепція або формат «Фестиваль-ресторація». Створення підприємства (закладу) РГ з організацією яскравих розважальних заходів (наприклад, показів мод, естрадних шоу) або у поєднанні з наданням різних послуг, що створюють і підтримують творчий настрій у споживачів: музика, кіно, література, художні виставки тощо. Приклад, ресторан «Марокана Fashion-Cafe» (м. Київ), кафе «Худграф» (м. Київ), фестиваль-ресторація «Диван» (м. Київ), кафе «Калейдоскоп» (м. Донецьк) [2, с. 53].

Основні переваги: унікальні або майже унікальні послуги з рекреації та задоволення специфічних уподобань споживачів забезпечують зміцнення позицій на ринку; стратегічні перспективи для подальшого розширення і / чи ефективного розвитку завдяки стійкому попиту (переважно у молоді).

Підприємства РГ в цілому схильні до найрізноманітніших інноваційних змін (часом близьких до радикальних з точки зору всіх підприємств РГ, як, наприклад, формат «фестиваль-ресторації», а часом таких, які прийнято називати ретро-інноваціями; як, наприклад, організація столів «дієтичного

харчування»). Водночас слід враховувати, що далеко не всі інновації можуть бути доцільними для підприємств.

Так, наприклад, на підприємствах закритої мережі ресторанного, господарства що організовують харчування за місцем роботи або навчання неможливо реалізувати інновації з запровадженням послуг так званих послуг «корк-фі» (від англ. cork fee), коли споживач приносить вино з собою, а офіціант відкорковує його пляшку за столом тощо. Недоцільно реалізувати у таких типах підприємств (закладів) РГ, як їдальні, буфети, кафе закритої мережі розважальну концепцію тощо.

Невиправданою (у першу чергу, через неприбутковість) є впровадження у загальнодоступній мережі інновації, пов'язаної з організацією столів «дієтичного харчування» (особливо коли йдеться про підприємства (заклади) РГ типу «ресторан» та «бар» класів «люкс» і «вищий»)[3, с. 143].

Отже, на сучасному етапі розвитку ресторанного господарства інновації дають змогу визначити спрямованість новації і мету, якої буде досягнуто за умов її реалізації. Це і продуктові інновації, які орієнтовані на виробництво і використання нових (поліпшених) продуктів у сфері виробництва або у сфері споживання, і інновації процесу, тобто нові технології виробництва продукції, організації виробництва і управлінських процесів (дають переваги у витратах, продуктивності, якості); і ринкові інновації, які відкривають нові сфери застосування продукту або дають змогу реалізувати продукт чи послугу на нових ринках і розширюють межі ринку, на якому працює фірма.

Література

1. П'ятницька Г. Інноваційні ресторанні технології: основи теорії : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Г. П'ятницька, Н. П'ятницька. – К. : Кондор-Виробництво, 2013. – 250 с.
2. Борисова О.В. Показники ефективності інноваційної політики підприємств ресторанного господарства / О.В. Борисова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : [зб. наук. праць]. –Харків : ХДУХТ, 2009. – С. 72–77.
3. Дудар Т.Г. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. / Т.Г. Дудар, В.В., Мельниченко. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 250 с.

ЗМІСТ

Розділ 1
ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Л.В. Бережна,
НАПРАВЛЕНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТА ВИМОГИ
ДО ЙОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ПРАЦІ 3

Nunu Bielkaniia,
ESL CLASSROOM PRACTICES FOCUSED ON 21st CENTURY SKILLS 6

Т.О. Боднар,
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС
УКРАЇНИ ЯК ДІЄВИЙ ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ 7

О.Л. Вернигора, М.П. Вовк,
СУТНІСТЬ КРИТЕРІЇВ СФОРМОВАНОСТІ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ 14

В.О. Вовк, В.І. Абрагам,
ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ 15

Я.Б. Волошук, О.А. Цуруль,
ФОРМУВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ПРО ШКІДЛИВИЙ ВПЛИВ
НАРКОГЕННИХ РЕЧОВИН В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ 18

В.В. Гончарук,
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ 22

М.П. Гриб, В.І. Абрагам,
СІМ'Я ЯК ОСНОВА ЛЮДСЬКОГО ЩАСТЯ 24

В.О. Деменко, О.А. Томенко,
ЛЕБЕДИНСЬКА ЧОЛОВІЧА ГІМНАЗІЯ – ПОПЕРЕДНИЦЯ ПЕДУЧИЛИЩА
В СПРАВІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЬСЬКИХ КАДРІВ 27

В.О. Загородня, Л.М. Кравець,
РОБОТА НОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ 30

І.М. Зарішняк,
ОСОБЛИВОСТІ ГРУПОВОГО ТЬЮТОРСЬКОГО ЗАНЯТТЯ 34

С.В. Зиміна,
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ 36

А.О. Кравченко, П.О. Бех,
АНГЛІЙСЬКОМОВНА ЛЕКСИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ
В ЧИТАННІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ 38

Н.В. Краснова, Г.М. Сорокіна,
САМОСТІЙНА РОБОТА З ВИКОРСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ЯК ЧАСТИНА ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ 42

І.І. Панасюк, В.І. Абрагам,
ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....47

Д.В. Пустовойченко,
ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
В УМОВАХ КУЛЬТУРНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 49

А.М. Савчук, Л.С. Кравець,
ІМІДЖ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА 51

І.А. Шеліга, Л.С. Кравець,
РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА КРЕМЕНЕЧЧИНІ 54

Розділ 2
КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

A.O. Vinichuk,
ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF MODERN UKRAINIAN ART
AS THE BASIS OF TRANSFORMATION OF MUSICAL TECHNOLOGIES
IN THE THEATER AND CONCERT OF UKRAINE 60

Д.В. Кочержук, В.М. Тормахова,
ЗНАЧЕННЯ ЗВУКОЗАПИСУ В СУЧАСНОМУ ЕСТРАДНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ 63

Розділ 3
ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

М.І. Влащинська, Т.М. Бєляєва,
ДО ПИТАННЯ ЧАСО-ПРОСТОРОВИХ ВІДНОСИН У РОМАНІ
КУРТА ВОННЕГУТА «БІЙНЯ НОМЕР П'ЯТЬ» 65

Э.Э. Калифицкая,
ОСОБЕННОСТИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ
ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ 67

Н.В. Котляр,
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ІЗ
ЗАЛУЧЕННЯМ ДО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ НОСІЯ МОВИ 72

Julija Ljubenka, Olena Kotschenko,
ÖSTERREICHISCHE VARIANTE DER DEUTSCHEN SPRACHE
ODER DER ANFANG DER SPRACHLICHEN SELBSTSTÄNDIGKEIT 76

В.Д. Слепанская, П.И. Евтушенко, Н.Н. Дашенкова,
ПРИНЦИП ДЕТЕРМИНИЗМА И СВОБОДА ВЫБОРА 78

Г.С. Тарасова,
ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ РОЗВИТКУ
РОЗМОВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ 81

Розділ 4
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

М.В. Ворона, Т.А. Ковальський,
ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ 85

Ю.П. Касімова, Л.П. Ткачик,
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ
ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПДВ 87

Л.О. Кухарчук, Ю.В. Василевич,
ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ВЕДЕННЯ.....90

Ю.Я. Москалець, І.А. Дужа,
ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА З УКРАЇНОЮ 93

С.Є. Мукомел, О.В. Іщук,
ЗНАННЯ ПРО ІНТОНАЦІЮ У РІЗНИХ СФЕРАХ
ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ВИКОРИСТАННЯ ЇХ У ПСИХОЛОГІЇ.....96

Р.Я. Пащин, О.В. Бурдяк,
СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН 103

В.О. Серб,
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕЖИВАННЯ ПТСР
В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ РАННЬОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....106

Н.В. Смирнова,
ФАКТОР РИЗИКУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ТРАНСФЕРНИХ ПРОЦЕСІВ
НА ВИРОБНИЧИХ ОБ'ЄКТАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ 112

Ю.С. Юсипенко, Ю.В. Василевич,
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ
СУЧАСНИХ УКРАЇНО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН 116

Розділ 5
ЖУРНАЛІСТИКА

С.П. Бровченко,
ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ
ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА.....119

Н.В. Грусевич,
ЖУРНАЛІСТСЬКІ ТА ПІАРНІ
МАСОВО-КОМУНІКАЦІЙНІ ЗВЕРНЕННЯ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ 124

В.І. Коробко, В.В. Гоян,
МЕДІАКОНТЕНТ В УКРАЇНСЬКИЙ НОВИННІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ,
ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ 131

Ю.Р. Нагірняк, О.В. Чекмишев,
РОЛЬ ТРАДИЦІЙНИХ ЗМІ У МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ
ПІД ВПЛИВОМ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....132

Д.В. Персик,
ІДЕОЛОГІЧНОГО ЧИННИК ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ 137

Розділ 6
УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Р.К. Демиденко,
КЛАСИФІКАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ 142

О.Ю. Литовченко,
ФІНАНСОВІ РИЗИКИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА 144

В.С. Чернякова,
ЗОВНІШНІ ПРИЧИНИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН НА ПІДПРИЄМСТВІ
У СФЕРІ ЗАЛІЗНИЧНИХ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ 147

М.А. Шаповалова, Л.М. Сакун,
РЕБРЕНДИНГ ЯК ПОКАЗНИК ІМІДЖУ КОМПАНІЇ 149

Г.М. Шаульська,
ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНІВ
ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УКРАЇНІ 153

Розділ 7
ПРАВО

А.С. Галаур,
ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ТА ВИДІВ ЗАПОВІТУ 155

А.С. Галаур,
ПРОБЛЕМИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ 157

Н.А. Меркулова, Т.В. Корчева,
ДОПУСК ЗАХИСНИКА ДО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ 160

К.В. Підченко,
ДО ПИТАННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІНСТИТУТУ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТІ СУДДІ 163

П.А. Похвалит,
УКРАИНА НА ПУТИ ВСТУПЛЕНИЯ В НАТО 165

В.В. Пророченко, Н.В. Коломієць,
МОТИВ І МЕТА – ФАКУЛЬТАТИВНІ ОЗНАКИ
СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ 171

Розділ 8
БІОЛОГІЯ

Л.А. Сергєєва, О.І. Вальченко, Д.Г. Оленєв, О.І. Глєбова, В.С. Сергєєва,
ВПЛИВ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ РАДІОЧАСТОТНОГО ДІАПАЗОНУ НА ЦЕНТРАЛЬНУ ТА ВЕГЕТАТИВНУ НЕРВОВУ СИСТЕМУ ЛЮДИНИ.....174

Розділ 9
МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА

В.О. Вовк, Є.В. Карнаух,
ОЧІКУВАНИЙ ЧАС РОЗОРЕННЯ ЗА УМОВИ БАР'ЄРНОЇ СТРАТЕГІЇ З ДОГОВОРОМ ОБМІНУ КАПІТАЛОМ 183

О.С. Корепанов,
НАПРЯМИ СТАТИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОФІЛЮ КЛІЄНТІВ НА ОСНОВІ «ВЕЛИКИХ» ДАНИХ ОПЕРАТОРІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ.....185

К.І. Павлюковець, О.В. Федуник-Яремчук,
ЧИСЛА ЛЮКА ТА ЇХ ДЕЯКІ ВЛАСТИВОСТІ 187

Розділ 10
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

I.M. Vinichuk, N.M. Zaiets, V.V. Omelchenko,
INFORMATION SEARCH-SYSTEMS SOCIO-COMMUNICATIVE STRUCTURES 191

Д.А. Даниленко, А.В. Анісімов,
ВИКОРИСТАННЯ МАТРИЧНИХ ПОЛІНОМІВ ДЛЯ ГОМОМОРФНОГО ШИФРУВАННЯ.....195

Г.Ю. Дерман,
ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО РОЗВИТКУ ІС.....197

К.К. Дяченко,
СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ГАЗОПОСТАЧАННЯ НА ПРИКЛАДІ ПАТ «КИЇВГАЗ» 199

Н.М. Корнійчук, Ю.О. Цикалюк,
ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДРУЧНИК, ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОГРАМНИЙ ЗАСІБ 201

Т.С. Короткова,
СИСТЕМА КРЕДИТНОГО СКОРИНГУ НА ОСНОВІ КОМПОЗИЦІЇ МЕТОДІВ DATA MINING.....205

К.С. Кривенко,
СИСТЕМА СКЛАДАННЯ РОЗКЛАДІВ ЗАНЯТЬ НА ОСНОВІ СУБ'ЄКТИВНИХ ПЕРЕВАГ 208

Р.И. Харабет,
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ AMAZON CONNECT STREAMS ДЛЯ ИНТЕГРАЦИИ AMAZON CONNECT 212

Л.З. Хрущ, О.З. Гарпуль,
ЗАСТОСУВАННЯ ВІРТУАЛЬНОГО КЛАСУ
ДО НАВЧАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ 215

Розділ 11
АВТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

М.А. Ємельянов, А.Є. Мажара, О.О. Чала,
ВИКОРИСТАННЯ АДАПТОВАНИХ ФОРМ ДЛЯ
АВТОМАТИЗОВАНОГО ВИРОБНИЦТВА СОНЯЧНИХ КОНЦЕНТРАТОРІВ 218

Розділ 12
АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

mgr Magdalena Golonko[1], Michał Buszko[2],
MULTIFUNCTIONALITY AS A DIRECTION FOR RURAL DEVELOPMENT.....221

Розділ 13
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

mgr Magdalena Golonko, Michał Buszko,
THE SPECIFICS OF PHARMACEUTICAL STORAGE
AND TRANSPORT IN ACCORDANCE WITH THE GUIDELINES OF GDP 226

Г.В. Михайлік, О.І. Сміянова,
ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТНИХ ПОСЛУГ ПРИ НАДАННІ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ
В ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАКЛАДАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ 230

Katarzyna Pawlikowska-Łagód, Olga Dąbska,
Ewelina Nadzieja, Olga Ratajewska, Ewa Zabłocka,
RAK SZYJKI MACICY- JEDEN Z NAJCZĘŚCIEJ WYSTĘPUJĄCYCH
NOWOTWORÓW UKŁADU PŁCIOWEGO U KOBIET 231

Katarzyna Schab, Magdalena Urbańczuk, Marcin Urbańczuk,
Kamila Tuzim, Tomasz Tuzim, Maciej Smutek,
MODERN TECHNOLOGIES IN MELANOMA DIAGNOSTICS 234

Л.С. Фещенко, В.А. Сміянов,
АНАЛІЗ ЗВЕРНЕНЬ ЗА МЕДИЧНОЮ ДОПОМОГОЮ МЕШКАНЦІВ
СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО ЛІКУВАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ РІЗНИХ РІВНІВ 238

Розділ 14
СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

Т.І. Новосад,
НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ЗАКЛАДАХ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА 239